

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Μαρίζα Φουντοπούλου
Καλυψώ Λάζου

Ελένη Κόλλα
Αντιγόνη Παπαδοπούλου

ΕΥΡΙΠΙΔΗ ΤΡΩΑΔΕΣ

Αρχαία Ελληνικά Κείμενα
από Μετάφραση

Γ' Γυμνασίου

Βιβλίο Μαθητή/
Μαθήτριας

ΕΥΡΙΠΙΔΗ
ΤΡΩΑΔΕΣ

Απόδοση στα νέα ελληνικά: Θρασύβουλος Σταύρου

Γ' Γυμνασίου

Επιστημονική Επιτροπή Αξιολόγησης

Συντονίστρια / Αξιολογήτρια	Μαρία Γρίσου Εν ενεργεία Εκπαιδευτικός
Αξιολογήτρια	Μαρία Νέζη Εν ενεργεία Εκπαιδευτικός
Αξιολογήτρια	Άννα Δεληγιαννίδου Εν ενεργεία Εκπαιδευτικός
Τεχνικός Εμπειρογνώμονας	Κωνσταντίνος Κεχαγιάς Πτυχιούχος Πληροφορικής
Επικουρικός Εμπειρογνώμονας	Νικόλαος Αντζόπουλος Διπλωματούχος Τεχνολογίας Γραφικών Τεχνών
Υπεύθυνη Διδακτικού Πακέτου για το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής	Γεωργία Τσίγκα Σύμβουλος Β' του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή, Αξιολόγηση και Ένταξη διδακτικών βιβλίων στο Μητρώο Διδακτικών Βιβλίων και στην Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Διδακτικών Βιβλίων» με κωδικό ΟΠΣ 6010165 στο Πρόγραμμα «Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή» 2021-2027

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Σπυρίδων Δουκάκης

Πρόεδρος του Δ.Σ. του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Υπεύθυνος Πράξης

Διονύσιος Μουρελάτος

Σύμβουλος Α' του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Αναπληρωτής Υπεύθυνος Πράξης

Στυλιανός Μαυρατζάς

Σύμβουλος Α' του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

**«Με τη συγχρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης»
και το Πρόγραμμα «Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή»**

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Μαρίζα Φουντοπούλου
Καλυψώ Λάζου

Ελένη Κόλλα
Αντιγόνη Παπαδοπούλου

ΕΥΡΙΠΙΔΗ ΤΡΩΑΔΕΣ

Αρχαία Ελληνικά Κείμενα από Μετάφραση

Απόδοση στα νέα ελληνικά: Θρασύβουλος Σταύρου

Γ' Γυμνασίου

Βιβλίο Μαθητή/Μαθήτριας

Συγγραφείς

Μαρία-Ζωή Φουντοπούλου

Καθηγήτρια Μεθοδολογίας της Διδασκαλίας της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας, Ε.Κ.Π.Α.

Δρ. Ελένη Κ. Κόλλα

Φιλολογος

Δρ. Καλυψώ Ν. Λάζου-Μπαλτά

Σύμβουλος Εκπαίδευσης Φιλολόγων

Αντιγόνη Κ. Παπαδοπούλου

Φιλολογος, Μ.Εδ.

Επιστημονική Επιμέλεια

Μαρία-Ζωή Φουντοπούλου

Καθηγήτρια Μεθοδολογίας της Διδασκαλίας της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας και Γραμματείας, Ε.Κ.Π.Α.

Εκδότης

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΦΗ Α.Ε.

Υπεύθυνος έργου
Επιμέλεια Έκδοσης
Εξώφυλλο

Κέλλυ Σαρρή Πασχαλίδη

Παιδαγωγός

Εικονογράφηση

Σχεδιαστική ομάδα των εκδόσεων
Γιάννης Σταμούλης
Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο

Ψηφιακά Μαθησιακά
Αντικείμενα
Σύλληψη - Δημιουργία -
Υλοποίηση

Συγγραφική ομάδα του βιβλίου
Τεχνική ομάδα των εκδόσεων

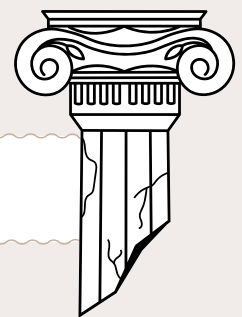

Γιάννης Τσαρούχης, πίνακας της μακέτας σκηνικού και κοστούμιών, για τις «Τρῳάδες» του Ευριπίδη, 1977.

Πηγή: <https://cerart.wordpress.com>

Καλώς ήρθες!

Σε καλωσορίζω στη Γ΄ Γυμνασίου! **Είμαι ο Ευριπίδης**, ο συγγραφέας του έργου «**Τρωάδες**», όπως το ονόμασα εγώ, ή «**Τρωαδίτισσες**», όπως το αναφέρουν αργότερα άνθρωποι του πνεύματος και της τέχνης. Και οι δύο ονομασίες όμως δηλώνουν το ίδιο. Πρόκειται για τις γυναίκες που κατοικούν στην Τροία και λέγονται «**Τρωάδες**» στην αρχαία ελληνική και «**Τρωαδίτισσες**» στη νέα ελληνική γλώσσα. Οι «**Τρωαδίτισσες**», για να χρησιμοποιήσω τη νεοελληνική λέξη, είναι μία τραγωδία, ένα έργο θεατρικό, δηλαδή. Θα έχεις την ευκαιρία να μάθεις πολλά πράγματα και για εμένα και για την εποχή μου και για τις γυναίκες που κατοικούσαν στην Τροία. Μέχρι τότε, και για να γνωριστούμε, γράψε το όνομά σου στο παρακάτω πλαίσιο:

Περιεχόμενα

Καλώς ήρθες	6
Η ταυτότητα του βιβλίου σου	11
Εισαγωγικό μέρος	13
Αρχαία ελληνική δραματική ποίηση	13
Προέλευση και χαρακτηριστικά	13
Τα είδη της δραματικής ποίησης	13
Η τραγωδία	14
Οι απαρχές της τραγωδίας	14
Ο αριστοτελικός ορισμός	15
Το αρχαίο θέατρο: ο φυσικός χώρος της τραγωδίας	17
Ο χώρος του θεάτρου	17
Η διοργάνωση των θεατρικών παραστάσεων	18
Η ημέρα της παράστασης	21
Ευριπίδης Μνησάρχου, Αθηναίος	23
Βιογραφικά στοιχεία	23
Τα χαρακτηριστικά του ποιητή	24
Οι «Τρωάδες»/«Τρωαδίτισσες» του Ευριπίδη	25
Ο μύθος της τραγωδίας «Τρωάδες»/«Τρωαδίτισσες»	25
Η υπόθεση της τραγωδίας	26
Το διάγραμμα της τραγωδίας	27
Τα πρόσωπα της τραγωδίας	27

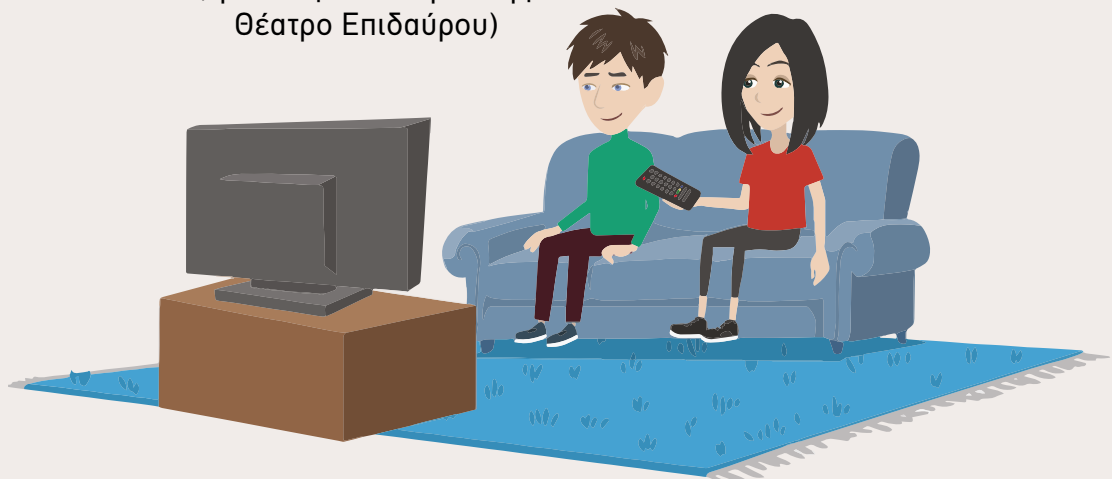
Παραστάσεις της τραγωδίας «Τρωάδες»/«Τρωαδίτισσες» του Ευριπίδη στο νεοελληνικό θέατρο.....	29
Πρόλογος (στ. 1-97): Συμμαχία Ποσειδώνα-Αθηνάς στα ερείπια της Τροίας	32
Προοργανωτής.....	33
1 ^η Υποεπότητα (στ. 1-47): Ο μονόλογος του Ποσειδώνα	34
2 ^η Υποεπότητα (στ. 48-97): Η Αθηνά συμμαχεί με τον Ποσειδώνα	36
Για να καταλάβουμε καλύτερα την εξέλιξη της τραγωδίας απαντάμε σε ερωτήσεις, ερευνούμε, σκεφτόμαστε, συμμετέχουμε, γράφουμε, συνεργαζόμαστε... ..	37
Ας συνοψίσουμε	39
Μονωδία (στ. 98-152) και Πάροδος (στ. 153-229): Ο Θρήνος της Βασίλισσας και το Τραγούδι των Αιχμάλωτων Γυναικών.....	42
Προοργανωτής.....	43
1 ^η Υποεπότητα – Μονωδία (στ. 98-152): Η Εκάβη μοιρολογεί	44
2 ^η Υποεπότητα – Πάροδος (στ. 153-229): Η είσοδος του Χορού	46
Για να καταλάβουμε καλύτερα την εξέλιξη της τραγωδίας απαντάμε σε ερωτήσεις, ερευνούμε, σκεφτόμαστε, συμμετέχουμε, γράφουμε, συνεργαζόμαστε... ..	49
Ας συνοψίσουμε	51
Α΄ Επεισόδιο (στ. 230-510): Η συγκλονιστική παράσταση της Κασσάνδρας.....	54
Προοργανωτής.....	55
1 ^η Υποεπότητα (στ. 230-292): Ο Ταλθύβιος ανακοινώνει τη μοίρα των αιχμαλώτων	56
2 ^η Υποεπότητα (στ. 293-352): Η εμφάνιση και το γαμήλιο τραγούδι της Κασσάνδρας	58
3 ^η Υποεπότητα (στ. 353- 408): Η προφητεία της μάντισσας	60
4 ^η Υποεπότητα (στ. 409-461): Μια προφητεία για τον Οδυσσέα	62
5 ^η Υποεπότητα (στ. 462-510): Το παράπονο της Εκάβης.....	65

Για να καταλάβουμε καλύτερα την εξέλιξη της τραγωδίας απαντάμε σε ερωτήσεις, ερευνούμε, σκεφτόμαστε, συμμετέχουμε, γράφουμε, συνεργαζόμαστε...	66
Ας συνοψίσουμε	69
A' Στάσιμο (στ. 511-567): Η Πτώση της Τροίας	70
Προοργανωτής	71
A' Στάσιμο (στ. 511-567): Ο Δούρειος Ίππος και η άλωση της Τροίας	71
Για να καταλάβουμε καλύτερα την εξέλιξη της τραγωδίας απαντάμε σε ερωτήσεις, ερευνούμε, σκεφτόμαστε, συμμετέχουμε, γράφουμε, συνεργαζόμαστε...	73
Ας συνοψίσουμε...	74
1^η ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ - ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ	76
B' Επεισόδιο (στ. 568-798): Η Τραγικότητα της Ανδρομάχης	79
Προοργανωτής	79
1 ^η Υποενότητα (στ. 568-607): Ο θρήνος της Ανδρομάχης	80
2 ^η Υποενότητα (στ. 608-708): Ο διάλογος Ανδρομάχης-Εκάβης	82
3 ^η Υποενότητα (στ. 709-739): Η συμφορά της Ανδρομάχης	84
4 ^η Υποενότητα (στ. 740-798): Ο αποχωρισμός μητέρας και παιδιού	86
Για να καταλάβουμε καλύτερα την εξέλιξη της τραγωδίας απαντάμε σε ερωτήσεις, ερευνούμε, σκεφτόμαστε, συμμετέχουμε, γράφουμε, συνεργαζόμαστε...	88
Ας συνοψίσουμε	90
B' Στάσιμο (στ. 799-859): Το Παράπονο του Χορού	92
Προοργανωτής	93
B' Στάσιμο (στ. 799-859): Γιατί μας άφησαν μόνες οι θεοί;	93
Για να καταλάβουμε καλύτερα την εξέλιξη της τραγωδίας απαντάμε σε ερωτήσεις, ερευνούμε, σκεφτόμαστε, συμμετέχουμε, γράφουμε, συνεργαζόμαστε...	95
Ας συνοψίσουμε	97
Γ' Επεισόδιο (στ. 860-1059): Ελένη και Εκάβη "Μονομαχούν" λεκτικά	98
Προοργανωτής	99
1 ^η Υποενότητα (στ. 860-910): Η εμφάνιση του Μενέλαου και της Ελένης	100
2 ^η Υποενότητα (στ. 911-965): Ο μονόλογος της Ελένης	102
3 ^η Υποενότητα (στ. 966-1032): Ο μονόλογος της Εκάβης	104
4 ^η Υποενότητα (στ. 1033-1059): Η Ελένη αναχωρεί για το Άργος	106
Για να καταλάβουμε καλύτερα την εξέλιξη της τραγωδίας απαντάμε σε ερωτήσεις, ερευνούμε, σκεφτόμαστε, συμμετέχουμε, γράφουμε, συνεργαζόμαστε...	107
Ας συνοψίσουμε	109
Γ' Στάσιμο (στ. 1060-1117): Οι Γυναίκες της Τροίας Θρηνούν	

για το Παρόν και το Μέλλον	112
Προοργανωτής	113
Γ΄ Στάσιμο (στ. 1060- 1117): Ευχές και κατάρεις του Χορού	114
Για να καταλάβουμε καλύτερα την εξέλιξη της τραγωδίας απαντάμε σε ερωτήσεις, ερευνούμε, σκεφτόμαστε, συμμετέχουμε, γράφουμε, συνεργαζόμαστε... ..	115
Ας συνοψίσουμε	116
2^η ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ - ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ	117
Έξοδος (Στ. 1118-1332): Η Καταστροφή της Τροίας και η Αρχή Νέων Συμφωνών	
για τις Τρωάδες/Τρωαδίτισσες	120
Προοργανωτής	121
1 ^η Υποεπότητα (στ. 1118-1155): Το νεκρό σώμα του Αστυάνακτα παραδίδεται στην Εκάβη	122
2 ^η Υποεπότητα (στ. 1156-1215): Ο θρήνος της Εκάβης για τον Αστυάνακτα	123
3 ^η Υποεπότητα (στ. 1216-1259): Ο Χορός μοιρολογεί μαζί με την Εκάβη	126
4 ^η Υποεπότητα (στ. 1260-1332): Η Εκάβη και ο Χορός πονούν για τις επερχόμενες συμφορές τους	128
Για να καταλάβουμε καλύτερα την εξέλιξη της τραγωδίας απαντάμε σε ερωτήσεις, ερευνούμε, σκεφτόμαστε, συμμετέχουμε, γράφουμε, συνεργαζόμαστε... ..	132
Ας συνοψίσουμε	132
3^η ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ - ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ	134
Γλωσσάριο	137

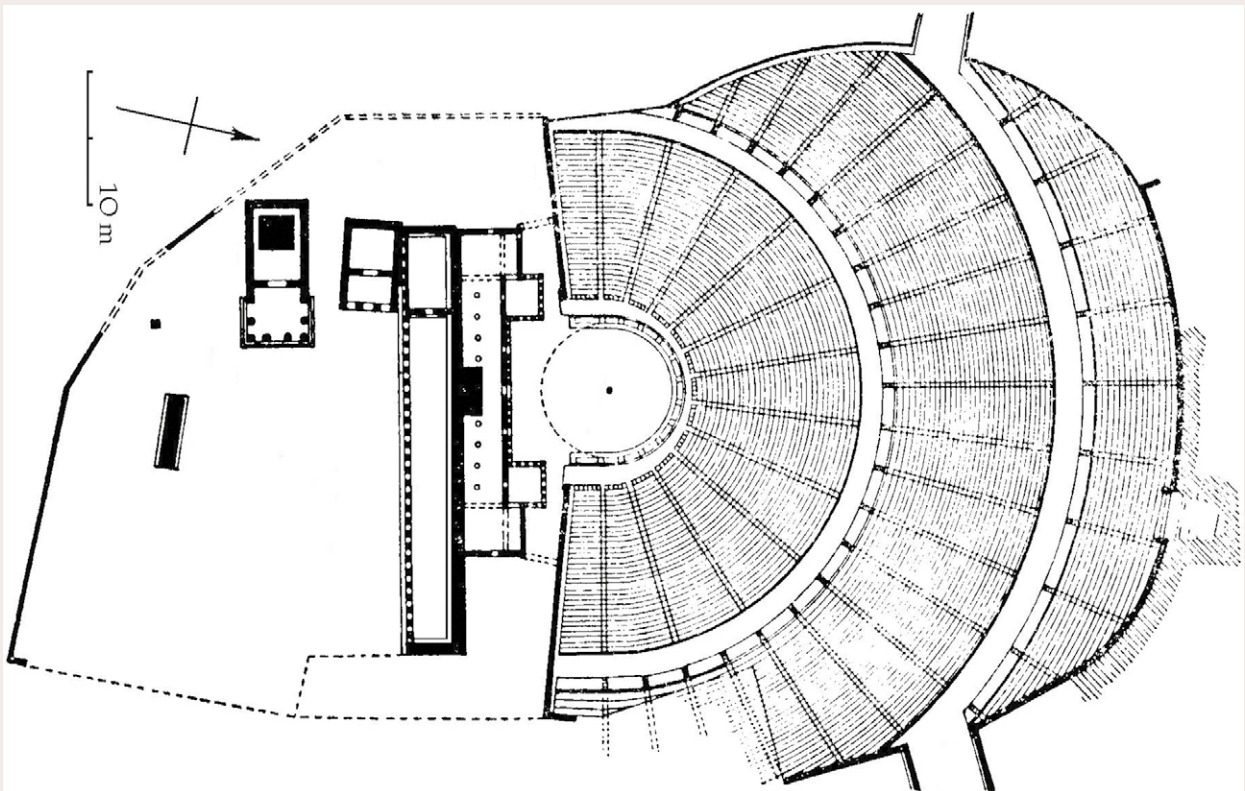
Παρακολουθώ την παράσταση
Τρωάδες (YouTube)
 (Τρωάδες 1991 Ευριπίδης,
 Θέατρο Επιδαύρου)

Η ταυτότητα του βιβλίου σου

Το βιβλίο που κρατάς στα χέρια σου θα σε βοηθήσει να γνωρίσεις καλύτερα το αρχαίο ελληνικό δράμα και το θέατρο, τα οποία γεννήθηκαν στην αρχαία Αθήνα, από όπου διαδόθηκαν και αγαπήθηκαν διαχρονικά και παγκόσμια. Θα σου εξηγήσει πώς ξεκίνησε το γοητευτικό ταξίδι στον μαγικό κόσμο του θεάτρου, για να καταλάβεις πόσα άλλαξαν στη διάρκεια των αιώνων που κύλησαν, πόσα έμειναν απaráλλαχτα.

Αυτός είναι ο σκοπός της σύντομης **εισαγωγής** που θα σε μυήσει στον κόσμο του **αρχαίου δράματος**, στην καταγωγή, στη γέννηση και στα είδη του, και πιο ειδικά στα γνωρίσματα της **αρχαίας ελληνικής τραγωδίας**. Επίσης, θα σε βοηθήσει να γνωρίσεις το βασίλειο του **αρχαίου θεάτρου**, που σήμερα επισκέπτεσαι κυρίως ως αρχαιολογικό χώρο: Θα μάθεις τα μέρη, τα μέσα και τα εργαλεία του, θα γνωρίσεις τους συντελεστές του, τον ποιητή, τους ηθοποιούς, το κοινό. Θα βρεις τη θέση σου νοερά στις κερκίδες του, για να παρακολουθήσεις δραματικούς αγώνες, στο μεγάλο πανηγύρι του **Διό-νυσου**, του θεού που ευλογούσε το κρασί και τις γιορτές του και γι' αυτό οι πιστοί πολύ τον αγαπούσαν. Θα γνωρίσεις τον πιο νέο και τον πιο μοντέρνο από τους τραγικούς αρχαίους Έλληνες ποιητές του 5^{ου} π.Χ. αιώνα, εμένα δηλαδή, τον **Ευριπίδη** και την τραγωδία μου «**Τρωαδίτισσες**» («**Τρωάδες**») που παραστάθηκε το 415 π.Χ. Το ίδιο καλοκαίρι ο αθηναϊκός στόλος ξεκίνησε εναντίον της Σικελίας. Ήμουν βαθιά ανήσυχος τότε, λόγω της πολεμικής ατμόσφαιρας που επικρατούσε, και ήθελα να δείξω στους Αθηναίους την εικόνα του πολέμου σε όλη του την αγριότητα, επισημαίνοντας ότι ο πόλεμος χτυπά αλύπητα ακόμη και τον νικητή. Θα μάθεις να αναγνωρίζεις, μελετώντας τις «**Τρωάδες**»/«**Τρωαδίτισσες**», τη **σκηνοθεσία των λέξεων**, να εντοπίζεις δηλαδή σημάδια της σκηνικής παράστασης της αρχαίας τραγωδίας που τοποθετούσε διακριτικά μέσα στο κειμενικό της σώμα ο τραγικός ποιητής, ο οποίος ήταν και ο σκηνοθέτης του έργου.

Αρχαίο Θέατρο του Ελευθερέως Διονύσου, Αθήνα, 6ος π.Χ. αιώνας.

Πηγή: <https://nereus.library.upatras.gr>

Το βιβλίο σου αποτελείται από εννέα ενότητες ακολουθώντας την οργάνωση του θεατρικού κειμένου: **Πρόλογος** (1η ενότητα), Μονωδία της Εκάβης και **Πάροδος** (2η ενότητα), **Α΄ Επεισόδιο** (3η ενότητα), **Α΄ Στάσιμο** (4η ενότητα), **Β΄ Επεισόδιο** (5η ενότητα), **Β΄ Στάσιμο** (6η ενότητα), **Γ΄ Επεισόδιο** (7η ενότητα), **Γ΄ Στάσιμο** (8η ενότητα), **Έξοδος**, δηλαδή ο επίλογος του έργου, (9η ενότητα). Για τη σημασία αυτών των όρων θα έχουμε την ευκαιρία να μιλήσουμε στη συνέχεια.

Στην αρχή κάθε ενότητας υπάρχει μια σελίδα, ο «**προοργανωτής**», η οποία σε προσανατολίζει στον χώρο, στον χρόνο και στις εξελίξεις της πλοκής. Στο τέλος κάθε ενότητας υπάρχει μια ακόμη σελίδα, ο αποτιμητής, η οποία έχει τον τίτλο «**Ας συνοψίσουμε**» και με την οποία μπορείς να ελέγχεις τι έμαθες.

Κάθε ενότητα περιλαμβάνει το **κείμενο**, **κάποιες λέξεις που ίσως σε δυσκολεύουν** και γι' αυτό γράφονται με την εξήγησή τους δίπλα, **πλαγιότιτλους** που σε βοηθούν να παρακολουθείς την εξέλιξη του έργου, **ερωτήσεις** κατάλληλες για την κατανόηση όσων συμβαίνουν, **πληροφορίες** για όσα αναφέρονται, **ευχάριστες δραστηριότητες**, **εικόνες**, **επισημάνσεις** που θα στρέφουν την προσοχή σου σε όσα σημαντικά αναφέρονται και συμβαίνουν. Στο πάνω μέρος της σελίδας, που λέγεται **κεφαλίδα**, θα μπορείς να βλέπεις, όταν το ξεχνάς, σε **ποια ενότητα βρίσκεσαι** και σε **ποιο μέρος του έργου**. Στο κάτω μέρος της σελίδας, που λέγεται **υποσέλιδο**, θα βλέπεις πάντα το όνομα του ποιητή και τον τίτλο του έργου του (**Ευριπίδη**, «**Τρωάδες/Τρωαδίτισσες**»). Όταν τελειώνεις κάθε ενότητα θα μπορείς να **κάνεις κάποιες δραστηριότητες** και να **απαντάς σε ερωτήσεις** για να εξασκείσαι και να αφομοιώνεις καλύτερα όσα θα συζητάτε στην τάξη σου. Το βιβλίο περιλαμβάνει επίσης τρεις «**Ανασκοπήσεις**», δηλαδή τρεις μικρές επαναλήψεις όσων μαθαίνεις, ώστε να τα θυμάσαι καλύτερα και **γλωσσάριο** με τους κύριους όρους της τραγωδίας.

Κάθε υποενότητα, περιλαμβάνει επίσης **την αρίθμηση των στίχων στο αριστερό μέρος**. Ίσως νομίζεις ότι έχει γίνει κάποιο λάθος σε αρκετές περιπτώσεις, γιατί μετράς περισσότερους από δέκα στίχους σε αρκετές δεκάδες. Αυτό συμβαίνει, γιατί στη νεοελληνική απόδοση της αρχαίας τραγωδίας η αρίθμηση ακολουθεί αυτήν του πρωτότυπου κειμένου. Το αρχαίο ελληνικό δράμα είναι ποιητικό έργο. Το κείμενο υποτάσσεται στους κανόνες μιας αυστηρής μετρικής, που προϋποθέτει μεγάλη οικονομία λέξεων, κατάλληλα επιλεγμένων, η οποία όμως δεν μπορεί να αποδοθεί με την ίδια πυκνότητα στα νέα ελληνικά. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να μην υπάρχει απόλυτη αριθμητική αντιστοιχία των στίχων του αρχαίου κειμένου με εκείνους της νεοελληνικής του απόδοσης. Για να μην μπερδευτείς, σχεδόν κάθε αριθμητική αναφορά στίχου συνοδεύεται από το κειμενικό του περιεχόμενο. Να διευκρινιστεί ότι οι γλωσσικές ιδιοτυπίες της νεοελληνικής απόδοσης του μελετώμενου κειμένου απεικονίζουν τη δημιουργικότητα του μεταφραστή και υπηρετούν τους εκφραστικούς του στόχους. Σχετίζονται δε με τους κανόνες ορθογραφίας, γραμματικής και συντακτικού της εποχής που έζησε και έγραψε ο μεταφραστής.

Μέσα από το βιβλίο θα γίνεις αναγνώστης/τρια και θεατής/τρια.

Μακάρι να σε εμπνεύσει και να παραμείνεις!

Καλή σχολική χρονιά!

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

Αρχαία ελληνική δραματική ποίηση

Η **δραματική ποίηση** ή **αρχαίο ελληνικό δράμα** είναι είδος της αρχαίας ελληνικής ποίησης και δημιουργήμα του αρχαίου ελληνικού πνεύματος. Αποτελεί **σύνθετο καλλιτεχνικό φαινόμενο**: είναι είδος ποίησης που συνδυάζει στοιχεία από το **έπος** (απαγγελία) και από τη **λυρική ποίηση** (τραγούδι). Διαφοροποιείται, όμως, η δραματική ποίηση από το έπος και τη λυρική ποίηση ως προς το ότι συνοδεύεται από **σκηνική αναπαράσταση** των πράξεων (ενσάρκωση ρόλων και όρκηση, συντονισμένες χορευτικές κινήσεις), όπως φαίνεται από την ετυμολογία της λέξης «δράμα», που προέρχεται από το ρήμα **δράω-ῶ** και σημαίνει «**ενεργώ**» και στην προκειμένη περίπτωση «παρασταίνω σκηνικά».

Προέλευση και χαρακτηριστικά

Οι ρίζες της δραματικής ποίησης εντοπίζονται σε μιμικές τελετές βλάστησης προς τιμή του θεού **Διόνυσου**, προστάτη της γονιμότητας και του κρασιού, του οποίου η απεριόριστη κατανάλωση υπόσχεται ελευθερία και λύτρωση από τις καθιερωμένες κοινωνικές συμβάσεις. Οι πιστοί, όταν μεθούν, βγαίνουν έξω (**έξίστανται**) από τον συμβατικό τους εαυτό. Σε κατάσταση **έκστασης μιμούνται** τους Σατύρους, τους ακόλουθους του Διόνυσου, **μεταμορφώνονται** σε Σατύρους, τυλίγοντας γύρω από το σώμα τους δέρμα, αλείφοντας το πρόσωπό τους με την τρυγία, το κατακάθι του μούστου, και φορώντας στεφάνι από κισσό στο κεφάλι τους. Η **έκσταση**, η **μεταμόρφωση**, η **μίμηση** είναι που συνδέουν τον Διόνυσο και τις βακχικές τελετουργίες του με το αρχαίο ελληνικό δράμα. Εύκολα συμπεραίνουμε από τα παραπάνω και τον **έντονα θρησκευτικό χαρακτήρα** του αρχαίου δράματος. Οι παραστάσεις του αποτελούσαν αναπόσπαστο και ουσιαστικό τμήμα των λατρευτικών τελετών προς τιμή του θεού Διόνυσου. Γράφονταν, για να παρασταθούν μία φορά ως επί το πλείστον, στο αρχαίο θέατρο του Διονύσου, στη νότια πλευρά του ιερού βράχου της Ακρόπολης, μέσα στον ιερό χώρο του **Διονύσου του Ελευθερέως**. Ο Χορός, η μεταμφίεση, το προσωπίο των ηθοποιών αποδεικνύουν τον τελετουργικό χαρακτήρα του αρχαίου δράματος.

Τα είδη της δραματικής ποίησης

Τρία είναι τα είδη της αρχαίας δραματικής ποίησης: η τραγωδία, το σατυρικό δράμα και η κωμωδία.

Η **τραγωδία** κατά λέξη είναι το τραγούδι (ή *ψῆδη*) των τράγων. Δεν υπάρχει πειστική εξήγηση για τη σημασία της. Χρωστά το όνομά της (η τραγωδία) στον Χορό, που τα μέλη του ήταν μεταμφιεσμένα σε τραγοπόδαρους Σατύρους; Οι Σάτυροι απεικονίζονταν όμως με πόδια αλόγου ως την ελληνιστική εποχή. Έχει τις ρίζες της σ' ένα τραγούδι, που σύμφωνα με ένα παλιό αγροτικό έθιμο της Αττικής ακούγεται σε πανηγύρι, όπου γίνεται θυσία τράγου; Έχει την αφετηρία της σ' ένα τραγούδι, έπαθλο για το οποίο ήταν ένας τράγος; Δεν υπάρχουν αποδείξεις για όλα αυτά. Πριν μερικά χρόνια διατυπώθηκε η άποψη ότι το πρώτο συνθετικό του ονόματός της η τραγωδία δεν το οφείλει στους τράγους αλλά στα τραγήματα, στους μεζέδες δηλαδή που σερβίρονται μετά το κυρίως πιάτο, ως συνοδευτικά του κρασιού, στα συμπόσια, στη διάρκεια των οποίων τα τραγούδια είναι σοβαρά, σε αντίθεση με τα εύθυμα που λέγονται σε κατάσταση ξέφρενου γλεντιού στον δρόμο.

Η τραγωδία πράγματι είναι το σοβαρό δράμα. Ανάμεσα σε σαράντα έξι (46) ονόματα ποιητών του 5^{ου} π.Χ. αιώνα και σε εξακόσιους (600) τίτλους δραμάτων, ξεχωρίζουν τρεις τραγικοί ποιητές: ο Αισχύλος, ο Σοφοκλής και ο Ευριπίδης. Από τη δραματική παραγωγή και των τριών σώζονται σήμερα συνολικά τριάντα δύο (32) έργα ολοκληρωμένα.

Το **σατυρικό δράμα** είναι, συνήθως, το τέταρτο έργο μιας τετραλογίας, μιας δραματικής σύνθεσης, δηλαδή, που περιλαμβάνει εκτός από αυτό τρεις τραγωδίες. Αποστολή του είναι να αποφορτίζει το κοινό μετά από την τόση ένταση. Είναι εύθυμο, ανάλαφρο και συχνά τολμηρό. Χρωστά το όνομά του στον χορό του, που τον αποτελούν πάντα Σάτυροι με επικεφαλής τους έναν γέροντα Σ(ε)ιληνό.

Η **κωμωδία**, το τραγούδι του κώμου, έχει τις ρίζες της στις πομπές των μεθυσμένων πανηγυριστών, που τριγύριζαν στους δρόμους, τραγουδούσαν, χειρονομούσαν, σατίριζαν όσους συναντούσαν και βωμολοχούσαν. Ήδη από τα ελληνιστικά χρόνια η αττική κωμωδία των κλασικών χρόνων υποδιαιρείται σε τρεις κατηγορίες: η **αρχαία κωμωδία** του 5ου π.Χ. αιώνα έχει κατεξοχήν πολιτικό περιεχόμενο, δηλαδή ασκεί αυστηρή κριτική σε καινοτομίες, σε επώνυμους, πολιτικούς, στοχαστές, καλλιτέχνες. Από το λεξιλόγιό της δε λείπουν ούτε τα πειράγματα ούτε οι βωμολοχίες. Ο πιο σημαντικός εκπρόσωπός της είναι ο **Αριστοφάνης**. Τη διαδέχεται η **μέση κωμωδία** τον 4ο π.Χ. αιώνα, τα έργα της οποίας σώζονται σήμερα μόνον αποσπασματικά. Η πολιτική σάτιρα και η αθυροστομία περιορίζονται, συντελείται στροφή από το σύνολο στο άτομο, οι επίγειες, υλικές απολαύσεις (το καλό κρασί, το πλούσιο φαγητό, ο έρωτας), τα αινίγματα και οι γρίφοι έχουν την τιμητική τους. Δυο σπουδαίοι κωμωδιογράφοι της **μέσης κωμωδίας** είναι ο **Αντιφάνης** και ο **Αναξανδρίδης**. Ο πιο γνωστός ποιητής της **νέας κωμωδίας** που ανατέλλει με την ελληνιστική εποχή, μετά τον θάνατο του Μ. Αλέξανδρου το 323 π.Χ., είναι ο **Μένανδρος**. Τα έργα της περιόδου είναι αθυρόστομες ρομαντικές ηθογραφικές μυθοπλασίες. Αντλούν το περιεχόμενό τους από την οικογενειακή και κοινωνική ζωή. Σ' αυτές ενσωματώνονται και οι κωμικοί τύποι (ο παράσιτος, ο δύστροπος γέρος, ο καυχησιάρης μάγειρας) που διαμορφώνονται στα έργα της αρχαίας και κυρίως της μέσης κωμωδίας.

Η τραγωδία

«Ο Αρίων πάνω σε ένα θαλάσσιο άλογο». (1855), έργο του William Adolphe Bouguereau (1825-1905), Μουσείο Τέχνης του Κλίβελαντ.
Πηγή: <https://el.wikipedia.org>

Οι απαρχές της τραγωδίας

Ο φιλόσοφος **Αριστοτέλης** που ερεύνησε συστηματικά το αρχαίο δράμα, έναν αιώνα μετά την ακμή της τραγικής ποίησης, θεωρεί πως η τραγωδία γεννήθηκε από τους αυτοσχεδιασμούς «*τῶν ἔξαρχόντων τὸν διθύραμβον*». Για να καταλάβουμε τι εννοεί, αρκεί να φέρουμε στον νου μας μια χορωδία με τους πρωτοτραγουδιστές της να τραγουδούν τους πρώτους στίχους από ένα τραγούδι, δίνοντας έπειτα τη σκυτάλη στο σύνολο, που απαντά τραγουδιστά. Ανάμεσά τους συστήνεται ένας στοιχειώδης διάλογος, όπου ο Αριστοτέλης εντοπίζει τις απαρχές της τραγικής ποίησης.

Ο διθύραμβος είναι γιορταστικό τραγούδι του Διόνυσου.

Το τραγουδά Χορός από άντρες ή αγόρια προς τιμή του θεού, εκτελώντας παράλληλα και χορογραφία, με τη συνοδεία αυλού. Παίρνει το θέμα του από μύθους για τη ζωή και τις περιπέτειες του Διόνυσου. Στην πορεία της εξέλιξης του διθύραμβου η θεματολογία του διευρύνεται («*οὐδὲν πρὸς τὸν Διόνυσον*»).

Ο διθύραμβος έφτασε στην Αθήνα από τη Φρυγία, ύστερα από μία στάση στην Κόρινθο. Εκεί, στην αυλή του τυράννου Περίανδρου, τον 6^ο π.Χ. αιώνα, ο ποιητής **Αρίωνας ο Μηθυμναίος**, σύμφωνα με τον αρχαίο ιστορικό Ηρόδοτο, πρώτος έγραψε στίχους και μουσική για διθύραμβο και τον δίδαξε σε κυκλικούς χορούς πενήντα ανδρών, ασκώντας τα μέλη τους στο τραγούδι και στον χορό. Μετέτρεψε δηλαδή το αρχαίο λατρευτικό τραγούδι σε καλλιτεχνικό είδος. Ο Αρίωνας ονομάστηκε εφευρέτης, «**εὐρετής**» του τραγικού

τρόπου. Αυτός είναι ο πρώτος όμορφος μύθος που σχετίζεται με την προέλευση της αρχαίας τραγωδίας.

Ο δεύτερος αφορά την αποφασιστική καινοτομία που απαιτείται για το πέρασμα από τον διθύραμβο στην τραγωδία, την προσθήκη του ηθοποιού («ὑποκριτή»), ο οποίος δεν τραγουδά αλλά απαγγέλει στίχους με ρυθμό και κάνει διάλογο με την ομάδα των χορευτών. Ο πρώτος ηθοποιός, σύμφωνα με τον μύθο, ήταν ο Θέσπις από τον δήμο Ἰκάριον (=σημερινό Διόνυσο). Ανέβασε μία τραγωδία περίπου το 534 π.Χ., στην εποχή του τύραννου Πεισίστρατου, στο αρχαίο θέατρο του Διονύσου, στην Αθήνα, στη διάρκεια των Μεγάλων Διονυσίων. Σ' αυτήν υποδύθηκε ένα ή περισσότερα δραματικά πρόσωπα, κάνοντας διάλογο με τα μέλη του Χορού. Η παράδοση τον θέλει να γοητεύει τόσο το αθηναϊκό κοινό, ώστε να ιδρύει έναν περιοδεύοντα θίασο, το «άρμα του Θέσπιδος», και να δίνει παραστάσεις σε όλους τους δήμους της Αθήνας. Ο Αριστοτέλης υποστηρίζει ότι τον δεύτερο υποκριτή τον πρόσθεσε ο Αισχύλος και τον τρίτον ο Σοφοκλής.

Ο αριστοτελικός ορισμός

Πολύτιμη πηγή, από την οποία αντλούμε έγκυρες πληροφορίες για την αρχαία ελληνική τραγωδία, είναι οι σημειώσεις του φιλόσοφου Αριστοτέλη (384-322 π.Χ.), γνωστές με τον τίτλο «Περὶ Ποιητικῆς». Από αυτές προέρχεται ο διάσημος ορισμός της, που συνοψίζει τα διακριτικά της γνωρίσματα ως εξής:

«Ἔστιν οὖν τραγωδία μίμησις πράξεως σπουδαίας καὶ τελείας μέγεθος ἐχούσης, ἡδυσμένη ἰσχυρῶς χωρὶς ἐκάστῳ τῶν εἰδῶν ἐν τοῖς μορίοις, δρώντων καὶ οὐ δι' ἀπαγγελίας, δι' ἑλέου καὶ φόβου περαίνουσα τὴν τῶν τοιούτων παθημάτων κάθαρσιν» (1449b).

Ας δοκιμάσουμε να τον αποδώσουμε στα νέα ελληνικά και να τον εξηγήσουμε:

Η τραγωδία είναι λοιπόν «μίμηση», δημιουργική και εμπνευσμένη αναπαράσταση δηλαδή (όχι αντιγραφή, όπως θεωρούσε ότι είναι η ποίηση ο Πλάτωνας) του πραγματικού κόσμου, με ακουστικά και οπτικά μέσα, έχει παιδαγωγικό αποτέλεσμα και αισθητική αξία.

Η (ανα)παράσταση είναι «σπουδαία», γιατί η υπόθεση του έργου αφορά σημαντικά πρόσωπα της μυθολογικής παράδοσης. Είναι επιπλέον «τελεία», έχει αρχή, μέση και τέλος, «έχει μέγεθος», αποτελείται δηλαδή από αριθμό στίχων ικανό να προσφέρει στον θεατή ολοκληρωμένη αντίληψη της υπόθεσης. Ο τραγικός λόγος εκφράζεται με στίχους που έχουν μελωδία και ρυθμό (**ἡδύσματα**), οι οποίοι κατανέμονται σε όλη την έκταση του δράματος, όπου ταιριάζει κάθε τραγούδι. Τραγωδία σημαίνει επιπλέον και σκηνική παράσταση, όχι απλή αφήγηση αλλά ενσάρκωση ρόλων. Στη διάρκεια του έργου τα πρόσωπα, ενώ είναι ευτυχισμένα, πέφτουν στη δυστυχία, χωρίς να είναι ανήθικοι ούτε όμως ιδανικοί χαρακτήρες. Η αλλαγή αυτή γεννά στην ψυχή των θεατών τη συμπόνια για τους/τις ήρωες/δες που υποφέρουν χωρίς να τους/τις αξίζουν οι συμφορές που τους/τις έτυχαν και φόβο ότι τα βάσανά τους μπορεί να συμβούν σε οποιονδήποτε άνθρωπο, ακόμη και στους/στις ίδιους/ες.

Μέσα από τον φόβο και τη συμπόνια, το κοινό οδηγείται στο τέλος του έργου στην **κάθαρση**, τον πιο σκοτεινό όρο της αριστοτελικής θεωρίας για την αρχαία ελληνική τραγωδία. Με βάση τις ερμηνείες που έχουν διατυπωθεί, θα λέγαμε ότι η κάθαρση που προσφέρει η τραγωδία είναι: α) η ηθική βελτίωση του θεατή, ο οποίος ελευθερώνεται από την υπερβολή των τραγικών συγκινήσεων, β) η ανάκτη-

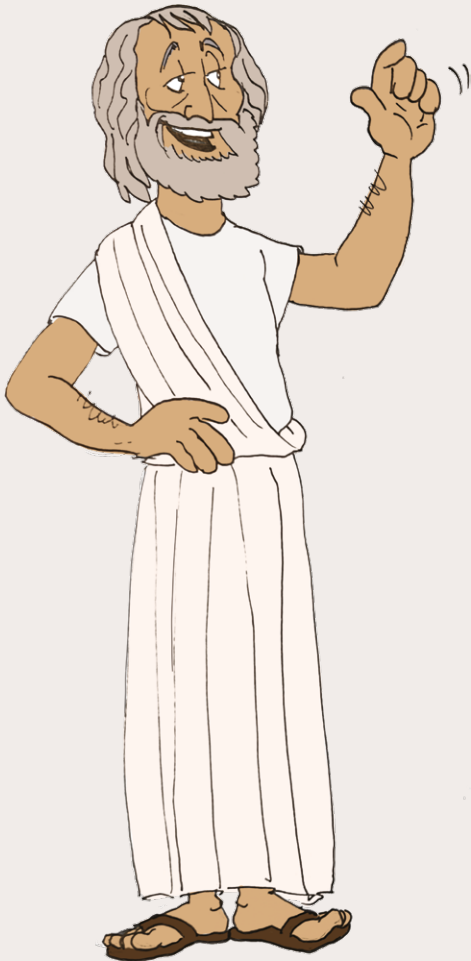
Αρχαίο θέατρο Διονύσου, μαρμάρινη προεδρία.

Πηγή: <https://issuu.com>

ση από μέρους του θεατή της συναισθηματικής ισορροπίας του, γιατί τελικά στο έργο επικρατεί το καλό, γ) η διαπίστωση του κοινού ότι το κίνητρο του τραγικού ήρωα είναι υψηλό, συνεπώς δικαιολογημένα τον συμπονά. Η τραγωδία ενεργοποιεί το μυαλό και το συναίσθημα του κοινού. Οι θεατές βιώνουν δυνατές συγκινήσεις παρακολουθώντας ένα έργο με μεγάλη καλλιτεχνική αξία.

Ο Αριστοτέλης εντοπίζει έξι **εσωτερικά** δομικά γνωρίσματα της τραγωδίας, τα οποία ονομάζει **κατά ποιόν** μέρη. Πρόκειται για:

- Τον **μύθο**, δηλαδή τη μυθοπλασία, την πλοκή και την υπόθεση του έργου.
- Τη **λέξη**, δηλαδή το γλωσσικό ένδυμα και τα σχήματα λόγου.
- Τη **διάνοια**, δηλαδή το σύνολο των ιδεών, των αξιών, των επιχειρημάτων των δραματικών προσώπων.
- Το **ήθος**, τη σκιαγράφηση του χαρακτήρα των δραματικών προσώπων.
- Το **μέλος**, δηλαδή τον ρυθμό και τις μελωδίες του έργου.

- Την **όψη**, δηλαδή τη σκηνοθεσία και ό,τι αφορά τη σκηνική παράσταση του έργου.

Ο Αριστοτέλης διακρίνει ακόμη τα **κατά ποσόν** μέρη, τα **εξωτερικά** δηλαδή δομικά τμήματα της τραγωδίας σε:

- **επικά** (πρόλογος, επεισόδια, έξοδος: τα αφηγούνται και τα υποδύονται οι ηθοποιοί) και
- **λυρικά** (πάροδος, στάσιμα: τα τραγουδούν τα μέλη του χορού, αφού πάρουν τη θέση τους στην ορχήστρα, όπου παραμένουν ως το τέλος του έργου). Στα λυρικά μέρη ανήκουν και οι κομμοί (τα μοιρολόγια που τραγουδά ανάμεσα στους διαλόγους ο Χορός με έναν ή δύο ηθοποιούς), οι μονωδίες ή/και οι διωδίες (τα λυρικά τραγούδια που ερμηνεύει ένας ή δύο ηθοποιοί αντίστοιχα, εμβόλιμα στα επικά μέρη).

Η πλοκή μιας καλογραμμένης τραγωδίας έπρεπε να περιέχει **περιπέτεια**, αλλαγή δηλαδή απότομη της κατάστασης του κεντρικού χαρακτήρα, συνήθως από την ευτυχία στη δυστυχία και **αναγνώριση**, δηλαδή πέρασμα του κεντρικού δραματικού προσώπου από την άγνοια στη γνώση. Ιδανική σύνθεση είναι η συνύπαρξη και των δύο στοιχείων σε ένα έργο, καθώς έτσι κορυφώνεται η δραματική ένταση. Το ίδιο αποτέλεσμα έχει η **τραγική ειρωνεία**, δηλαδή η κατάσταση, κατά την οποία το κοινό γνωρίζει δεδομένα και εξελίξεις που το κεντρικό τραγικό πρόσωπο αγνοεί.

Κάρολος Κουν

Αρίων

Θρόνος

Το αρχαίο θέατρο: ο φυσικός χώρος της τραγωδίας

Η ακρόπολη και το Αρχαίο Θέατρο του Ελευθερέως Διονύσου, Αθήνα.

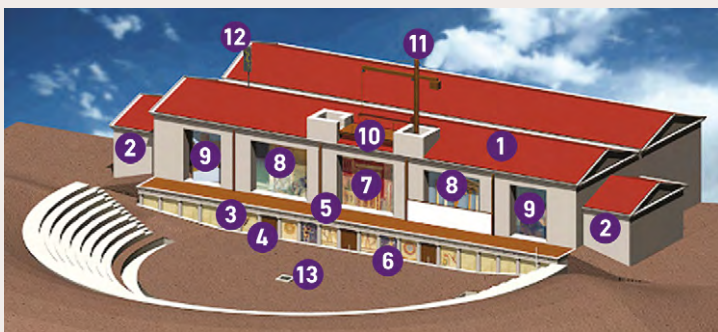
Πηγή: <https://www.ancientathens3d.com/>

Ο χώρος του θεάτρου

Στη νότια πλευρά της Ακρόπολης, διαμορφώθηκε μέσα στον ιερό περίβολο από τον 6^ο π.Χ. αιώνα και μετά σταδιακά το θέατρο του Διονύσου, ο πρώτος και για μεγάλο διάστημα ο μόνος, θεατρικός χώρος, με δυνατότητα να φιλοξενήσει περίπου 15.000 θεατές. Σχεδόν όλα τα δράματα που γράφτηκαν τον 5^ο π.Χ. αιώνα ανέβηκαν εκεί για πρώτη φορά. Η αρχιτεκτονική του δομή και η εξέλιξή της καθόρισαν τη μορφή του αρχαίου ελληνικού θεάτρου, το οποίο **διαιρείται σε τρία μέρη**, οργανικά δεμένα μεταξύ τους:

1. Στην κυκλική **ορχήστρα**, το αρχαιότερο τμήμα του θεάτρου, που προοριζόταν για τον Χορό, στη μέση της οποίας υπάρχει η **θυμέλη**, ο βωμός του Διόνυσου.

1. Σκηνή	6. Ξύλινοι	9. Περίακτοι
2. Παρασκήνιο	ζωγραφισμένοι	10. Θεολογείο
3. Προσκήνιο	πίνακες	11. Μηχανή
4. Θύρες προσκηνίου	7. Βασιλείος θύρα	12. Κεραυνοσκοπείο
5. Λογείο	8. Θύρες ή θυρώματα	13. Χαρώνειος κλίμακα

2. Στο **κοίλον**, στον χώρο με τις θέσεις (**εδώλια**) των θεατών, οι οποίοι αρχικά παρακολουθούσαν όρθιοι γύρω από την ορχήστρα τις παραστάσεις και αργότερα κάθονταν ημικυκλικά απέναντι από τη

Τα μέρη του αρχαίου ελληνικού θεάτρου.

Πηγή: <https://ancienttheater.culture.gr>

Μεγάλα Διονύσια, άνοιξη 415 π.Χ.

Ευριπίδη, «Τρωάδες» / «Τρωαδίτισσες»

σκηνή. Οι δύο πλευρικές είσοδοι από και προς τη σκηνή ονομάζονταν **πάροδοι**. Πλέον δεν είναι δεδομένο ότι η είσοδος δραματικού προσώπου στη σκηνή από την αριστερή ή τη δεξιά πάροδο σημαίνει απαραίτητα τον ερχομό του από άλλη πόλη/τους αγρούς ή το λιμάνι/την πόλη αντίστοιχα. Τα καθίσματα ήταν χτισμένα αμφιθεατρικά. Χωρίζονταν κάθετα σε επιμέρους τμήματα, τις **κερκίδες**, από δώδεκα **κλίμακες** (βαθμίδες), από τις οποίες οι θεατές ανέβαιναν σε ψηλότερες θέσεις.

Δύο μεγάλοι οριζόντιοι διάδρομοι χώριζαν το **κοίλον** σε τρεις ζώνες (**διαζώματα**), ώστε οι θεατές να κυκλοφορούν εύκολα. Οι θέσεις ήταν αριθμημένες. Στην αρχή το κοίλον ήταν ξύλινο, ανακατασκευάστηκε τον 4^ο π.Χ. αιώνα από πέτρα. Στην κλασική εποχή μόνον οι θέσεις των επισήμων, οι **προεδρίες**, στην πρώτη σειρά στηρίζονταν σε πέτρινες υποδοχές.

3. Στη **σκηνή**, το τμήμα του θεάτρου που τελευταίο απέκτησε οριστική μορφή. Αρχικά ήταν ένα πρόχειρο ξύλινο κατασκεύασμα στην ελεύθερη άκρη της ορχήστρας. Λειτουργούσε ως αποδυτήριο και ως αποθήκη θεατρικού υλικού. Ο Αισχύλος την ενσωμάτωσε στη σκηνική δράση και όρισε τον στενό χώρο («**λογεῖον**») ανάμεσα στο παράπηγμα της σκηνής και στην ορχήστρα ως τον κύριο χώρο δράσης των υποκριτών. Αποτελούσε φόντο του θεατρικού χώρου και διευκόλυνε την είσοδο και την έξοδο των ηθοποιών από την κεντρική της πύλη.

Η χρήση μηχανημάτων ανήκει στα αξιοσημείωτα χαρακτηριστικά του αρχαίου ελληνικού θεάτρου. Σημαντικότερα από αυτά ήταν οι **περίακτοι** (δύο ξύλινοι στύλοι για εναλλαγή του σκηνικού), το **εκκύκλημα** (κυλιόμενη εξέδρα), το **θεολογείο** (εξώστης στη στέγη της σκηνής, για την εμφάνιση θεών), το **βροντείο** και το **κεραυνοσκοπέιο** (για την αναπαραγωγή βροντής και αστραπής), η **μηχανή** ή **αιώρημα** (ανυψωτική μηχανή για την εμφάνιση του θεού), οι **χαρώνειες κλίμακες** (καταπακτές για την επικοινωνία με τον Κάτω Κόσμο).

Η διοργάνωση των θεατρικών παραστάσεων

Οι αρχαίες δραματικές παραστάσεις δεν αποτελούσαν για το θεατρόφιλο αθηναϊκό κοινό του 5^{ου} π.Χ. αιώνα καθημερινή εμπειρία, με απεριόριστες δυνατότητες επανάληψης έργων. Εντάσσονταν στο πρόγραμμα σημαντικών θρησκευτικών εκδηλώσεων. Οι δύο μεγάλες θρησκευτικές γιορτές, στο πλαίσιο των οποίων διεξάγονταν **δραματικοί αγώνες**, ήταν τα **Λήνια** και τα **Μεγάλα ή έν ἄσται Διονύσια**. Και οι δύο σχετίζονταν με τη λατρεία του Διονύσου, του κατεξοχήν θεού της δραματικής τέχνης σε ολόκληρο τον ελληνικό κόσμο. Στα **Μικρά ή κατ' ἀγρούς Διονύσια** γίνονταν μόνον επαναλήψεις έργων. Στα **Ἄνδραστήρια** προστέθηκαν εκ των υστέρων δραματικοί αγώνες.

Τα **Λήνια** ήταν μια αρχαία γιορτή, κοινή στις περισσότερες ελληνικές κοινότητες. Τελούνταν τον μήνα Γαμηλιώνα (Ιανουάριο- Φεβρουάριο) και είχαν τοπικό χαρακτήρα. Στο τυπικό του εορτασμού τους συμπεριλήφθηκαν και μικρής σημασίας δραματικοί αγώνες, αρχικά στην κωμωδία, γύρω στο 442 π.Χ. και δέκα χρόνια αργότερα και στην τραγωδία.

Επίσημες παραστάσεις νέων δραμάτων γίνονταν μόνον στη διάρκεια της αθηναϊκής γιορτής των **Μεγάλων ή έν ἄσται Διονυσίων**, που διοργανώνονταν τον μήνα Ελαφηβολιών (Μάρτιο - Απρίλιο). Συνέπιπταν δηλαδή με την αρχή της άνοιξης.

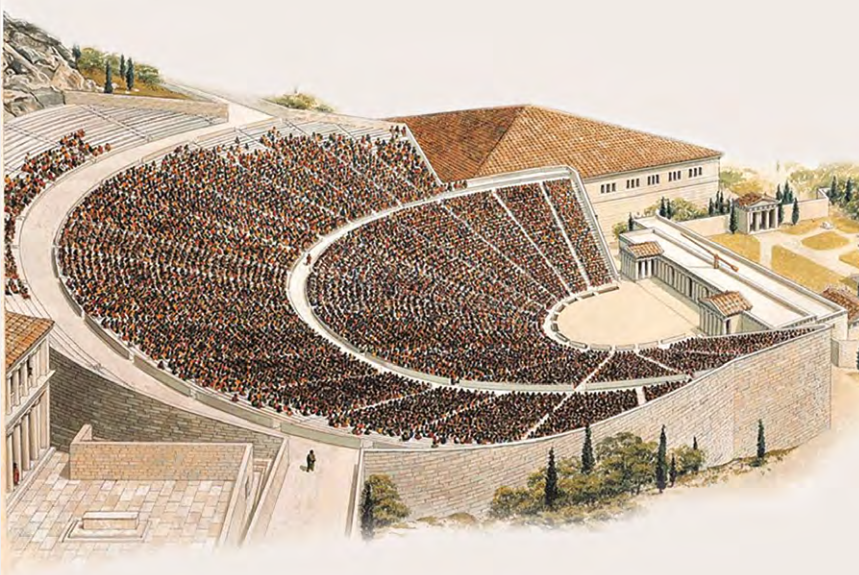
Η πολιτική αίγλη της Αθήνας, η ανάδειξή της σε υπερδύναμη έφερε στο θέατρο πολυάριθμους υψηλούς ξένους και απεσταλμένους των μελών της αθηναϊκής συμμαχίας που έφταναν, για να καταθέσουν στην πόλη την ετήσια εισφορά τους. Το μεγαλύτερο ποσοστό των θεατών το αποτελούσαν βέβαια Αθηναίοι πολίτες και μέτοικοι. Σ' αυτούς συγκαταλέγονταν ελάχιστοι σκλάβοι, παιδιά και νεαρά αγόρια κάτω των 18 ετών, καθώς και κάποιες γυναίκες.

Το αγωνιστικό στοιχείο αφαιρούσε από τη θεατρική εμπειρία τη θρησκευτική διάσταση. Την αντικαθιστούσε με την αγωνία της διάκρισης, τον ενθουσιασμό της νίκης. Το περιεχόμενο των έργων που είχαν επιλεγεί συζητιόταν ζωηρά πριν τους αγώνες. Επίσημη παρουσίαση των διαγωνιζόμενων παραστάσεων και των συντελεστών τους γινόταν δύο μέρες πριν την έναρξη των Μεγάλων Διονυσίων, **ανήμερα της γιορτής του Ασκληπιού**. Τότε διοργανωνόταν ο **προάγwnας**, μία τελετή, στη διάρκεια της οποίας ο ποιητής, ο Χορός, οι υποκριτές χωρίς μάσκα και ο χορηγός κάθε τετραλογίας ανέβαιναν διαδοχικά σε μία εξέδρα και παρουσιάζονταν στο κοινό. Από το 444 π.Χ. ο προάγwnας διεξαγόταν στο **Ωδείο του Περικλή**.

Απόδειξη της σημασίας που απέδιδε στα Μεγάλα Διονύσια η Αθηναϊκή Δημοκρατία ήταν ότι υπεύθυνος για τη διοργάνωσή τους δεν ήταν ο αρμόδιος για τα θρησκευτικά ζητήματα **άρχων βασιλεύς** αλλά ο κρατικός εκπρόσωπος στις μη θρησκευτικές υποθέσεις, ο **άρχων επώνυμος**. Από το καλοκαίρι που αναλάμβανε τα καθήκοντά του είχε ως βασικό του μέλημα να **επιλέξει τρεις** από τους υποψήφιους ποιητές που «αιτήθηκαν Χορό» και να τους ορίσει ως επίσημους διαγωνιζόμενους στους επόμενους δραματικούς αγώνες (να τους «δώσει Χορό»). Καθώς ο ίδιος δεν είχε κάποια εξειδίκευση σε καλλιτεχνικά θέματα, τα κριτήρια επιλογής δεν είναι σαφή. Σίγουρα πάντως η δημοφιλία και η φήμη του υποψηφίου, η εκτίμηση και οι επιδοκimasίες του κοινού ήταν καθοριστικές.

Αμέσως μετά ο άρχων επώνυμος **αναζητούσε ιδιώτες χρηματοδότες (χορηγούς)**, για να αναλάβουν τα έξοδα για τα μέλη του Χορού, τον χοροδιδάσκαλο, τον αυλητή, σε όλη τη διάρκεια των δοκιμών, όπως επίσης το κόστος για τα προσωπεία και τα κοστούμια. Συνήθως οι χορηγοί προσφέρονταν εθελοντικά. Εναλλακτικά τους επέλεγε από την οικονομικά ισχυρή άρχουσα τάξη.

Η εκλογή και ο διορισμός των κριτών ήταν το τελευταίο στάδιο της διαδικασίας και γινόταν λίγες μέρες πριν τους αγώνες. Οι **κριτές** δεν ήταν ειδικοί στο θέατρο, ούτε αποτελούσαν ομοιογενή

Ζωγραφική αναπαράσταση του Διονυσιακού Θεάτρου κατά τους κλασικούς χρόνους, με το Ωδεϊόν του Περικλέους στο πίσω μέρος. Άποψη από βορειοδυτικά.

Πηγή: <https://archaeologia.eie.gr>

«Από μηχανής θεός»

Η φιλοδοξία των θεατρικών συγγραφέων για τις παραστάσεις τους μεγάλωνε. Το 431 π.Χ. προστέθηκε ένας ξύλινος γερανός (η «μηχανή») κι έτσι η πρωταγωνίστρια της «Μήδειας» του Ευριπίδη μπορούσε να απομακρύνεται πετώντας μ' ένα μαγικό άρμα. Ο ίδιος αργότερα χρησιμοποίησε την ίδια συσκευή για τη μεγάλη είσοδο του Βελλεροφόντη καβάλα στον φτερωτό Πήγασο. Λόγω του βάρους, ο γερανός πιθανόν να ήταν στερεωμένος πάνω στο σκηνικό.

«Κι από πάνω οι ουρανοί»

Οι θεοί εμφανίζονταν συχνά στα ελληνικά θεατρικά έργα, πολλές φορές στην τελευταία πράξη, για να κρίνουν την πλοκή. Για να δώσουν την εντύπωση ότι εμφανίζονταν στον ουρανό, οι ηθοποιοί που τους υποδύονταν μιλούσαν από τη στέγη της σκηνής, η οποία ήταν επίπεδη και προσβάσιμη μέσω μιας κρυφής καταπακτής.

Καμαρίνια

Αφού χτίστηκε μια ξεχωριστή σκηνή για τους ηθοποιούς, προστέθηκε κι ένα φόντο. Το μπροστινό μέρος ήταν ζωγραφισμένο για να θυμίζει ανάκτορο ή ναό, με μια κεντρική πόρτα, την οποία οι χαρακτήρες χρησιμοποιούσαν για τη μεγάλη τους είσοδο. Στην άκρη του σκηνικού βρισκόνταν τα καμαρίνια όπου οι ηθοποιοί άλλαζαν μάσκες και κοστούμια.

Η οργάνωση της σκηνής

Ενώ ο χορός βασιζόταν στις ψαλμωδίες, οι ηθοποιοί ερμήνευαν πάνω σε μια υψωμένη σκηνή για να ακούγονται καλύτερα. Οι κακοί ηθοποιοί βαρυγκωμούσαν πάνω στο βάθρο επειδή ήταν εύκολος στόχος για τους επικριτικούς θεατές, οι οποίοι συχνά εκσφενδόνιζαν εναντίον τους τρόφιμα, ή ακόμα και πέτρες.

Υπαίθρια καθίσματα

Η λέξη θέατρο παραπέμπει κυρίως στο χώρο των καθισμάτων, παρά στη σκηνή. Το αμφιθέατρο ήταν χτισμένο ημικυκλικά στη νότια πλαγιά της Ακρόπολης, έτσι ώστε οι θεατές να μπορούν να ακούν και να παρακολουθούν το έργο. Είχε χωρητικότητα 17.000 θέσεων, πράγμα βολικό, καθώς η προσέλευση στα πρώτα έργα θρησκευτικού χαρακτήρα ήταν υποχρεωτική για όλους τους πολίτες.

Είσοδος αριστερά της σκηνής

Όπως στα σύγχρονα θέατρα, οι ηθοποιοί μπαίνόβγαιναν συχνά στη σκηνή. Μέχρι πρόσφατα υπήρχε η άποψη ότι η πλευρά της σκηνής που ο ηθοποιός επέλεγε να το κάνει είχε ιδιαίτερη σημασία: αν έμπαινε από δεξιά του θεατή, σήμαινε ότι ο χαρακτήρας ερχόταν απ' την πόλη. Αν έμπαινε από αριστερά, ερχόταν από την ύπαιθρο. Σήμερα θεωρείται ότι η παραπάνω παρατήρηση δεν είχε καθολική εφαρμογή.

«Φέρτε τα πτώματα»

Σήμερα μπορεί να φαίνεται παράξενο, αλλά οι σκηνές του θανάτου αποτελούσαν ταμπού, επειδή τα ελληνικά έργα είχαν θρησκευτική σημασία. Το κοινό ενημερωνόταν για τον θάνατο ενός χαρακτήρα συνήθως μέσω αγγελιαφόρου. Ωστόσο, οι αρχαίοι Έλληνες επινόησαν το εκκύκλημα, μια πλατφόρμα που μεταφερόταν στη σκηνή με έναν ηθοποιό που παρίστανε τον νεκρό.

Ιερό έδαφος

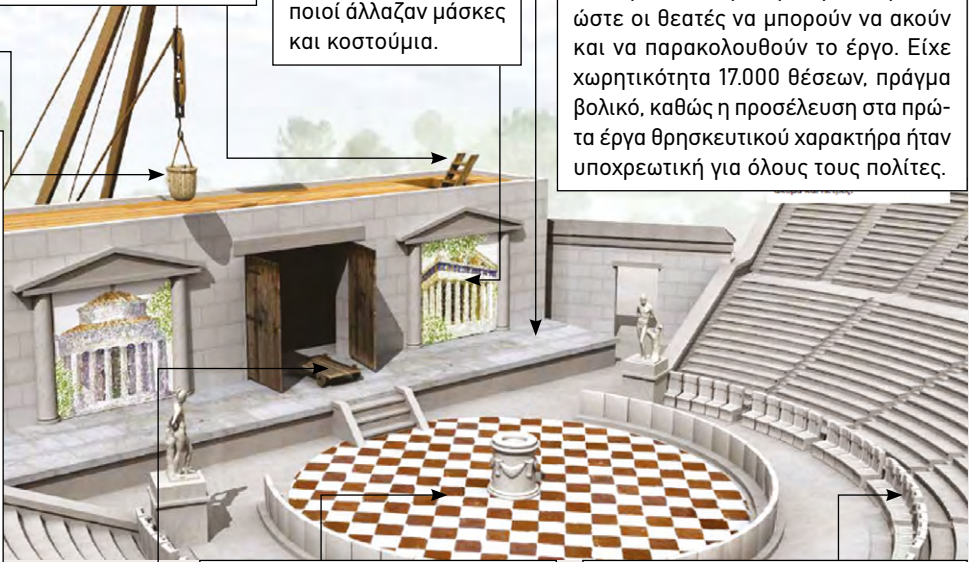
Η ορχήστρα ήταν το παλαιότερο τμήμα του θεάτρου. Ήταν ένας κυκλικός χώρος με έναν βωμό (τη θυμέλη) στο κέντρο και από τον 6ο αιώνα π.Χ. χρησίμευε για θρησκευτικές τελετές. Στο ελληνικό θέατρο η ορχήστρα δεν προοριζόταν για μουσικούς αλλά για τον Χορό, ο οποίος συνέχισε να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στις παραγωγές, σχολιάζοντας συχνά τις πράξεις των χαρακτήρων.

Θρόνοι στην πρώτη σειρά

Οι 67 μαρμάρινοι θρόνοι της πρώτης σειράς προοριζόνταν για τον άρχοντα της πόλης, τον πλουσιότερο πολίτη (που ήταν υποχρεωμένος να χρηματοδοτεί τις παραστάσεις) και τους κριτές στη διάρκεια των διαγωνισμών. Οι τακτικοί θεατές είχαν το όνομά τους χαραγμένο στο κάθισμά τους. Ο θρόνος στη μέση της σειράς ήταν πιο περίτεχνος από τους άλλους και προοριζόταν για τον αρχιερέα του Διονύσου.

Μνημειώδης ανακατασκευή

Αρχικά το θέατρο του Διονύσου ήταν ξύλινο, αλλά το 330 π.Χ. ο Αθηναίος πολιτικός Λυκούργος το ανακαίνισε, ανακατασκευάζοντας τα καθίσματα και τη σκηνή με πέτρα. Εκεί κοντά ο Λυκούργος οικοδόμησε έναν καινούριο ναό για τον θεό του κρασιού και στην κύρια είσοδο του θεάτρου τοποθέτησε τα μπρούντζινα αγάλματα των τριών μεγάλων τραγικών, του Αισχύλου, του Ευριπίδη και του Σοφοκλή.

Πηγή: <https://www.ethnos.gr/allabouthistory/article/76408/arxaiotheatrodionysosyfosilaroanatoysaionesistorikesleptomereies>

Το αρχαίο θέατρο της Επιδαύρου. Αρχαίο θέατρο της Επιδαύρου, τέλη 4ου π. Χ. αιώνα.

Πηγή: <https://www.travel.gr>

ομάδα. Έκριναν αυθόρμητα, ανάλογα με την επιθυμία τους και τις προτιμήσεις των θεατών, που εκδηλώνονταν με τις επευφημίες τους. Η εκλογή των κριτών ήταν μια πολύπλοκη διαδικασία. Το συμβούλιο κάθε φυλής διάλεγε υποψήφιους, τα ονόματά τους φυλάσσονταν σε κάλπες, μία για κάθε φυλή, οι οποίες σφραγίζονταν. Την ημέρα της γιορτής από κάθε κάλπη επέλεγαν με κλήρο το όνομα ενός κριτή. Οι δέκα κριτές ορκίζονταν δημόσια ότι θα αποφασίσουν κατά συνείδηση και έπαιρναν την τιμητική θέση τους στο κοίλον. Έγραφαν σε πινακίδες τα ονόματα των νικητών κατά σειρά προτίμησης. Οι **δέκα πινακίδες** τοποθετούνταν σε κάλπη και από αυτήν επιλέγονταν **πέντε με κλήρωση** που έδιναν τα τελικά αποτελέσματα των αγώνων.

Η Εκκλησία του Δήμου απένειμε τα βραβεία στη διάρκεια πανηγυρικής τελετής: Ο νικητής ποιητής και ο χορηγός στεφανώνονταν με κισσό. Η τιμή ήταν πολύ μεγάλη. Οι χορηγοί έπαιρναν δώρο έναν τρίποδα και αναλάμβαναν να στήσουν με δικά τους έξοδα αναθηματικό μνημείο κοντά στο θέατρο, στην ανατολική πλευρά της Ακρόπολης, από όπου περνούσε ένας δρόμος με κατεύθυνση την αγορά. Ήταν η **οδός Τριπόδων**, που συνέδεε τα ιερά του Διόνυσου και πλαισιωνόταν από εκατοντάδες επινίκιους τρίποδες. Παράδειγμα αρχιτεκτονικής αναθηματικών μνημείων αποτελεί το **μνημείο του Λυσικράτη** (335/4 π.Χ.), γνωστό σήμερα και ως «Φανάρι του Διογένη». Τα ονόματα ποιητών, χορηγών και υποκριτών χαράσσονταν σε πλάκες (**διδασκαλίες**) που τις κατέθεταν στο δημόσιο αρχείο.

Η ημέρα της παράστασης

Η αρχαία τραγωδία συνδέθηκε με τον θεσμό της πρώτης άμεσης δημοκρατίας του 5^{ου} π.Χ. αιώνα. Οι Αθηναίοι πίστευαν ότι υπηρετεί την πολιτική διαπαιδαγώγηση των πολιτών. «Ό,τι είναι για τα παιδιά ο δάσκαλος είναι για τους ενήλικες ο τραγικός ποιητής» υποστηρίζει ο Αριστοφάνης. Για τον λόγο

αυτόν από την εποχή του Περικλή θεσπίστηκε χρηματικό βοήθημα («**τα θεωρικά**») στους άπορους πολίτες, για να παρακολουθούν δωρεάν τις παραστάσεις.

Οι παραστάσεις ήταν μοναδικά και όχι επαναλαμβανόμενα γεγονότα, όπως οι αθλητικές εκδηλώσεις. Οι θεατές έδιναν μάχη, για να εξασφαλίσουν μία καλή θέση, ενώ κρατικοί υπάλληλοι, οι **ραβδούχοι**, φρόντιζαν για την τάξη. Στις θέσεις της πρώτης σειράς του κοίλου, στις **προεδρίες**, κάθονταν τα επίσημα πρόσωπα (οι άρχοντες). Η πιο τιμητική ήταν αυτή του ιερέα του Διόνυσου.

Η παρακολούθηση τριών τραγωδιών και ενός σατυρικού δράματος σε μία μέρα ήταν δοκιμασία της αντοχής για το θεατρικό κοινό. Οι παραστάσεις ξεκινούσαν νωρίς το πρωί και έληγαν το απόγευμα της ίδιας μέρας. Το κοινό επευφημούσε τις τραγωδίες που του άρεσαν και ηχηρά αποδοκίμαζε ό, τι δεν το ικανοποιούσε. Θύμιζε αρκετές φορές κερκίδα σύγχρονου γηπέδου παρά το σημερινό θεατρόφιλο κοινό. Αυτό δε σημαίνει ωστόσο ότι το κοινό δεν εκτιμούσε τις παραστάσεις του αρχαίου δράματος ούτε ότι δεν απολάμβανε αισθητικά τις μεγάλες στιγμές του θεάτρου, τιμώντας κάθε φορά τον ποιητή και τους συντελεστές των παραστάσεων. Οι τρεις υποκριτές μοιράζονταν όλους τους τραγικούς ρόλους. Τα γυναικεία πρόσωπα τα υποδύονταν άντρες, με γυναικεία ενδυμασία και προσωπίο ανάλογο με τον ρόλο τους. Οι ηθοποιοί είχαν μεγαλόπρηπη εμφάνιση: φορούσαν μακριούς χιτώνες και τοποθετούσαν παραγεμίσματα κάτω από τα ρούχα (τη **σκευή**), για να φαίνονται μεγαλόσωμοι. Για τον ίδιο λόγο φορούσαν παπούτσια με χοντρό πέλμα (τους **κοδόρνους**). Το ίδιο παπούτσι εφάρμοζε και στα δύο πόδια. Κάλυπταν το πρόσωπό τους με προσωπίδα (μάσκες). Το έβαφαν με λευκή σκόνη (**ψιμύδιον**).

Το αρχαίο θέατρο ήταν ενσωματωμένο στο φυσικό τοπίο, συχνά λοιπόν η θέα και ο γύρω χώρος αποτελούσαν μέρος του σκηνικού. Η υπόθεση των περισσότερων τραγωδιών τον 5^ο π.Χ. αιώνα είχε ως σκηνικό έναν τοίχο του σκηνικού οικοδομήματος, που απεικόνιζε είτε ένα παλάτι ή έναν ναό ή ένα στρατόπεδο ή ένα ερημικό τοπίο. Οι ποιητές επένδυσαν περισσότερο στα κοστούμια και στις μάσκες παρά στα σκηνικά.

Θέατρο
Διονύσου στα
ρωμαϊκά χρόνια

Το ξύλινο
θέατρο
του Διονύσου

Επανάληψη
- Εργαλεία
του αρχαίου
θεάτρου

Ευριπίδης Μνησάρχου, Αθηναίος**Βιογραφικά στοιχεία**

Να σου πω λίγα λόγια για εμένα για να γνωριστούμε!

Γεννήθηκα στο κτήμα της οικογένειάς μου, στη Σαλαμίνα, γύρω στο 485 π.Χ. Ένα ιστορικό ανέκδοτο θέλει να γεννήθηκα ανήμερα της ναυμαχίας της Σαλαμίνας το 480 π.Χ. Ο πατέρας μου ήταν ευκατάστατος κτηματίας από τη Φλύα, το σημερινό Χαλάνδρι. Η μητέρα μου λεγόταν Κλειτώ – μην ακούτε τον Αριστοφάνη – δεν ήταν λαχανοπώλισσα.

Πήγαινα συχνά στη Σαλαμίνα. Υπήρχε εκεί ένα σπήλαιο, από όπου απολάμβανα με τις ώρες τη θέα της θάλασσας και την ησυχία μου, μακριά από τους ανθρώπους. Είπαν για μένα πως ήμουν μεγαλοφυΐα που, στην καρδιά της αθηναϊκής δη-

μοκρατίας, έζησα και δημιούργησα απομονωμένος από το σύνολο, χωρίς να ζητήσω ούτε και να πάρω δημόσια αξιώματα. Αλήθεια είναι! Οι άλλοι με έβρισκαν πάντοτε σκυθρωπό, ακοινωνήτο, λιγομίλητο.

Μίλησα, όμως, μέσα από τα έργα μου. Είχα ταλέντο στη ζωγραφική, αγαπούσα πολύ το διάβασμα και είχα μεγάλη, ενημερωμένη βιβλιοθήκη. Ήμουν μαθητής του Σωκράτη, του Αναξαγόρα, του Πρωταγόρα. Σπούδασα ρητορική κοντά στον Πρόδικο, τον σοφιστή. Είμαι πνευματικό παιδί του πρώτου διαφωτισμού που γνώρισε το ανθρώπινο πνεύμα, αυτού που άνθισε τον 5^ο π.Χ. αιώνα στην αρχαία Αθήνα, όταν οι σοφιστές μίλησαν για ανθρώπινα δικαιώματα. Έκανα δύο γάμους: πρώτα παντρεύτηκα τη Χοιρίλη, με την οποία απέκτησα τρεις γιους, και μετά παντρεύτηκα τη Μελιτώ.

Πρώτη φορά «μου δόθηκε χορός» το 455 π.Χ. Τότε έκανα το ντεμπούτο μου στο θεατρικό σανίδι, «διδάσκοντας», δηλαδή γράφοντας και σκηνοθετώντας με σημερινούς όρους, την πρώτη μου τετραλογία. Η πρώτη νίκη άργησε: ήρθε μόλις το 441 π.Χ. Δεν αξιώθηκα συχνά το πρώτο βραβείο. Μόλις τέσσερις φορές το κέρδισα στα 50 χρόνια της σταδιοδρομίας μου και με τις 22 τετραλογίες (88 έργα) που «δίδαξα», δηλαδή που έγραψα και σκηνοθέτησα. Δεν μπόρεσαν να μην αναγνωρίσουν το ταλέντο μου! Όμως οι καινοτομίες, οι επαναστατικές ιδέες και οι θεατρικοί πειραματισμοί μου δεν άρεσαν στα συντηρητικά πνεύματα της εποχής. Η αρχαία κωμωδία με σατίρισε αλύπητα. Ο Αριστοφάνης, στους «Βατράχους» του, έστειλε τον Διόνυσο στον Κάτω Κόσμο, για να με φέρει πίσω στη ζωή, ώστε να αναστήσω την αρχαία τραγωδία από την παρακμή. Τελικά βέβαια έφερε στον κόσμο των ζωντανών τον Αισχύλο, ως τον καλύτερο από τους δυο μας.

Το 408 π.Χ. αποφάσισα να φύγω από την Αθήνα και να εγκατασταθώ στην αυλή του Αρχέλαου, του βασιλιά της Μακεδονίας, όπου έγραψα τα τελευταία έργα μου, απολαμβάνοντας δόξες και τιμές.

Άφησα τον μάταιο τούτο κόσμο το 406 π.Χ. και ενταφιάστηκα στην Πέλλα. Όχι, δε με ξέσκισαν σκυλιά, όπως οι μαινάδες τον βασιλιά Πενθέα στις «Βάκχες» μου! Τέτοια ιστορικά ανέκδοτα ακολουθούν τους επώνυμους της αρχαιότητας. Εκείνη τη χρονιά ο Σοφοκλής πένθιμα ντυμένος παρουσίασε στον προάγωνα τον Χορό και τους ηθοποιούς του, χωρίς στεφάνι. Φόρο τιμής στη μνήμη μου. Στο θέατρο του Διονύσου ανεγέρθηκε χάλκινος ανδριάντας μου και στον δρόμο προς τον Πειραιά στήθηκε κενοτάφιο για μένα.

Από τα έργα μου διασώθηκαν μέχρι σήμερα ολοκληρωμένες δεκαεπτά (17) τραγωδίες: *Άλκηστις, Άνδρομάχη, Μήδεια, Ίππόλυτος, Τρωάδες, Έλένη, Όρέστης, Ίφιγένεια έν Ταύροις, Ίφιγένεια έν Αιγίλιδι, Βάκχαι, Έκάθη, Ήλέκτρα, Ήρακλής Μαινόμενος, Ήρακλεΐδαι, Ίων, Ίκέτιδες, Φοίνισσαι*, και το σατυρικό δράμα *Κύκλωψ*.

Τα χαρακτηριστικά του ποιητή

Θέλω, όμως, να σου μιλήσω και για τα χαρακτηριστικά μου ως ποιητή:

- **Έζησα στον «χρυσό αιώνα» του Περικλή**, στα χρόνια του πελοποννησιακού πολέμου και γνώρισα την πίκρα της Σικελικής εκστρατείας. Δεν είναι τυχαίο ότι με χαρακτήρισαν πατριωτικό ποιητή. Ύμνησα την Αθήνα στο έργο μου. Έτρεφα απέχθεια όμως για τον επεκτατικό πόλεμο, για τις συμφορές που προκαλεί.
- **Με απασχόλησε η πολιτική** στις τραγωδίες μου, όχι όμως ως δημόσια εκδήλωση αλλά ως φιλοσοφική στάση.
- Με ονόμασαν **παιδί των σοφιστών**. Ήμουν πράγματι πνευματικό παιδί τους. Δε δίστασα παρόλ' αυτά να τους κρίνω αυστηρά.
- Με αποκάλεσαν **ποιητή του ελληνικού διαφωτισμού**. Ήμουν πολύ περισσότερο από αυτό. Το πνεύμα και η τέχνη μου στάθηκαν πάντα ανεξάρτητα από τα πνευματικά κινήματα της εποχής μου, ακόμα και από όσα με επηρέασαν βαθιά. Με απασχόλησαν η πάλη και η σύγκρουση των ιδεών πιο πολύ από την απλή διάδοσή τους.
- **Αναζήτησα με την ποίησή μου τον άνθρωπο** και τον ανακάλυψα ανάμεσα στον ορθό λόγο και στο ακραίο πάθος, στο τέρας και στη θεότητα, στον πολίτη και στον ιδιώτη. Εμβάθυνα στην ανθρώπινη ψυχολογία, μελέτησα και παρουσίασα τις αγωνίες της ανθρώπινης ψυχής. Άλλωστε, έζησα σε μια εποχή και σε μια κοινωνία όπου ο καθημερινός άνθρωπος, ο απλός πολίτης ήταν το κέντρο της πολιτικής ζωής και έπαιρνε αποφάσεις στην εκκλησία του δήμου για την τύχη της πόλης του!
- Πρόσφερα στο κοινό μου έναν καθρέφτη που παρουσίαζε τη συμπεριφορά του, την αλήθεια πίσω από τις μάσκες. **Ήμουν ρεαλιστής!** Δυσανασχέτησαν με τόσο ρεαλισμό οι Αθηναίοι, αλλά υποκλίθηκαν στο ταλέντο μου. Ο Αριστοτέλης με χαρακτήρισε τον «τραγικότερο των ποιητών».
- Ήμουν και ρομαντικός ποιητής. Έγραψα ρομαντικά δράματα με καλό τέλος. Θεωρήθηκα ο πρόδρομος του ρομαντικού μυθιστορήματος.
- **Περιορίσα τα τραγούδια του Χορού** και αποσύνδεσα το περιεχόμενό τους από τα επεισόδια. Έγραψα όμως τραγούδια, δυσάρεστα και ευχάριστα, για να τα τραγουδούν ανάμεσα στους διαλόγους οι ηθοποιοί.
- **Με κατηγορήσαν ότι τάχα ήμουν άθεος**. Δεν ήμουν, όμως! Έδωσα στους μύθους σύγχρονο περιεχόμενο, αναζήτησα μέσα τους αληθινούς ανθρώπους. Οι θεοί είχαν τα ίδια πάθη και τις ίδιες αδυναμίες μ' αυτούς, αλλά περισσότερη δύναμη. Σε κάποιους από τους προλόγους μου οι πρώτοι χαρακτήρες που εμφανίζονται στη σκηνή είναι θεϊκά πρόσωπα. Πολύ συχνά το υπερφυσικό στοιχείο («ο από μηχανής θεός») παρεμβαίνει στις τραγωδίες μου, όταν η πλοκή φτάσει σε αδιέξοδο, και δίνει τη λύση. Έτσι είναι οι άθεοι;
- **Με θεώρησαν μισογύνη**. Μάρτυρες υπεράσπισής μου η Εκάβη, η Μήδεια, η Ιφιγένεια, η Άλκηστη, η Ανδρομάχη, η Ελένη! Είναι μισογύνης ένας δημιουργός που έχει σε τόσα έργα του γυναίκες ως κεντρικούς χαρακτήρες;

Τα έργα μου αντέχουν στον χρόνο γιατί πάντα επιδρούν στο κοινό και καταφέρνουν να αγγίξουν το συναίσθημά του!

Ευριπίδης

Οι «Τρωάδες»/«Τρωαδίτισσες» του Ευριπίδη

Ο μύθος της τραγωδίας «Τρωάδες»/«Τρωαδίτισσες»

Ο **Ευριπίδης** αντλεί την υπόθεση του έργου του από τον **τρωικό** μυθολογικό **κύκλο**. Οι τέσσερις γυναίκες της οικογένειας του Πριάμου εμφανίζονται στην κηδεία του Έκτορα, στη ραψωδία (**Ω**) της «**Ιλιάδας**». Η Κασσάνδρα ανακοινώνει τον ερχομό της σορού του (Ω 699-706), η **Ανδρομάχη** (Ω 725-745), η **Εκάβη** (Ω 748-759) και η **Ελένη** (Ω 762-775) τον μοιρολογούν.

Η **Ανδρομάχη** ήταν κόρη του βασιλιά της Θήβας της Μυσίας, Ηετίωνα, πόλη που ο Αχιλλέας κατέστρεψε, πριν ξεκινήσει ο ένατος χρόνος του τρωικού πολέμου. Σ' εκείνη την πολιορκία η νύφη του Πριάμου και σύζυγος του Έκτορα έχασε επτά αδέρφια και τον πατέρα της. Μοναχογιός της ήταν ο **Αστυάνακτας**, που δολοφονήθηκε μετά την πτώση της Τροίας από τους Αχαιούς.

Κόρη του Πριάμου και της Εκάβης ήταν η **Κασσάνδρα**, σύμφωνα με τον μύθο. Δίδυμος αδερφός της ήταν ο **Έλενος**. Όταν τα παιδιά γεννήθηκαν, οι γονείς τους έκαναν γιορτή στον ναό του Απόλλωνα έξω από τα τείχη της Τροίας, όπου τα ξέχασαν. Τα βρήκαν το πρωί να κοιμούνται, ενώ δύο φίδια τα έγλειφαν σ' αυτιά με τη γλώσσα, για να τα καθαρίσουν. Δώρο αυτής της κάθαρσης στάθηκε και για τα δύο αδέρφια η μαντική τέχνη. Σύμφωνα με μία άλλη εκδοχή το χάρισμα της προφητείας η Κασσάνδρα το πήρε ως δώρο από τον **Απόλλωνα**, που την ερωτεύτηκε και της έμαθε την τέχνη με τη συμφωνία ότι θα γινόταν έπειτα δική του. Η Κασσάνδρα όμως δεν τήρησε την υπόσχεσή της, αρνήθηκε τον θεό κι αυτός την έφτυσε στο στόμα, με αποτέλεσμα η μάντισσα να βλέπει όσα θα συμβούν αλλά να μη γίνεται από κανέναν πιστευτή. Όταν ο **Πάρης** επέστρεψε από τη Σπάρτη με την Ελένη, η Κασσάνδρα πρόβλεψε την καταστροφή της πόλης. Προσπάθησε να πείσει τους συμπατριώτες της να μη δεχτούν το δώρο του δούρειου ίππου, λέγοντας ότι είναι γεμάτο με οπλισμένους πολεμιστές των εχθρών. Κανένας δεν έδωσε σημασία στα λόγια της.

Η **Εκάβη**, βασίλισσα της Τροίας, κόρη του βασιλιά της Φρυγίας, Δύμαντα ή του Κισσέα, βασιλιά της Θράκης φημίζεται για τα πολλά παιδιά που γέννησε. Δεκαεννιά τον αριθμό απογόνους λέγεται ότι χάρισε στον **Πρίαμο**, πενήντα κατά τον Ευριπίδη. Πρωτότοκος ήταν ο **Έκτορας**, δευτερότοκος ο **Πάρης**. Πριν φέρει τον Πάρη στον κόσμο, ονειρεύτηκε ότι βγήκε ένας

δαυλός από το στήθος της που έκαψε την Τροία. Οι μάντιες προφήτευσαν ότι το παιδί αυτό θα φέρει καταστροφή αλλά η βασίλισσα δεν επέτρεψε να το θανατώσουν και το έδωσε να το εκθέσουν στο βουνό της Ίδης. Η Εκάβη χάρηκε, σύμφωνα με μία παράδοση, όταν μεταμορφώθηκε σε σκύλα πάνω στο πλοίο που την οδηγούσε στην Ελλάδα και ρίχτηκε στη θάλασσα.

Η **Ελένη** είναι βέβαια η γυναίκα του **Μενέλαου**, για την οποία δέκα χρόνια πολιορκήσαν την Τροία οι Αχαιοί. Στα ομηρικά έπη είναι κόρη του **Δία** και της **Λήδας**, ενώ «ανθρώπινος» πατέρας της είναι ο **Τυνδάρεως**. Αδερφοί της είναι οι **Διόσκουροι**, οι δίδυμοι **Καστορας** και **Πολυδεύκης**. Αδερφή της η **Κλυταιμνήστρα**. Όταν ο πατέρας της αποφάσισε να την παντρεύσει, η προσέλευση των υποψήφιων ήταν τεράστια.

Ήρθαν όλοι σχεδόν οι πρίγκιπες της Ελλάδας. Έλειπε λόγω ηλικίας ο Αχιλλέας. Ο Τυνδάρεως ήρθε σε δύσκολη θέση και δέσμευσε με όρκο, ύστερα από συμβουλή του Οδυσσέα, όλους να δεχτούν την επιλογή της Ελένης και να υποσχεθούν ότι σε περίπτωση ανάγκης θα βοηθούσαν όποιον διάλεγε η νύφη. Η Ελένη επέλεξε τον Μενέλαο, βασιλιά της Σπάρτης και για κάποια χρόνια έζησε ευτυχισμένη μαζί του, χαρίζοντάς του και μία κόρη, την **Ερμιόνη**. Όταν ο **Πάρης** φιλοξενήθηκε στο βασιλικό ανάκτορο της Σπάρτης, την ερωτεύτηκε και έκλεψε την πιο ωραία γυναίκα του κόσμου, που η Αφροδίτη είχε υποσχεθεί να του χαρίσει για την κρίση του. Η Ελένη τον ακολούθησε εκούσια στην Τροία, μαζί με θησαυρούς του Μενέλαου, αφήνοντας πίσω την κόρη της. Το ταξίδι τους ήταν ανέφελο σύμφωνα με τον ομηρικό μύθο. Η Ελένη έζησε στην Τροία όλη τη διάρκεια της πολιορκίας της από τους Αχαιούς. Οι γονείς του Πάρη θαμπώθηκαν από την ομορφιά της και δεν την επέστρεψαν στην αντιπροσωπεία που ήρθε να τη ζητήσει από την Ελλάδα. Ο λαός όμως τη μισούσε, γιατί τη θεωρούσε αιτία του πολέμου. Μετά την πτώση της Τροίας επέστρεψε ύστερα από οκτώ χρόνια περιπλανήσεων με τον Μενέλαο στη Σπάρτη.

Η υπόθεση της τραγωδίας

Μετά την άλωση της Τροίας, ο Ποσειδώνας και η Αθηνά αποφάσισαν να καταστρέψουν το στράτευμα των Αχαιών, ο πρώτος, γιατί υποστήριζε την πόλη, αφού είχε πάρει μέρος στο χτίσιμό της και η άλλη, από το μίσος για τους Έλληνες, που της προκάλεσε η προσβολή του Αίαντα του Λοκρού στην Κασσάνδρα.

Οι Έλληνες πάλι αφού έριξαν κλήρο για τις αιχμάλωτες γυναίκες της Τροίας, τις μοίρασαν στους στρατηγούς τους ανάλογα με τα αξιώματα που αυτοί είχαν. Έδωσαν στον Αγαμέμνονα την Κασσάνδρα, στον Νεοπόλεμο την Ανδρομάχη, στον Αχιλλέα την Πολυξένη. Αυτήν την τελευταία την έσφαξαν πάνω στον τάφο του Αχιλλέα και γκρέμισαν από τα τείχη τον Αστυάνακτα. Ο Μενέλαος οδήγησε πίσω στη Σπάρτη την Ελένη, για να τη σκοτώσει, κάτι που τελικά δεν έκανε και ο Αγαμέμνονας επέστρεψε στις Μυκήνες με την Κασσάνδρα ως ερωμένη του.

Η Εκάβη, αφού κατηγορήσε την Ελένη, αφού θρήνησε και έθαψε τους νεκρούς της, οδηγήθηκε στο στρατόπεδο του Οδυσσέα, στον οποίο την παραχώρησαν ως δούλα για να τον υπηρετεί.

Οι «Τρωάδες»/«Τρωαδίτισσες» **διδάχθηκαν** το 415 π.Χ. ως μέρος μιας τετραλογίας, που την αποτελούσαν οι τραγωδίες: «**Αλέξανδρος**», «**Παλαμήδης**», «**Τρωάδες**» και το σατυρικό δράμα «**Σίσυφος**».

Ο ποιητής μας κατέκτησε το **δεύτερο βραβείο** εκείνη τη χρονιά στα Μεγάλα Διονύσια, αφού έχασε από τον, σχεδόν άγνωστο, τραγικό ποιητή Ξενοκλή.

Το διάγραμμα της τραγωδίας

ΚΑΤΑ ΠΟΣΟΝ ΜΕΡΗ	ΣΤΙΧΟΙ
Πρόλογος	1-152
Πάροδος	153-229
Α' Επεισόδιο	230-510
Α' Στάσιμο	511-567
Β' Επεισόδιο	568-798
Β' Στάσιμο	799-859
Γ' Επεισόδιο	860-1059
Γ' Στάσιμο	1060-1117
Έξοδος	1118-1332

Τα πρόσωπα της τραγωδίας

ΠΟΣΕΙΔΩΝΑΣ: θεός της θάλασσας, γιος του Κρόνου, αδερφός του Δία, έχτισε τα τείχη της Τροίας.

ΑΘΗΝΑ: θεά, κόρη του Δία, σύμμαχος των Αχαιών στον τρωικό πόλεμο.

ΧΟΡΟΣ: αιχμάλωτες αριστοκράτισσες Τρῳάδες/Τρῳαδίτισσες.

ΕΚΑΒΗ: σύζυγος του βασιλιά της Τροίας Πριάμου, χήρα πλέον.

ΤΑΛΘΥΒΙΟΣ: Σπαρτιάτης, κήρυκας των Αχαιών, πιστός υπηρέτης του Αγαμέμνονα.

ΚΑΣΣΑΝΔΡΑ: κόρη του Πριάμου και της Εκάβης, μάντισσα.

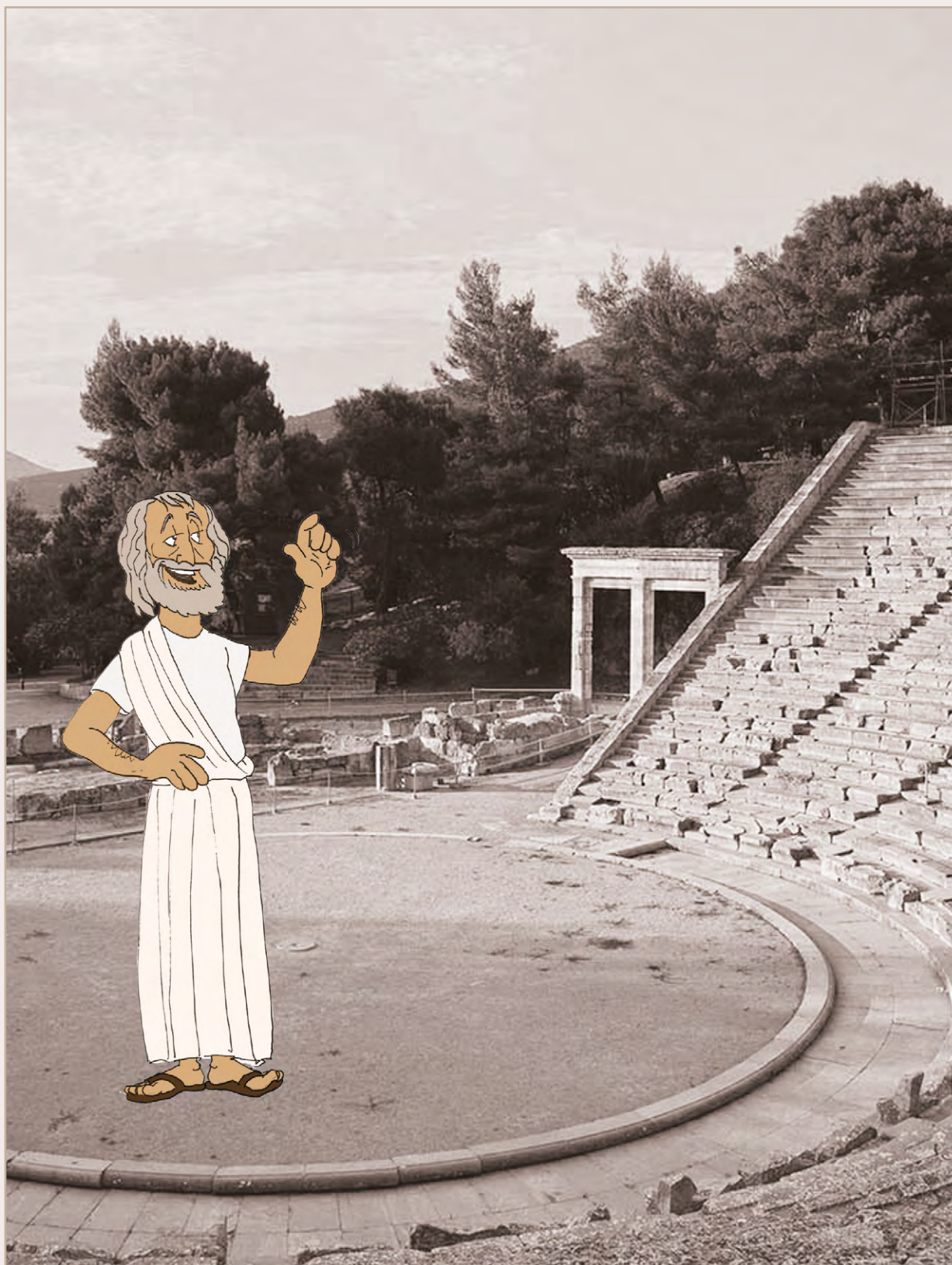
ΑΝΔΡΟΜΑΧΗ: γυναίκα του νεκρού πια Έκτορα, γιου του Πριάμου, μητέρα του Αστυάνακτα.

ΑΣΤΥΑΝΑΚΤΑΣ: μικρό παιδί, γιος της Ανδρομάχης και του Έκτορα, εγγονός της Εκάβης (βωβό πρόσωπο).

ΜΕΝΕΛΑΟΣ: αδερφός του Αγαμέμνονα, βασιλιάς της Σπάρτης, άντρας της Ελένης.

ΕΛΕΝΗ: κόρη του Τυνδάρεω (ή του Δία) και της Λήδας, γυναίκα του Μενέλαου.

Αρχαίο Θέατρο της Επιδαύρου, τέλη 4ου π. Χ. αιώνα.
Πηγή: <https://aefestival.gr>

Παραστάσεις της τραγωδίας «Τρωάδες»/«Τρωαδίτισσες» του Ευριπίδη στο νεοελληνικό θέατρο

1965-1966 & 1968: «Τρωάδες»/«Τρωαδίτισσες»: νεοελληνική απόδοση: **Θρασύβουλος Σταύρου**, Κεντρική Σκηνή του Εθνικού Θεάτρου, σκηνοθεσία: **Τάκης Μουζενίδης**. Εκάβη: Αλέκα Κατσέλη, Κασσάνδρα: Κάκια Παναγιώτου, Ανδρομάχη: Ελένη Ζαφειρίου.

1966-1967: «Τρωάδες»/«Τρωαδίτισσες»: νεοελληνική απόδοση: **Κώστας Βάρναλης**, Κρατικό Θέατρο Βορείου Ελλάδος, σκηνοθεσία: **Σωκράτης Καραντινός**. Εκάβη: Ρίκα Γαλάνη, Κασσάνδρα: Αλίκη Ζωγράφου, Ταλθύβιος: Ανδρέας Φιλιππίδης, Ανδρομάχη: Λίλυ Παπαγιάννη.

1975-1976: «Τρωάδες»/«Τρωαδίτισσες»: νεοελληνική απόδοση: **Θρασύβουλος Σταύρου**, Κεντρική Σκηνή του Εθνικού Θεάτρου, σκηνοθεσία: **Αλέξης Σολομός**. Εκάβη: Ελένη Χατζηαργύρη, Κασσάνδρα: Αντιγόνη Βαλάκου, Ταλθύβιος: Λυκούργος Καλλέργης.

1977: «Τρωάδες»/«Τρωαδίτισσες»: ελεύθερη νεοελληνική απόδοση, σκηνοθεσία: **Γιάννης Τσαρούχης**, περίφημη παράσταση που δόθηκε σε ένα οικόπεδο που λειτουργούσε ως χώρος στάθμευσης, επί της οδού Καπλανών 6, στα Εξάρχεια. Εκάβη: Σμάρω Στεφανίδου, Κορυφαία: Σαφώ Νοταρά, Κασσάνδρα: Εύα Κοταμανίδου.

Σκηνογραφία του Γιάννη Τσαρούχη για την παράσταση των «Τρωάδων» του Ευριπίδη το 1977.

Πηγή: <https://www.facebook.com>

1983: «Τρωάδες»/«Τρωαδίτισσες»: νεοελληνική απόδοση: **Σταύρος Ντουφεξής & Δημ. Μηλιάδης**, Κεντρική Σκηνή του Εθνικού Θεάτρου, σκηνοθεσία:

Εξώφυλλο του προγράμματος των «Τρωάδων» του Ευριπίδη από το Κ.Θ.Β.Ε. με την υπογραφή του Διονύση Φωτόπουλου (1989-1990).

Πηγή: <https://www.ntng.gr>

Σταύρος Ντουφεξής. Ποσειδώνας: Τάσος Χαλκιάς, Αθηνά: Αντιγόνη Γλυκοφρύδη, Εκάβη: Μαρία Σκούντζου, Μενέλαος: Νικήτας Τσακίρογλου, Ανδρομάχη: Όλγα Τουρνάκη, Κασσάνδρα: Πέμη Ζούνη.

1987 & 1989: «Τρωάδες»/«Τρωαδίτισσες»: νεοελληνική απόδοση: **Γιάννης Τσαρούχης**, Κρατικό Θέατρο Βορείου Ελλάδος, σκηνοθεσία: **Ανδρέας Βουτσινάς**. Εκάβη: Αλέκα Παϊζη, Ελένη: Αλεξάνδρα Λαδικού, Ανδρομάχη: Φιλαρέτη Κομνηνού.

1991: «Τρωάδες»/«Τρωαδίτισσες»: νεοελληνική απόδοση: **Τάσος Ρούσσος**, Κεντρική Σκηνή του Εθνικού Θεάτρου, σκηνοθεσία: **Γιώργος Θεοδοσιάδης**. Εκάβη: Άννα Συνοδινού, Κασσάνδρα: Μιράντα Ζαφειροπούλου, Ανδρομάχη: Μαρία Σκούντζου.

1992-1993: «Τρωάδες»/«Τρωαδίτισσες»: νεοελληνική απόδοση: **Θανάσης Βαλτινός**, Θέατρο Τέχνης, σκηνοθεσία: **Γιώργος Λαζάνης**. Εκάβη: Τζένη Γαϊτανοπούλου, Κασσάνδρα: Κάτια Γέρου, Ανδρομάχη: Ρένη Πιττακή.

2000-2001: «Τρωάδες»/«Τρωαδίτισσες»: νεοελληνική απόδοση: **Κ. Χ. Μύρης (Κώστας Γεωργουσόπουλος)**, Καλλιτεχνικός Οργανισμός «Φάσμα», Απλό Θέατρο, σκηνοθεσία: **Αντώνης Αντύπας**. Εκάβη: Μάρθα Βούρτση, Ταλθύβιος: Γεράσιμος Σκιαδαρέσης, Κασσάνδρα: Ταμίλα Κουλίεβα, Ανδρομάχη: Μάνια Παπαδημητρίου.

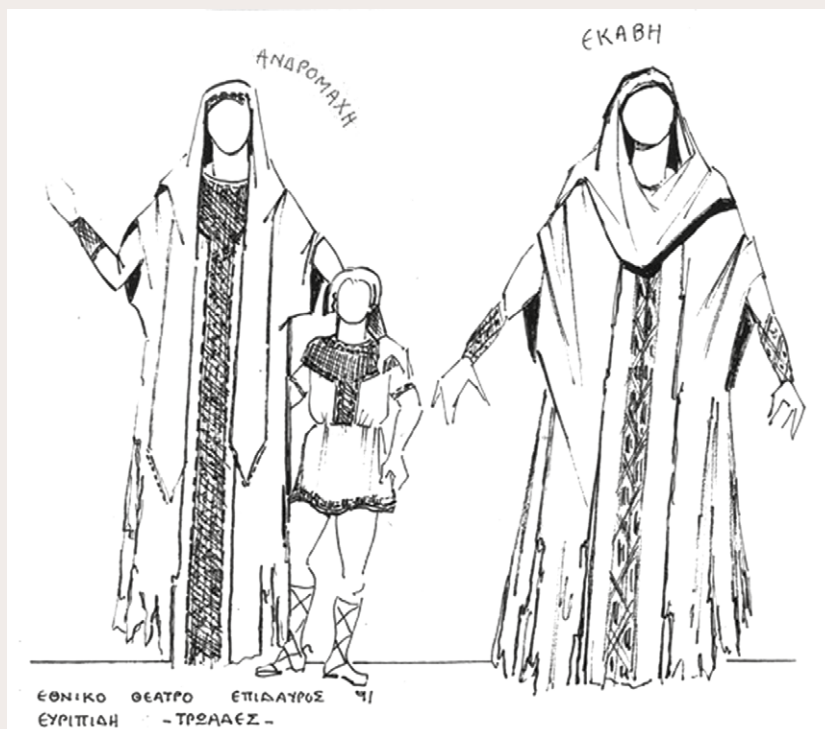
2009-2010: «Τρωάδες»/«Τρωαδίτισσες»: νεοελληνική απόδοση: **Παντελής Μπουκάλας**, Νέα Σκηνή Τέχνης, Θέατρο του Νέου Κόσμου, σκηνοθεσία: **Βαγγέλης Θεοδωρόπουλος**. Εκάβη: Λυδία Κονιόρδου, Κασσάνδρα: Μαρία Κίτσου, Ανδρομάχη: Μαρία Καλλιμάνη.

2014: «Τρωάδες»/«Τρωαδίτισσες»: νεοελληνική απόδοση: **Κ.Χ. Μύρης (Κώστας Γεωργουσόπουλος)**, επεξεργασία των Π. Πανταζή-Θ. Μαμουλίδη, «5^η εποχή τέχνης» & ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ. Βέροιας, σκηνοθεσία: **Θέμης Μαμουλίδης**. Εκάβη: Φιλαρέτη Κομνηνού, Ανδρομάχη: Μαρία Πρωτόπαππα, Μενέλαος: Άρης Λεμπεσόπουλος, Κασσάνδρα: Ιωάννα Παππά.

2015: «Τρωάδες»/«Τρωαδίτισσες»: νεοελληνική απόδοση: **Κ.Χ. Μύρης (Κώστας Γεωργουσόπουλος)**, Εθνικό Θέατρο & Φεστιβάλ Αθηνών, σκηνοθεσία: **Σωτήρης Χατζάκης**. Εκάβη: Καρυοφιλία Καραμπέτη, Κασσάνδρα: Κόρα Καρβούνη, Ανδρομάχη: Μαρία Κίτσου, Ταλθύβιος: Νίκος Ψαρράς.

2017: «Τρωάδες»/«Τρωαδίτισσες»: νεοελληνική απόδοση: **Κωστής Κολώτας**, Ευρωπαϊκό Πολιτιστικό Κέντρο Δελφών- Οργανισμός Πάφος Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης- Θέατρο «Άτις», σκηνοθεσία: **Θόδωρος Τερζόπουλος**, Εκάβη: Δέσποινα Μπεμπεδέλη, Κασσάνδρα: Ajla Hamzic, Εβελίνα Αραπίδη, Hadar Barabash, Sara Ipsa, Evelyn Asouant, Έλλη Ιγκλίζ.

2020: «Τρωάδες»/«Τρωαδίτισσες»: νεοελληνική απόδοση: **Γιάννης Τσαρούχης**, συμπαραγωγή: Κέντρο Πολιτισμού Περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας, ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ. Βέροιας, Κρατικό Θέατρο Βορείου Ελλάδος (Κ.Θ.Β.Ε.), σκηνοθεσία: **Γιάννης Παρασκευόπουλος**, Εκάβη: Γιώτα Φέστα, Ανδρομάχη: Ιωάννα Παγιατάκη, Κασσάνδρα: Μαρία Καραμήτρη.

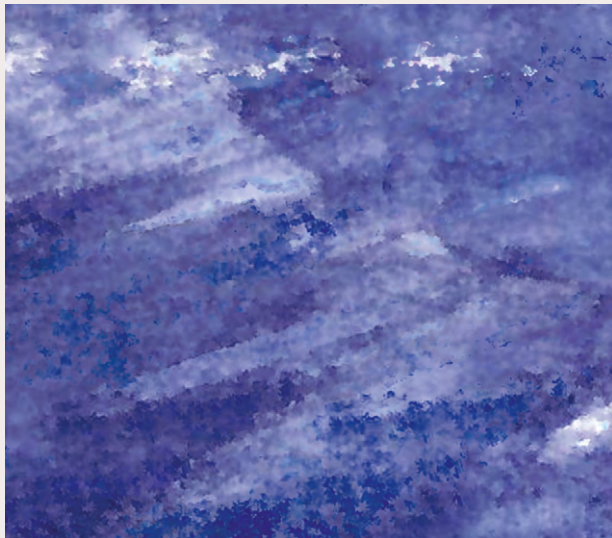

Μακέτα κοστούμιών του Σ. Χαρισσιόδη για την παράσταση των «Τρωάδων» το 1991 του Εθνικού Θεάτρου σε σκηνοθεσία Γ. Θεοδοσιάδη.

Πηγή: <https://www.nt-archive.gr>

«Θεά Αθηνά»
Γιάννης Σταμούλης

«Θεός Ποσειδώνας»
Γιάννης Σταμούλης

Έργα ζωγραφικής (ακρυλικό σε χαρτί),
τα οποία ο εικαστικός δημιούργησε
αποκλειστικά για το βιβλίο αυτό.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ (στ. 1-97)

ΣΥΜΜΑΧΙΑ ΠΟΣΕΙΔΩΝΑ-ΑΘΗΝΑΣ ΣΤΑ ΕΡΕΙΠΙΑ ΤΗΣ ΤΡΟΙΑΣ

«Συμμαχία Ποσειδώνα-Αθηνάς πάνω στα ερείπια της Τροίας»

Προοργανωτής

Τι συμβαίνει;

- 1^η Υποενότητα (στ. 1-47): Ο μονόλογος του Ποσειδώνα
- 2^η Υποενότητα (στ. 48-97): Η Αθηνά συμμαχεί με τον Ποσειδώνα

Σύγκριση
νεοελληνικών
αποδόσεων

Πού, πότε και ποιοι;

Πού είμαστε; Στην ακρογιαλιά της Τροίας, στο στρατόπεδο των Αχαιών. Στο βάθος διακρίνονται οι καπνοί που βγαίνουν απ' την πόλη.
Πότε γίνονται όλα αυτά; Το πρώτο πρωινό μετά την άλωση της πόλης.
Ποιους θα δούμε να δρουν; Τον Ποσειδώνα και την Αθηνά.

Σπουδαία λόγια . . .

«δόρατα κρύβει στην κοιλιά του, δούρειο θα το λένε οι μελλούμενες γενιές»

«κι ευσέβεια και το θεό αφηφώντας»

«τρελός αυτός που πολιτείες ρημάζει [...]μα τότε πέφτει κι ο ίδιος»

Στον Πρόλογο:

- Θα **πληροφορηθούμε** το τέχνασμα του δούρειου ίππου και την πτώση της Τροίας·
- θα **παρακολουθήσουμε** τη δραματική μοίρα των αιχμάλωτων γυναικών·
- θα **γνωρίσουμε** τον Ποσειδώνα και την Αθηνά, ως δραματικούς χαρακτήρες·
- θα **ενημερωθούμε** για την πρόταση της Αθηνάς στον Ποσειδώνα να τιμωρήσουν τους νικητές·
- θα **αξιολογήσουμε** γιατί η θεά, αν και προστάτευε τους νικητές, πήρε μια τέτοια απόφαση·
- θα **αναδείξουμε** τον θεατρικό χαρακτήρα του κειμένου.

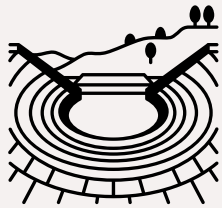

Ο Γιάννης Αποστολίδης ως Ποσειδώνας:
«Τρωάδες», σκηνοθεσία: Τάκης Μουζενίδης,
Εθνικό Θέατρο, 1965.

Πηγή: <https://www.nt-archive.gr>

Η τραγωδία αρχίζει το ξημέρωμα της πρώτης μέρας έπειτα από τη νυχτερινή έφοδο, που οδήγησε στην πτώση της Τροίας. Μαζί με τα πλούσια λάφυρα που συγκέντρωσαν οι νικητές Αχαιοί, έχουν μαζεμένες στην παραλία της Τροίας και τις γυναίκες/σκλάβες, έτοιμοι να κάνουν πανιά για την πατρίδα, μόλις φυσήξει ευνοϊκός άνεμος. Αιχμάλωτες Τρωάδες/ Τρωαδίτισσες αποτελούν τον Χορό. Από αυτές παίρνει το όνομά της η τραγωδία. Στη σκηνή εμφανίζεται ο πρώτος ηθοποιός. Ξεκινά ο Πρόλογος του έργου.

1^η Υποενότητα (στ. 1-47)
Ο μονόλογος του Ποσειδώνα

Στην ακρογιαλιά της Τροίας, η άκρη του στρατοπέδου των Αχαιών· μερικές καλύβες. Στο βάθος η Τροία· φαίνονται τα τείχη της και πίσω απ' αυτά σκεπές ναών και σπιτιών· από την πόλη βγαίνει καπνός, που φανερώνει πυρκαγιά.
Έξω από μια καλύβα, η Εκάβη ξαπλωμένη, σκεπασμένη και ασάλευτη· παρουσιάζεται ο Ποσειδώνας, κρατώντας την τρίαινά του.

ΠΟΣΕΙΔΩΝΑΣ

1 Ο Ποσειδώνας είμαι. Εδώ ήρθα τώρα απ' τ' αρμυρά του Αιγαίου πελάγου βάθην, όπου χορούς κυκλόσυρτους κι ωραίους οι νεροκόρες στήνουν του Νηρέα. Γιατί από τον καιρό που εγώ κι ο Φοίβος ζώσαμε αυτή την Τροία με καστροπύργια πέτρινα και μ' ακρίβεια σταφνισμένα¹ ούτε στιγμή δεν έλειψε η αγάπη για των Φρυγών την πόλη απ' την καρδιά μου· τώρα ο καπνός την πνίγει, το κοντάρι την έριξε το αργίτικο και πάει.
Ένας τεχνίτης, πέρα απ' τη Φωκίδα
10 του Παρνασσού τη χώρα, – τ' όνομά του Επειός– απ' την Παλλάδα ορμηγεμένος², έν' άλογο έφτιαξε, άρματα γεμάτο, κι αυτό το ομοίωμα, σύνεργο του ολέθρου, μέσα στις Τροίας ξαπόστειλε το κάστρο· *δόρατα κρύβει στην κοιλιά του, δούρειο θα το λένε οι μελλούμενες γενιές.*
Έρμα είναι τ' άλση τα ιερά, μες στο αίμα πλένε οι ναοί· κι ο Πρίαμος, σκοτωμένος, πλάι στα σκαλιά του σπιτικού βωμού του. Στα πλοία των Αχαιών πολύ χρυσάφι κουβαλούνε και λάφυρα απ' την Τροία·
20 και πρίμο³ αέρα καρτερούν, να φύγουν, οι Έλληνες που τον πόλεμο εδώ φέραν και με χαρές μετά από δέκα χρόνια να δούνε τις γυναίκες, τα παιδιά τους. Κι εγώ –μια και με νίκησαν εκείνες που ενώθηκαν την Τροία για να χαλάσουν, η Αργίτισσα Ήρα κι η Παλλάδα– αφήνω

Ο Ποσειδώνας αποχαιρετά την Τροία που χάνει (στ. 1-27)

Ποσειδώνας και Απόλλωνας, τιμωρημένοι από τον Δία, υπηρέτησαν τον Λαομέδοντα για ένα χρόνο και έχτισαν τα τείχη της Τροίας. Η συμμετοχή δύο θεών στο χτίσιμο της πόλης εξηγεί τον χαρακτηρισμό «**ιερόν πτολιέθρον**» (πόλη με ιερά τείχη) που της δίνει ο Όμηρος στο προοίμιο της «Οδύσσειας».

Πώς ετυμολογεί το επίθετο «**δούρειος**» ο Ευριπίδης; Αναζήτησε σχετική αναφορά στο διαδίκτυο (Πύλη για την Ελληνική Γλώσσα). Έχει δίκιο;
.....
.....

Ο **πρώτος δραματικός χαρακτήρας** που εμφανίζεται στον Πρόλογο πέντε τραγωδιών του Ευριπίδη είναι **πρόσωπο θεϊκό**. Ο Ποσειδώνας εκθέτει εδώ όσα έγιναν πριν αρχίσει το έργο.

Υπογράμμισε όλα τα «εδώ» και τα «τώρα» που αναφέρει ο θεός. **Σε βοηθούν** να προσδιορίσεις τον χρόνο και τον τόπο της τραγικής πλοκής;

Σχεδιασμός ψηφιακού κόμικ

¹ σταφνισμένα: ευθυγραμμισμένα με ακρίβεια
² ορμηγεμένος: δασκαλεμένος
³ πρίμο: ευνοϊκό

την Τροία την ξακουστή και τους βωμούς μου·
ερμιά και θλίψη σε μια πόλη αν πέσουν,
καλά οι θεοί δεν παν, λατρεία δε βρίσκουν.

Ο Σκάμαντρος βουίζει από τις κλάψες
των σκλάβων γυναικών, που τις μοιράζουν
στους αφέντες με κλήρο. Άλλες λαχαίνουν

- 30 στους Θεσσαλούς και στους Αρκάδες άλλες
ή στου Θησέα τους γιους, τους βασιλιάδες
των Αθηναίων. Κι εδώ μες στις καλύβες
είναι όσες μείνανε έξω από τον κλήρο,
γυναίκες απ' την Τροία, ξεδιαλεγμένες
για του στρατού τους πρώτους· και μαζί τους
είναι κι η Ελένη, η κόρη του Τυνδάρεου,
από τη Λακωνία· μ' όλο το δίκιο
για σκλάβο τους κι αυτή τη λογαριάζουν.
Και να, στην πόρτα μπρος πεσμένη –αν δέλει
κανείς την έρμη αυτή να δει– η Εκάβη
χύνει πολλά και για πολλούς τα δάκρυα·
40 σκληρά την Πολυξένη της σκοτώσαν
κοντά στον τάφο του Αχιλλέα· χαθήκαν
ο Πρίαμος, τα παιδιά τους· την Κασσάντρα,
που παρθένα στην έκσταση δοσμένη
την άφησε ο Απόλλωνας, την παίρνει
στανικώς⁴ ο Αγαμέμνονας, κι ευσέβεια
και το θεό αφηφώντας, να την έχει
συντρόφισσα κρυφή του κρεβατιού του.
Τώρα έχε γεια, πελεκητό εσύ κάστρο
κι ω πόλη, που καλότυχη άλλοτε ήσουν·
αν η Αθηνά δε σε χαλούσε, η κόρη
του Δία, γερή κι ολόρδη ακόμη θα ήσουν.

Ο Ποσειδώνας διηγείται τις
συμφορές των γυναικών της
Τροίας (στ. 28-47)

Χειρόγραφη μινιατούρα του Δούρειου Ίππου
στο χειρόγραφο Vergilius Romanus στην «Αι-
νειάδα» του Βιργίλιου. Αρχές του 5^{ου} αιώνα.

Πηγή: <https://commons.wikimedia.org>

Θυμάσαι το σχήμα άτη-ύβρις-νέμεσις-τίσις;
Σκέψου πώς εφαρμόζεται στην περίπτωση του
Αγαμέμνονα!

Παρατήρησε πόσο επίμονα ο θεός επανέρχεται
στα τείχη της πόλης! Σε ποιον στίχο γίνεται η
πρώτη αναφορά στα τείχη; Υπάρχουν στο σκηνικό;
Σημείωσε όσο προχωρά το έργο σημεία της
πλοκής που αναφέρονται στα τείχη.

Ενώ ετοιμάζεται να φύγει, έρχεται η Αθηνά.

Αξιοποίηση
ψηφιακού
λεξικού

⁴ στανικώς: με το ζόρι

Η Πίτσα Καπιτσινέα ως Αθηνά: «Τρωάδες», σε σκηνοθεσία Τάκη Μουζενίδη Εθνικό Θέατρο, 1965.

Πηγή: <https://www.nt-archiv.gr>

2^η Υποενότητα (στ. 48-97)
 Η Αθηνά συμμαχεί με τον Ποσειδώνα

Δεν πρόλαβε να προφέρει το όνομα της θεάς Αθηνάς ο θεός Ποσειδώνας και η κόρη του Δία εμφανίζεται μπροστά του. Ο Πρόλογος της τραγωδίας ξεκίνησε ως μονόλογος ενός θεού, εξελίσσεται τώρα σε διάλογο ανάμεσα σε δύο θεούς. Από τη μυθολογία θυμόμαστε ότι οι δύο θεοί είχαν αντιδικήσει έντονα στο παρελθόν μεταξύ τους για το όνομα της Αθηνάς και είχε νικήσει η θεά Αθηνά. Ότι συμβεί στη συνέχεια, θα επηρεάσει τη μοίρα των αιχμαλώτων;

ΑΘΗΝΑ

Μπορώ, την παλιάν έχδρα παρατώντας,
 να πω ένα λόγο στο στενότατό μου
 πατρικό συγγενή, που `ναι μεγάλος

- 50 θεός και μες στους άλλους τιμημένος;
ΠΟΣ. Μπορείς· του συγγενή τ' αντάμωμα είναι
 χαρά, Αθηνά, μεγάλη της ψυχής μας.
ΑΘΗ. Μ' αρέσει η μαλακή σου διάθεση· έχω
 κάτι σημαντικό και για τους δυο μας.
ΠΟΣ. Από κανένα θεό μαντάτο φέρνεις;
 από το Δία; απ' άλλη θεότητα ίσως;
ΑΘΗ. Όχι, ήρθα για την Τροία, που της πατούμε
 το χώμα, να ζητήσω να βοηθήσεις.
ΠΟΣ. Έχεις ξεχάσει το παλιό σου μίσος
 60 και τη λυπάσαι τώρα που είναι στάχτη;
ΑΘΗ. Θα λάβεις μέρος σε ό,τι λέω να κάμω;
 θα δώσεις χέρι; Τούτο πες μου πρώτα.
ΠΟΣ. Ναι, μα να μάθω κι από σένα θέλω·
 ήρδες για τους Αχαιούς ή για τους Φρύγες;
ΑΘΗ. Χαρά στους πριν εχθρούς μου
 Τρώες να κάμω
 και των Αχαιών πικρό το γυρισμό.
ΠΟΣ. Πώς έτσι γνώμη αλλάζεις κι όπου τύχει
 με υπερβολή μίσος κι αγάπη δείχνεις;
ΑΘΗ. Δεν πρόσβαλαν κι εμέ και το ναό μου;
 70 **ΠΟΣ.** Ναι, ο Αίαντας τραβολόγαε την Κασσάντρα.
ΑΘΗ. Και οι Αχαιοί δεν του είπαν ούτε λέξη.
ΠΟΣ. Κι όμως δεν παίρναν δίχως σου την Τροία.
ΑΘΗ. Γι' αυτό μ' εσέ να τους παιδέψω θέλω.
ΠΟΣ. Έτοιμος να βοηθήσω. Τί θα κάμεις;
ΑΘΗ. Μαύρο το γυρισμό τους· να τί θέλω.
ΠΟΣ. Εδώ έξω στη στεριά ή στο πέλαο μέσα;
ΑΘΗ. Σα δ' αρμενίζουν πίσω στην πατρίδα.

Αθηνά και Ποσειδώνας συμμαχούν για να τιμωρήσουν τους νικητές (στ. 48-76)

Ποια ακριβώς είναι η μεταξύ τους συγγένεια;
Γιατί την επικαλούνται και οι δυο θεοί;

Θυμάσαι **γιατί η Αθηνά μισεί την Τροία;**

Το σχέδιο της Αθηνάς
 (στ. 77-97)

Πού έχεις συναντήσει ξανά περιγραφές σαν αυτές που διαβάζεις εδώ;

Βρες στο κείμενό σου την παρακάτω φράση και **υπογράμμισέ** την:

δύσνοστον αὐτοῖς νόστον ἐμβαλεῖν θέλω
 Σου είναι κάποια λέξη της αρχαίας ελληνικής γνωστή από την «Οδύσσεια»;
Τι σημαίνει;

Νεροποντή θα στείλει ο Δίας, χαλάζι καιθύελλες και μαυρίλα· και θα δώσει 80 σ' εμέ τον κεραυνό του, να χτυπάω τους Αχαιούς και να τους καίω τα πλοία. Σήκωσε εσύ, σα θα περνούν το Αιγαίο, σίφουνες και φουρτούνες, με κουφάρια⁵ της Εύβοιας στρώσε τα στενά, να μάθουν να τιμούν τους ναούς μου άλλη φορά και να 'χουν και των άλλων δεών το φόβο.

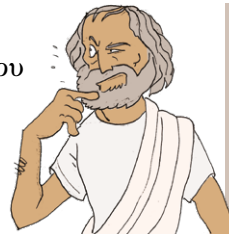
Αξιοποίηση ψηφιακού λεξικού

"Τρωάδες" σε σκηνοθεσία Σ. Χατζάκη, Εθνικό Θέατρο. 2015. Πηγή: <https://totetartokoudouni.blogspot.com>

ΠΟΣ. Θα γίνει· για τη χάρη αυτή δε θέλει λόγια πολλά· το Αιγαίο θα το ταραξω.

90 Της Μύκονος οι αχτές, η Σκύρο, η Λήμνο, ο κάβος ο Καφήρειος και της Δήλος οι βράχοι θα δεχτούν σωρούς κουφάρια. Στον Όλυμπο εσύ τράβα, του πατρός σου τον κεραυνό να πάρεις, και καρτέρει⁶ σα θα λύνουν οι Αργείοι τα παλαμάρια⁷.

Απαρίθμησε τους λόγους για τους οποίους θα τιμωρηθούν οι Αχαιοί.

Υπογράμμισε φράσεις και **εξήγησε** ποιες συνέπειες θα έχει το σχήμα άτη-ύβρις-τίσις-νέμεσις.

Η Αθηνά φεύγει.

Τρελός αυτός που πολιτείες ρημάζει ναούς και τάφους, των νεκρών ιερά· τα ρίχνει αυτά, μα τότε πέφτει κι ο ίδιος.

Ποιο **σχήμα λόγου** εντοπίζεις στους στίχους 95-97: («Τρελός αυτός που πολιτείες ρημάζει ... μα τότε πέφτει κι ο ίδιος»). Ποια τεχνική εντοπίζεις;

Για να καταλάβουμε καλύτερα την εξέλιξη της τραγωδίας απαντάμε σε ερωτήσεις, ερευνούμε, σκεφτόμαστε, συμμετέχουμε, γράφουμε, συνεργαζόμαστε...

Να θυμηθώ να συγκεντρώσω στοιχεία από το κείμενο:

- για τον χρόνο και τον χώρο της σκηνικής δράσης·
- για το σκηνικό της παράστασης·
- για το σημείο εισόδου/ εξόδου του Ποσειδώνα και της Αθηνάς στη σκηνή·
- για την εμφάνιση (κινήσεις, μάσκα, ενδυμασία, διακριτικά) των θεών·
- για την εμφάνιση της Εκάβης.

Ας αναρωτηθούμε όλοι μαζί:

1. Η άλωση της Τροίας δεν παρουσιάζεται σαν ένα ηρωικό κατόρθωμα στον Πρόλογο του έργου. Ο Ποσειδώνας περιηγείται στα συντρίμια την επόμενη μέρα της πτώσης της πόλης. Ποια συναισθήματα παραδέχεται ότι τρέφει για την πόλη ο θεός; Μπορείς να εξηγήσεις τους δεσμούς του μαζί της; Τι βλέπει εκείνο το πρωί; Πώς αισθάνεται με όσα συμβαίνουν; Συμπλήρωσε τα κενά.
Καταλαβαίνεις τώρα γιατί συμμαχεί αμέσως με την Αθηνά;

⁵ κουφάρια: πτώματα άταφα, σε αποσύνθεση

⁶ καρτέρει: περίμενε

⁷ παλαμάρια: χοντρά σκιοινιά караβιού

Μαρμάρινο άγαλμα του Ποσειδώνα, από τη Μήλο, Κυκλάδες, περίπου 125-100 π.Χ. Αθήνα, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο

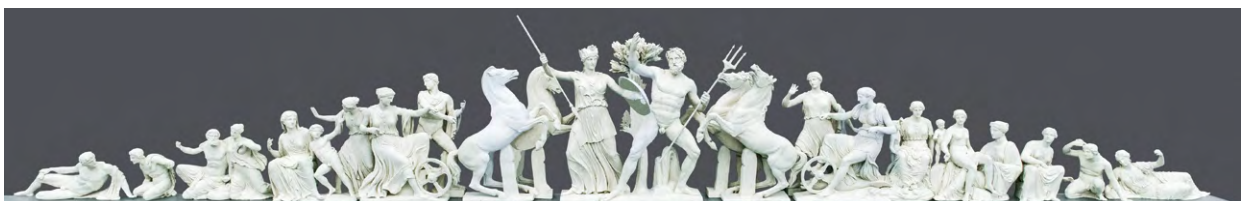

Αν στη θέση του Ποσειδώνα έφταναν στην ακρογιαλιά της Τροίας εκείνο το πρωί: α) ένας ξένος περιηγητής, β) ένας ξενιτεμένος Τρώας, γ) ένας κάτοικος κοντινής περιοχής, μπορείς να υποθέσεις και να αναφέρεις τι θα ένιωθε ο καθένας τους; Ποιος θα έτρεφε ανάλογα συναισθήματα με τον Ποσειδώνα; Ας μεταφερθούμε στη σύγχρονη εποχή. Μπορείς να σκεφτείς σε ποιες συνθήκες οι άνθρωποι βρίσκονται αντιμέτωποι με ανάλογες καταστάσεις;

2. Ο Πρόλογος τελειώνει και το κοινό είναι σίγουρο ότι οι θριαμβευτές Αχαιοί θα τιμωρηθούν για τις πράξεις τους. Αυτή η πληροφορία πώς επιδρά στην ψυχολογία σου;
3. Ποιες είναι οι προσδοκίες σου μετά την ολοκλήρωση του Προλόγου; Περιμένεις ότι το κακό τέλειωσε εκείνο το πρωί ή σκέφτεσαι ότι θα παρακολουθήσουμε και άλλα, χειρότερα εγκλήματα πολέμου; Οι αιχμάλωτες Τρωάδες/Τρωαδίτισσες θα δικαιωθούν, άραγε, από την τιμωρία που περιμένει τους θύτες τους;

Ας σκεφτούμε:

Τυχαία στον Πρόλογο του έργου ο Ευριπίδης διαλέγει να συναντηθούν η Αθηνά με τον Ποσειδώνα; Πριν απαντήσεις, επισκέψου νοερά τον Παρθενώνα, το πιο εμβληματικό μνημείο της αθηναϊκής Ακρόπολης. Το θέμα του γλυπτού διάκοσμου στο δυτικό αέτωμα είναι η «ἔρις», η **φιλονικία της Αθηνάς με τον Ποσειδώνα** για την κυριαρχία στην Αθήνα. Η διεκδίκηση έγινε στα χρόνια του μυθικού βασιλιά, Κέκροπα, στον ιερό βράχο της Ακρόπολης. Οι δύο θεοί πρόσφεραν «ιερά μαρτύρια», τα δώρα τους στην πόλη: **μία ελιά** η Αθηνά, **μία πηγή με αλμυρό νερό** ο Ποσειδώνας. Νίκησε η Αθηνά και θυμωμένος ο Ποσειδώνας προκάλεσε πλημμύρα στην Αττική, που υποχώρησε μόνον ύστερα από την παρέμβαση του Δία. Αυτήν ακριβώς τη φιλονικία απαθανατίζουν τα γλυπτά στο δυτικό αέτωμα, στο κέντρο του οποίου βρίσκονται τα αγάλματα των δύο θεών. Αφού μελετήσεις το **δυτικό αέτωμα του Παρθενώνα** (YouTube), μπορείς να υποθέσεις τι συμβολίζουν οι παρουσίες του Ποσειδώνα και της Αθηνάς στον Πρόλογο της τραγωδίας;

Το δυτικό αέτωμα του Παρθενώνα.

Πηγή: <https://users.sch.gr>

Ας συνοψίσουμε...

1. Μελέτησε προσεκτικά τον Πρόλογο των «Τρωάδων». **Συμπλήρωσε τον πίνακα** που ακολουθεί με πληροφορίες για την πλοκή που αντλείς από τους πρώτους 97 στίχους του έργου.

1	<u>Έγιναν στο παρελθόν:</u>
2	<u>Συμβαίνουν τώρα:</u>
3	<u>Εξελίξεις που περιμένουμε:</u>

2. **Αξιολόγησε** τη συμπεριφορά των κατακτητών της Τροίας προς τις γυναίκες αιχμάλωτες:

Οι νικητές	
Απαράδεκτη	Συμπεριφέρονται ατιμωτικά και αναίσχυντα στις αιχμάλωτες πολέμου.
Κακή	Η συμπεριφορά τους είναι οριακά ανεκτή, δεδομένου ότι εφαρμόζουν τον άγραφο κώδικα για τα θύματα πολέμου.
Ανεκτή	Το φέρεσίμο τους είναι ουδέτερο. Κάνουν το ίδιο που θα έκαναν και οι Τρώες.
Καλή	Προσφέρουν τις αριστοκράτισσες αιχμάλωτες ως λάφυρα σε βασιλιάδες αποκλειστικά.
Πολύ καλή	Επιδεικνύουν ενσυναίσθηση. Οι γυναίκες μοιράζονται σε γειτονικές πόλεις, ώστε να μπορούν να συναντιούνται συχνά.

3. **Σκέψου** τους στίχους 95-97: «Τρελός αυτός που πολιτείες ρημάζει [...]μα τότε πέφτει κι ο ίδιος». Αυτό υποστηρίζει η αρχαία ελληνική τραγωδία: το σωστό θα επικρατήσει, η ισορροπία στο τέλος θα αποκατασταθεί, όλα θα μπουν στη θέση τους....

Στην περίπτωση μας δύο θεοί το εγγυώνται. Κάποιοι θνητοί όμως θα καθούν. Άδικα. Οι νικητές δυστυχώς δεν έχουν ιδέα ότι θα τιμωρηθούν. Νιώθεις φόβο για όσα θα ακολουθήσουν; Ποια είναι η κυρίαρχη σκέψη σου;

Αξιολόγησε τον Πρόλογο:

- Μπορείς να χρησιμοποιήσεις τρία επίθετα για να περιγράψεις τον Πρόλογο; Ποιες είναι οι αρχικές, βασικές πληροφορίες που προσφέρει και βοηθούν το κοινό να παρακολουθήσει την εξέλιξη της τραγωδίας;

«Τρωάδες» του Ευριπίδη: συμπαραγωγή του Κ.Θ.Β.Ε. με το Κέντρο Πολιτισμού Περιφέρειας Κεντρικής Μακεδονίας και το ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ. Βέροιας (2020), σε σκηνοθεσία Γιάννη Παρασκευόπουλου.

Πηγή: <https://www.ntng.gr>

Αξιοποίηση
ψηφιακού λεξικού

Παράλληλο
απόσπασμα και
συμπλήρωση κενών

Μελέτη
αποσπάσματος και
συμπλήρωση κενών

Συμπλήρωση
εννοιολογικού
χάρτη

Κυριάκος Κατζουράκης, «Τρωάδες» του Ευριπίδη, Επίδαυρος 1994, τέμπρα σε χαρτί.

Πηγή: Από το βιβλίο: Κυριάκος Κατζουράκης - Έργα 1963-2013: ΖΩΓΡΑΦΙΚΗ, ΘΕΑΤΡΟ, ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ, Αθήνα: Μίλητος, (2013).

Σχολιασμός
φωτογραφιών

ΜΟΝΩΔΙΑ (στ. 98-152) και ΠΑΡΟΔΟΣ (στ. 153-229)

Ο ΘΡΗΝΟΣ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΙΣΣΑΣ ΚΑΙ ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΩΝ ΑΙΧΜΑΛΩΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

«Ο θρήνος της βασίλισσας και το τραγούδι των αιχμάλωτων γυναικών»

Προοργανωτής

Τι συμβαίνει;

- 1^η Υποεπότητα – ΜΟΝΩΔΙΑ (στ. 98-152): Η Εκάβη μοιρολογεί
- 2^η Υποεπότητα – ΠΑΡΟΔΟΣ (στ. 153-229): Η είσοδος του Χορού

Πού, πότε και ποιοι;

Πού είμαστε; Έξω από τις καλύβες των αιχμάλωτων γυναικών της βασιλικής οικογένειας, δίπλα στο στρατόπεδο του Αγαμέμνονα, στην ακρογιαλιά της Τροίας.

Πότε γίνονται όλα αυτά; Νωρίς το πρωί της επόμενης μέρας, μετά από την άλωση της Τροίας, ενώ οι Αχαιοί περιμένουν ευνοϊκό άνεμο, για να αποπλεύσουν.

Ποιους θα δούμε να δρουν; Τη βασίλισσα Εκάβη και αιχμάλωτες γυναίκες.

Σπουδαία λόγια . . .

«της ζωής σου την πλώρη μη στήνεις ενάντια στο κύμα»
«μεγαλεία [...] λοιπόν μια σκιά, τίποτ' άλλο δεν ήσαστε»

Στη Μονωδία και την Πάροδο:

- Θα **γνωρίσουμε** τον κεντρικό χαρακτήρα της τραγωδίας, τη βασίλισσα Εκάβη.
- θα **μελετήσουμε** το θρηνητικό τραγούδι που προηγείται της Παρόδου.
- θα **εξηγήσουμε** πώς η θρηνητική μονωδία υπηρετεί την τραγικότητα του έργου.
- θα **συστηθούμε** με τα μέλη του Χορού της τραγωδίας και την Κορυφαία του.
- θα **αναλύσουμε** τη σύνθεση και την ψυχολογία του τραγικού Χορού.
- θα **προσδιορίσουμε** τη σημασία της Παρόδου και τον ρόλο της στις «Τρωάδες»/«Τρωαδίτισσες» και στην τραγωδία γενικότερα.

Η ενότητα αυτή δεν αποτελείται από ένα αλλά από δύο τραγούδια, από δυο μοιρολόγια για την ακρίβεια.

Το πρώτο βγαίνει από τα χείλη της βασίλισσας των νικημένων, της Εκάβης, γυναίκας του σκοτωμένου βασιλιά Πρίαμου.

Σε όλον τον Πρόλογο ήταν ξαπλωμένη έξω από μία καλύβα, σιωπηλή και ασάλευτη. Μόλις ο Ποσειδώνας και η Αθηνά αναχωρούν, η Εκάβη σηκώνεται και ξεκινά τον θρήνο. Θρηνεί για το παρελθόν, για το παρόν και για το μέλλον. Ας την ακούσουμε!

Η Λήδα Πρωτοψάλτη ως «Εκάβη» στις «Τρωάδες», Κ.Θ.Β.Ε. 2009.

Πηγή: <https://www.ntng.gr>

1^η Υποενότητα – ΜΟΝΩΔΙΑ (στ. 98-152)
Η Εκάβη μοιρολογεί

Αφού έφυγε ο Ποσειδώνας, η Εκάβη ανασηκώνεται σιγά – σιγά.

ΕΚΑΒΗ:

Το κεφάλι από χάμω, βαριόμοιρη, σήκωσε,
το λαιμό σου αναστύλωσε·

Τροία εδώ πια δεν είναι,

- 100 αχ της Τροίας βασιλιάδες δεν είμαστε πια.
Βάσταξέ το της τύχης το γύρισμα,
με το ρέμα⁸ της τύχης αρμένιζε
κι αρμενίζοντας έτσι όπως πάνε τα πράματα
της ζωής σου την πλήρη μη στήνεις ενάντια στο κύμα.
Συφορά!

Πώς η δύστυχη, πώς να μην κλαίω, που μου χάθηκαν
τα παιδιά μου, η πατρίδα μου, ο άντρας μου;
Μεγαλεία των προγόνων πεσμένα· λοιπόν
μια σκιά τίποτ' άλλο δεν ήσαστε.

- 110 Τί να πω, τί ν' αφήσω
και σαν τί να θρηνήσω;
Πώς οι κλειδώσες⁹, αχ, μου πονούνε της δύστυχης,
ξαπλωμένη όπως είμαι δω χάμω
με την πλάτη σε στρώση σκληρή!
Οχι οι πόνοι τρυπούν τα πλευρά μου,
τα μελίγγια¹⁰ μου εδώ, το κεφάλι.
Να σαλεύω πώς θέλω
του κορμιού το σκαρί
μια δεξιά, μια απ' την άλλη,

- 120 Θρήνοι δίχως τραγουδία χορών,
είν' αυτή η μουσική που ταιριάζει στους δύστυχους.
Γοργόπλωρα καράβια εσείς,
που σας περάσαν τα κουπιά απ' το πορφυρό
το πέλαο κι απ' τ' απάνεμα λιμάνια της Ελλάδας,
–αχολογούσαν¹¹ ρυθμικά παιάνα μισητό οι αυλοί
κι τα σουραύλια με φωνή που εγλυκολάλει–
ήρδατε, αλί,
στην Ίλιο, πόλη μας ιερή,
και παπυρόπλεχτο¹² έργο, τα γερά σκοινιά,

⁸ ρέμα: μικρό ποταμάκι

⁹ κλειδώσες: κλειδώσεις, αρθρώσεις

¹⁰ μελίγγια: κρόταφοι

¹¹ αχολογούσαν: αντηχούσαν, αντιλαλούσαν

¹² παπυρόπλεχτο: πλεγμένο από πάπυρο

Ο θρήνος της Εκάβης (στ. 98-121)

Υπογράμμισε επιφωνήματα από
το μοιρολόι της Εκάβης. Πώς
πιστεύεις ότι αισθάνεται;

Ποιο σχήμα λόγου χρησιμοποιεί
η Εκάβη; Έχει σχέση η εικόνα
που περιγράφει με τη μοίρα που
την περιμένει στο άμεσο μέλλον;

Απαρίθμηση τα σωματικά βάσανα της
βασιλίσσας. Εκτός από τον σωματικό
πόνο, υποφέρει ταυτόχρονα στην ψυχή.
Θυμήσου ότι έχει και κάποια ηλικία!
Πώς νιώθεις για όσα περιγράφει ότι
βιώνει;

Αναγνώριση σχημάτων
λόγου και ερμηνευτική
προσέγγιση
αποσπάσματος 1

Η Εκάβη εντοπίζει την αιτία των
συμφορών της (στ. 122-137)

Το θρηνητικό τραγούδι της Εκάβης λέγεται
μονωδία. Στην αρχαία τραγωδία οι μονω-
δίες εκφράζουν έντονα πάθη και δυνατά
συναισθήματα. Η τραγωδία αυτή περιέχει
δύο μονωδίες.

130 δέσατ' εσείς στις Τροίας το περιγιάλι.

Για την π' ανάδεμά τηνε
γυναίκα του Μενέλαου,
για την Ελένη εδώ 'ρδατε,
για την Ελένη, ντρόπιασμα
του Ευρώτα και του Κάστορα·
που αυτή τον Πρίαμο, το γονιό
παιδιών πενήντα, σκότωσε
κι έριξε εμέ τη δύστυχη,
την άμοιρην Εκάβη εμέ,
σε τέτοια μαύρη συμφορά.
Πού κάδομαι, αχ, απ' έξω εδώ
απ' τις καλύβες του Αγαμέμνονα! Τη γριά

140 με παίρνουνε, με σέρνουνε σε ξένη χώρα σκλάβα
κι αλάργα από το σπίτι μου, χωρίς μαλλιά στην κεφαλή·
δέστε, για πένθος όλη σύρριζα ερημάχτη¹³.

Θρηνήστε, αλί,
γυναίκες δύστυχες, κι εσείς
κόρες των χαλκοδόρατων Τρωαδιδών,
κακόνυφες, κι η Τροία γίνεται στάχτη.
Τώρα θ' αρχίσω και θα πω
για σας τραγούδι θλιβερό
σαν πουλομάνα που λαλεί
για τα μικρά της τα πουλιά·
δε θα 'ναι τούτος μου ο σκοπός

150 όπως εκείνος που έλεγα
πάνω σε φρυγικό ρυθμό
και στα γιορτάσια των θεών
έσερνα πρώτη το χορό
κρατώντας σκήπτρο ρηγικό.

Πριν
τελειώσει λοιπόν ο
Πρόλογος, το κοινό μετέφερε το
βλέμμα του από τα πάθη της Τροίας
στην Εκάβη. Τώρα που
ο θρήνος της τέλειωσε,
οι θεατές θα γνωρίσουν τις
αιχμάλωτες γυναίκες της Τροίας. **Ξεκινά
η Πάροδος**, το δικό τους λυπητερό
τραγούδι!

Σκέψου: Γιατί η Εκάβη κρίνει
με τόση αυστηρότητα την Ελένη;
Κανένας άλλος δεν ευθύνεται
για τον Τρωικό Πόλεμο;

*Η Εκάβη ενώνει τον θρήνο
και τα πάθη της με αυτά των
αιχμάλωτων γυναικών της Τροίας
(στ. 138-152)*

Αναγνώριση σχημάτων
λόγου και ερμηνευτική
προσέγγιση
αποσπάσματος 2

Κατάγραψε τα συναισθήματα που γεννά η
εικόνα των στίχων 146-148 («σαν πουλομάνα
... τα πουλιά»).

Μακέτα κοστουμιού της Εκάβης Σ. Χαρατσιδής, Εθνικό
Θέατρο, «Τρωάδες», σε σκηνοθεσία Σταύρου Ντουφεξή,
1983.

Πηγή: <https://www.nt-archive.gr>

Πρόσεξε πώς προετοιμάζεται η είσοδος
του Χορού στο τρίτο τμήμα του θρήνου
της Εκάβης.

¹³ ερημάχτη: φθάρθηκε, καταστράφηκε

2^η Υποενοότητα – ΠΑΡΟΔΟΣ (στ. 153-229)

Η είσοδος του Χορού

«Τρωάδες», από το θέατρο Άτις, σκην. Θόδωρος Τερζόπουλος, 2018. Αρχαίο θέατρο Δελφών. 447-438 π.Χ.
Πηγή: <http://attistheatre.com>

Βγαίνουν από τις σκηνές Τρωάδες/Τρωαδίτισσες, ηλικιωμένες και νέες. Είναι το πρώτο Ημιχόριο.

Τον Χορό αποτελούν αιχμάλωτες αρχόντισσες της Τροίας, που προσωρινά έχουν στοιβαχτεί σε καλύβες κοντά στο στρατόπεδο των Αχαιών. Τα μέλη του Χορού είναι χωρισμένα σε δύο ομάδες, δύο ημιχόρια, όπως λέγονται. Στην ορχήστρα εμφανίζονται τμηματικά. **Πρώτα μπαίνουν οι γυναίκες** από το πρώτο ημιχόριο. Τον θρήνο τους διαδέχεται το **μοιρολόι των γυναικών** του δεύτερου ημιχορίου. Τέλος θρηνούν όλες μαζί, κοντά τους κι η Εκάβη.

Η ΚΟΡΥΦΑΙΑ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΗΜΙΧΟΡΙΟΥ:

(α' στροφή) Τί είν', Εκάβη, που λες; τί είν' αυτές οι φωνές; τί καινούρια να σου είπαν; Γιατί μέσα κει, στις καλύβες, των δρηνών σου μου ήρθε στ' αφτιά η φωνή·

την καρδιά των Τρωαδίτισσων που κλειστές στις καλύβες αυτές τη σκλαβιά τους θρηνούν τη συντάραξε ο φόβος.

160 **ΕΚΑ.** Στων Αργείων τα καράβια, παιδιά μου, τα κουπιά κίολας πήραν στα χέρια.

ΚΟΡ. Αχ τί δέλουν; Μακριά απ' την πατρίδα θα με πάρει το κύμ' από τώρα;

ΕΚΑ. Στο κακό πάει ο νους μου, δεν ξέρω.

ΚΟΡ. Αχ αλίμονο!

Όλες τρέξτε κι ελάτε, Τρωαδίτισσες, για ν' ακούσετε βάσανα, δόλιες· αχ οι Αργείοι το ταξίδι ετοιμάζουν.

ΕΚΑ. Ω καημοί!

Μη μου φέρετ' έξω την Κασσάντρα, μη, τη μαινάδα¹⁴ μην εκεί μπροστά

Ο Χορός ενημερώνεται από την Εκάβη για όσα συμβαίνουν (στ. 153-196)

Από πού μπαίνουν στη σκηνή οι γυναίκες του πρώτου ημιχορίου;

Υπογράμμισε λέξεις/φράσεις, που αποκαλύπτουν ότι η Εκάβη συνεχίζει να θρηνεί. Ποιοι φόβοι τη βασανίζουν;

Σε όλη την Πάροδο διακρίνεις **εξωτερικές σκηνικές οδηγίες**, γραμμένες από τον μεταφραστή. Σε τι χρησιμεύουν;

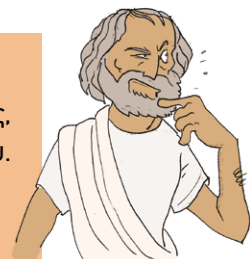
Υπάρχουν, όμως, ενσωματωμένες στο σώμα του δράματος και **εσωτερικές οδηγίες**. Μπορείς να τις εντοπίσεις; Ποιος είναι ο δημιουργός τους; Σε τι χρησιμεύουν;

Η λέξη που χαρακτηρίζει τη μαινάδα είναι «μανία».

Οι Μαινάδες, νύμφες, σαρωτικές, ακράτητες, χωρίς λογική, βίαιες, σε κατάσταση έκστασης αποτελούν την ακολουθία του Διόνυσου.

Είναι έτοιμη η Κασσάνδρα;

Θα έχεις την απάντηση στο Α' Επεισόδιο.

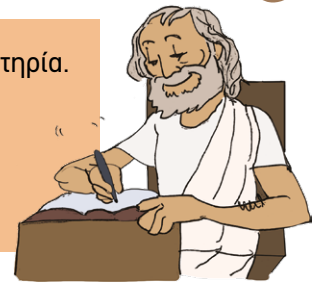
¹⁴ μαινάδα: γυναίκα σε έξαλλη κατάσταση

Πάροδος > (παρά) + (όδος) σημαίνει **δρόμος** παράπλευρος στην κεντρική αρτηρία.

Στην αρχαία ελληνική τραγωδία «πάροδος» ονομάζεται:

- το τμήμα της τραγωδίας που διαδέχεται τον Πρόλογο.
- το τραγούδι με το οποίο μπαίνει ο Χορός στην ορχήστρα.
- οι δυο πλευρικές είσοδοι του θεατρικού οικοδομήματος.

170 στων Αργείων τα μάτια πιάσει
τις βακχείες¹⁵ και με ντροπιάσει·
φτάνουν τ' άλλα βάσανά μου.
Συφορά!
Δύστυχη Τροία, που πας χαμένη,
δύστυχοι κι όλοι που σ' αφήνουν,
κι οι ζωντανοί κι οι πεθαμένοι.

Βγαίνουν άλλες τόσες γυναίκες· είναι το δεύτερο Ημιχόριο.

Η ΚΟΡΥΦΑΙΑ ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΗΜΙΧΟΡΙΟΥ:

(α' αντιστροφή) Συφορά! Απ' τις σκηνές τ' Αγαμέμνον' αυτές
ήρθα δω τρομαγμένη, βασίλισσα, εσύ
να μου πεις· μην απόφαση βγήκε κακή
των Αχαιών

να με σφάξουν τη δύστυχη;

180 ή να πιάσουνε κιόλας γοργά
μες στα πλοία τα κουπιά
ετοιμάζονται οι ναύτες;

ΕΚΑ. Πριν να φέξει, παιδί μου, παιδί μου,
βγήκα ξέφρενη εδώ από τη φρίκη.

ΚΟΡ. Οι Αχαιοί μη μας έστειλαν κράχτη¹⁶;
Ποιος, τη δύστυχη, σκλάβα με παίρνει;

ΕΚΑ. Όπου να 'ναι, για σε θα βγει ο κλήρος.

ΚΟΡ. Αχ αλίμονο!

Ποιος, την άμοιρη, αλάργα¹⁷ απ' την Τροία μας
σε κανένα νησί θα με πάρει,
ποιος απ' τ' Άργος ή ποιος απ' τη Φθία;

190 **ΕΚΑ.** Συφορά!

Πού και τίνος σκλάβα
θα 'μαι η μαύρη γριά;
Σαν κηφήνας, σα νεκρού μορφή
θλιβερή και ξεπνοϊσμένη
απ' τη μαύρη γη σταλμένη.

Από πού μπαίνουν στη σκηνή οι
γυναίκες του δεύτερου ημιχορίου;

Μακέτα κοστούμιών για τα μέλη του Χορού των
«Τρωάδων». Εθνικό Θέατρο, 1983. Σκηνοθεσία Σταύρος
Ντουφεξής

Πηγή: <https://www.nt-archiv.gr>

¹⁵ βακχείες: ενθουσιώδεις εκδηλώσεις

¹⁶ κράχτη: κήρυκα

¹⁷ αλάργα: μακριά

Σε ποιόν τόπο θα με σύρουν;
Ω καημοί!
Παιδιών φυλάχτρα θα με βάλει
κανείς ή και πορτιέρισα ίσως,
που 'μουν κυρά της Τροίας μεγάλη.

Τα Ημιχόρια ενώνονται.

ΧΟΡΟΣ

(6' στροφή) Θρηνείς, μα ποιος μπορεί να πει,
ποιο μοιρολόι θα πει τον ξεπεσμό μας;
Με τη σάϊτα τη γοργή
πια δε θα υφάνω σε αργαλειό
200 φτιαγμένονε με ξύλα απ' το βουνό μας·
στερνή φορά σάς βλέπω, των γονιών μου τάφοι·
και πόσα η μοίρα η άσπλαχνη, και πιο βαριά, μου γράφει!
'Η σε Έλληνα κρεβάτι εγώ θα μπο
—ο θεός να δώσει να βουλιάξει
η νύχτα, η τύχη εκείνη—
ή, δούλα θλιβερή, εξευτελισμένη,
στην Κόρινθο, δε να 'μαι αναγκασμένη
νερό να κουβαλάω απ' την Πειρήνη.
Μακάρι να με παν στην ξακουστή,
την καλότυχη χώρα του Θησέα.

Το γεμάτο συναίσθημα τραγούδι
του Χορού (στ. 197-229)

Τι φοβούνται οι γυναίκες του
πρώτου και τι του δεύτερου
ημιχορίου; Τις δικαιολογείς;
Μελέτησε ποιους φόβους
μοιράζονται, όταν ενώνονται
όλες μαζί.

Σκέψου: Γιατί εύχονται οι αιχμάλωτες γυναίκες να σταλούν σκλάβες στην Αθήνα; Υπάρχει τόπος όπου αντέχεται η σκλαβιά; Σε ποιο μέρος δε θέλουν σε καμία περίπτωση να βρεθούν; Μήπως ο Ευριπίδης κάνει **έμμεσα ένα πολιτικό σχόλιο** για τις δύο αντίπαλες ισχυρές πόλεις του 5^{ου} π.Χ. αιώνα;

Εικαστικό του Σάκη Παπαγιάννη με τίτλο:
«Τρφάδες» από έκθεση στο ίδρυμα «Μιχάλης
Κακογιάννης», 2019.

Πηγές: <https://tetartopress.gr> και
<https://www.culturenow.gr>

210 Μακριά απ' το ρέμα μοναχά του Ευρώτα, που η Ελένη
θα πάει να μείνει η μισητή·
τέτοιο κακό να μη μου λάχει·
αυτό κανείς δεν το υπομένει
αφέντη το Μενέλαο να 'χει,
της Τροίας τον άγριο κουρσευτή.
(β' αντιστροφή) Στου Ολύμπου τις ριζοβουνιές¹⁸
είναι μια χώρα σεβαστή, όπου ρέει
ο Πηνειός, κι ακούω να λεν
πως έχει τα πολλά σπαρτά
και στ' αγαθά και μες στα πλούτη πλέει·
αν δε με ξαποστείλουν στην ιερήν Αθήνα,
να 'τανε καν να μ' έπαιρναν πέρα στα μέρη εκείνα.

Ελληνικό θέατρο των Συρακουσών, σκηνικό για τις «Τρωάδες» του Ευριπίδη, σε σκηνοθεσία Muriel Mayette-Holtz. (2019).

Πηγή: <https://www.stefanoboeriararchitetti.net>

220 Η μάνα των σικελικών βουνών,
η αιτναία η χώρα του Ήφαιστου, είναι
αντίκρου στη Φοινίκη·
πιο πέρ' από τα σύνορά της φτάνει
η δόξ' απ' των αγώνων το στεφάνι
που κάθε τόσο της χαρίζει η νίκη.
Κι αντίπερα¹⁹, το Ιόνιο όπως περνά,
μια άλλη χώρα ο ναύτης αντικρίζει·
κυλούν εκεί τα ρέματα του ποταμού που δίνει
μια ξανθή λάμψη στα μαλλιά,
τα θαμαστά νερά του Κράδη·
κι η χώρα, η χώρα που τα πίνει
και θρέφεται από κείνα, πλάθει
μια άξια λεβεντογενιά.

Για να καταλάβουμε καλύτερα την εξέλιξη της τραγωδίας απαντάμε σε ερωτήσεις, ερευνούμε, σκεφτόμαστε, συμμετέχουμε, γράφουμε, συνεργαζόμαστε...

Να θυμηθώ

α) να συγκεντρώσω στοιχεία από το κείμενο:

- για την εμφάνιση της Εκάβης (ενδυμασία, στάση σώματος, κίνηση, ύψος)
- για τη στενή σχέση του χώρου και του χρόνου με την υπόθεση του έργου
- για τον τρόπο που η Εκάβη και τα δύο ημιχόρια μπαίνουν στη σκηνή
- για τις κινήσεις και τις παύσεις των ημιχορίων
- για το κλίμα που επικρατεί στη σκηνή από το περιεχόμενο των δύο τραγουδιών.

β) να σκεφτώ:

Μελετώντας προσεκτικά τα λόγια της Εκάβης ποια πρόσωπα περιμένεις να δεις ως δραματικούς χαρακτήρες στη σκηνή στα επόμενα Επεισόδια;

¹⁸ ριζοβουνιές: πρόποδες του βουνού

¹⁹ αντίπερα: απέναντι

Ας αναρωτηθούμε όλοι μαζί:

1. Πώς αντιμετωπίζει η επική ποίηση τον τρωικό πόλεμο και πώς τον κρίνει η δραματική ποίηση;
2. Διαβάζοντας προσεκτικά την ενότητα μας μπορείς να διαπιστώσεις ότι ο ποιητής επιμένει να αναδεικνύει τον θρήνο της Εκάβης. Για ποιο λόγο πιστεύεις ότι συμβαίνει αυτή η επανάληψη;
3. Ποια από τα παρακάτω επίθετα θα επέλεγες, για να περιγράψεις την Εκάβη; Μπορείς να δικαιολογήσεις την επιλογή σου;

ακριβοδίκαη, άδικη, προκατειλημμένη, ευσυνείδητη, αμερόληπτη, μοιρολάτρισσα, άψογη, άτιμη, διακριτική, κακόβουλη, ανιδιοτελής, απροκατάληπτη, έντιμη, μονόπλευρη, άστοχη, κακοπροαίρετη.

Καρυοφυλλιά Καραμπέτη, ως Εκάβη στις «Τρωάδες», σκηνοθεσία Σωτήρης Χατζάκης, Εθνικό Θέατρο, 2015.

Πηγή: <https://www.n-t.gr>

Ας γνωρίσουμε καλύτερα τον τραγικό Χορό:

1. Διάβασε το παρακάτω κείμενο που περιέχει πληροφορίες για τον Χορό της αρχαίας ελληνικής τραγωδίας και αποφάσισε ποια από τις προσφερόμενες απαντήσεις ταιριάζει σε κάθε κενό, ώστε το περιεχόμενο να είναι σωστό. Μόνον μία από τις απαντήσεις είναι η σωστή.

Ο Χορός είναι ένα σύνολο από(1)_____ χορευτές, τους οποίους ο Σοφοκλής αύξησε σε (2)_____, που, με επικεφαλής έναν αυλητή, μπαίνουν στο θέατρο και παίρνουν την οριστική θέση τους (3) _____. Η είσοδός τους γίνεται από μία ή/και από τις δύο πλευρικές εισόδους του θεατρικού οικοδομήματος που και αυτές ονομάζονται (4) _____. Ο αυλητής δε φορά μάσκα. Η συγγένεια των κινήσεων, ο συγχρονισμός των χειρονομιών, η ταυτόχρονη ομιλία, πιθανόν η ομοιότητα της ενδυμασίας, καθιστούν τα μέλη του Χορού ενιαίο σχηματισμό. Πρόκειται για ένα σύνολο που εκφράζεται στον ενικό ή στον πληθυντικό από άντρες ή γυναίκες (τις οποίες υποδύονται άντρες), κάθε ηλικίας και εθνικότητας.

Ο Χορός αποκαλύπτει τον (5) _____ χαρακτήρα του αρχαίου δράματος. Παραπέμπει σε (6)_____ τελετουργίες αλλά και σε κοσμικές τελετές (γάμους, γιορτές, κηδείες, εορτασμούς νίκης). Ως (7)_____ όργανο εκφράζει συνήθως αρχές και πεποιθήσεις της κοινότητας.

Τα μέλη του Χορού στις «Τρωάδες»/«Τρωαδίτισσες» είναι γυναίκες της Τροίας αριστοκρατικής καταγωγής αιχμάλωτες πλέον των Αχαιών. Περιμένουν τη διανομή τους στους νικητές.

Ο Χορός διαιρείται σε δύο (8) _____ από τη συζήτηση των οποίων γίνεται φανερή η αγωνία που διακατέχει τα μέλη του.

1. α) τρεις	β) δώδεκα	γ) δεκαπέντε	δ) έντεκα
2. α) έξι	β) εννέα	γ) δώδεκα	δ) δεκαπέντε
3. α) στη σκηνή	β) στην πάροδο	γ) στην ορχήστρα	δ) στο κοίλο
4. α) πάροδοι	β) εξώστες	γ) μετόπες	δ) κλίμακες
5. α) μυθολογικό	β) ταξικό	γ) θρησκευτικό	δ) μεταφυσικό
6. α) μυθολογικές	β) μεταμορφωτικές	γ) θρησκευτικές	δ) μεταφυσικές
7. α) μεμονωμένο	β) ατομικό	γ) συλλογικό	δ) αυτόνομο
8. α) ημιστία	β) ημιχόρια	γ) ημιτόνια	δ) ημισφαίρια

2. Με βάση όσα έμαθες, χαρακτήρισε ως σωστές (**Σ**) ή ως λανθασμένες (**Λ**) τις παρακάτω προτάσεις:
- Ο Χορός της τραγωδίας παίρνει τη θέση του στη σκηνή, τραγουδώντας και χορεύοντας.
 - «Πάροδος» ονομάζεται το εισαγωγικό τραγούδι του Χορού και το κατὰ ποσὸν τμήμα της τραγωδίας που ακολουθεί μετά τον Πρόλογο.
 - Τον Χορό των «Τρωάδων» αποτελούν κυρίως πρόσωπα ανώτερης οικονομικής και κοινωνικής τάξης, συνεπώς είναι λογικό ότι εκφράζει τις αντιλήψεις μιας μειοψηφίας.
 - Τα μέλη του Χορού μπορούν να είναι γυναίκες, αν έτσι απαιτεί η υπόθεση του έργου, τις υποδύονται όμως άντρες ηθοποιοί.
 - Με τις τελετουργικές κινήσεις των χορευτών εκδηλώνεται η θρησκευτικότητα της αρχαίας τραγωδίας (παράβαλε τη λιτανεία του Επιταφίου το βράδυ της Μεγάλης Παρασκευής).

Ας συνοψίσουμε...

1. **Μελέτησε προσεκτικά** τη Μονωδία της Εκάβης και την Πάροδο. Συμπλήρωσε τον πίνακα που ακολουθεί με πληροφορίες για την πλοκή της τραγωδίας που αντλούμε από τους στίχους 98-229.

1	<u>Έγιναν στο παρελθόν:</u>
2	<u>Συμβαίνουν τώρα:</u>

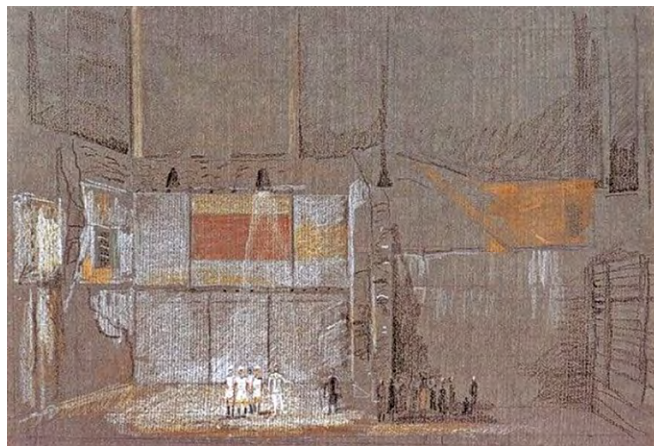
3

Εξελίξεις που περιμένουμε:

2. Ποιες σκέψεις κάνεις για τον πόλεμο, όταν τελειώνει και η Πάροδος του έργου;
3. Δοκίμασε να συνθέσεις τα αποτελέσματα του Τρωικού πολέμου από τις πληροφορίες που παίρνεις μέχρι τώρα από την πλευρά των Τρώων.
4. Πόσο έχει αλλάξει η άποψή σου για τους Αχαιούς και τη στάση τους, σε σχέση με όσα μελέτησες στην «Ιλιάδα», αφού «άκουσες» τα μοιρολόγια των αιχμάλωτων γυναικών στις «Τρῳάδες»/«Τρωαδίτισσες» του Ευριπίδη; Τι σκέφτεσαι για τις δύο όψεις του πολέμου;

Αξιολόγησε τη Μονωδία του Προλόγου και την Πάροδο του έργου:

Μπορείς να χρησιμοποιήσεις τρία επίθετα για να περιγράψεις τη Μονωδία και άλλα τόσα για την Πάροδο; Ποιες πληροφορίες σου προσφέρουν, ώστε να μπορέσεις να παρακολουθήσεις την εξέλιξη της πλοκής;

Ψηφιακή έκθεση

Γιάννης Τσαρούχης: «Το πάρκινγκ της οδού Καπλανών», όπου παίχτηκε το έργο «Τρῳάδες» του Ευριπίδη (1977).

Πηγή: <http://www.nikias.gr>

Δημιουργία βίντεο

Ανακεφαλαίωση

Σωστό-Λάθος

Συμπλήρωση ψηφιακού ινφογραφήματος

Συμπλήρωση ψηφιακού εννοιολογικού χάρτη

Ακολουθία γεγονότων στον άξονα του χρόνου

Σκηνογραφία του Κλεόβουλου Κλώνη για τις «Τρωάδες» του Ευριπίδη, 1965, σκηνοθεσία Τάκης Μουζενίδης
Πηγή: <https://www.nt-archive.gr>

Α' ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ (στ. 230-510)

Η ΣΥΓΚΛΟΝΙΣΤΙΚΗ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΤΗΣ ΚΑΣΣΑΝΔΡΑΣ

«Η συγκλονιστική παράσταση της Κασσάνδρας»

Προοργανωτής

Τι συμβαίνει;

- **1^η Υποενότητα (στ. 230-292):** Ο Ταλθύβιος ανακοινώνει τη μοίρα των αιχμαλώτων
- **2^η Υποενότητα (στ. 293-352):** Η εμφάνιση και το γαμήλιο τραγούδι της Κασσάνδρας
- **3^η Υποενότητα (στ. 353-408):** Η προφητεία της μάντισσας
- **4^η Υποενότητα (στ. 409-461):** Μια προφητεία για τον Οδυσσέα
- **5^η Υποενότητα (στ. 462-510):** Το παράπονο της Εκάβης

Πού, πότε και ποιοι;

Πού είμαστε; Έξω από τις καλύβες των αιχμαλώτων γυναικών της βασιλικής οικογένειας, δίπλα στο στρατόπεδο του Αγαμέμνονα, στην ακρογιαλιά της Τροίας.
Πότε γίνονται όλα αυτά; Το πρωί μετά την πτώση της πόλης.
Ποιους θα δούμε να δρουν; Τον Ταλθύβιο, κήρυκα των Αχαιών, την Εκάβη, την Κασσάνδρα, την Κορυφαία του Χορού.

Σπουδαία λόγια ...

«Οι δυστυχίες, παιδί μου, δε σου βάλαν μυαλό κι είσαι σαν πρώτα»,
 «Ο φρόνιμος τον πόλεμο αποφεύγει, μα, στην ανάγκη αυτή κανείς αν έρδει,
 δόξα μικρή δεν είναι ένας ωραίος για την πατρίδα θάνατος»,
 «Καλότυχο ποτέ μην πεις κανένα, το τέλος της ζωής του πριν να δεις»

Στο Α΄ Επεισόδιο:

- Θα **πληροφορηθούμε** από τον κήρυκα Ταλθύβιο τη διανομή των γυναικών της οικογένειας του Πριάμου στους στρατηγούς των Αχαιών.
- θα **εντυπωσιαστούμε** από τη θεαματική είσοδο και την καταλυτική παρουσία της Κασσάνδρας.
- θα **συγκινηθούμε** από το γαμήλιο τραγούδι και την αγέρωχη στάση της.
- θα **γνωρίσουμε** το μέλλον των νικητών του τρωικού πολέμου μέσα από τις προφητείες της.
- θα **υποκλιθούμε** στη χαμηλόφωνη αξιοπρέπεια της Εκάβης.

Μαρμάρινο ανάγλυφο από τη Σαμοθράκη, περίπου 560 π.Χ. Στη μέση ο Ταλθύβιος, καθιστός και πρώτος από αριστερά ο Επειός.
 Μουσείο Λούβρου.

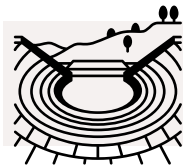
Πηγή: <https://el.wikipedia.org>

Ενώ οι Τρωάδες/Τρωαδίτισσες αγωνιούν για την τύχη τους, ένας απεσταλμένος από το στρατόπεδο των Αχαιών καταφτάνει, για να ανακοινώσει τις αποφάσεις των νικητών σχετικά με τη διανομή των αιχμαλώτων γυναικών.

Το βέβαιο είναι ότι ενώ οι ειδήσεις θα δώσουν τέλος στην αγωνία τους, δεν θα τις χαροποιήσουν, γιατί όλες τους τις περιμένουν η εξορία και η σκλαβιά.

1^η Υποενότητα (στ. 230-292)

Ο Ταλθύβιος ανακοινώνει τη μοίρα των αιχμαλώτων

Φαίνεται από πέρα να έρχεται ο Ταλθύβιος· τον ακολουθούν δορυφόροι.

Η ΚΟΡΥΦΑΙΑ ΤΟΥ ΧΟΡΟΥ

230 Αλλά να, απ' των Αργείων το στρατό
ένας κράχτης²⁰ σιμώνει γοργά κατά δω,
κομιστής²¹ καμιάς νέας προσταγής.
Τί να φέρνει; Τί να 'χει να πει; Η δωρική
γη μάς έχει πια σκλάβες.

ΤΑΛΘΥΒΙΟΣ

Εκάβη, επίσημη είδηση σας φέρνω.
Είμαι ο Ταλθύβιος· βέβαια θα με ξέρεις·
γιατί πολλές φορές ήρθα στην Τροία
απ' το στρατό σταλμένος των Ελλήνων.

ΕΚΑ. Αυτό 'ναι που φοβόμουνα, Τρωαδίτισσες, τόσον καιρό.

240 ΤΑΛ. Η κλήρωση έγινε, αν αυτό φοβόσουν.

ΕΚΑ. Αχ αχ, ποια πόλη θα μας πεις της Θεσσαλίας
ή και της Φθίας ή κάτω κει που 'ναι του Κάδμου η χώρα;

ΤΑΛ. Την καδεμιά σας δίνει ο κλήρος σε άλλον.

ΕΚΑ. Σε ποιόν λοιπόν η καδεμιά έχει πέσει;
τύχη καλή σαν ποια από μας να καρτερεί²²;

ΤΑΛ. Ξέρω· ένα - ένα ρώτα και θα μάθεις.

ΕΚΑ. Ποιος την Κασσάντρα μου λοιπόν, τη δύστυχή μου κόρη,
κληρώθηκε να πάρει;

ΤΑΛ. Ο Αγαμέμνονας· δώρο, όχι με κλήρο.

250 ΕΚΑ. Δούλα να πάει σε μια γυναίκα από τη Σπάρτη;
Αλίμονό μου!

ΤΑΛ. Ταίρι κρυφό της κλίνης του, όχι δούλα.

ΕΚΑ. Τί λες; τί λες; του Φοίβου μια παρθένα,
που αγνή ζωή τής όρισε για δώρο ο χρυσομάλλης;

ΤΑΛ. Τρελή στην ένθεη²³ κόρη αγάπη αισθάνθηκε.

ΕΚΑ. Μακριά, μακριά σου, του ναού,
κόρη μου, ρίξε τα κλειδιά

κι απ' το κορμί σου τις ιερές ταινίες που το στολίζουν.

ΤΑΛ. Την παίρνει βασιλιάς· για λίγο το 'χεις;

Ο αγγελιαφόρος των Αχαιών ανακοινώνει στην Εκάβη τη μοίρα της Κασσάνδρας (στ. 230-259)

Από σεβασμό ο Ταλθύβιος απευθύνεται στη βασίλισσα και της συστήνεται.

Ο «άγγελος», ο απεσταλμένος, ως ρόλος εξυπηρετεί την οικονομία του δράματος, αποκαλύπτοντας πληροφορίες που προωθούν την πλοκή. **Μπορείς να τις καταγράψεις;**

Η Εκάβη δε ρωτά να μάθει για τη δική της μοίρα αλλά για τις κόρες και τη νύφη της. Πώς **αξιολογείς** τις προτεραιότητές της;

Βρες στο κείμενό σου την παρακάτω φράση και υπογράμμισέ την:

ἔρως ἐτόξευσ' αὐτὸν ἐνθέου κόρης

Σε ποιον αναφέρεται;

²⁰ κράχτης: αγγελιαφόρος

²¹ κομιστής: μεταφορέας

²² καρτερεί: περιμένει

²³ ένθεη: θεϊκή

- 260 ΕΚΑ. Κι εκείνη που μου πήρατε τώρα στερνά²⁴ πού να 'ναι;
 ΤΑΛ. Θέλεις να πεις την Πολυξένη; Ή άλλη;
 ΕΚΑ. Την Πολυξένη, ναι· σε ποιον τη δίνει ο κλήρος;
 ΤΑΛ. Θα υπηρετεί στον τάφο του Αχιλλέα.
 ΕΚΑ. Αχ, για υπηρέτρα εγώ λοιπόν τη γέννησα ενός τάφου;
 Σαν τί συνήθεια να 'ναι αυτή,
 τί νόμος των Ελλήνων, είν' αυτός, καλέ μου;
 ΤΑΛ. Καλά 'ναι ως είναι· καλοτύχιζέ την.
- 270 ΕΚΑ. Σαν τί να λες; Τάχα να ζει;
 ΤΑΛ. Έτσι όπως είναι, είν' απ' τα βάσανα έξω.
 ΕΚΑ. Και του κονταρομάχου μου Έχτορα τη χήρα,
 την άμοιρη Ανδρομάχη του, ποια τύχη την προσμένει;
 ΤΑΛ. Ακλήρωτη κι αυτή την ξεχωρίσαν
 και στ' Αχιλλέα το γιο την κάμαν δώρο.
 ΕΚΑ. Κι εγώ, που χρειάζομαι ραβδί στο γέρικό μου χέρι
 στήριγμα τρίτο του κορμιού, σε ποιόν θα πάω για δούλα;
 ΤΑΛ. Σε δίνει ο κλήρος σκλάβα του Οδυσσέα.
 ΕΚΑ. Το γυμνό κεφάλι
 χτύπα το, αχ·
 αχ θα σκούξω²⁵ πάλι·
- 280 σκίσε με τα νύχια
 τα δυο μάγουλά σου,
 σκίς' τα, συφορά σου.
 Αχ αλίμονό μου,
 που με δίνει ο κλήρος
 σε άντρα δολερό,
 τέρας έξω νόμου
 και του δίκιου οχτρό·
 με τη δίβουλή του γλώσσα
 φέρνει εδώ τα πέρα, κι όσα
 είναι δώδε, εκεί τα σέρνει,
 κι όπου αγάπη, μίσος σπέρνει.
 Κλάψτε με, Τρωαδίτισσες,
- 290 χάθηκα, αχ, η μαύρη·
 ο χειρότερος λαχνός
 ήρθε εμένα να βρει

Ο Ταλθύβιος ανακοινώνει τις αποφάσεις των νικητών για τις υπόλοιπες γυναίκες (στ. 260-292)

Ο Απόλλωνας ερωτεύτηκε την Κασσάνδρα και της χάρισε τη μαντική ικανότητα με τη συμφωνία να ενωθεί μαζί του. Εκείνη τον ξεγέλασε. Δέχτηκε το δώρο της μαντικής, αρνήθηκε όμως να ανταποκριθεί στον έρωτά του. **Ο θεός για τιμωρία όρισε να μην πιστεύει κανείς τις προφητείες της.**

Οι στίχοι με μικρό αριθμό συλλαβών δείχνουν ότι η Εκάβη ξεκινά άλλον έναν θρήνο. Η ατμόσφαιρα είναι:

Πώς θα τη χαρακτηρίζεις;

Υπογράμμισε **λέξεις και φράσεις, με τις οποίες χαρακτηρίζει η Εκάβη τον Οδυσσέα. Πιστεύεις ότι έχει δίκιο;**

Η Μάρθα Βούρτση Εκάβη, ο Γεράσιμος Σκιαδαρέσης Ταλθύβιος, η Ταμίλα Κουλίεβα Κασσάνδρα, στις «Τρωάδες». Σκηνοθεσία: Αντώνης Αντύπας (2008).

Πηγή: <https://www.rizospastis.gr>

²⁴ στερνά: τελευταία, πρόσφατα

²⁵ θα σκούξω: θα φωνάξω

Η Μαρία Διακοπαναγιώτου Κασσάνδρα στις «Τρωάδες» (2023) σκηνοθεσία: Χρήστος Σουγάρης.
Πηγή: <https://www.vwoman.gr>

Απίστευτα σκληρή είναι η μοίρα των γυναικών της βασιλικής οικογένειας της Τροίας: Η Πολυξένη θα υπηρετεί τον τάφο του Αχιλλέα. Η χήρα του Έκτορα, η Ανδρομάχη, δίνεται σκλάβο στον γιο του Αχιλλέα, η Εκάβη θα ακολουθήσει τον Οδυσσέα στην επιστροφή του στην Ιθάκη.

Ο Αγαμέμνωνας ερωτεύεται την Κασσάνδρα και ζητά να την πάρει ως λάφυρο, χωρίς κλήρο. Οι νικητές δεν του χαλούν χατίρι. Ήρθε η ώρα να εμφανιστεί η ίδια στη σκηνή.

2^η Υποενότητα (στ. 293-352)

Η εμφάνιση και το γαμήλιο τραγούδι της Κασσάνδρας

ΚΟΡ. Την τύχη σου, βασίλισσα, την ξέρεις, μα της δικιάς μου ποιος ο αφέντης θα είναι Έλληνας ή Αχαιός;

ΤΑΛ. Γρήγορα, δούλοι, πρέπει να φέρετε έξω την Κασσάντρα, για να παραδοθεί στο στρατηλάτη, κι έπειτα να οδηγήσω και στους άλλους όσες ξεδιαλεχτήκανε για σκλάβες.

Ο Ταλθύβιος ζητάει να πάρει την Κασσάνδρα (στ. 293-307)

Οι δορυφόροι πηγαίνουν κι ανοίγουν τη θύρα μιας καλύβας· μέσα φαίνεται ζωηρή λάμψη· η θύρα ξανακλείνει.

Μπα, τί 'ναι η λάμψη αυτή που φέγγει μέσα;
Μην ίσως οι Τρωαδίτισσες, που μάθαν
300 πως θα τις στείλουν στο Άργος, στις καλύβες
βάλαν φωτιά και πέφτουν να καούνε;
Σε τέτοιας δυστυχίας ζυγό δε σκύβουν
οι ελεύθεροι εύκολα έτσι το κεφάλι.
Ανοίξτε· αυτές το θέλουν, μα κακό 'ναι
για τους Αχαιούς κι ύστερα εγώ θα μπλέξω.

Κασσάνδρα και Χορός στις «Τρωάδες». Εθνικό Θέατρο (1983), σκηνοθεσία: Σταύρος Ντουφεξής.

Πηγή: <https://www.nt-archive.gr>

Η θύρα ξανανοίγει και φαίνεται πάλι η λάμψη.

ΕΚΑ. Δε βάζουνε φωτιά, η Κασσάντρα μου είναι, που κατά δω, μαινάδα, ορμάει τρεχάτη.

Απαρίθμησε με ποια σκηνοθετικά ευρήματα ο Ευριπίδης προετοιμάζει με τον πιο εντυπωσιακό τρόπο την είσοδο ενός από τα κορυφαία πρόσωπα του δράματος.

Έρχεται η Κασσάντρα χορεύοντας έναν τρελό χορό· φορεί δάφνινο στεφάνι και είναι στολισμένη με άσπρες ταινίες· έχει κρεμασμένο πάνω της ένα μεγάλο κλειδί και κρατάει αναμμένο δαυλό.

ΚΑΣΣΑΝΤΡΑ

(α' στροφή) Ψηλά κρατάτε, φέγγετε ω!

Φέρνω φως, αγιάζω, φωτίζω,
για ιδές, για ιδές,
με λαμπάδες αυτό το ναό.

310 Ω Υμέναιε, Υμέναιε²⁶ αφέντη!
Μακάριος ο γαμπρός,
μακάρια κι εγώ, που νυφούλα πηγαίνω
στ' Άργους το ρήγα τον τρανό.
Υμέναιε, Υμέναιε.

Αφού όλο κλαις, μανούλα, εσύ
το σκοτωμένο μου πατέρα
και την πατρίδα τη χρυσή,
του γάμου μου το φως αυτό
320 τ' ανάβω εγώ και το κρατώ
να λαμπαδιάσει πέρα ως πέρα,
να φέξει, φλόγες να πετάζει·
είναι, μανούλα, η νυφική
λαμπάδα μου, η παρθενική,
κατά το νόμο και την τάξη,
κι εσέ τη δίνω, Υμέναιε, να τη,
τη δίνω και σ' εσένα, Εκάτη.

(αντιστροφή) Σέρνε, έλα, σέρνε το χορό,
πήδα –μπρος!– ψηλά στον αέρα,
ευάν, ευοί,

όπως πριν στον παλιό τον καιρό,
στις λαμπρές του πατέρα μου μέρες.
Ιερός είν' ο χορός·
ω σέρνε τον, Φοίβε, για με την ιέρεια

330 μες στο δαφνόζωστο²⁷ ναό
Υμέναιε, Υμέναιε.

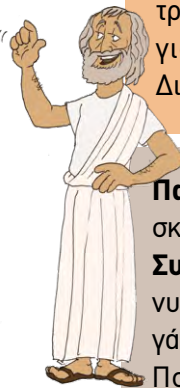
Έμπα, μανούλα, στο χορό·
τα βήματά σου στα δικά μου
μια δω μια κει, να σε χαρώ,
μανούλα, ρύθμιζε· για ιδές!
Και με χαρές και με κραυγές
πέιτε τραγούδι εσείς του γάμου,

²⁶ υμέναιος: ο γάμος

²⁷ δαφνόζωστο: περιτριγυρισμένο από δάφνες

Το γαμήλιο τραγούδι της
Κασσάνδρας (στ. 308-340)

Ο Υμέναιος είναι ο θεός που οδηγεί την πομπή του γάμου. Στην αρχή ήταν η προσωποποίηση του τραγουδιού του γάμου (=υμέναιου). Θεωρείται γιος μιας μούσας και του Απόλλωνα ή του Διόνυσου και της Αφροδίτης.

Παρωδία σημαίνει μίμηση ή παραποίηση με σκοπό τη διακωμώδηση μιας πράξης ή ενός έργου.

Συγκέντρωσε τα στοιχεία που δείχνουν ότι το νυφικό τραγούδι είναι μια πικρή παρωδία του γάμου.

Ποια **συναισθήματα** γεννά στους θεατές η παρωδία της Κασσάνδρας;

Απαρίθμησε κάποια από τα έθιμα του γάμου, όπως τα συναντάς στο τραγούδι της Κασσάνδρας.

Βρες στο κείμενό σου την παρακάτω φράση και **υπογράμμισέ** την:

ἄνεχε, πάρεχε· φῶς φέρω, σέβω, φλέγω, ἰδού ἰδού, λαμπάσι τόδ' ἱερόν.

Ποιο σύμφωνο επαναλαμβάνεται στο πρωτότυπο και στο μεταφρασμένο κείμενο; **Ξέρεις πώς λέγεται αυτό το σχήμα λόγου;** Ποια λειτουργία υπηρετεί;

Το βακχικό επιφώνημα «**ευάν, ευοί**» (παράβαλε: «εβίβα») σημαίνει «στην υγείά σας» και εμφανίζεται συχνά σε χαρούμενα τραγούδια. Η δεύτερη μονωδία του έργου ως γαμήλιο τραγούδι δηλώνει χαρά. **Πιστεύεις** ότι είναι ένα χαρούμενο γαμήλιο τραγούδι πράγματι;

κορίτσια της Φρυγίας· τιμήστε,
λαμπροντυμένες γιορτινά,
τη νύφη· και το βασιλιά,
Τρωαδιτοπούλες, τραγουδήστε
που όρισε η Μοίρα και τον δίνει

340 γαμπρό στη νυφική μου κλίνη.

ΚΟΡ. Βασίλισσα, την κόρη σου δεν πιάνεις,
μην έτσι, βάκχη, το ελαφρό της βήμα
ως το στρατό τη φέρει των Αργείων;

ΕΚΑ. Ήφαιστε, εσύ στους γάμους των ανθρώπων
τη λαμπάδα κρατάς, μα τούτη η φλόγα
είναι πικρή και δε φωτίζει ελπίδες.

Αχ κόρη μου, δεν το 'λεγα ποτέ μου
πως κάτω από τη λόγχη, απ' το κοντάρι
τ' αργίτικο, η χαρά σου θα γινόταν.

Δώσ' μου εμένα το φως· έτσι όπως τρέχεις,
μαινάδα, δεν κρατάς σωστά τη φλόγα·
οι δυστυχίες, παιδί μου, δε σου βάλαν

350 μυαλό κι είσαι σαν πρώτα. –Πάρτε μέσα,
Τρωαδίτισσες, το πεύκο, κι απαντήστε
στα νυφικά τραγούδια της με δάκρυα.

Παίρνει από την Κασσάνδρα το δαυλό και τον δίνει σε μια από τις γυναίκες.

Ο Ταλθύβιος σέρνει την Κασσάνδρα στο στρατόπεδο των Αχαιών. Εθνικό Θέατρο, 2015, «Τρωάδες», σκην. Σωτήρης Χατζάκης.

Πηγή: <https://www.protothema.gr>

Λίγο πιο ήρεμη.

ΚΑΣ.

Μάνα, στο νικηφόρο μου κεφάλι
βάλε στεφάνι, και χαρά να νιώσεις
για το βασιλικό μου ετούτο γάμο·

Σχολιασμός πίνακα
ζωγραφικής

Η πρώτη αντίδραση της
Εκάβης (στ. 341-352)

Πώς **ερμηνεύεις** την αντίδραση
της Εκάβης;

Πώς **πιστεύεις** αισθάνεται η
μητέρα της Κασσάνδρας;

3^η Υποενότητα (στ. 353- 408)

Η προφητεία της μάντισσας

Η Κασσάνδρα αγέρωχα και θαρραλέα συνεχίζει περήφانه τη σκηνική της παράσταση και κερδίζει τις εντυπώσεις με την έντονη παρουσία της που ολοκληρώνεται με προφητείες.

Τι προβλέπει για την ίδια και για τον μελλοντικό αφέντη της, τον Αγαμέμνονα, η γυναίκα που έχει το χάρισμα να προλέγει το μέλλον αλλά έχει πάνω της και την κατάρα να μη γίνονται πιστευτές οι προφητείες;

Η προφητεία για το κακό
τέλος του Αγαμέμνονα
(στ. 353-364)

κι οδήγα με, και, απρόδυμη αν με βλέπεις,
σπρώχνε με εσύ. Γιατί, αν Λοξίας υπάρχει,
πιο πικρός κι απ' το γάμο της Ελένης
θα 'ναι ο δικός μου για τον Αγαμέμνονα,
των Αχαιών τον ξακουσμένο ρήγα²⁸.

Θα γδικιωθώ²⁹ κι αδέρφια και πατέρα,

360 το σπιτικό κι εγώ θα του χαλάσω,
θα τον σκοτώσω... για άλλα ας μη μιλήσω·
ναι, δε θα τραγουδήσω το πελέκι³⁰
που σ' αλλωνών λαϊμό και στο δικό μου
θα πέσει, κι ούτε σκοτωμό μιας μάνας,
που αιτία του θα σταθεί ο δικός μου γάμος,
το ξεθεμέλιωμα ούτε του σπιτιού τους.
Θα δείξω μόνο πως απ' τη δική τους
χώρα η δική μας πιο καλότυχη είναι·
κι αν βακκική, θεϊκή μανία κρατά με,
λίγο θα βγω απ' αυτή, για να μιλήσω.
Για μια γυναίκα αυτοί, για μιαν αγάπη,
για μιαν Ελένη χάσανε χιλιάδες.

370 Κι ό,τι είχε πιο ακριβό, το 'χασε για ό,τι
πιο μισητό ο σοφός τους στρατηλάτης·
τη χαρά του σπιτιού του, του παιδιού του
τη χαρά τη χαρίζει του αδερφού του
για μια γυναίκα που με τη θέλησή της
κι όχι, να πεις, με το στανιό³¹ την κλέψαν.
Και στις αχτές του Σκάμαντρου όταν ήρθαν,
στη μάχη πέφτανε, όχι για να σώσουν
της χώρας τους τα σύνορα ή τα τείχη
της πατρίδας τους· κι όσους πήρε ο Άρης
σε ξένη χώρα κείτονται, τα χέρια
των γυναικών τους δεν τους σabanώσαν³²,
δεν είδαν τα παιδιά τους πριν πεθάνουν.
Παρόμοιες συμφορές και στην πατρίδα·

380 χήρες πεθαίνανε οι γυναίκες, έρμιοι
πεθαίνανε οι γονιοί, μια κι αναστήσαν
γι' άλλους παιδιά· και δεν υπάρχει ούτε ένας,
στους τάφους τους να κάμει μια δυσία.
Αυτό το εγκώμιο³³ αξίζει στο στρατό τους.

Απαρίθμησε τις συμφορές που θα πέσουν
πάνω στον οίκο των Ατρείδων.

*Το ηθικό πλεονέκτημα των
νικημένων Τρώων απέναντι στους
νικητές Αχαιούς (στ. 365-393)*

Ερμηνεύσε τη «βακκική μανία» της
μάντισσας. **Αξιοποίησε** το σχετικό σχόλιο
στον στίχο 170 («την Κασσάνδρα, τη
μαινάδα»).

Απαρίθμησε τα επιχειρήματα, με τα οποία
ο Ευριπίδης καταδικάζει τον επεκτατικό
πόλεμο.

Βρες στο κείμενό σου την παρακάτω φράση
και **υπογράμμισέ** την:

μηδὲ μούσα μοι γένοιτ' αἰοιδὸς ἥτις ὑμνήσει κακά

Θυμάσαι πού αλλού έχεις συναντήσει αναφορά
στη μούσα;

²⁸ ρήγα: βασιλιά

²⁹ γδικιωθώ: εκδικηθώ

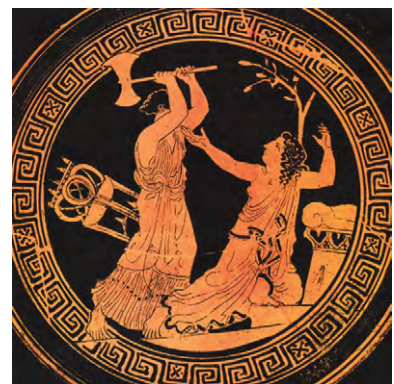
³⁰ πελέκι: τσεκούρι

³¹ με το στανιό: με το ζόρι

³² sabanώσαν: περιέβαλαν με νεκρικό ύφασμα

³³ εγκώμιο: ύμνος, έπαινος

*Παρατήρηση
αρχαίων έργων
τέχνης*

Η Κλυταιμνήστρα δολοφονεί την Κασσάνδρα. Εσωτερικό ερυθρόμορφης κύλικας, του Ζωγράφου του Harley, περίπου 430 π.Χ. Αρχαιολογικό Μουσείο di Spina. Φεράρα.

Πηγή: <https://www.greek-language.gr>

Για τις ντροπές σωπαίνω· τραγουδίστρα
της ατιμίας η μούσα μου ας μη γίνει.
Μα οι Τρωαδίτες, πρώτα-πρώτα, πέφταν
για την πατρίδα· να μια δόξα ωραία·
κι όσους χτυπούσε το κοντάρι, οι φίλοι
τους φέρνανε στα σπίτια τους, τους δάβαν
στην πατρική τους γη, αφού των δικών τους
390 τα χέρια τούς σαβάνωναν· κι οι Φρύγες
που από τη μάχη γλίτωναν εξούσαν
με τις γυναίκες και με τα παιδιά τους,
χαρές που δεν τις γνώρισαν οι εχθροί μας.
Σκληρή εσύ κρίνεις του Έχτορα τη μοίρα·
μ' άκου κι εμένα· πέθανε, αφού πήρε
της αρετής την πρώτη δόξα· αυτό
στων Αχαιών τον ερχομό το οφείλει·
στον τόπο τους αν έμεναν εκείνοι,
δε θα φαινόταν η δικιά του αξία.
Κι ο Πάρης; Πήρε αυτός του Δία την κόρη
γυναίκα του· που αν έπαιρνε μιαν άλλη,
για το γάμο του ποιος θα 'κανε λόγο;
400 Ο φρόνιμος τον πόλεμο αποφεύγει,
μα, στην ανάγκη αυτή κανείς αν έρθει,
δόξα μικρή δεν είναι ένας ωραίος
για την πατρίδα θάνατος· ντροπή 'ναι
άσκημα να πεθαίνεις. Όστε, μάνα,
για τη χώρα μην κλαις και την παντρεία μου·
με αυτό το γάμο θα συντρίψω εκείνους
που πιο πολύ κι εσύ κι εγώ μισούμε.
ΚΟΡ. Με τί χαρά γελάς για τα δεινά σου·
τραγούδια λες που δε θα βγουν αλήθεια.

Πηγές των θερμών πηγών του Σκάμανδρου (1809) από το βιβλίο του Γάλλου περιηγητή και διπλωμάτη Choiseul-Gouffier.

Πηγή: <https://tr.travelogues.gr>

Μακέτα κοστουμιού της Κασσάνδρας του Σ. Χαρατσιδής για τις «Τρωάδες» του Ευριπίδη. Εθνικό Θέατρο (1991), σε σκηνοθεσία Γιώργου Θεοδοσιάδη.

Πηγή: <https://www.nt-archive.gr>

Η υστεροφημία των γιων του Πριάμου και της Εκάβης (στ. 394-408)

Θυμάσαι ένα επεισόδιο από την «Ιλιάδα» που να επιβεβαιώνει τους στίχους 386-390 («Μα οι Τρωαδίτες ... τους σαβάνωσαν»);

Υποστήριξε με επιχειρήματα αν ο Έκτορας και ο Πάρης κέρδισαν πράγματι υστεροφημία και γιατί. Τι ισχυρίζεται η Κασσάνδρα;

Λάβε υπόψη σου και τον συλλογισμό που εντοπίζεις στους στίχους 400-404 («Ο φρόνιμος ... παντρεία μου»).

Πιστεύουν τις προφητείες της Κασσάνδρας τα μέλη του Χορού;

Ποια σημασία έχουν σήμερα οι φράσεις;

«Μην ακούτε τις Κασσάνδρες»!
«Οι Κασσάνδρες θα διαψευστούν»!

4^η Υποενότητα (409-461)

Μια προφητεία για τον Οδυσσέα

Είναι κερδισμένοι λοιπόν οι Τρώες, γιατί πέθαναν ηρωικά στο πεδίο της μάχης, υπερασπίζοντας την πατρική τους γη, δε χάθηκαν μακριά από τον τόπο τους, σε έναν επεκτατικό πόλεμο, όπως οι Αχαιοί. Κέρδισαν την υστεροφημία δίκαια ο Έκτορας και ο Πάρης. Ο γάμος της Κασσάνδρας με τον Αγαμέμνονα θα σημάνει την καταστροφή του αρχιστράτηγου.

Τι άλλο θα προφητέψει η μάντισσα, πριν φύγει από τη σκηνή;

ΤΑΛ. Η βακχική σου τρέλα είν' απ' το Φοίβο·
αλλιώς, ξινό θα σου 'βγαине ό,τι κάνεις,

Πώς έπρεπε να συμπεριφέρεται μία νέα κοπέλα, για να θεωρείται κατάλληλη για σύζυγος;

- 410 που από την Τροία κακομελέτητα³⁴ έτσι
ξεπροβοδάς³⁵ εσύ τους στρατηγούς μας.
 Μα κι οι τρανοί, που για σοφούς τούς έχουν,
 δεν είναι, ως βλέπω, ανώτεροι απ' τους άλλους.
 Έτσι ο τρανός των Πανελλήνων ρήγας,
 ο ακριβογιός τ' Ατρέα, να τί μαινάδα
 πήγε να ερωτευτεί· φτωχός εγώ 'μαι,
 τέτοια γυναίκα δεν την έπαιρνα όμως.
 Αργείων ψεγάδια³⁶ και Φρυγών παινέδια³⁷,
 μια κι είναι σαλεμένο το μυαλό σου,
 τ' αφήνω κι ας τα πάρουνε οι ανέμοι·
 έλα μαζί μου τώρα στα καράβια,
 420 ωραία νυφούλα για το στρατηγό μας.

Στην Εκάβη.

- Εσύ, εντολή όταν δώσει ο Οδυσσέας,
 να πας· ως λένε αυτοί που ήρθαν στην Τροία,
 μιας φρόνιμης γυναίκας δούλα θα είσαι.
ΚΑΣ. Σπουδαίος, αλήθεια, ο δούλος! Τί τους κράζουν
 «κήρυκες» αυτουνούς που υπηρετούνε
 τους βασιλιάδες και τις πολιτείες,
σινάφι³⁸ μισητό σ' όλο τον κόσμο;
 Εσύ το λες πως στου Οδυσσέα το σπίτι
 η μάνα μου θα πάει; Και πού είν' τα λόγια
 του Απόλλωνα, που δήλωσε σ' εμένα
 πως θα πεθάνει εδώ; Μα για τις άλλες
 430 ντροπές σωπαίνω. Ο δύστυχος δεν ξέρει
 τί θα τραβήξει· τα δικά μου πάθη
 και των Φρυγών θα του φανούν χρυσάφι.
 Στο σπίτι του θα πάει σε δέκα χρόνια,
 χώρια απ' αυτά που 'φαγε δω, και μόνος·
 τον περιμένει η Χάρυβδη –τρομάρα!–
 ανάμεσα στους βράχους, στο διαπόρι³⁹,
 κι ο Κύκλωπας, βουνίσιος ωμοφάγος,
 και μια απ' της Λιγυρίας τα μέρη, η Κίρκη,
 που αλλάζει ανθρώπους και τους κάνει χοίρους,
 νανάγια στ' αρμυρό το πέλαο μέσα,
 μάγια λωτού, ιερές γελάδες του Ήλιου,

Η αντίδραση του Ταλθύβιου
 στην εμφάνιση και στις
 προφητείες της Κασσάνδρας
 (στ. 409-423)

Έλεγξε αν επηρεάζεται ο κήρυκας από τα
 σχόλια της Κασσάνδρας για τους Τρώες και τους
 Αχαιούς. Δίνει σημασία στις προφητείες της;

Υπογράμμισε λέξεις, που δείχνουν τι πιστεύει
 για τη διανοητική της κατάσταση.

Η Κασσάνδρα προφητεύει
 τη μοίρα της Εκάβης και του
 Οδυσσέα (στ. 424-444)

Ποια τεχνική εντοπίζεις στους στίχους 428-
 430 («Πού είναι τα λόγια ... σωπαίνω.»); Ποιες
 πληροφορίες **παίρνεις** για το τέλος της Εκάβης;

**Η Κασσάνδρα αναφέρεται στις περιπέτειες
 του Οδυσσέα.**

Είναι **εμπειρία** ή **τιμωρία** όλες αυτές οι
 περιπέτειες σύμφωνα με τη μάντισσα;
Θυμάσαι πώς σκέπτεται να τιμωρήσει τους
 νικητές η Αθηνά στον Πρόλογο (στίχοι 75-86:
 «Μαύρο ... το φόβο»); Έχοντας διαβάσει και
 την «Οδύσσεια» **τι πιστεύεις τελικά** για τις
 περιπέτειες του Οδυσσέα; Πού οφείλονται;

³⁴ κακομελέτητα: προμαντεύω κάτι κακό

³⁵ ξεπροβοδάς: συνοδεύεις ως έξω

³⁶ ψεγάδια: μειονεκτήματα

³⁷ παινέδια: έπαινοι

³⁸ σινάφι: κύκλος ομοτέχνων

³⁹ διαπόρι: ισθμός

440 που για τον Οδυσσέα πικρή θα βγάλουν
 οι σάρκες τους λαλιά. Με λίγα λόγια,
 ζωντανός θα κατέβει μες στον Άδη
 κι αφού γλιτώσει απ' του πελάου το κύμα,
 μύρια κακά στο σπίτι του θα βρει.
 Τί πετάω μαντείας σαίτες για τα πάδη του Οδυσσέα;

Στον Ταλθύβιο.

Έλα βάδιζε· στον Άδη πάω με το γαμπρό να σμίξω⁴⁰.
 Νύχτα, αλήθεια, κι όχι μέρα, μαύρη θα γενεί η ταφή σου,
άρχε⁴¹ των Δαναών, που τώρα για σπουδαίο σε δείχνει η τύχη.
 Μα νεκρή, γυμνή κι εμένα, τα νερά με ορμή κυλώντας
 στις χαράδρες, στου καλού μου πλάι τον τάφο, θα με ρίξουν
 450 στα δεριά να με σπαράξουν, την ιέρεια εμέ του Φοίβου.
 Ω ταινίες του πιο ακριβού μου θεού, χαρές στην έκστασή μου,
 γεια σας· τις γιορτές αφήνω που καμάρι μου είχα πάντα.
 Σας τραβάω κι απάνωδέ μου σας πετάω και, του κορμιού μου
 την αγνότητα πριν χάσω, στους γοργούς σάς δίνω ανέμους,
 να τις φέρουνε σ' εσένα, των χρησμών μεγάλε αφέντη.
 Πού θα μπω; Του στρατηγού μας, πέστε, πού είναι το καράβι;
 Μην αργείς· μόλις φυσήξει πρίμος⁴² στα πανιά σου αέρας,
 πάρε με· απ' τη χώρα θγάξεις μια απ' τις τρεις τις Ερινίες.
 Μάνα μου, έχε γεια, μη χύσεις δάκρυ· αγαπητή πατρίδα,
 κι ω στον κάτω κόσμο αδέρφια, κι ω πατέρα που μ' εγέννας,
 460 γρήγορα θα 'ρθω κοντά σας, νικηφόρα, αφού το σπίτι
 της γενιάς του Ατρέα ρημάξω, που μας έχει αυτή χαλάσει.

Η Κασσάνδρα προφητεύει την τραγική της μοίρα και ακολουθεί τον κήρυκα στο στρατόπεδο του Αγαμέμνονα (στ. 445-461).

Η Κλυταιμνήστρα σκοτώνει την Κασσάνδρα. Μπρούτζινο ανάγλυφο από το ιερό της Ήρας στο Άργος, πρώτο μισό του 7^{ου} π.Χ. αιώνα.

Πηγή: <https://theancientwebgreece.wordpress.com>

Η Κασσάνδρα αναφέρεται σε κάποιες ταινίες, κάποια διακριτικά που φορούσε ως μάντισσα όταν βρισκόταν σε βακχεία, σε έκσταση.

Η κόρη του Πρίαμου εγκαταλείπει το μεταφυσικό της σύμπαν, για να γίνει παρά τη θέλησή της, ερωτική σύντροφος, όχι νόμιμη σύζυγος του Αγαμέμνονα. **Τι διαπράττει ο αρχιστράτηγος των Αχαιών;**

Η Κασσάνδρα παρουσιάζεται εδώ ως Ερινιά. Η αποχώρηση από τη σκηνή την οδηγεί στην ατίμωση. Όμως, φεύγει περήφανη και σαρωτική. **Υπόσχεται να συναντήσει τους δικούς της στον Κάτω Κόσμο νικήτρια, έχοντας πάρει εκδίκηση.**

⁴⁰ σμίξω: ενωθώ

⁴¹ άρχε: άρχοντα

⁴² πρίμος: ευνοϊκός

Η Κατίνα Παξινοῦ ως Εκάβη, στις «Τρωάδες», σκηνοθεσία Αλέξη Μινωτή Εθνικό Θέατρο, 1955.

Πηγή: <https://antonispetrides.wordpress.com>

Η Κασσάνδρα αποχωρεί από τη σκηνή, συνοδευόμενη από τον Ταλθύβιο, με προορισμό το πλοίο του Αγαμέμνονα. Μένει η Εκάβη μόνη της με τις αιχμάλωτες γυναίκες γύρω της. Σ' ολόκληρη τη διάρκεια του έργου υπάρχουν στη σκηνή γυναίκες που μοιρολογούν τις συμφορές τους. **Αυτά προκαλεί ο πόλεμος. Ξεφεύγουν άραγε από τα δεινά του δυνατοί και βασιλιάδες; Για να δούμε.....**

5^η Υποενότητα (στ. 462-510)

Το παράπονο της Εκάβης

Ο Ταλθύβιος και οι άνθρωποί του παίρνουν την Κασσάντρα και φεύγουν· η Εκάβη ξαπλώνει κατάχαμα.

462 **ΚΟΡ.** Δε βλέπετε, φυλάχτρες της Εκάβης, που καταγής βουθή η κυρά μας πέφτει; Πώς την αφήνετε, άπονες, στο χώμα; Πιάστε τη γριά, ανασκώστε το κορμί της.

Η Εκάβη λυγίζει (στ. 462-471)

Μερικές πάνε να την ανασηκώσουν.

Ποια συναισθήματα προκαλεί στους θεατές η εικόνα του γερασμένου κορμιού της βασίλισσας πάνω στο σκληρό χώμα και στις πέτρες;

Σημείωσε ότι σωριασμένη κάτω η Εκάβη θα συμμετέχει σε ολόκληρο το Β' Επεισόδιο.

ΕΚΑ. Φροντίδα ανεπιδύμητη, καλές μου, φροντίδα δε λογίζεται· αφήστε με έτσι σωριασμένη· στη δέση αυτή με ρίχνουν τα πάθη που έχω, που είχα και που θα 'χω. Θεοί! Κακοί 'ναι οι σύμμαχοι που κράζω, αλλά στη δυστυχία σαν πέσεις, κάτι

470 σου φαίνεται να κράξεις τ' όνομά τους. Θα πω τις ευτυχίες μου πρώτα· πόνο θα κάμουν πίοτερο έτσι οι συμφορές μου. Βασιλοπούλα, βασιλιάς με πήρε και γέννησα παιδιά που ξεχωρίζαν, όχι πολλά μονάχα –αυτό τί αξίζει;– παιδιά που σαν αυτά δεν είχε η Τροία· τέτοια παιδιά καμιά δε θα μπορέσει να καυκηθεί πως έκαμε, ή στην Τροία ή στην Ελλάδα ή σε βαρβάρων χώρα. Και τα είδα σκοτωμένα από κοντάρι

Βρες στο κείμενό σου την παρακάτω φράση και **υπογράμμισέ** την:

πτωμάτων γὰρ ἄξια πάσχω τε καὶ πέπονθα κᾶτι πείσομαι.

Πώς σχολιάζεις τους χρόνους των ρημάτων;

Η Εκάβη θρηνεί την κακή μοίρα των παιδιών της (στ. 472-488)

Δοκιμάζεις έκπληξη; Πώς αποκαλεί τους θεούς η Εκάβη; Διαπράττει «ὑβριν» ή ὑβρη; Μπορείς να της αναγνωρίσεις ελαφρυντικά;

Θυμήσου: ο Ευριπίδης κατηγορήθηκε για αθεΐα. Θα ήταν χρήσιμα στους κατηγορούς του τα λόγια της Εκάβης;

480 ελληνικό, και τα μαλλιά μου απάνω
 στους τάφους τους τα θέρισα· κι εκείνον,
 τον Πρίαμο, τον πατέρα τους... δε μου ήρθε
 το μήνυμά του, με τα μάτια μου είδα
 πώς στο βωμό τον σφάζαν του σπιτιού μας
 κι έκλαψα αυτόν και τη χαμένη χώρα.
 Κι οι κόρες, που νυφάδες για τους πρώτους
 ανάδρεψα, τις είχα οϊμέ αναστήσει
 γι' άλλους, μέσ' απ' τα χέρια μου τις πήραν.
 Ελπίδα να με δουν πια δεν υπάρχει,
 δε θα τις ξαναϊδώ κι εγώ ποτέ μου.

Και, το κορύφωμα, *αχ*, των συμφορών μου,
 490 πάω στην Ελλάδα σκλάβα, γριά γυναίκα.
 Στις πιο βαριές για τα δικά μου χρόνια
 θα με βάζουν δουλειές, ή να κρατάω,
 πορτιέρισσα, κλειδιά, ή ζυμώτρα, εμένα
 που γέννησα έναν Έχτορα, και θα 'χει
 τη γη για στρώμα η γέρική μου η ράχη,
 που σε βασιλική ακουμπούσε κλίνη·
 κουρέλια το κορμί μου το κουρέλι
 –ντροπή για μιαν αρχόντισσα– θα κρύβουν.
Αχ, για το γάμο μιας γυναίκας τί είδαν
 τα μάτια μου και τί θα δουν ακόμα!

500 Μέσα σε τί περιστάσεις, Κασάντρα,
 συντρόφισσα θεών σε θεία βακχεία,
 η παρθενιά σου λύνεται, παιδί μου!
 Κι εσύ πού να 'σαι, δόλια Πολυξένη;
 Μετά από τόσες γέννες, τόσα αγόρια,
 τόσα κορίτσια, η δύστυχη δεν έχω
 έν' αποκούμπι. Αφήστε με, ποιος λόγος
 να σηκωθώ; Τα βήματά μου φέρτε
 –βήματ' απαλοπάτητα στην Τροία
 και τώρα σκλάβας– σε αχυρένια στρώση,
 δώστε μου για προσκέφαλο μια πέτρα,
 να πέσω και να λιώσω μες στα δάκρυα.

Καλότυχο ποτέ μην πεις κανέναν,
 510 το τέλος της ζωής του πριν να δεις.

Οι γυναίκες την βοηθούν να κάμει μερικά βήματα· λίγο
 πιο πέρα πλαγιάζει, σκεπάζεται και μένει ασάλευτη.

Ήξερες ότι...

Το κόψιμο των μαλλιών και
 η εναπόθεσή τους στον τάφο
 αποτελούσαν διαχρονικά
 ένδειξη πένθους.

*Η βασίλισσα μοιρολογεί για τη
 μοίρα της ως σκλάβας που την
 περιμένει (στ. 489-499)*

Υπογράμμισε με διαφορετικό χρώμα τι είχε
 και τι έχασε η Εκάβη στους στίχους 472-510
 («Θα πω τις ευτυχίες μου ... πριν να δεις»).

*Η Εκάβη θρηνεί για όσα
 βρήκαν την ίδια και τις κόρες
 της (στ. 500-510)*

«Τῶν δ' εὐδαιμόνων μηδένα νομίζετ' εὐτυχεῖν
 πρὶν ἂν θάνη.» (στ. 509-510).

Θυμήσου παροιμίες/εκφράσεις με ανάλογη
 διατύπωση.

Σκέψου: Είναι σύγχρονες ή μήπως φτάνουν
 σε μας από τα αρχαία χρόνια;

Συγκριτική
 προσέλαση
 αρχαίας τραγωδίας
 και νεοελληνικού
 διηγήματος

**Για να καταλάβουμε καλύτερα την εξέλιξη της τραγωδίας απαντάμε σε ερωτήσεις, ερευνούμε,
 σκεφτόμαστε, συμμετέχουμε, γράφουμε, συνεργαζόμαστε...**

Να θυμηθώ να συγκεντρώσω στοιχεία από το κείμενο:

- για τη θέση και τις κινήσεις της Εκάβης·
- για την εμφάνιση του κήρυκα και της συνοδείας του·
- για την είσοδο της Κασσάνδρας στη σκηνή·
- για τα σκηνικά αντικείμενα και τον ρόλο τους στην εξέλιξη της πλοκής·
- για τα «βωβά» πρόσωπα, τους κομπάρσους της αρχαίας τραγωδίας·
- για το σημείο εξόδου της Κασσάνδρας, του κήρυκα και των δούλων·
- για τις απευθύνσεις «εσύ» (στ. 421) του Ταλθύβιου στην Εκάβη και την προστακτική της Κασσάνδρας στον Ταλθύβιο «έλα, βάδιζε» (στ. 445). Εξήγησε γιατί αποτελούν εσωτερικές οδηγίες·
- για τις εσωτερικές και εξωτερικές σκηνικές (σκηνοθετικές) οδηγίες. Πρέπει να ταυτίζονται;

«Εκάβη», σε σκηνοθεσία Ιώς Βουλγαράκη, 2023.

Πηγή: <https://www.thebest.gr>

Ας αναρωτηθούμε όλοι μαζί:

- α) Ποιους από τους χαρακτηρισμούς που απευθύνει στον Οδυσσέα η Εκάβη στους στίχους 281-291 («Αχ, αλίμονό μου ... ήρθε εμένα να βρει») των «Τρωάδων» του Ευριπίδη δικαιολογούν τα παρακάτω αποσπάσματα από τον «Φιλοκτήτη» του Σοφοκλή;
 - β) Πώς αντιμετωπίζει η επική ποίηση τον Οδυσσέα και πώς τον αντιμετωπίζει η αρχαία ελληνική τραγωδία; Πώς εξηγείς τη διαφορά;

ΟΔΥΣΣΕΑΣ

- I Εδώ είν', ω γυιε του πρώτου των Ελλήνων, του Αχιλλέα, Νεοπτόλεμε, που τότε παράτησα, κρυφά το Φιλοκτήτη άντρα δολερό μονάχο κι έφυγα, καθώς να κάμω με είχαν προστάξει οι αρχηγοί του στόλου [...]
- II Μα τις η ανάγκη τώρ' αυτά να λέμε; καιρός για λόγια περιττά δεν είναι, μήπως με νοιώσει που 'μαι δω φτασμένος κι έτσι όλο να χαθεί το σχέδιό μου, που λέω μ' αυτό στο χέρι να τον βάλω. Δουλειά σου τώρα εσύ να με βοηθήσεις [...]
- 54 Το Φιλοκτήτη, πρέπει να κάμεις τρόπο με τα λόγια που θα του λες, πώς να τον ξεγελάσεις. Σα σε ρωτήσει, ποιος και πόθεν ήρδες,

να πεις, πως είσαι του Αχιλλέα ο γιος –αυτό δεν είν' ανάγκη να το κρύψεις– και πως παράτησες τους Αχαιούς στην Τροία για να γυρίσεις στην πατρίδα, γιατί τους πήρες σε μεγάλην έχτρα· [...]

64 Κι αράδιαζε όσα δες κακά για μένα και τα πιο τρισεχειρότερα· δεν έχω να πάδω τίποτ' απ' αυτά· μ' αν έτσι όπως σου λέω δεν κάμεις, συλλογίσου ποια συφορά θα ρίξεις στους Αργείους· γιατί αν τα τόξα αυτά δε βάλομε στο χέρι, αδύνατο θα σου είν' εσένα την πόλη του Πριάμου να κυρίευσες. [...] μα αυτό ακριβώς να σοφιστούμε πρέπει, πώς τ' ανίκητα τόξα να του κλέψεις.
(νεοελληνική απόδοση: Ι.Ν. Γρυπάρης)

3. Πρώτος ο Ποσειδώνας, στον Πρόλογο της τραγωδίας (στίχοι 39-40: «σκληρά ... Αχιλλέα») ανακοίνωσε τη σφαγή της Πολυξένης πάνω στον τάφο του Αχιλλέα. Ο κήρυκας αποφεύγει να μεταφέρει την είδηση στην Εκάβη και στην ευθεία ερώτησή της αν η κόρη της είναι ζωντανή απαντά με έμμεσο τρόπο:

«Έτσι είναι, είν' απ' τα βάσανα έξω» (στ. 270) και λίγο πιο πάνω: «Καλά 'ναι ως είναι· καλοτύχιζέ την» (στ. 269). «Τρωάδες», Θέατρο ΑΤΤΙΣ, 2017.

Είναι η άγρια δολοφονία μιας νέας γυναίκας καλή τύχη και λύτρωση από τα βάσανά της; Τι άποψη έχεις;

4. Ποσειδώνας και Αθηνά συμμαχούν ήδη από τον Πρόλογο του έργου, για να τιμωρήσουν τους κατακτητές της Τροίας, επειδή με τη βίαιη συμπεριφορά τους πρόσβαλαν τους θεούς. Αντί οι θεοί να τιμωρήσουν την υβριστική συμπεριφορά δε θα ήταν προτιμότερο να την προλάβουν, ώστε να μην υπάρξουν θύματα; Γιατί δεν επεμβαίνουν; Τι πιστεύεις;

«Τρωάδες», θέατρο Άττις, 2017, σκηνοθεσία: Θόδωρος Τερζόπουλος.
Πηγή: <http://attistheatre.com>

Συμπλήρωσε με μία λέξη κάθε κενό, ώστε να σκιαγραφήσεις τον δραματικό χαρακτήρα του κήρυκα, Ταλθύβιου:

Είναι το μοναδικό αντρικό πρόσωπο που εμφανίζεται ανάμεσα σε τόσους γυναικείους χαρακτήρες. Δεν είναι Τρώας αλλά ανήκει στην παράταξη των....., των οποίων τις αποφάσεις ανακοινώνει στις αιχμάλωτες. Είναι ο πιστός δούλος του....., τις επιθυμίες του οποίου φροντίζει να ικανοποιεί. Όταν απευθύνεται στην Εκάβη στην αρχή του Α' Επεισοδίου δείχνει..... προς την άλλοτε πανίσχυρη σύζυγο του βασιλιά Πριάμου. Απαντά στις ερωτήσεις της Εκάβης για τη μοίρα των γυναικών της οικογένειάς της..... Αναφέρει τις αποφάσεις για την τύχη όσων είναι ζωντανές αλλά..... τη σφαγή της Πολυξένης. Αναζητά την Κασσάνδρα, προκειμένου να..... την επιθυμία του Αγαμέμνονα, δηλαδή να την..... στο πλοίο του. Θεωρεί ευνοϊκή εξέλιξη για την Κασσάνδρα ότι ένας τόσο σπουδαίος άντρας την..... παράφορα και επομένως δε θα γίνει..... αλλά..... του. Από την είσοδο και τα λόγια της όμως..... και..... πώς θα μπορούσε μια τέτοια γυναίκα να αποτελέσει έστω και την..... του αφέντη του..... τις προφητείες της..... για τα σχόλια και τη σύγκριση που κάνει ανάμεσα σε νικημένους και νικητές. Της μιλά με..... Αποχωρεί συνοδεύοντάς την και..... από την Εκάβη να κατευθυνθεί προς το στρατόπεδο του Οδυσσέα. Την....., με το επιχείρημα ότι η Πηνελόπη είναι συνετή.

Άθεος εγώ;

Επειδή αποκάλεσα «κακούς συμμάχους» τους θεούς; Στην εποχή της πρώτης δημοκρατίας, στην εποχή που οι σοφιστές διδάσκουν την επιχειρηματολογία, δε θα μπορώ να ασκήσω κριτική; Άκου «άθεος»! Κάντε μου τη χάρη!

Έχει δίκιο;

Ναι Όχι

Άσκηση
αντιστοίχισης

Άσκηση
πολλαπλής
επιλογής

Κρυπτόλεξο

Ας συνοψίσουμε...

1. Μελέτησε **προσεκτικά** το Α' Επεισόδιο. Συμπλήρωσε τον πίνακα που ακολουθεί με πληροφορίες για την πλοκή της τραγωδίας που αντλείς από τους στίχους 230-510.

1	<u>Έγιναν στο παρελθόν:</u>
2	<u>Συμβαίνουν τώρα:</u>
3	<u>Εξελίξεις που περιμένουμε:</u>

2. Αντιστοίχισε τα ονόματα αιχμαλώτων από τη στήλη Α με τη μοίρα τους στη στήλη Β.

ΣΤΗΛΗ Α	ΣΤΗΛΗ Β
Πολυξένη	Πέφτει στη θάλασσα και μεταμορφώνεται σε σκύλα με φλογισμένα μάτια.
Κασσάνδρα	Γίνεται σκλάβα του γιου αυτού που σκότωσε τον άντρα της. Τον παντρεύεται.
Ανδρομάχη	Θυσιάζεται στην Τροία, πριν οι νικητές επιστρέψουν στην πατρίδα.
Εκάβη	Δολοφονείται από τη γυναίκα αυτού που την παίρνει σκλάβα και τον εραστή της.

3. Γράψε μία κυρίαρχη σκέψη σου και ένα κυρίαρχο συναίσθημά σου μετά την ολοκλήρωση του Α' Επεισοδίου. Δικαιολόγησε την άποψή σου.

Αξιολόγησε το Α' Επεισόδιο:

- Ποιες είναι οι αρχικές, βασικές πληροφορίες που προσφέρει, ώστε να μπορέσει το κοινό να παρακολουθήσει την εξέλιξη της τραγωδίας; Αν δε γνώριζαν οι θεατές όσα αναφέρονται στο Α' Επεισόδιο, θα μπορούσαν να παρακολουθήσουν την εξέλιξη του μύθου;

Κατασκευή
γραφή-
ματος

Συμπλήρωση
γραφικού
οργανωτή

«Τρωάδες» σκην. Χ. Σουγάρης, Κ.Θ.Β.Ε. 2023.

Πηγή: <https://www.culturenow.gr>

Α΄ ΣΤΑΣΙΜΟ (στ. 511-567)

Η ΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΤΡΟΙΑΣ

«Η πτώση της Τροίας»

Προοργανωτής

Πού, πότε και ποιοι;

Πού είμαστε; Έξω από τις καλύβες των αιχμάλωτων γυναικών της βασιλικής οικογένειας, δίπλα στο στρατόπεδο του Αγαμέμνονα, στην ακρογιαλιά της Τροίας.
Πότε γίνονται όλα αυτά; Νωρίς το πρωί της επόμενης μέρας, μετά από την άλωση της Τροίας.
Ποιους θα δούμε να δρουν; Τα μέλη του Χορού.

Σπουδαία λόγια ...

«Δουλειά χαρούμενη, ώσπου πια έπεσε η νύχτα η σκοτεινή»

Στο Α΄ Στάσιμο:

- Θα **πληροφορηθούμε** για το πώς συνέβη η άλωση της Τροίας και για το τέχνασμα του Δούρειου Ίππου.
- θα **παρακολουθήσουμε** τον ρόλο της άλωσης της Τροίας.
- θα **αναρωτηθούμε** για τον ρόλο του συγκεκριμένου στάσιμου στην πλοκή της τραγωδίας.
- θα **σχολιάσουμε** τη διαχρονικότητα του αρχαίου ελληνικού δράματος.
- θα **προβληματιστούμε** για τα δεινά του πολέμου.

«Δούρειος Ίππος», πίνακας του Giovanni Domenico Tiepolo, 17^{ος} αιώνας.
 Πηγή: <https://el.wikipedia.org>

Μεταφερόμαστε λίγο καιρό πριν την άλωση της Τροίας. Πώς ήταν η ζωή τότε; Με ποιον τρόπο εισέβαλαν οι Έλληνες στην πόλη και τι ακολούθησε; Όλα αυτά θα τα μάθουμε στο Α΄ Στάσιμο που ακολουθεί, το οποίο αποτελεί ένα από τα λυρικά μέρη της τραγωδίας και έχει αρκετά περιγραφικά και αφηγηματικά στοιχεία.

Α΄ Στάσιμο (στ. 511-567)

Ο Δούρειος Ίππος και η άλωση της Τροίας

Παράλληλο κείμενο-Δούρειος Ίππος

ΧΟΡΟΣ

- 511 (στροφή) Μούσα, πρωτάκουστο πες,
 θρηνητικό για την Τροία μοιρολόι·
 για ένα τετράκυκλο εγώ
 σύνεργο τώρα θα πω στο τραγούδι μου,
 που 'γινε αιτία –φριχτή συμφορά–
 σκλάβα οι Αργείοι να με πάρουν εμέ τη βαριόμοιρη.
 Έξω απ' τις πύλες μας τ' άφησαν τ' άλογο·
 520 βρόνταγε κείνο κι ολόψηλα έφτανε ο βρόντος του,
 κι είχε τα χάμουρα ολόχρυσα

Οι Τρώες βάζουν τον Δούρειο Ίππο στην πόλη τους (στ. 511 – 541)

Τι σου θυμίζει η έναρξη του Α΄ Στάσιμου; **Σχολίασε** αυτή την επιλογή! Ποιες επιπλέον πληροφορίες για τον Δούρειο Ίππο δίνει ο Ποσειδώνας στον Πρόλογο (στ. 9-19) («Ένας τεχνίτης ... και λάφυρα απ' την Τροία»);

και βαριαρμάτωτοι μέσα του κρύβονταν άντρες.

Όρδιος στο βράχο τον τρωικό,
έκραξε δυνατά ο λαός:

«Τα βάσανά μας πάνε· εμπρός,
τ' άγιο άγαλμα ανεβάστε εδώ,
για του Ίλιου την τρανή κυρά,
του Δία την κόρη την αγνή.»
Τα σπίτια αδειάσαν· κοπελιές,
γέροι, όλοι ξεπετάχτηκαν·
χαρές, τραγούδια· κι έμπασαν

530 τη συμφορά τη δολερή.

(**αντιστροφή**) Προς την καστρόπορτα εκεί
χίμηξε τότε ο λαός, όλοι οι Φρύγες,
για να χαρούνε, να δουν
δόλο του εχθρού μας κρυφτόν σε πευκόξυλο,
προς την παρθένα θεά προσφορά,
μα συμφορά για την Τροία· σαν καράβι μαυρόπλωρο,
με τα σκοινιά τα κλωσμένα αφού το 'δεσαν,
μες στο ναό της Παλλάδας κυλώντας τ' απόδεσαν,

540 πάνω στο πέτρινο δάπεδο,

όπου σε λίγο σφαγή θα γινόταν των Τρώων.
Δουλειά χαρούμενη, ώσπου πια
έπεσε η νύχτα η σκοτεινή·
λαλούσαν τότε λιθυκές
φλογέρες, φρυγικοί σκοποί,
και σε χαρούμενους ρυθμούς
χοροί, τραγούδια κοριτσιών· έξω ήταν λάμψη δυνατή,
μα μες στο σπίτι φως θαμπό,
και μες στο μισοσκόταδο

550 στον ύπνο γέρνανε απαλά.

Στον ιερόν αυλόγυρο
της κυράς της Άρτεμης
είχαμε χορό στημένον
πλήθος οι Τρωαδιτοπούλες
και δοξολογούσαμε
τη θουνίσια την παρθένα.
Κι άξαφνα σύρθηκε
μέσα στο κάστρο πολέμου κραυγή·
τρομαγμένα χέρια απλώνανε τα βρέφη
στων manάδων την αγκάλη·
μέσ' απ' τον κρυφώνα του,

560 έργο της Παλλάδας,

Άρης άγριος ξεπροβάλλει·
γύρω στους βωμούς των Τρώων σφαγή·
νιες γυναίκες στα έρημά τους τα κρεβάτια
θέρριζαν τα πλούσια τους μαλλιά,

Συζητήσε με τον/τη φιλόλόγό σου **για τα στάσιμα**, τα χαρακτηριστικά τους και τον ρόλο τους στην αρχαία τραγωδία.

Τι πίστεψαν οι Τρώες ότι ήταν ο δούρειος ίππος; **Πώς χρησιμοποιούμε τη φράση «Δούρειος Ίππος» σήμερα;**

Γνωρίζεις τεχνάσματα που έπαιξαν καταλυτικό ρόλο σε ιστορικά γεγονότα; **Για ψάξε στο διαδίκτυο!**

Η σφαγή των Τρώων
(στ. 542 – 567)

Υπογράμμισε αντιθέσεις και στοιχεία τραγικής ειρωνείας (βλ. Γλωσσάριο) που εντοπίζεις στο Α΄ Στάσιμο!

Καταστροφή της Σμύρνης, Σεπτέμβριος 1922.

Πηγή: <https://www.capital.gr>

Η περιγραφή της άλωσης της Τροίας σου θυμίζει άλλα ιστορικά γεγονότα του 20^{ου} αιώνα που, ίσως έχεις μάθει ή ακούσει; **Συζητήστε στην τάξη** για τη διαχρονικότητα του μηνύματος της τραγωδίας του Ευριπίδη!

κι ήτανε στεφάνια δόξας
για τα παλικάρια της Ελλάδας,
μα για τη δικιά μας την πατρίδα
πένθους προσφορά.

Κρυπτόλεξο

Για να καταλάβουμε καλύτερα την εξέλιξη της τραγωδίας απαντάμε σε ερωτήσεις, ερευνούμε, σκεφτόμαστε, συμμετέχουμε, γράφουμε, συνεργαζόμαστε...

Να θυμηθώ να συγκεντρώσω στοιχεία από το κείμενο:

- για τις «φωνές» των γυναικών του Χορού που «ακούγονται» μέσα στο τραγούδι του Χορού.
- για τη δημιουργία ενός σεναρίου (τρεις σκηνές) με θέμα την άλωση της Τροίας: Ποια πρόσωπα παίρνουν μέρος; Ποιος είναι ο κεντρικός χαρακτήρας; Πώς δρα; Ποια εμπόδια συναντά; Με ποιους συγκρούεται; Πετυχαίνει τους αρχικούς στόχους του; Πώς τον βοηθά ο Δούρειος Ίππος;

Ας αναρωτηθούμε όλοι μαζί:

1. Συνδέεται το Α' Στάσιμο με την υπόθεση της τραγωδίας; Ποιος είναι ο ρόλος του στην εξέλιξη της πλοκής;
2. Να γράψετε μία παράγραφο 70-80 λέξεων με τις βασικές πληροφορίες που αντλούμε από το Α' Στάσιμο σχετικά με την άλωση της Τροίας.
3. Τι πιστεύετε ότι θα γινόταν, αν δεν έβαζαν οι Τρώες μέσα στην πόλη τον Δούρειο Ίππο;
4. Να δημιουργήσετε μια αφίσα για το υποτιθέμενο ανέβασμα της παράστασης των «Τρωάδων», στην οποία θα ζωγραφίσετε εικόνες από τη φλεγόμενη Τροία.

Ας δράσουμε:

1. **α.** Παρατηρήστε τους παρακάτω διάσημους πίνακες ζωγραφικής μέσω των οποίων αναδεικνύεται η φρίκη του πολέμου. Αφού τους περιγράψετε να αναρωτηθείτε αν συσχετίζονται με συγκεκριμένους στίχους από το Α' Στάσιμο. Βρείτε παράλληλα αντιπολεμικά κείμενα. Στη συνέχεια, να συντάξετε ένα κείμενο στο οποίο θα παρουσιάζονται τα δεινά του πολέμου διαχρονικά.

«Πρόσφυγες (Η φρίκη του πολέμου)» – David Burliuk.
Πηγή: <https://antikleidi.com>

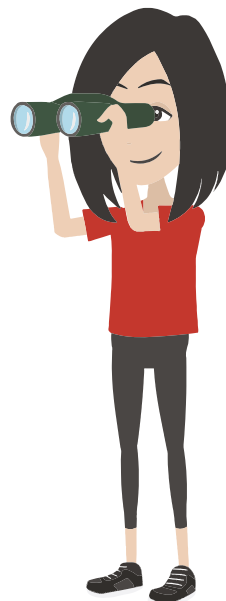

«Πόλεμος» – Marc Chagall, 1966.
Πηγή: <https://antikleidi.com>

β. Χωριστείτε σε 5 ομάδες. Η κάθε ομάδα θα αναλάβει να παρουσιάσει ένα από τα παρακάτω θέματα: i) αντιπολεμικούς πίνακες ζωγραφικής και λοιπά έργα τέχνης, ii) αντιπολεμικά τραγούδια, iii) ταινίες με αντιπολεμικό μήνυμα, iv) αντιπολεμικά ποιήματα, v) βρείτε παράλληλα αντιπολεμικά κείμενα που αναφέρονται στον Δούρειο Ίππο.

2. Διαβάστε στο διαδίκτυο [μαρτυρίες Μικρασιατών προσφύγων](#) (ΕΚΤ-Αρχείο Προσφυγικής και Μεταναστευτικής κρίσης). Εντοπίζετε κοινά σημεία με τις «Τρωάδες»/«Τρωαδίτισσες»;

3. Διαβάστε το παρακάτω απόσπασμα από την «Ιστορία» του Θουκυδίδη, το οποίο περιγράφει τη συμπεριφορά των Κερκυραίων δημοκρατικών στους ολιγαρχικούς συμπολίτες τους κατά τον εμφύλιο στην Κέρκυρα το 427 π.Χ., στις αρχές του Πελοποννησιακού πολέμου, καθώς και την ανάλυση που κάνει ο ιστορικός για τους πολέμους που ακολούθησαν. Έχοντας υπόψη ότι οι «Τρωάδες»/«Τρωαδίτισσες» παίχτηκαν κατά τη διάρκεια του Πελοποννησιακού πολέμου: α) να βρείτε ομοιότητες στη συμπεριφορά των Ελλήνων απέναντι στους Τρώες με την αντίστοιχη των Κερκυραίων δημοκρατικών στους αντιπάλους τους, β) να αναφέρετε ποια είναι τα αίτια του πολέμου και της βίβλασης συμπεριφοράς των ανθρώπων σύμφωνα με τον Θουκυδίδη.

Ο θάνατος πήρε χίλιες μορφές και, ό,τι φρικαλέο γίνεται σ' αυτές τις περιστάσεις, έγινε στην Κέρκυρα, κι ακόμα χειρότερα. Πατέρας σκότωνε το παιδί του, άρπαζαν ικέτες απ' τους ναούς και τους σκότωναν εκεί μπροστά, και άλλους τους έχτισαν μέσα στο ιερό του Διονύσου και τους άφησαν να πεθάνουν εκεί. Σ' αυτές τις ακρότητες έφτασε ο εμφύλιος πόλεμος και προκάλεσε μεγάλη εντύπωση, γιατί ήταν ο πρώτος που έγινε. Αργότερα μπορεί κανείς να πει ότι ολόκληρος ο ελληνισμός συνταράχτηκε, γιατί παντού σημειώθηκαν εμφύλιοι σπαραγμοί. [...] Σε καιρό ειρήνης και όταν ευημερεί ο κόσμος και οι πολιτείες, οι άνθρωποι είναι ήρεμοι γιατί δεν τους πιέζουν ανάγκες φοβερές. Αλλ' όταν έρδει ο πόλεμος που φέρνει στους ανθρώπους την καθημερινή στέρση, γίνεται δάσκαλος της βίας κι ερεθίζει τα πνεύματα του πλήθους σύμφωνα με τις καταστάσεις που δημιουργεί. [...] Αιτία όλων αυτών ήταν η φιλαρχία που έχει ρίζα την πλεονεξία και την φιλοδοξία που έσπρωχναν τις φατρίες ν' αγωνίζονται με λύσσα. Οι αρχηγοί των κομμάτων, στις διάφορες πολιτείες, πρόβαλλαν ωραία συνθήματα. Ισότητα των πολιτών από την μια μεριά, σωφροσύνη της αριστοκρατικής διοίκησης από την άλλη. Προσποιούνταν έτσι ότι υπηρετούν την πολιτεία, ενώ πραγματικά ήθελαν να ικανοποιήσουν προσωπικά συμφέροντα και αγωνίζονταν με κάθε τρόπο να νικήσουν τους αντιπάλους τους. Τούτο τους οδηγούσε να κάνουν τα φοβερότερα πράγματα επιδιώκοντας να εκδικηθούν τους αντιπάλους τους, όχι ως το σημείο που επιτρέπει η δικαιοσύνη ή το συμφέρον της πολιτείας, αλλά κάνοντας τις αγριότερες πράξεις, με μοναδικό κριτήριο την ικανοποίηση του κόμματός τους.

Απόσπασμα από την «Ιστορία» του Θουκυδίδη (3.81-3.82), σε νεοελληνική απόδοση του Άγγελου Βλάχου

Ας συνοψίσουμε...

- 1. Να χαρακτηρίσεις** ως Σωστές (**Σ**) ή ως Λανθασμένες (**Λ**) τις παρακάτω προτάσεις, ώστε να θυμηθείς τα βασικότερα σημεία του Α΄ Στάσιμου:
 - i. Ο Χορός τραγουδά ένα θρηνητικό μοιρολόι.
 - ii. Ο Δούρειος Ίππος ήταν ένα τέχνασμα των Ελλήνων ώστε με δόλιο τρόπο να μπουν στην πόλη και να κερδίσουν τον πόλεμο.

- iii. Οι Τρώες ήταν στην αρχή δύσπιστοι ως προς τον Δούρειο Ίππο.
- iv. Οι Τρώες πίστεψαν ότι ο Δούρειος Ίππος ήταν δώρο θεού και το προσέφεραν στον θεό Απόλλωνα.
- v. Οι Τρώες αιφνιδιάστηκαν το βράδυ και κατατροπώθηκαν.
- vi. Οι στρατιώτες βγήκαν από τον Δούρειο Ίππο και επιτέθηκαν όταν όλοι στην Τροία είχαν κοιμηθεί.
- vii. Έγιναν σφαγές ακόμα και σε ναούς.
- viii. Το Α΄ Στάσιμο δε συμβάλλει στη συναισθηματική φόρτιση των θεατών.

2. Γράψε δύο κυρίαρχα συναισθήματά σου ή δύο σκέψεις σου μετά από την ολοκλήρωση του Α΄ Στάσιμου:

α.

β.

Αξιολόγησε το Α΄ Στάσιμο:

- Πόσο σημαντικό είναι για την εξέλιξη της τραγωδίας; Ποιος είναι ο ρόλος του;
- Πόσο δραματικά επηρεάζει ο πόλεμος τόσο τους ηττημένους όσο και τους νικητές;
- Πώς μπορεί να ένιωσαν οι κάτοικοι της Τροίας και κατ' επέκταση όλοι όσοι βιώνουν κάτι παρόμοιο;

Παράλληλο κείμενο - Η βραδιά του αιφνιδιασμού

Ένα σύγχρονο ποίημα

Ας ενημερωθούμε για τα Στάσιμα!

1^η ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ - ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ

Η Τροία σε ψηφιακή αποτύπωση (<http://www.christoph-haussner.de/Troja.html>).

Ύστερα από δεκάχρονη πολιορκία η Τροία πέφτει, χάρη στο τέχνασμα του Δούρειου Ίππου. Η επόμενη μέρα είναι σκληρή για τους νικημένους, αλλά και για τους νικητές, αφού δύο θεοί θυμώνουν μαζί τους, αν και τους υποστήριζαν στη διάρκεια του πολέμου, και αποφασίζουν την τιμωρία τους.

Όρα να θυμηθούμε..... τι συμβαίνει ως εδώ!

1. Διάβασε το παρακάτω κείμενο και αποφάσισε ποια από τις προσφερόμενες απαντήσεις ταιριάζει σε κάθε κενό, ώστε το περιεχόμενο να είναι σωστό. Μόνον μία από τις απαντήσεις είναι σωστή.

Στις «Τρωάδες» ο Ευριπίδης καταδικάζει (1) _____, παρουσιάζοντας με σκληρό και αληθοφανή τρόπο τις συμφορές που προκαλεί (2) _____. Οι κεντρικοί χαρακτήρες (3) _____ υφίστανται τη σκληρή μοίρα του νικημένου και ανέχονται τις βιαιότητες των νικητών (κακομεταχείριση, δολοφονία, ατίμωση, σκλαβιά). Δε γλιτώνουν ούτε (4) _____ ούτε κοινοί θνητοί. Το έργο διδάσκεται το 415 π. Χ., την ίδια χρονιά που ξεκινά η (5) _____ εκστρατεία, που τελικά είχε ολέθριες συνέπειες για (6) _____. Το έργο έχει ιδιαίτερα _____ χαρακτήρα: Οι αιχμάλωτες Τρωάδες/Τρωαδίτισσες αναφέρονται σε πόλεις του 5ου π. Χ. αιώνα, ονομάζοντας ποτάμια και πηγές που τις διατρέχουν. Ειδικότερα: Όταν κάνουν λόγο για την Πειρήνη, εννοούν (8) _____, όταν μιλούν για το «ρέμα του Ευρώτα», αναφέρονται (9) _____. Η χώρα που διατρέχει ο Πηνειός είναι (10) _____, η «αιτναία η χώρα του Ήφαιστου, αντίκρυ στη Φοινίκη» είναι (11) _____, ενώ τα «τα θαμαστά νερά του Κράθη» αποτελούν έμμεση αναφορά (12) _____. Η αποστοrophe προς την Αθήνα, την οποία ο ποιητής ονομάζει «ιερή» είναι (13) _____ που στόχο έχει να τιμήσει ο Ευριπίδης την πατρίδα του και να επαινέσει το ακροατήριό του.

1. **α)** την αυτοδικία **β)** τον πόλεμο **γ)** τη θρησκευτική πίστη **δ)** τη βασιλική εξουσία.
2. **α)** στον άμαχο πληθυσμό **β)** στις γυναίκες **γ)** στους νικητές **δ)** στον αρχαίο κόσμο.
3. **α)** της τραγωδίας **β)** της κωμωδίας **γ)** του σατυρικού δράματος **δ)** του διθύραμβου
4. **α)** βασιλιάδες **β)** θεοί **γ)** μυθικά πρόσωπα **δ)** Έλληνες
5. **α)** Κερκυραϊκή **β)** Σικελική **γ)** Κορινθιακή **δ)** Μακεδονική
6. **α)** την Αθήνα **β)** την Κόρινθο **γ)** τη Σπάρτη **δ)** την Κέρκυρα
7. **α)** πολιτικό **β)** συμβολικό **γ)** αλληγορικό **δ)** αναφορικό
8. **α)** την Αθήνα **β)** την Κέρκυρα **γ)** την Κόρινθο **δ)** την Τροία
9. **α)** στην Αθήνα **β)** στην Κόρινθο **γ)** στο Άργος **δ)** στη Σπάρτη
10. **α)** η Θεσσαλία **β)** η Ήπειρος **γ)** η Εύβοια **δ)** η Μακεδονία
11. **α)** η Σικελία **β)** η Κρήτη **γ)** η Κέρκυρα **δ)** η Ιταλία
12. **α)** στους Θουρίους **β)** στη Χαλκιδική **γ)** στην Εύβοια **δ)** στην Κρήτη
13. **α)** υπαινιγμός **β)** προοικονομία **γ)** ιστορικός αναχρονισμός **δ)** μεταφορά

2. Συμπλήρωσε τα πεδία του πίνακα, ώστε να διαπιστώσεις πώς βρίσκει εφαρμογή από τους νικητές το ηθικό σχήμα άτη-ύβρις-νέμεσις-τίσις.

ΤΑ ΣΤΑΔΙΑ ΤΟΥ ΣΧΗΜΑΤΟΣ	ΒΡΙΣΚΟΥΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ
ΑΤΗ είναι η συσκότιση του μυαλού	αλαζονεία του νικητή, αυθαιρεσία
ΥΒΡΙΣ είναι	
ΝΕΜΕΣΙΣ είναι	
ΤΙΣΙΣ είναι	

Μπορείς να αναζητήσεις παραδείγματα από τη νεότερη ελληνική ιστορία, όπου το παραπάνω σχήμα βρήκε εφαρμογή και να καταγράψεις τις συνέπειές του;

- 3) Τα σημαντικά πρόσωπα της ζωής κάθε ανθρώπου είναι όσα τον βοηθούν να κατανοήσει τον εαυτό του, καθώς τον βλέπει και τον ερμηνεύει μέσα από τα μάτια τους. **Φαντάσου** μία συμβουλή για την προσωπική της ανάπτυξη που θα πρόσφερε στην Κασσάνδρα ως φυλαχτό για την καινούργια της ζωή, αν μπορούσε, καθένα από τα παρακάτω σημαντικά πρόσωπα της ζωής της. Διατύπωσέ την με τη μορφή παραίνεσης, ανάλογα με το ύφος και το ήθος κάθε χαρακτήρα:

Σημαντικοί άλλοι	Συμβουλές που έδωσαν
ΕΚΑΒΗ	
ΑΠΟΛΛΩΝΑΣ	
ΧΟΡΟΣ	
ΕΚΤΟΡΑΣ	
ΠΑΡΗΣ	
ΠΡΙΑΜΟΣ	

Β' ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ (στ. 568-798)

Η ΤΡΑΓΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΑΝΔΡΟΜΑΧΗΣ

«Η τραγικότητα της Ανδρομάχης»

Προοργανωτής

Τι συμβαίνει;

- **1^η Υποενότητα (στ. 568-607):** Ο θρήνος της Ανδρομάχης
- **2^η Υποενότητα (στ. 608-708):** Ο διάλογος Ανδρομάχης-Εκάβης
- **3^η Υποενότητα (στ. 709-739):** Η συμφορά της Ανδρομάχης
- **4^η Υποενότητα (στ. 740-798):** Ο αποχωρισμός μητέρας και παιδιού

Πού, πότε και ποιι;

Πού είμαστε; Έξω από τις καλύβες των αιχμάλωτων γυναικών της βασιλικής οικογένειας, δίπλα στο στρατόπεδο του Αγαμέμνονα, στην ακρογιαλιά της Τροίας.
Πότε γίνονται όλα αυτά; Νωρίς το πρωί της επόμενης μέρας, μετά από την άλωση της Τροίας
Ποιους θα δούμε να δρουν; Την Ανδρομάχη, την Εκάβη, τον Ταλθύβιο, τον μικρό Αστυάνακτα (βωβό πρόσωπο) και την Κορυφαία του Χορού.

Σπουδαία λόγια . . .

«Μα οι πεδαμένοι λησμονούν τις πίκρες και δεν κλαίνε»

«Οι δύστυχοι χαρά στα δάκρυα βρίσκουν, στα θλιβερά τραγούδια και στους δρήνους.»

«Ω βάρβαρων βασάνων εφευρέτες, Έλληνες, τί σας φταίει τ' αδώ παιδάκι και το σκοτώνει' έτσι;»

Στο Β' Επεισόδιο:

- Θα **παρακολουθήσουμε** τον θρήνο της Ανδρομάχης·
- θα **σχολιάσουμε** την τραγική της μοίρα, το δίλημμά της και τις απόψεις τόσο της ίδιας όσο και της Εκάβης για τη ζωή και τον θάνατο·
- θα **ενημερωθούμε** για τις αποφάσεις των Αχαιών αναφορικά με την Ανδρομάχη και τον γιο της·
- θα **σχολιάσουμε** τις συμβουλές και τη στάση του Ταλθύβιου·
- θα **εντοπίσουμε** τα χαρακτηριστικά της ιδανικής μητέρας και συζύγου εκείνης της εποχής.

Ανδρομάχη (Μ. Σκούντζου), Εκάβη (Α. Σινοδινού) και Αστυάνακτας στην παράσταση «Τρωάδες» του Εθνικού Θεάτρου, 1991.

Πηγή: <https://www.nt-archive.gr>

Παρακολουθήσαμε τον θρήνο της Εκάβης και τις προφητείες της Κασσάνδρας. Άλλαξε η τύχη για τους Τρώες. Από την ευτυχία πέρασαν στα βάσανα. Όλες οι Τρωάδες/ Τρωαδίτισσες, όπως μάθαμε, θα γίνουν λάφυρα των νικητών. Την Ανδρομάχη, όμως, τη σύζυγο του Έκτορα, την περιμένει κάτι ακόμα χειρότερο. Ας παρακολουθήσουμε την εμφάνισή της στη σκηνή.

1^η Υποενότητα (στ. 568-607)
Ο θρήνος της Ανδρομάχης

Έρχεται ένα αμάξι, που το οδηγούν και το συνοδεύουν Έλληνες στρατιώτες· μέσα στο αμάξι, η Αντρομάχη με τον Αστυάνακτα στην αγκαλιά της· είναι και διάφορα όπλα· ανάμεσά τους ξεχωρίζει μια μεγάλη ασπίδα.

ΚΟΡ. Η Αντρομάχη! Τη βλέπεις, Εκάβη; Με αμάξι αποδώ ξενικό την περνούν·

570 κι ο Αστυάνακτας, του Έχτορα ο γιος,
στον τρεμάμενο κόρφο της γέρνει.
Πού σε σέρνουνε, δύστυχη,
πάνω στ' όχημ' αυτό;
Κι όπλα χάλκινα του Έχτορα πλάι σου θωρώ
και τρωαδίτικα λάφυρα· ο γιος
τ' Αχιλλέα τους ναούς θα στολίσει μ' αυτά
τους φθιώτικους, όταν εκεί θα γυρίσει απ' την Τροία.
ΑΝΤΡΟΜΑΧΗ,

Η εμφάνιση και το μοιρολόγι της Ανδρομάχης (στ. 568-607)

Πώς εμφανίζεται η Ανδρομάχη στη σκηνή και με ποια αντικείμενα; Να υπογραμμίσεις τους στίχους που φανερώνουν ότι το έργο του Ευριπίδη προοριζόταν για θεατρική αναπαράσταση.

μέσ' από τ' αμάξι.

(α' στροφή) Με παίρνουν σκλάβοι οι Αχαιοί.

ΕΚΑ. Αλί μου, αλί.

ΑΝΤ. Πικρά το στόμα σου λαλεί...

ΕΚΑ. Οϊμέ.

ΑΝΤ. γι' αυτά που εγώ τραβώ...

ΕΚΑ. Ω Δία!

580 **ΑΝΤ.** και για τη συμφορά;

ΕΚΑ. Παιδιά!

ΑΝΤ. Μας είχες μια φορά.

(α' αντιστροφή) **ΕΚΑ.** Η Τροία μας πάει, παν τ' αγαθά.

ΑΝΤ. Ω συμφορά!

ΕΚΑ. Παν τα καλά μου τα παιδιά.

ΑΝΤ. Αχ, αχ.

ΕΚΑ. Για με μοιρολογάς.

ΑΝΤ. Καημός...

ΕΚΑ. της χώρας ο χαμός...

ΑΝΤ. φριχτός.

ΕΚΑ. Την έπνιξε ο καπνός.

(β' στροφή) **ΑΝΤ.** Αχ να 'ρχόσουνε, καλέ μου...

ΕΚΑ. Το παιδί μου απ' το σκοτάδι,

άμοιρη, φωνάζεις του Άδη.

590 **ΑΝΤ.** την καλή σου να βοηθήσεις.

Ποιες γλωσσικές επιλογές του Ευριπίδη συμβάλλουν στη δραματική ένταση;

«Εκτορας και Ανδρομάχη». Giorgio de Chirico, 1917, ελαιογραφία. Ρώμη, Galleria Nazionale d'Arte Moderna e Contemporanea.

Πηγή: <https://www.greek-language.gr>

Ποιον επικαλείται η Ανδρομάχη και γιατί; Ποιον επικαλείται με τη σειρά της η Εκάβη και γιατί;

(6' αντιστροφή) ΕΚΑ. Πάρε με, έλα, Πριάμέ μου...

ΑΝΤ. Πεθερέ κι εσύ, που μύρια

σου 'καμαν οι οχτροί μαρτύρια.

ΕΚΑ. κάτω κει να με κοιμίσεις.

Η Ανδρομάχη κατεβαίνει από το αμάξι και πηγαίνει κοντά στην Εκάβη· αυτή ανασηκώνεται λίγο.

(γ' στροφή) ΑΝΤ. Πολλά γυρεύεις.

ΕΚΑ. Δύστυχη, πολλές κι οι συμφορές μας.

ΑΝΤ. Η χώρα πάει.

ΕΚΑ. Κι οι συμφορές η μια πάνω στην άλλη.

ΑΝΤ. Τον Άδη ο Πάρης ξέφυγε*

–γι' αυτό οι θεοί οργιστήκαν–

και γκρέμισε τα κάστρα μας για μια κακιά γυναίκα.

Πλάι στις Παλλάδας το ναό πλεν τα κουφάρια στο αίμα,

600 θροφή για τα όρνια, και ζυγός σκλαβιάς στην Τροία βαραίνει.

(γ' αντιστροφή) ΕΚΑ. Δόλια πατρίδα,...

ΑΝΤ. Ρέουν πικρά τα δάκρυα, που σ' αφήνω...

ΕΚΑ. τώρα όλα παν.

ΑΝΤ. και σπίτι, εσέ, που 'χα παιδοκομήσει.

ΕΚΑ. Παιδάκια μου, χαθήκατε, κι έρμη απομένει τώρα στη ρημαγμένη χώρα μας η μάνα σας, ω θρήνοι!

Και για τα σπίτια μας κυλούν τα δάκρυα μας ποτάμια.

Μα οι πεθαμένοι λησμονούν τις πίκρες και δεν κλαίνε.

Πού αποδίδει την άλωση της Τροίας η Ανδρομάχη;

ό θανών δ' επιλάθεται ἀλγέων
ἀδάκρυτος. (στ. 606-607)

- 1. Μπορείς να σκεφτείς** ομόρριζες λέξεις της νέας ελληνικής με τις λέξεις του παραπάνω παραθέματος;
- 2. Ποια άποψη εκφράζει** η Εκάβη για τους νεκρούς και γιατί;

«Τρωάδες», από το Εθνικό Θέατρο Νόβα Γκρόριτσα της Σλοβενίας, 2017-8.

Πηγή: <https://www.greekdramafest.com>

Η Ανδρομάχη βρίσκεται με τον γιο της στη σκηνή. Είναι μία τραγική ηρωίδα για τους λόγους που θα μας εκθέσει η ίδια στη συνέχεια. Σε αυτή την υποενοότητα θα παρακολουθήσουμε τον διάλογο Ανδρομάχης – Εκάβης. Τι αισθάνεται η ηρωίδα μας και τι σκέψεις έχει;

*Σύμφωνα με τον μύθο, όταν η Εκάβη ήταν έγκυος στον Πάρη είδε ένα όνειρο που ερμηνεύτηκε από τον Αίσακο, ο οποίος ήξερε να εξηγεί τα όνειρα ως εξής: το παιδί που θα γεννηθεί θα καταστρέψει την Τροία και γι' αυτό έπρεπε να το σκοτώσουν. Ο Πριάμος έδωσε το παιδί στον δούλο του για να το πετάξει από το βουνό Ίδη, όμως αυτός το λυπήθηκε και το άφησε στο βουνό για πέντε μέρες. Εκεί τράφηκε από μια αρκούδα. Όταν ο δούλος επέστρεψε και το βρήκε ζωντανό το πήρε και το μεγάλωσε ως παιδί του.

2^η Υποενότητα (στ. 608-708)
 Ο διάλογος Ανδρομάχης-Εκάβης

- ΚΟΡ.** Οι δύστυχοι χαρά στα δάκρυα βρίσκουν, στα θλιβερά τραγούδια και στους θρήνους.
- 610 **ΑΝΤ.** Μητέρα του Έχτορά μου, που είχε πλήθος Αργείους σκοτώσει, αυτά τα βλέπεις τώρα;
ΕΚΑ. Βλέπω έργα θεών, που υψώνουν τιποτένια, κι αυτά που κάτι τα 'λεες τα γκρεμίζουν.
ΑΝΤ. Με το παιδί μου λάφυρο με παίρνουν· αρχοντοπούλα χτες, σήμερα σκλάβα.
ΕΚΑ. Μοίρα σκληρή· νά, τώρα από κοντά μου με το στανιό μου αρπάξαν την Κασσάντρα.
ΑΝΤ. Αχ αχ·
 κι άλλος θα πρόβαλε Αίας* του κοριτσιού σου· αλλά κι αλλούδε συμφορά σε βρίσκει.
- 620 **ΕΚΑ.** Οι συμφορές μου μετρημό δεν έχουν· παραβγαίνουν ποιά πρώτη να χτυπήσει.
ΑΝΤ. Πέθανε η Πολυξένη σου· τη σφάξαν, δώρο νεκρού, στον τάφο του Αχιλλέα.
ΕΚΑ. Αλίμονο μου· σκοτεινά ο Ταλθύβιος μου τα 'λεγε, αλλά, νά, ξεκαθαρίζουν.
ΑΝΤ. Την είδα η ίδια· βγήκα από τ' αμάξι, τη σκέπασα και μοιρολόι τής είπα.
ΕΚΑ. Κόρη μου, κλαίω τ' ανίερο σφάξιμό σου· οϊμένα, οϊμέ· τί θάνατος σε βρήκε!
- 630 **ΑΝΤ.** Πήγε όπως πήγε· κι όμως, πεδαμένη, από μένα που ζω καλύτερα είναι.
ΕΚΑ. Θάνατος και ζωή δεν είναι το ίδιο· αυτός, μηδέν· μα η άλλη κρύβει ελπίδες.
ΑΝΤ. Μάνα, σωστός δεν είν' αυτός ο λόγος· κάτι θα πω κι εγώ που θα σ' αρέσει.
 Ανυπαρξία και θάνατος είναι ένα, κι έτσι, από μια ζωή γεμάτη πίκρες ανώτερο το θάνατο εγώ κρίνω· δε νιώθεις το κακό, δεν έχεις πόνο· μα απ' τ' αγαθά στη δυστυχία σαν πέσεις,
- 640 θυμάται τα παλιά η ψυχή και κλαίει.
 Στον κόσμο ως να μην ήρθε η Πολυξένη, πέθανε, συμφορά καμιά δεν ξέρει.
 Εμένα, της ζωής μου τ' όνειρο ήταν ένα όνομα καλό· το βρήκα· κι όμως την ευτυχία γι' αυτό ίσα ίσα χάνω.

Εκάβη και Ανδρομάχη μιλούν για τα βάσανά τους (στ. 608-621)

Βρες στο κείμενό σου την παρακάτω φράση και **υπογράμμισέ** την:

ὥς ἤδὺ δάκρυα τοῖς κακῶς πεπονθόσι θρήνων τ' ὄδυρμοι μουσά θ' ἦ λύπας ἔχει

Αναγνωρίζεις λέξεις που χρησιμοποιούμε σήμερα:

Η αναγγελία της θανάτωσης της Πολυξένης (στ. 622-633)

Το δίλημμα της Ανδρομάχης (στ. 634-683)

Συχνά συναντάς στο κείμενο αποφθεγματικές φράσεις, δηλαδή απόψεις-ιδέες συνήθως σύντομα διατυπωμένες με διαχρονικό χαρακτήρα. Αυτές αποτελούν μέρος της αριστοτελικής **διάνοιας**.

Μπορείς να εντοπίσεις τέτοιες φράσεις στη 2^η υποενότητα:

* Ο Αίας είχε αρπάξει την Κασσάνδρα από τον ναό της Αθηνάς. Τώρα ο Αγαμέμνονας αποτελεί απειλή εφόσον θέλει να την πάρει μαζί του (πρβλ. στ. 70).

- Ποιές αρετές ζητούν απ' τη γυναίκα;
 στου αντρός μου αυτές το σπίτι ακολουδούσα.
 Οποιανής πρώτα πρώτ' αρέσει το έξω,
 βγάζει όνομα κακό, κι ας βρίσκει ή όχι
 σ' αυτό ψεγάδι ο κόσμος· τέτοιον πόδο
- 650 τον έδιωξα και σπίτι έμενα πάντα·
 σε γυναικών κουσκουσουριές⁴³ κλεισμένη
 η πόρτα μου· κανόνιζα μονάχη
 πώς να βαδίζω· δάσκαλός μου ο νους μου.
 Στον άντρα μου μπροστά σιωπή, ησυχία·
 ήξερα σε τί πράματα σωστό ήταν
 τον άντρα να νικώ, και τότε πάλι
 σ' αυτόν ν' αφήνω θα 'πρεπε τη νίκη.
 Αυτών των αρετών μου η φήμη πήγε
 ως τους Αχαιούς κι αυτό ήταν ο χαμός μου·
 όταν με πιάσαν, τ' Αχιλλέα ο γιος
 γυναίκα του με δέλησε, και σκλάβα
- 660 πηγαίνω στων φονιάδων μας τα σπίτια.
 Τη μορφή αν διώξω του Έχτορα απ' το νου μου
 και την καρδιά στο νέο μου άντρα ανοίξω,
 άπιστη θα 'μαι στο νεκρό· αν το νέο
 μισώ, θα 'χω του αφέντη μου την έχδρα.
 Μια νύχτα, λένε, αρκεί για να λυγίσει
 την αντιπάθεια πῶχει μια γυναίκα
 για ενός αντρός τ' αγκάλιασμα· το ξέρω·
 για μέ είναι σιχαμένη όποια ξεχνάει
 τον πρώτον άντρα κι άλλη αγάπη νιώδει.
 Ως κι η φοράδα, αν βγει η συντρόφισσά της
- 670 απ' το ζευγάρι, σέρνει δίχως κέφι.
 Κι όμως το ζώο κατώτερη έχει φύση,
 δεν έχει da ούτε φρόνηση ούτε γλώσσα.
 Άντρας δικός μου εσύ 'σουν, Έχτορά μου,
 τρανός σε νου, γενιά κι αντρεία και πλούτη·
 αγνή απ' το πατρικό με πήρες σπίτι,
 παρθενική μου η κλίνη εσένα εδέχτη·
 και τώρα εχάθης, μ' έπιασαν κι εμένα,
 τα πλοία με παίρνουν σκλάβα στην Ελλάδα.
 Τί ειν' ο χαμός λοιπόν της Πολυξένης,
- 680 που τον θρηνείς, μπροστά στις συμφορές μου;
 Και το στερνό που μένει στον καθέναν,
 η ελπίδα, πάει για μένα, ούτε κι η πλάνη
 δε με γελά πως φως θα δω μια μέρα·
 κι όμως κι η ιδέα κάποια χαρά σου δίνει.
ΚΟΡ. Κοινή 'ναι η συμφορά μας· τα δικά σου

Η Ανδρομάχη προβάλλεται ως πρότυπο γυναίκα, όπως και η Πηνελόπη στην «Οδύσσεια».

Μπορείς να βρεις κοινά στοιχεία στις δύο ηρωίδες;

«Trojan Women», σκηνοθεσία του Μπραντ Μείς. Πρωτοπαρουσιάστηκε στο ARK Theatre Company, στο Λος Άντζελες, το 2003.

Πηγή: <https://arxiaellinika974511823.wordpress.com>

Ο γάμος
Έκτορα -
Ανδρομαχης

Σκάνναρε και διάβασε ένα απόσπασμα από τη λυρική ποιήτρια Σαπφώ. **Πώς περιγράφεται ο γάμος Έκτορα-Ανδρομάχης;**

Ποια άποψη εκφράζει η Ανδρομάχη για τον ρόλο της ελπίδας στη ζωή; **Συμφωνείς;** Αν ναι, μπορείς να αναφέρεις κάποια παραδείγματα;

⁴³ κουσκουσουριές: κουσομπολιό

θρηνώντας πάθη λες και τα δικά μου.

ΕΚΑ. Σε πλοίο ποτέ δεν μπήκα, μα, από κείνα που 'δα σε ζωγραφιές και μου είπαν, ξέρω.

Σα βρει τους ναύτες μέτρια τρικυμία, βάζουν τα δυνατά τους, να γλιτώσουν·

690 τρέχει άλλος στο τιμόνι, άλλος στα ξάρτια, άλλος βγάζει νερά· μ' αν η φουρτούνα με υπέρμετρη μανία χτυπήσει, αφήνουν στην ορμή των κυμάτων τον εαυτό τους. Έτσι κι εγώ απ' το πλήθος των βασάνων σωπαίνω απελπισμένη· τ' άγριο κύμα της συμφοράς το θεόσταλτο με πνίγει.

Μ' άφησε πια τον Έχτορα εκεί που 'ναι, κόρη μου, δεν τον σώζεις με τα δάκρυα·

700 τίμα τον τωρινό σου αφέντη· κούτα με τον καλό να τον τραθήξεις τρόπο.

Έτσι αν φερθείς, χαρά θα δώσεις σε όλους τους φίλους μας, κι αυτόν, το γιο του γιου μου, για το καλό της Τροίας μας δ' αναδρέψεις· κι οι απόγονοί του κάποτε –ποιός ξέρει;–

ίσως μ' αυτό τον τρόπο ξαναχτίσουν την Τροία και ξαναγίνει η πολιτεία.

Μα άλλη κουβέντα αυτή μας δ' ακολουθήσει· των Αχαιών έρχεται, βλέπω, ο δούλος· τάχα τί νέες βουλές να φέρνει πάλι;

Έρχεται ο Ταλθύβιος με μερικούς στρατιώτες.

Όσα έχει πάθει η Ανδρομάχη μέχρι στιγμής δεν είναι τίποτα μπροστά σε όσα την περιμένουν. Έχασε τον σύζυγό της, συγγενείς, πατρίδα και την ως τώρα ευτυχισμένη της ζωή, ενώ η μοίρα της αιχμαλωσίας την περιμένει. Όμως, της επιφυλάσσεται μια ακόμα πιο τραγική δοκιμασία: Της είναι γραφτό να χάσει το παιδί της...

Η απάντηση της Εκάβης (στ. 684-708)

Ποια είναι η απάντηση της Εκάβης στο δίλημμα της Ανδρομάχης; **Υπογράμμισε** τις φράσεις που καθιστούν το ύφος προτρεπτικό. Η Ανδρομάχη ή η Εκάβη σκέφτεται πιο ρεαλιστικά; Να **αιτιολογήσεις** την απάντησή σου!

Ποια τεχνική εντοπίζεις στους στίχους 701-705 («Έτσι αν φερθείς ... και ξαναγίνει η πολιτεία»);

Τι συναισθήματα πιστεύεις ότι δημιουργούνται στους θεατές που γνωρίζουν την εξέλιξη;

«Trojan Women», 1974, σε σκηνοθεσία του Tadashi Suzuki.

Πηγή: <https://mitem.hu>

3^η Υποενότητα (στ. 709-739)

Η συμφορά της Ανδρομάχης

ΤΑΛ. Κυρά, γυναίκα του Έχτορα, του πρώτου της Τροίας λεβέντη, μη μου βαργομήσεις⁴⁴.

Ο Ταλθύβιος ανακοινώνει την απόφαση των Αχαιών για τον Αστυάνακτα (στ. 709-739)

⁴⁴ βαργομήσεις: μισήσεις

- 710 με κακή μου καρδιά μαντάτα φέρνω
από τους Δαναούς, τους Πελοπίδες⁴⁵.
ΑΝΤ. Κακά τα δείχνει ο πρόλογός σου· τί είναι;
ΤΑΛ. Ο γιος σου... ορίσαν... πώς να πω το λόγο;
ΑΝΤ. Σ' άλλον να πάει αφέντη απ' το δικό μου;
ΤΑΛ. Κανείς Αχαιός αφέντης του δε θα 'ναι.
ΑΝΤ. Εδώ τρωικό θα μείνει απομεινάρι;
ΤΑΛ. Δεν μπορώ το κακό να πω μαντάτο.
ΑΝΤ. Είσ' ευγενής· μα το κακό μακριά μας.
ΤΑΛ. Θα σκοτώσουν το γιο σου· νά, σου το 'πα.
720 ΑΝΤ. Άκουσμα πιο βαρύ κι απ' την παντρεία μου.
ΤΑΛ. Νίκησε η γνώμη του Οδυσσέα, που είπε...
ΑΝΤ. Οϊμέ, δεν έχουν μέτρο οι συμφορές μου.
ΤΑΛ. να μη θρέψουν το γιο τέτοιου λεβέντη,...
ΑΝΤ. Για τους δικούς του τέτοιες να έχει νίκες.
ΤΑΛ. μόνο απ' της Τροίας τους πύργους να τον ρίξουν.
Έλα, έτσι ας γίνει· αυτό για σένα θα είναι
το πιο φρόνιμο· δέξου μ' αξιοπρέπεια
τη συμφορά·

Ποια πρόσωπα βρίσκονται στη σκηνή;

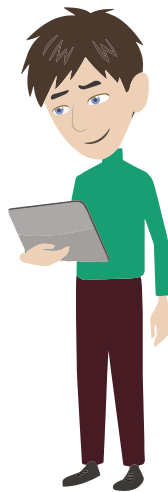
Ο Ταλθύβιος καθυστερεί να ανακοινώσει τη συμφορά. **Πώς ονομάζεται** αυτή η τεχνική; Να **σχολιάσεις** τη λειτουργία της.

Τι συνέπειες έχει ο θάνατός του Αστυάνακτα για τους Τρώες; **Είναι ισχυρό** για τους Αχαιούς το κίνητρο της δολοφονίας του;

Η Ανδρομάχη τρέχει στο αμάξι και παίρνει τον Αστυάνακτα στην αγκαλιά της.

- μη σφίγγεις το παιδί σου,
μην πεις πως κάτι θα μπορέσεις, και είσαι
αδύναμη· ένα στήριγμα δεν έχεις.
730 Χάθηκε η πόλη κι ο άντρας σου, κι εσύ 'σαι
μια σκλάβο κι οι Αχαιοί τη δύναμη έχουν
να παραβγούνε da με μια γυναίκα.
Αντίσταση γι' αυτό καμιά μη δείξεις·
ούτε κατάρεις ούτε τίποτ' άλλο
που να ερεδίζει ή που να μην ταιριάζει.
Γιατί αν πεις κάτι κι ο στρατός πεισμώνει,
ούτ' έλεος το παιδί θα δει ούτε τάφο.
Ενώ αν δεχτείς γαλήνια το μοιραίο,
κι άταφο δε θα μείνει, και σ' εσένα
οι Αχαιοί πιο καλή θα δείξουν γνώμη.

Τι προτείνει ο Ταλθύβιος στην Ανδρομάχη; Όσα λέει βασίζονται περισσότερο **στη λογική ή στο συναίσθημα**;

Ανδρομάχη και Αστυάνακτας, «Τρωάδες», ΚΘΒΕ. 1966, σκηνοθεσία: Σωκράτης Καραντινός.

Πηγή: <https://www.ntng.gr>

Το να χάνει ένας γονιός το παιδί του είναι πολύ σκληρό. Σε αυτή την υποενοότητα θα παρακολουθήσουμε και θα σχολιάσουμε τον σπαραγμό της Ανδρομάχης. Θα ακολουθήσει άραγε τις συμβουλές του Ταλθύβιου; Ποια θα είναι η στάση της σχετικά με την εκτέλεση του παιδιού της; Ας παρακολουθήσουμε τη συνέχεια...

⁴⁵ τους Πελοπίδες: απόγονοι του Πέλοπα, ο Αγαμέμνωνας και ο Μενέλαος

4^η Υποενότητα (στ. 740-798)
Ο αποχωρισμός μητέρας και παιδιού

- 740 **ΑΝΤ.** Γλυκό μου, χαϊδεμένο μου, δ' αφήσεις την έρμη σου τη μάνα και θα πέσεις απ' των εχθρών το χέρι· του πατέρα το μεγαλείο, παιδί μου, σε σκοτώνει, που άλλους αυτό τους σώζει· σε καλό σου δε βγήκε του πατέρα σου η αξία. Ω μαύρε εσύ, συφοριασμένη γάμε, που κάποτε μες στου Έχτορα το σπίτι μ' έφερες νύφη, κι έλεα θα γεννούσα γιο βασιλιά της καρπερής Ασίας κι όχι σφαχτό για Δαναούς. Χρυσό μου, δακρύξεις; Νιώθεις, αχ, τη συμφορά σου;
- 750 Γιατί με σφίγγεις με τα χέρια σου έτσι και στον κόρφο μου πέφτεις σαν πουλάκι που το κρύβει της μάνας του η φτερούγα; Δε θα βγει από τη γη, με το κοντάρι το ξακουστό του, ο Έχτορας, κανέναν από το πατρικό συγγενολόι ή των Φρυγών η δύναμη, παιδί μου, να σε γλιτώσουν· άσπλαχνα θα πέσεις ψηλάθε⁴⁶, κατακέφαλα –ω απαίσιο πήδημα!– κι η πνοούλα σου θα σβήσει. Ω εσύ, κορμί γλυκόπνοο και του κόρφου της μάνας σου η χαρά, λοιπόν του κάκου⁴⁷ σου 'δυνα εγώ το γάλα των θυζιών μου στα σπάργανα, κι ανώφελα ήταν όλα
- 760 κι οι κόποι μου και οι έγνοιες μου για σένα. Τώρα –κι άλλη φορά ποτέ πια– σφίξω στην μάνας σου τον κόρφο, φίλησέ την, με τα δυο σου χεράκια αγκάλιασέ την, στο στόμα της το στόμα σου έλα βάλε. Ω βάρβαρων βασάνων εφευρέτες, Έλληνες, τί σας φταίει τ' αδώ παιδάκι και το σκοτώνετ' έτσι; Ω του Τυνδάρεου⁴⁸ θλαστάρι, κόρη εσύ του Δία δεν είσαι, από πολλούς θα φύτρωσες πατέρες, απ' τον Αλάστορα⁴⁹, ύστερ' απ' το Φδόνο, το Φόνο και το Θάνατο κι απ' όσα

Η τελευταία αγκαλιά... (στ. 740-781)

«Τρωάδες», ΚΒΘΕ, σκηνοθεσία Χρήστος Σουγάρης, 2023.

Πηγή: <https://www.monopoli.gr>

Μελοποιημένο ποίημα του Σεφέρη - Αστύαναξ

Υπογράμμισε συναισθηματικά φορτισμένες λέξεις ή φράσεις. Ποια συναισθήματα σου προκαλεί το μοιρολόι της Ανδρομάχης;

Πώς **κρίνεις** την απόφασή των Αχαιών να σκοτώσουν το παιδί;

Πώς **παρουσιάζονται** οι Αχαιοί εδώ και πώς **διαφέρει** η εικόνα τους στην «Ιλιάδα»;

ὦ βάρβαρ' ἐξευρόντες Ἕλληνες κακά, τί τόνδε παῖδα κτείνειτ' οὐδὲν αἴτιον; (στ. 764-765)
Αν υποθεθεί ότι πράγματι ο άνθρωπος μπορεί να γίνει ο «εφευρέτης» πολλών κακών, **μπορείς να αναφέρεις παραδείγματα** που επιβεβαιώνουν τον παραπάνω ισχυρισμό;

⁴⁶ ψηλάθε: από ψηλά

⁴⁷ του κάκου: μάταια

⁴⁸ του Τυνδάρεου: πατέρας της Ωραίας Ελένης, η οποία σε άλλη μυθολογική εκδοχή έχει πατέρα τον Δία

⁴⁹ τον Αλάστορα: συχνά είναι προσωνύμιο του Δία, στους τραγικούς συγγραφείς δηλώνει οποιαδήποτε θεότητα ή δαίμονα εκδικείται για κακές πράξεις ή εγκλήματα

770 η γη θρέφει κακά· δε θα πιστέψω ποτέ πως σ' έχει κάμει ο Δίας, εσένα λάμια τόσων Ελλήνων και βαρβάρων. Α να χαθείς! Απ' τα όμορφα σου μάτια βγήκε η φριχτή καταστροφή, η ρημάχτρα των ξακουσμένων κάμπων της Φρυγίας. Νά, πάρτε το, σηκώστε το, γκρεμίστε το αφού έτσι σας αρέσει· με τις σάρκες χορτάστε του παιδιού· μας εξοντώνουν οι θεοί, το θάνατό του δεν μπορούμε να μοποδίσουμε.

Δίνει το παιδί στον Ταλθύβιο.

Τ' άθλιο το κορμί μου ρίξτε το σ' ένα πλοίο· ωραίο γάμο πάω να κάμω, που χάνω το παιδί μου.

Ανεβαίνει στο αμάξι και φεύγει με τους στρατιώτες που την είχαν φέρει.

780 **ΚΟΡ.** Άμοιρη Τροία, χιλιάδες έχεις χάσει για μια γυναίκα, για έναν έρμο γάμο.
ΤΑΛ. Έλα, γιε μου, απ' τον κόρφο της μάνας σου αφού βγήκες, να πας στα στεφάνια των πύργων των προγόνων σου, εκεί που αποφάσισαν τη ζωή σου ν' αφήσεις. Πάρτε τόνε.

Ένας στρατιώτης παίρνει τον Αστυάνακτα και φεύγει.

Για τέτοια κηρύγματα σκληρούς θα 'πρεπε ανθρώπους να στέλνουν· η καρδιά μου δεν είναι γι' αυτά.

Φεύγει με τους συνοδούς του.

790 **ΕΚΑ.** Γιε του δύστυχου γιου μου, παιδί μου, τη ζωή σου από με και τη μάνα σου οι κακούργοι την παίρνουν. Τί θα γίνω; Σαν τί να σου κάμω, κακόμοιρο; Απ' το χέρι μας ένα περνά: το κεφάλι μας

Η αποχώρηση του Αστυάνακτα (στ. 782-798)

«Τρωάδες», Εθνικό θέατρο, 1991, σκηνοθεσία Γιώργος Θεοδοσιάδης.

Πηγή: <https://www.nt-archive.gr>

Ο γιος του Έκτορα και της Ανδρομάχης ονομαζόταν «Σκαμάνδριος», από τον ποταμό Σκάμανδρο της Τροίας ή Αστυάναξ (άστυ + άναξ), διότι θα γινόταν ο μελλοντικός βασιλιάς της Τροίας. Ακόμα και το όνομά του αποτελεί τραγική ειρωνεία!

να χτυπούμε, τα στήθια να δέρνουμε·
σου προσφέρνουμε αυτά. Την πατρίδα θρηνώ,
κλαίω κι εσένα· σαν τί περιμένουμε ακόμα,
τί μας λείπει, στην άβυσσο σύγκορμοι
να χωδούμε του πλείριου χαμού;

Πέφτει καταγής και μένει ασάλευτη.

Παράλληλο
κείμενο -
Ανδρομάχη

Παράλληλο κείμενο
- Διάλογος Μηλιών
και Αθηναίων

Για να καταλάβουμε καλύτερα την εξέλιξη της τραγωδίας απαντάμε σε ερωτήσεις, ερευνούμε, σκεφτόμαστε, συμμετέχουμε, γράφουμε, συνεργαζόμαστε...

Να θυμηθώ να συγκεντρώσω στοιχεία από το κείμενο:

- για τον ρόλο ενός μικρού παιδιού στην αρχαία ελληνική τραγωδία
- για τη συμβολή του αγγελιαφόρου στην εξέλιξη της τραγικής πλοκής
- για τα σκηνικά αντικείμενα και τον ρόλο τους στην εξέλιξη της πλοκής
- για την ενότητα χώρου-χρόνου-πλοκής με παραδείγματα.

Ας αναρωτηθούμε όλοι μαζί:

1. Ο Χορός αναφέρει ότι οι άνθρωποι βρίσκουν καταφύγιο στα τραγούδια και στους θρήνους και εκφράζουν τον πόνο τους με δάκρυα (στ. 608-609). Πόσο επίκαιρα είναι τα λόγια του; Εσύ με ποιον τρόπο εκφράζεις και αντιμετωπίζεις τη στεναχώρια σου;
2. Στους στίχους 634-640 η Ανδρομάχη αναφέρει ότι η μοίρα της είναι χειρότερη από της Πολυξένης που φονεύθηκε. Με ποια επιχειρήματα υποστηρίζει την άποψή της;
3. Ποια άποψη εκφράζει η Ανδρομάχη (στ. 635-640: «Μάνα ... η ψυχή και κλαίει») και ποια η Εκάβη (στ. 632-633: «Θάνατος και ζωή ... κρύβει ελπίδες»), για τον θάνατο και την αξία της ζωής; Συμβαδίζει η άποψή τους με την ηλικία και την εμπειρία τους στη ζωή; Ποια άποψη σε βρίσκει πιο σύμφωνο/σύμφωνη;
4. Ποια είναι τα χαρακτηριστικά της ιδανικής συζύγου και μητέρας σύμφωνα με όσα αναφέρει η Ανδρομάχη; Πόσο ισχυρό είναι αυτό το στερεότυπο στη σημερινή εποχή;

ΕΙΚΟΝΑ 1 Πρόσφυγες από τη Μικρασιατική καταστροφή, 1922.
<https://www.patrishnews.com>

ΕΙΚΟΝΑ 2 Πρόσφυγες από τον πόλεμο στη Συρία.
<https://www.newsbomb.gr>

ΕΙΚΟΝΑ 3 Μαμά και παιδί 4 μήνες μετά την ατομική βόμβα στη Χιροσίμα, 1945.
<https://www.artnet.com>

5. Παρατήρησε τις παραπάνω εικόνες στις οποίες απεικονίζονται θύματα πολέμων διαφορετικών χρονικών περιόδων. Βρίσκεις αναλογίες ανάμεσα σε αυτούς και στην Ανδρομάχη παρά το γεγονός ότι η τραγωδία του Ευριπίδη παίχτηκε το 415 π.Χ.; Σε τι συμπεράσματα καταλήγεις;

6. Ποια στοιχεία πιστεύεις ότι καθιστούν την Ανδρομάχη τραγική ηρωίδα;

7. Τι ευχήθηκε ο Έκτορας για τον γιο του σύμφωνα με το παρακάτω απόσπασμα από τη ραψωδία Ζ της «Ιλιάδας» και τι θα συμβεί εν τέλει με βάση όσα αναφέρει ο Ταλθύβιος; Πόσο έντονο είναι το στοιχείο της ειρωνείας; (3^η υποενότητα)

«Ω πατέρα Δία,
κι όλ' οι επουράνιοι θεοί, δώσετε εις το παιδί μου
τούτο, ως εδώκατε εις εμέ, στο γένος του να λάμπει,
στ' άρματα μέγας, δυνατός στην Ίλιον βασιλέας,
και ως έρχεται απ' τον πόλεμον μ' άρματα αιματωμένα
εχθρού που εφόνευσε, να ειπούν: καλύτερος εδείχθη
και του πατρός του, και χαράν θα αισθάνεται η μητέρα».

Παράλληλο
κείμενο -
Επιτάφιος

(Όμηρος, «Ιλιάδα», Ζ, στ. 475-481, απόδ. Ι. Πολυλάς, Θεσσαλονίκη ΚΕΓ, 2015)

Ας δράσουμε:

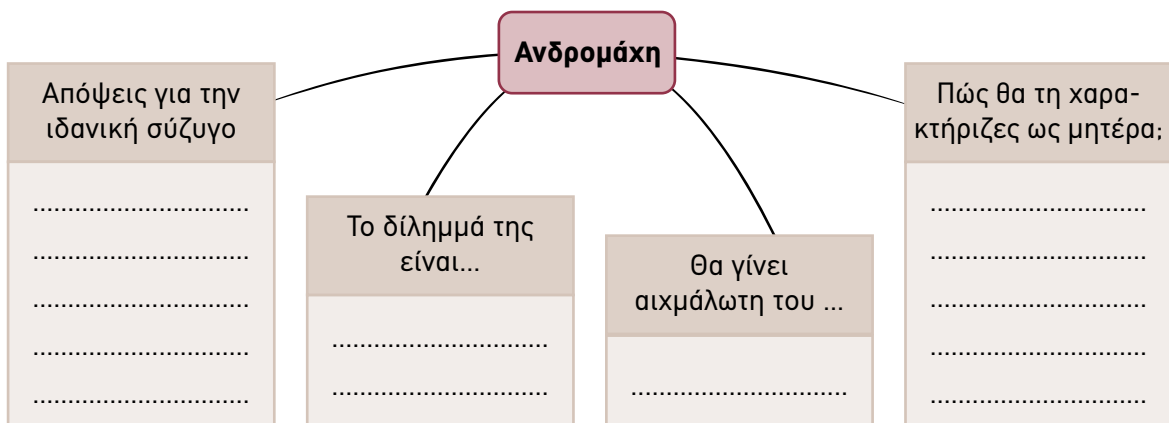
8. Να χαρακτηρίσεις τον Ταλθύβιο με βάση τη στάση του, όπως αυτή παρουσιάζεται στην 3η και στην 4η υποενότητα.
9. Η σκηνή της αναγγελίας της εκτέλεσης του Αστυάνακτα είναι μία από τις πιο συγκλονιστικές της τραγωδίας. Αφού εντοπίσεις όλες τις σκηνοθετικές οδηγίες που υπάρχουν στην 3η και 4η υποενότητα, να περιγράψεις σε ένα κείμενο (80-100 λέξεις) τις σκηνικές παρουσίες της Ανδρομάχης και του Ταλθύβιου. Να λάβεις υπόψη σου τη συναισθηματική κατάσταση του κάθε προσώπου.
10. Διάλεξε έναν από τους παρακάτω ρόλους και φέρε εις πέρας την αντίστοιχη αποστολή.

Ρόλος	Προς...	Μορφή	Θέμα
Ταλθύβιος	Οδυσσέας	Αγώνας λόγων	Ταλθύβιος και Οδυσσέας επιχειρηματολογούν: Ο Ταλθύβιος προσπαθεί να αποτρέψει τη θανάτωση του Αστυάνακτα, ο Οδυσσέας επιμένει στη θανάτωσή του.
Ανδρομάχη	Νεοπτόλεμος	Κόμικ	Παράκληση για τη σωτηρία του γιου της
Εκάβη	Κανείς	Θεατρικός μονόλογος	Σχεδιάζει σχέδιο φυγάδευσης του Αστυάνακτα
Πολυξένη	Έκτορας	Διάλογος	Οι δύο ήρωες συναντιούνται στον Κάτω Κόσμο και η Πολυξένη ενημερώνει τον Έκτορα για όσα έγιναν μετά τον θάνατό του.

11. Διαβάστε στο διαδίκτυο την τραγωδία του Ευριπίδη «**Ανδρομάχη**». Στη συνέχεια, να παρουσιάσετε σε ομάδες τις ομοιότητες και τις διαφορές που εντοπίσατε στις δύο τραγωδίες ως προς την παρουσίαση και τον μύθο της Ανδρομάχης. Ποιες νέες πληροφορίες για την ηρωίδα αντλούμε από την ομώνυμη τραγωδία του Ευριπίδη; Στην απάντησή σας να λάβετε υπόψη ότι η «Ανδρομάχη» παίχτηκε περίπου το 424 π.Χ. (αρχές Πελοποννησιακού πολέμου) ενώ οι «Τρωάδες» το 415 π.Χ., στην καρδιά του Πελοποννησιακού πολέμου.

Ας συνοψίσουμε...

1. Να συμπληρώσεις τα κενά με βάση όσα παρακολούθησες στο Β' Επεισόδιο.
 Η Ανδρομάχη παρουσιάζεται στη σκηνή πάνω σε μαζί με τα όπλα του Έκτορα και τον γιο της, τον Θρηναί, όπως και η Εκάβη για την κατάσταση στην οποία βρίσκεται. Θα γίνει αιχμάλωτη του του γιου του φονιά του άντρα της. Θεωρεί την υπεύθυνη για όσα έχουν συμβεί. Παράλληλα, ανακοινώνει τον θάνατο της..... και θεωρεί την τύχη της από της ίδιας. Η Εκάβη αναφέρει πως όσο ζει κανείς υπάρχει Η Ανδρομάχη παρουσιάζεται ως πρότυπο και μητέρας και αναφέρει πως δε θα ξεχάσει τον άντρα της. Από την άλλη, η τη συμβουλεύει ορθολογικά να φέρεται καλά στον νέο της σύζυγο για να γλιτώσει το παιδί της, κάτι που αποτελεί εφόσον γνωρίζουμε πως αυτό δε θα πραγματοποιηθεί. Η τραγικότητά της εντείνεται από την ανακοίνωση του Ταλθύβιου: τον γιο της θα τον πετάξουν από..... ώστε να μην Μπροστά στη φρικτή αυτή είδηση η Ανδρομάχη καταρρέει ψυχολογικά. Ακόμα και ο Ταλθύβιος αναφέρει πως το κήρυγμα αυτό είναι για και δεν το αντέχει η καρδιά του.
2. Στο πρόγραμμα της παράστασης των «Τρωάδων» από το ΚΘΒΕ (2023) διαβάζουμε: «Ο Ευριπίδης επιχειρεί να προειδοποιήσει για τις συνέπειες της ασυδοσίας των νικητών και να υπενθυμίσει τη σημασία του να παραμένει κανείς άνθρωπος, μακριά από την ψευδαίσθηση της παντοδυναμίας που προκαλούν οι εφήμερες νίκες. Στις «Τρωάδες» ο ποιητής αναδεικνύει την ανθρώπινη διάσταση του εχθρού και, εστιάζοντας στο μεγαλείο των γυναικών της Τροίας, προβάλλει τη δύναμη εκείνη που κάνει τον άνθρωπο να επιμένει ακόμα και μετά την καταστροφή». Βρες στοιχεία από το Β' Επεισόδιο που επιβεβαιώνουν αυτόν τον ισχυρισμό.
3. Να συμπληρώσεις τον παρακάτω εννοιολογικό χάρτη με βάση τις απόψεις, σκέψεις και τα συναισθήματα της Ανδρομάχης, όπως αυτά εκφράζονται στο Β' Επεισόδιο.

4. Γράψε δύο κυρίαρχα συναισθήματά σου ή δύο σκέψεις σου μετά από την ολοκλήρωση του Β' Επεισοδίου:

1.
2.

Αξιολόγησε το Β' Επεισόδιο:

- Ποιες νέες πληροφορίες προσφέρει; Πόσο σημαντικές είναι για την εξέλιξη της τραγωδίας;
- Μήπως η μητρική αγάπη και ο ανθρώπινος πόνος έχουν πανανθρώπινο και οικουμενικό χαρακτήρα; Πόσο βάνασοι μπορεί να γίνουν οι άνθρωποι στον πόλεμο;

Παζλ - Β' επεισόδιο Τρωάδες

Παιχνίδι γνώσεων - Β' επεισόδιο Τρωάδες

Δημιουργία κόμικ

Δημοτικό τραγούδι-Μοιρολόγι

Παράλληλο κείμενο - Ημερολόγια Ζλάτα Φιλίποβιτς

Παράλληλο κείμενο - Ελένη

Αρχαίο Θέατρο Επιδαύρου: λίγο πριν την έναρξη της θεατρικής παράστασης των «Τρωάδων».
Πηγή: <https://www.lifo.gr>

Β' ΣΤΑΣΙΜΟ (στ. 799-859)

ΤΟ ΠΑΡΑΠΟΝΟ ΤΟΥ ΧΟΡΟΥ

«Το παράπονο του Χορού»

Προοργανωτής

Πού, πότε και ποιοι;

Πού είμαστε; Έξω από τις καλύβες των αιχμάλωτων γυναικών της βασιλικής οικογένειας, δίπλα στο στρατόπεδο του Αγαμέμνονα, στην ακρογιαλιά της Τροίας.
Πότε γίνονται όλα αυτά; Νωρίς το πρωί της επόμενης μέρας, μετά από την άλωση της Τροίας.

Ποιους θα δούμε να δρουν; Τα μέλη του Χορού.

Σπουδαία λόγια . . .

«*τώρα η αγάπη των θεών για την Τροία έσθησε πια.*»

Στο Β' Στάσιμο:

- Θα **σχολιάσουμε** το παράπονο του Χορού για τους θεούς·
- θα **συγκεντρώσουμε** πληροφορίες για την άλωση της Τροίας·
- θα **εντοπίσουμε** μυθολογικά πρόσωπα και περιστατικά και θα προβληματιστούμε για τη σχέση τους με την τραγωδία που μελετάμε·
- θα **σχολιάσουμε** από άποψη μορφής το Β' Στάσιμο·
- θα **συζητήσουμε** για την πρόσληψη της τραγωδίας σε νεότερες εποχές.

«Τρωάδες», Εθνικό Θέατρο, 1965, σκηνοθεσία Τάκης Μουζενίδης.

Πηγή: <https://www.nt-archive.gr>

Μετά από τη σκληρή απόφαση της δολοφονίας του Αστυνάκτα η Ανδρομάχη αποχωρεί. Ακολουθεί ένα γλαφυρό λυρικό μέρος στο οποίο ο Χορός εκφράζει το παράπονό του προς τους θεούς. Ποιο είναι αυτό το παράπονο και πώς αυτό το στάσιμο συνδέεται με την πλοκή της τραγωδίας;

Β' Στάσιμο (στ. 799-859)

Γιατί μας άφησαν μόνες οι θεοί;

(*α' στροφή*) ΧΟΡ. Τελαμώννα, Τελαμώννα*, βασιλιά της καλής μελισσομάνας Σαλαμίνας, 800 του νησιού του κυματόζωστου αντικρού στην ξανθήν ακρογιαλιά και στους τόπους τους ιερούς

Η άλωση της Τροίας από τον Τελαμώννα και τον Ηρακλή (στ. 799-819)

*Ο Τελαμώννας είχε εκστρατεύσει μαζί με τον Ηρακλή εναντίον της Τροίας, διότι ο τότε βασιλιάς της Τροίας, ο Λαομέδοντας, αθέτησε την υπόσχεση που είχε δώσει στον Ηρακλή όταν ο τελευταίος έσωσε την κόρη του βασιλιά, την Ησιόνη, από ένα θαλάσσιο τέρας. Θα του προσέφερε ορισμένα άλογα που του είχε δώσει ο Δίας. Ο Λαομέδων είναι πατέρας του Πριάμου.

της λαμπρής Αθήνας,
 όπου της ελιάς της ασημόγλαυκης
 –για στεφάνι της θεικό και για στολίδι–
 το πρωτοφανέρωτο κλαρί
 έδειξε στον κόσμο η Αθηνά,
 ήρδες τον παλιό καιρό,
 ήρδες κυνηγός της δόξας,
 παλικάρι,
 το Ίλιο, την πατρίδα μας, να ρίξεις,
 τότε με τον Ηρακλή,
 τον πρωτοτεχνίτη στο δοξάρι.

(α' αντιστροφή) Είχε 'ρθεί –κι ήταν για τ' άτια όλος θυμό–
 με τα πρώτα της Ελλάδας παλικάρια,
 810 στο Σιμόεντα το καράβι του τραβά,
 τον ωραίο μας ποταμό,
 το 'δεσε απ' την πρύμη εκεί
 με τα παλαμάρια
 κι άδραξε τ' αλάδευτο δοξάρι του
 του Λαιομέδοντα το φόνο μελετώντας·
 κι όταν πια του Φοίβου τα τειχιά
 με φωτιά που λύσσαε πορφυρή
 χάμω γκρέμισε στη γη,
 μπόρεσε της Τροίας τη χώρα
 να την πάρει,
 κι έτσι δυο φορές, σε δυο εκστρατείες
 των Δαρδάνων το καστρί
 φονικό το χάλασε κοντάρι.

820 'Ωστε ανωφέλευτα,
 (β' στροφή) του Λαιομέδοντα γιε⁵⁰,
 απαλοπάτητος
 απ' τα χρυσά εσύ κερνάς τα κροντήρια το Δία.
 Τέτοια τιμή!

Κι όμως η Τροία που σε γέννησε
 καίγεται· γύρω οι αχτές της βουίζουν,
 830 λες και πουλιά τα μικρούλια τους κλαιν·
 άλλες δρηνούν για τους άντρες τους οι άμοιρες,
 άλλες δρηνούν τα παιδιά τους
 κι άλλες τις μάνες τους.
 Τα γυμναστήρια, που εσύ γυμναζόσουν
 κι έτρεχες, τώρα χαθήκαν,
 κι όσα λουτρά το κορμί σου

Πώς πιστεύεις ότι θα αισθάνθηκαν οι θεατές στην αρχαία Αθήνα με την αναφορά στην πόλη τους από τις «Τρωάδες»/«Τρωαδίτισσες»;

«The Trojan Women», Kristin Headlam, 2002.
 Πηγή: <https://www.charlesnodrumgallery.com.au>

Σε ποια μυθολογικά πρόσωπα και περιστατικά αναφέρεται ο Χορός στο Β' Στάσιμο;
Μπορείς να τα βρεις στο κείμενο και να **συλλέξεις** πληροφορίες γι' αυτά;

Οι θεοί εγκατέλειψαν την Τροία (στ. 820-859)

«Τρωάδες» του J.P. Sartre (δισκευή του ευριπίδειου έργου, από τη θεατρική ομάδα ΘΕΑΜΑ, 2022.)

Πηγή: <https://theamatheater.gr>

⁵⁰ του Λαιομέδοντα γιε: εννοεί τον Γανυμήδη (σύμφωνα με μία εκδοχή ήταν γιος του Λαιομέδοντα), τον οποίο ερωτεύτηκε ο Δίας και τον διάλεξε για οινόχοο αλλά δε βοήθησε την Τροία, την πατρίδα του.

δρόσιζαν πάνε κι εκείνα·
πλάι στον αφέντη σου,
δίπλα στη λάμψη των θρόνων του,
γνοιάζεσ' εσύ το σελάγισμα⁵¹
της νεανικής σου ομορφιάς· και τη χώρα του Πριάμου
τώρα κοντάρι την έχει χαλάσει
ελληνικό.

- 840 (β' αντιστροφή) Έρωτα, Έρωτα, που την καρδιά ενός θεού
κάποτε πλήγωσες
κι ήρθες εδώ στο παλάτι του Δάρδανου κάτω,
πόσο ψηλά
τότε την Τροία μας ανέβασες,
μ' ένωση αφού την ετίμησες θεία!
Όχι, του Δία την ντροπή δε θα πω·
αλλά η Αυγή η λαμπροφτέρουγη σήμερα
την ποθητή στους ανθρώπους
λάμψη της ρίχνοντας
- 850 είδε της Τροίας το χαμό· κι όμως έχει
στο νυφικό θάλαμό της
και των παιδιών της πατέρα
άντρ* από τούτο τον τόπο·
κάποτε αστέρινο
άρμα χρυσό μ' άτια τέσσερα
στον ουρανό τον ανέβασε
κι ήταν ελπίδα τρανή για τη γη των πατέρων του·
τώρα η αγάπη των θεών για την Τροία
έσβησε πια.

Άκουσε τη μουσική για το [Β' Στάσιμο](#) (You Tube) που έγραψε ο Σταύρος Ξαρχάκος για την παράσταση των «Τρωάδων» σε σκηνοθεσία Δ. Χρονόπουλου το 2004.
Τι συναισθήματα σου προκαλούνται;

«Τρωάδες». Εθνικό θέατρο, 1991, σκηνοθεσία Γιώργος Θεοδοσιάδης.

Πηγή: <https://www.nt-archive.gr>

τὰ θεῶν δὲ φίλτρα φρουῶδα Τροία.
στ. 858-859.

Τι σημαίνει το επίθετο «φρουῶδας» και «ελπίδες»; **Ποια φράση** της νέας ελληνικής σου **θυμίζει και τι σημαίνει;**

Για να καταλάβουμε καλύτερα την εξέλιξη της τραγωδίας απαντάμε σε ερωτήσεις, ερευνούμε, σκεφτόμαστε, συμμετέχουμε, γράφουμε, συνεργαζόμαστε...

Να θυμηθώ να συγκεντρώσω στοιχεία από το κείμενο:

- για να ξεχωρίσω τον δραματικό από τον σκηνικό χρόνο, αφού παρακολουθήσω το [Β' Στάσιμο βιντεοσκοπημένο](#) [Τρωάδες (1975) Ευριπίδης, Γ' 688η Ολυμπιάδα Επίδαυρος].
- για να ξεχωρίσω τον δραματικό από τον σκηνικό χώρο, αφού παρακολουθήσω το Β' Στάσιμο βιντεοσκοπημένο.
- για να σκιαγραφήσω με τη θεατρική τεχνική «ρόλος στον τοίχο» τους χαρακτήρες του Γανυμήδη και της Αυγής.

* Η Αυγή ή αλλιώς Ηώ ερωτεύτηκε τον γιο του Λαομέδοντα (παλιός βασιλιάς της Τροίας), τον Τιθωνό, και ζήτησε από τον Δία να τον καταστήσει αθάνατο ξεκλώντας να ζητήσει την αιώνια νεότητα. Παρ' ότι όμως η Αυγή διάλεξε τον άντρα της από την Τροία, ξέχασε σύμφωνα με τον Χορό την αγάπη της για την πόλη, όπως και ο Δίας.

⁵¹ σελάγισμα: λάμψη

Ας αναρωτηθούμε όλοι μαζί:

1. Τι εξυπηρετεί η αναφορά σε τόσα μυθολογικά πρόσωπα καθώς και η αναφορά στον Δία και στην Αυγή; Σε ποιο συμπέρασμα καταλήγει ο Χορός;
2. Το Β' Στάσιμο χαρακτηρίζεται από πολλές εικόνες, επίθετα αλλά και αντιθέσεις. Να τα εντοπίσεις και να τα υπογραμμίσεις. Ποια είναι η λειτουργία τους στο έργο;
3. Πώς πιστεύεις ότι το περιεχόμενο του Β' Στάσιμου συνδέεται με την υπόθεση της τραγωδίας;
4. Ο Κ.Π. Καβάφης, αξιοποιώντας τον τρωικό μύθο, στο παρακάτω ποίημα αναδεικνύει ευρύτερους προβληματισμούς των ανθρώπων. Μπορείς να σκεφτείς τι κοινό έχουν οι άνθρωποι με τους Τρώες, σύμφωνα με το ποίημα;

Τρώες	
Είν' η προσπάθειές μας, των συφοριασμένων· είν' η προσπάθειές μας σαν των Τρώων. Κομμάτι κατορθώνουμε· κομμάτι παίρνουμ' επάνω μας· κι αρχίζουμε να 'χουμε θάρρος και καλές ελπίδες. Μα πάντα κάτι βγαίνει και μας σταματά. Ο Αχιλλεύς στην τάφρον εμπροστά μας βγαίνει και με φωνές μεγάλες μάς τρομάζει.– Είν' η προσπάθειές μας σαν των Τρώων. Θαρρούμε πως με απόφαση και τόλμη δ' αλλάξουμε της τύχης την καταφορά, κι έξω στεκόμεδα ν' αγωνισθούμε.	Αλλ' όταν η μεγάλη κρίσις έλθει, η τόλμη κι η απόφασίς μας χάνονται· ταράττεται η ψυχή μας, παραλύει· κι ολόγυρα απ' τα τείχη τρέχουμε ζητώντας να γλιτώσουμε με την φυγή. Όμως η πτώσις μας είναι βεβαία. Επάνω, στα τείχη, άρχισεν ήδη ο θρήνος. Των ημερών μας αναμνήσεις κλαιν κι αισθήματα. Πικρά για μας ο Πρίαμος κι η Εκάθη κλαίνει. Κ. Π. Καβάφης, [1991] 1995. <i>Τα Ποιήματα</i>. Τόμ. Α' (1897–1918). Επιμ. Γ. Π. Σαββίδης. 4^η έκδ. Αθήνα: Ίκαρος.

Ας δράσουμε:

"Τρωάδες", ταινία σε σκηνοθεσία Μιχάλη Κακογιάννη, 1971.
Πηγή: <https://mcf.gr>

Η τραγωδία του Ευριπίδη «Τρωάδες»/«Τρωαδίτισσες» έχει αξιοποιηθεί ως σύμβολο καταδίκης της ένοπλης βίας σε όλον τον πλανήτη. Ο Μιχάλης Κακογιάννης σκηνοθετεί το 1971 τις «Τρωάδες» του Ευριπίδη στη μεγάλη οθόνη σε μουσική του Μίκη Θεοδωράκη. Η βραβευμένη ταινία έχει γυριστεί σε εξωτερικούς χώρους, στην Ισπανία και δεν υπάρχουν θεοί. Ο σκηνοθέτης αξιοποιεί το έργο του Ευριπίδη, έχοντας ως αφετηρία τον πόλεμο στο Βιετνάμ και τον Γαλλικό Μάη του 1968, για να καταδικάσει τη Χούντα των Συνταγματαρχών που βρίσκεται στην εξουσία στις αρχές της δεκαετίας του '70 και να εμπνεύσει την αντίσταση σ' αυτήν. Η ταινία λογοκρίθηκε και απαγορεύτηκε.

Ας υποθέσουμε ότι είσαι σκηνοθέτης μιας παράστασης της τραγωδίας «Τρωάδες»/«Τρωαδίτισσες». Κατάγραψε κάποια από τα αιματηρά γεγονότα του πρώτου πέμπτου του 21^{ου} αιώνα που σε σοκάρουν και επέλεξε ένα, το οποίο θα καταδικάσεις μέσα από την παράστασή σου.

Ας συνοψίσουμε...

1. Λύσε το σταυρόλεξο:

1	Τ									Σ
2	Ρ									
3	Ω									
4	Α									Ν
5	Δ									
6	Ε									Ν
7	Σ					Ε				

1. Βασιλιάς της Σαλαμίνας
2. Επιτέθηκε στην Τροία
3. Άλλο όνομα της Αυγής
4. Σύμφωνα με τον Χορό οι θεοί ... για την Τροία
5. Μυθολογικός βασιλιάς της Τροίας
6. Τόσο η Αυγή όσο και ο Δίας ... Τρώες
7. Ο Χορός παραπονιέται διότι η αγάπη των θεών για την Τροία

*Συμπληρώνω με ΚΕΦΑΛΑΙΑ γράμματα

2. Γράψε δύο πράγματα που έμαθες, μία απορία που έχεις μελετώντας το Β' Στάσιμο και μία προσδοκία για όσα θα ακολουθήσουν:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Αξιολόγησε το Β' Στάσιμο:

- Πόσο σημαντικό είναι για την εξέλιξη της τραγωδίας;
- Τι συναισθήματα και σκέψεις σου γεννήθηκαν μετά την ολοκλήρωση του Β' Στάσιμου;

«Τρωάδες», σκην. Χ. Σουγάρης, Κ.Θ.Β.Ε. 2023.
 Πηγή: <https://www.ntng.gr>

«Τρωάδες», θέατρο Άτις, 2017, σκηνοθεσία: Θόδωρος Τερζόπουλος.
 Πηγή: <http://attistheatre.com>

Γ' ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ (στ. 860-1059)

ΕΛΕΝΗ ΚΑΙ ΕΚΑΒΗ "ΜΟΝΟΜΑΧΟΥΝ" ΛΕΚΤΙΚΑ

«Ελένη και Εκάβη "μονομαχούν" λεκτικά»

Προοργανωτής

Τι συμβαίνει;

- **1^η Υποεπένεση (στ. 860-910):** Η εμφάνιση του Μενέλαου και της Ελένης
- **2^η Υποεπένεση (στ. 911-965):** Ο μόνολογος της Ελένης
- **3^η Υποεπένεση (στ. 966-1032):** Ο μόνολογος της Εκάβης
- **4^η Υποεπένεση (στ. 1033-1059):** Η Ελένη αναχωρεί για το Άργος

Πού, πότε και ποιοι;

Πού είμαστε; Έξω από τις καλύβες των αιχμάλωτων γυναικών της βασιλικής οικογένειας, δίπλα στο στρατόπεδο του Αγαμέμνονα, στην ακρογιαλιά της Τροίας.
Πότε γίνονται όλα αυτά; Νωρίς το πρωί της επόμενης μέρας, μετά από την άλωση της Τροίας.
Ποιους θα δούμε να δρουν; Την Ελένη, την Εκάβη και τον Μενέλαο.

Σπουδαία λόγια . . .

«κανείς που να 'χει νου δε σε πιστεύει.»
 «σταμάτα τον πόλεμο των Τρώων και των Ελλήνων»
 «Η αγάπη, σαν αγαπήσεις μια φορά, δε σβήνει.»

Στο Γ' Επεισόδιο:

- Θα **παρακολουθήσουμε** τον αγώνα λόγων των δύο γυναικών, Ελένης και Εκάβης·
- θα **αξιολογήσουμε** τα επιχειρήματά τους·
- θα **σχολιάσουμε** τη στάση του Μενέλαου·
- θα **αναρωτηθούμε** για τον ρόλο των θεών στη ζωή του ανθρώπου και για τα όρια της ανθρώπινης ευθύνης·
- θα **αναδείξουμε** τον θεατρικό χαρακτήρα του κειμένου.

«Τρωάδες», ΔΗ.ΠΕ.ΘΕ. Βέροιας, σκηνοθεσία Θέμη Μουμουλίδη 2014.
 Πηγή: <https://www.inveria.gr>

Άλλο ένα Επεισόδιο ξεκινά με κεντρική ηρωίδα την Ελένη, την οποία η Ανδρομάχη κατηγορήσε προηγούμενως. Ποια θα είναι άραγε η στάση της Εκάβης αλλά και του Μενέλαου απέναντί της; Θα τη σκοτώσει άμεσα; Για να δούμε τι θα συμβεί...

1^η Υποενότητα (στ. 860-910) Η εμφάνιση του Μενέλαου και της Ελένης

Έρχεται από το στρατόπεδο ο Μενέλαος· τον ακολουθούν δορυφόροι.

ΜΕΝΕΛΑΟΣ

860 Ω με τί λάμψη φέγγεις σήμερα, ήλιε,
που αφέντης της γυναίκας μου θα γίνω!
Είμαι ο Μενέλαος, που πολλά έχω πάθει,
κι όλος ο αχαιικός στρατός μαζί μου.
Δεν ήρδα εδώ στην Τροία για μια γυναίκα,
σαν που νομίζουν· ήρδα να χτυπήσω
τον άντρα που ασεβώντας στην ξενία
μου άρπαξε τη γυναίκ' από το σπίτι.
Αυτός μαζί κι η χώρα του έχουν λάβει
απ' τους θεούς τη δίκια τιμωρία·
το ελληνικό τη ρήμαξε κοντάρι.

Τώρα τη Λάκαινα⁵² ήρδα δω να πάρω
–τ' όνομα εκείνης που γυναίκα μου ήταν
870 κάποτε δε μ' αρέσει να το λέω–
μαζί με τις Τρωαδίτισσες την έχουν
μες στα καλύβια εδώ των αιχμαλώτων.
Αυτοί που πολεμήσαν να την πάρουν
μου τη δώσαν και μου 'παν: σκότωσέ την
ή πάλι, αν θέλεις, πάρ' την πίσω στο Άργος.
Δε θα τη θανατώσω εδώ στην Τροία·
απόφαση έχω, με το πλοίο μου νά 'ρθει
η Ελένη στην Ελλάδα· εκεί τη δίνω
να τη σφάξουν αυτοί π'χουν να παίρνουν
αίμα δικών τους, στο Ίλιο εδώ χυμένο.

880 Μπρος, δούλοι, στην καλύβα· αδράχτε τήνε
απ' τα καταραμένα τα μαλλιά της,
σύρτε την έξω, και, όταν πάρει πρίμος
αέρας, θα την πάμε στην Ελλάδα.

ΕΚΑ. Βάδρο της γης, που η ίδια και έδρα σου είναι,
δυσκολομάντευτο αίνιγμα εσύ Δία,
ό,τι και να 'σαι, αλύγιστος της φύσης
νόμος ή νους θνητών, σε προσκυνώ·
γιατί ένα δρόμο αδόρυβο ακλουθώντας
τ' ανθρώπινα όλα δίκια εσύ ρυθμίζεις.

ΜΕΝ. Τί προσευχή πρωτότυπη! Τί τρέχει;

890 **ΕΚΑ.** Αξιέπαινη η βουλή σου να σκοτώσεις,
Μενέλαε, τη γυναίκα σου· μα φύγε
από μπροστά της, μήπως σε κυριέψει

*Εμφάνιση και λόγος του
Μενέλαου (στ. 860-883)*

Πώς φαίνεται να αισθάνεται ο Μενέλαος
από όσα αναφέρει;

Για ποιον λόγο ο Μενέλαος εξεστράτευσε
εναντίον της Τροίας;
Για ποιους λόγους προκαλούνται οι
πόλεμοι;

«Τρωάδες», από το Εθνικό Θέατρο Νόβα Γκόριτσα
της Σλοβενίας, 2017-2018. Σκηνοθεσία: Jaša Koceli
Πηγή: <https://www.greekdramafest.com>

Τι αποφάσισε ο Μενέλαος για την τύχη
της Ελένης;

ενώ ανασηκώνεται αργά αργά.

*Η προσευχή της Εκάβης και η συμβουλή
της στον Μενέλαο (στ. 884-894)*

πάντα γάρ δι' άψόφου βαίνων κελεύθου
κατά δίκην τὰ θνήτ' άγεις. (στ. 887-888)

Μπορείς να βρεις ομόρριζα του ρήματος
«άγω» στη νέα ελληνική;

⁵² τη Λάκαινα: τη Σπαρτάτισσα

ο πόθος της, γιατί έχει τέτοια μάγια,
ώστε τα μάτια των αντρών σκλαβώνει,
καίει τα σπίτια και ρημάζει πολιτείες.
Κι εγώ κι εσύ κι όσοι παδοί την ξέρουν.

Τι φοβάται η Εκάβη και τι συμβουλεύει τον Μενέλαο;

Από μια καλύβα βγαίνει η Ελένη, καλοντυμένη και καλοσυγυρισμένη· τη συνοδεύουν οι στρατιώτες που είχαν πάει να τη φέρουν.

ΕΛΕΝΗ

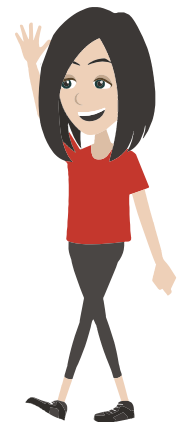
Τέτοιο προοίμιο εμπνέει, Μενέλαε, φόβο·
γιατί ήρθανε και μ' άδραξαν κι εδώ έξω
με το στανιό οι ανδρώποι σου με βγάλαν.
Πως με μισείς, βέβαιη σχεδόν· μα θέλω
να σε ρωτήσω· οι γνώμες των Ελλήνων
900 για τη ζωή μου ποιές; και ποιά η δική σου;
MEN. Συζήτηση πολλή δεν έγινε· όλος
ο στρατός σε παράδωσε σ' εμένα,
να σε σκοτώσω· εμένα έχεις προσβάλει.
ΕΛΕ. Ε, ν' απολογηθώ την άδεια δώσ' μου
και δ' αποδείξω πως ο θάνατός μου,
αν θα θανατωθώ, δε θα 'ναι δίκιος.
MEN. Να σε σκοτώσω εδώ 'ρθα, όχι για λόγια.
ΕΚΑ. Μενέλαε, ας μιλήσει· μ' ένα τέτοιο
παράπονο ας μην πάει, και δώσ' μου εμένα
τον αντίλογο· τίποτα δεν ξέρεις
απ' τις κακίες που 'καμε αυτή στην Τροία.
'Ολ' αν λογαριαστούν, θα γίνει αμέσως
910 φανερό πως αδώση δε χωράει.

*Πρώτη συνάντηση και
συνομιλία Ελένης-
Μενέλαου (στ. 895-905)*

Τι ζητά η Ελένη;

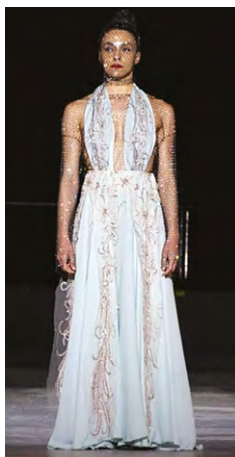
Θα γίνει άραγε δεκτή η πρότασή της;

*Παρέμβαση της Εκάβης
(στ. 906-910)*

Η Ελένη στις «Τρωάδες» (2017). Θέατρο Άτις, σκηνοθεσία Θ. Τερζόπουλος.

Πηγή: <http://attistheatre.com>

Η ηθοποιός Λουκία Βασιλείου ως Ελένη, ΚΒΘΕ, 2023. «Τρωάδες», σκην. Χρήστος Σουγάρης.
Πηγή: <https://www.ntng.gr>

Έχει προηγηθεί ο διάλογος Μενέλαου και Ελένης, στον οποίο πληροφορήθηκες ότι ο Μενέλαος σκοπεύει να σκοτώσει την Ελένη. Τώρα ήρθε η ώρα να αξιολογήσεις τα επιχειρήματά της, αναλύοντας τον μονόλογό της. Για να δούμε, θα σε πείσει;

2^η Υποενότητα (στ. 911-965)

Ο μονόλογος της Ελένης

ΜΕΝ. Καιρός χαμένος, μα ας μιλήσει, αν θέλει· να ξέρει μόνο πως την άδεια τούτη τη δίνω για ν' ακούσω τους δικούς σου τους λόγους κι όχι για δικιά της χάρη.
ΕΛΕ. Στα επιχειρήματά μου, αφού εσύ μ' έχεις για εχθρό σου, κι αν σωστά κριθούν κι αν όχι, καμιάν απάντηση ίσως να μη δώσεις. Εγώ θ' ανασκευάσω ένα προς ένα όσα να πεις σ' εμένα ενάντια θα είχες, αν δεχόσουν συζήτηση μαζί μου.

Ο Μενέλαος απευθύνεται στην Εκάβη (στ. 911-913)

Ο μονόλογος της Ελένης-1^ο επιχειρήμα (στ. 914-922)

Δείχνει την Εκάβη.

Των συμφορών νά η πρώτη αιτία: ετούτη
920 που γέννησε τον Πάρη· Τροία κι εμένα μας χάλασε, μετά από τούτη, ο γέρος που το μωρό δε σκότωσε, του ονείρου το δαυλό, τον Αλέξαντρο μια μέρα.
Άκουσε τη συνέχεια τώρα· ο Πάρης έκρινε τρεις θεές· η μια, η Παλλάδα, του 'ταξε πως μ' εκείνον αρχηγό τους οι Φρύγες θα κυριεύαν την Ελλάδα· η Ήρα πως, αν την προτιμούσε ο Πάρης, θα τον έκανε ρήγα της Ασίας και της Ευρώπης, όση εδώθε πέφτει· η Κύπρη τού εξυμνούσε το κορμί μου
930 και θα του το 'δινε, έταξε, αν εκείνη στου κάλλους τον αγώνα ερχόταν πρώτη. Νά τώρα το αποτέλεσμα· τις άλλες νικάει η Κύπρη, κι απ' το γάμο μου είδε αυτή καν την ωφέλεια η Ελλάδα: δεν κάματε ρηγάδες τους βαρβάρους, δε σας χτυπήσαν, δε σας πήραν δούλους. Μα της Ελλάδας η ευτυχία, δική μου καταστροφή· πουλήθηκα για να 'μαι

Η φυγή της Ελένης - Σαφώ απόσπασμα

2^ο επιχειρήμα (στ. 923-939)

Υπογράμμισε τα αποσπάσματα που αποκάλυπτουν ποιους και για ποιον λόγο θεωρεί υπεύθυνους των συμφορών της η Ελένη.

Για ποιο λόγο διαγωνίστηκαν οι θεές; Ποια έχει τη μεγαλύτερη ευθύνη, σύμφωνα με την Ελένη;

Εντόπισε τις διαφορές σε όσα υποσχέθηκαν οι θεές στον Πάρη. Τι κοινό έχουν οι υποσχέσεις της Αθηνάς και της Ήρας σε σχέση με την υπόσχεση της Αφροδίτης;

Αντίθεση: Η Ελλάδα ωφελήθηκε από την ομορφιά της Ελένης, ενώ η ίδια καταστράφηκε. Υπάρχει όμως στον πόλεμο νικητής και ηττημένος;

Υπογράμμισε τα αποτελέσματα για την Ελλάδα και τις συνέπειες για την Ελένη.

όμορφη, και στ' ανάδεμα με στέλνουν,
που μου 'πρεπε στεφάνι στο κεφάλι.
Θα πεις δεν απαντώ στο κύριο θέμα:
γιατί κρυφά απ' το σπίτι σου να φύγω.

940 Ἦρθε αυτηνής ο γιος –πες τονε Πάρη
ἢ Αλέξαντρο, ὅπως δεσ– ο δαίμονάς μου
ἀπό μεγάλη θεά συνοδεμένος·
αυτόν εσύ –ντροπή σου– τον αφήνεις
στο σπίτι σου και φεύγεις για την Κρήτη.
Λοιπόν!

Τώρα ρωτώ, ὄχι εσένα, τον εαυτό μου
με ποιά βουλή ακολούθησα ἕναν ξένο
και σπίτι και πατρίδα παρατώντας.

Τιμώρησε τη θεά, πιο πάνω στάσου
κι ἀπό το Δία, που εἶν' ὄλων ο δυνάστης,
950 μα μπρος της σκύβει· εμέ συμπάθησέ με.
Κάτι θα πεις που λογικό ἴσως μοιάζει·
σαν πέθανε ο Αλέξαντρος, κι ο γάμος
ο θεόγραφτός μου λύθηκε, να φύγω
ἔπρεπ' ἐγώ απ' το σπίτι και στα πλοία
τ' ἀργίτικα να ἴρθω· μα αυτό ἴσα ἴσα
να κάμω προσπαδούσα· μάρτυρές μου,
φρουροί των πύργων και των κάστρων βάρδιες,
που μ' ἔπιασαν πολλές φορές, κρυφά
με σκοινιά να γλιστράω απ' τα μπεντένια⁵³.

Κι ο Δηίφοβος, ο αφέντης μου ο καινούριος,
παρά τη γνώμη των Φρυγῶν μ' ἀρπάζει

960 και με κρατάει με το στανιό δικιά του.
Με ποῖο δίκιο λοιπόν θα με σκοτώσεις,
ἀντρα μου εσύ, ἀφού βλέπεις ὅτι ο ἕνας
με το στανιό γυναίκα του με κάνει,
κι ὅσο για τ' ἄλλα, ἀντίς βραβεῖο της νίκης
πικρή σκλαβιά με βρήκε; Ἀν πάλι θέλεις
με τους θεούς κανένας να τα βάζει,
αυτή η ἀξίωση μοιάζει ἀνόητη κάπως.

Πώς ἔφυγε
ἡ Ελένη;

3^ο ἐπιχείρημα
(στ. 940-950)

Πώς χαρακτηρίζει ἡ Ελένη τον Πάρη
στους στ. 940-942 («Ἦρθε αυτηνής ο
γιος ... συνοδεμένος»); Θεωρεῖ ὅτι ἔχει
και ο Μενέλαος μερίδιο ευθύνης για τη
φυγή της ἀπό την Ελλάδα;

Πώς κρίνεις την ἀποψή της;

4^ο ἐπιχείρημα (στ. 951-965)

Θυμάσαι ποιος εἶναι ο Δηίφοβος;

Ποιος ευθύνεται σύμφωνα με την Ελένη
για τη μετάβασή της στην Τροία και
την παραμονή της εκεί; **Υπογράμμισε**
το ἀπόσπασμα στο οποίο στήριξες την
ἀπάντησή σου.

Πώς ολοκληρώνεται ο μονόλογος της
Ελένης; **Πιστεύεις** ὅτι ἔχει πείσει τον
Μενέλαο;

*Ο Χορός, ο Μενέλαος και η Εκάβη ἀκούσαν τα ἐπιχειρήματα της
Ελένης. Τα ἐπιχειρήματα ἦταν ἀρκετά πειστικά ὁμως τώρα ἔχει
ἔρθει ἡ ὥρα να μιλήσει ἡ Εκάβη. Πώς λες να ἀντιδράσει ο Μενέλαος;*

Κάθριν Χέρμπορν ως Εκάβη και Ειρήνη Παπά ως Ελένη, στην κινηματογραφική ταινία
«Τρωάδες», σκην. Μιχάλης Κακογιάννης, 1971.

Πηγή: <https://www.ogdoo.gr>

⁵³ μπεντένια: πολεμίστρες (εδώ)

3^η Υποενότητα (στ. 966-1032)

Ο μονόλογος της Εκάβης

ΧΟΡ. Βασίλισσα, υπεράσπισε τη χώρα και τα παιδιά σου· οι λόγοι της μαγεύουν και πείδουν· γκρέμισέ τους· η κακούργα είν' εύγλωττη, κι αυτό είναι να το τρέμεις.

ΕΚΑ. Τις θεές θα υπερασπίσω πρώτα πρώτα,
970 θα δείξω πως αυτή δεν έχει δίκιο.

Δεν πιστεύω ποτέ πως τόσο ανόητες κατάντησαν και η Ήρα κι η Παλλάδα, που να πουλούν τις χώρες τους σε ξένους, τ' Άργος η μια και η άλλη την Αθήνα· στην Ίδη αν πήγαν, σε ομορφιάς αγώνα, έτσι για γούστο πήγαν, για παιχνίδι.

Τί λόγο θα 'χε η Ήρα νά βγει πρώτη; άντρα να πάρει ανώτερο απ' το Δία; Και η Αθηνά; κανένα θεό ποδούσε,
980 αυτή, που απ' τον πατέρα της για χάρη την παρθενιά την αιώνια ειχε ζητήσει; Α, μη ζητάς ανόητες ν' αποδείξεις τις θεές, για να σκεπάσεις τις ντροπές σου· κανείς που να 'χει νου δε σε πιστεύει. Η Κύπρη –εδώ 'ναι για να σκας στα γέλια– συνόδεψε το γιο μου, λες, στη Σπάρτη.

Μα δεν μπορούσε κείδε που καδόταν, από τον ουρανό, να σε τραβήξει στην Τροία μαζί με τις Αμύκλες όλες; Ο γιος μου ήταν ωραίος και, σαν τον είδες, έγινε ο νους σου Κύπρη· όλες τις τρέλες τις ονομάζουν οι άνθρωποι Αφροδίτη·

990 Αφροδίτη – αφροσύνη· δες πώς μοιάζουν! Στ' ασιατικά στολίδια, στα χρυσάφια μπρος σου έλαμψε, κιο νους σου πήρε αέρα. Μικρή και φτωχικιά σου 'πεφτε η Σπάρτη και δάρρεψες πως θα 'πλεες στο χρυσάφι, όταν θα 'ρχόσουν στον Φρυγών την πόλη· το σπίτι του Μενέλαου δεν ακούσε στα μεγαλεία σου και στην ξιπασία σου.

Ας είναι· το παιδί μου λες σε πήρε με το στανιό· μα φώναξες καθόλου; Ποιός σε άκουσε στη Σπάρτη μέσα; Κι όμως ήταν στον τόπο και τα δυο σου αδέρφια,
1000 κι ο Κάστορας –και τί λεβέντης!– κι ο άλλος· δεν είχαν ανεθεί στ' αστέρια ακόμα.

Κι όταν στην Τροία σ' ακλούθησαν οι Αργείοι

Ο Χορός ζητά από την Εκάβη να ανασκευάσει τα επιχειρήματα της Ελένης (στ. 966-968)

Ο μονόλογος της Εκάβης-1^ο αντεπιχείρημα (στ. 969-990)

Υπογράμμισε τα αντεπιχειρήματα της Εκάβης σχετικά με τους υπεύθυνους των συμφορών.

Θεωρείς πώς η Εκάβη είναι προσβλητική απέναντι στην Ελένη; Πώς αξιολογείς τη στάση της; **Ήταν προσβλητικός** και ο λόγος της Ελένης προς την Εκάβη;

Βρες στο κείμενό σου την παρακάτω φράση και **υπογράμμισέ** την:

«μη <ού> πείσης σοφούς»

Ο μονόλογος της Εκάβης

Απόσπασμα από διήγημα του Ροΐδη

2^ο αντεπιχείρημα (στ. 991-1009)

Η Εκάβη παραδέχεται πως, όταν ο Μενέλαος κέρδιζε σε μια μάχη, η Ελένη τον εγκωμίαζε.

Γιατί πιστεύεις ότι το έκανε αυτό; Για να ζηλέψει ο Πάρης όπως ισχυρίζεται η Εκάβη ή επειδή όντως αγαπούσε τον πρώτο της άντρα και τελικά είναι θύμα των θεών;

και δούλευε του φόνου το κοντάρι,
 αν έφτανε μαντάτο πως νικούσε
 ο πρώτος σου άντρας, του άρχιζες τους ύμνους,
 για να σκάει το παιδί μου ακούγοντας δόξες
 του αντεραστή του· κι όταν οι Τρωαδίτες
 πετύχαιναν, γι' αυτόν δεν έλεες λέξη.
 Το φύσημα της τύχης κοίταες μόνο
 και γι' αρετή δε σ' έμελε καθόλου.

1010 Κι έπειτα λες πως πάσκιζες να φύγεις
 με τα σκονιά γλιστρώντας απ' τους πύργους,
 με το στανιό σαν να 'μενες στην Τροία.

Ποιός σ' έπιασε ποτέ δηλιά να δένεις
 ή ν' ακονάς μαχαίρι, σα γυναίκα
 πιστή, που λαχταράει τον πρώτον άντρα;
 Κι όμως εγώ συχνά σ' ορμήνευα έτσι:
 «Κόρη μου, φύγε· τα παιδιά μου βρίσκουν
 κι άλλες γυναίκες· σύρε στων Αργείων
 τα πλοία· σε βοηθάω εγώ· σταμάτα
 τον πόλεμο των Τρώων και των Ελλήνων.»

1020 Μα εσένα αυτό δε σ' άρεσε καθόλου·
 ήθελες προσκυνήματα βαρβάρων
 και μεγαλεία στου Πάρη τα παλάτια.

Και τώρα μας στολίστηκες και βγήκες
 κάτω απ' τον ίδιον ουρανό που βλέπει
 –α σιχαμένη– κι ο άντρας σου· που νά 'ρθεις
 θα 'πρεπε ταπεινή, τρεμουλιασμένη,
 μες στα κουρέλια, με μαλλιά κομμένα,
 όχι μ' αδιαντροπιά, με σωφροσύνη
 για τα παλιά σου κρίματα. –Μενέλαε,
 άκουσε τώρα πού θα καταλήξω·

1030 δόξασε την Ελλάδα, σκότωσε την
 αυτήν εδώ, ως αξίζει στην τιμή σου,
 και βάλε νόμο για όλες τις γυναίκες:
 όποια απατά τον άντρα της, πεθαίνει.

Η Εκάβη στο 2^ο αντεπιχείρημά της ισχυρίζεται ότι η Ελένη θαμπώθηκε από την και τα του Πάρη και δεν ευθύνεται η Αφροδίτη, η οποία υπάρχει στο μυαλό των ανθρώπων για να δίνει άλλοθι στα πάθη τους. Προκειμένου να ενισχύσει το επιχείρημά της, αναφέρει πως δεν καθόλου όταν ο Πάρης πήγε να την πάρει από το παλάτι του

3^ο αντεπιχείρημα
 (στ. 1010-1022α)

Βρες στο κείμενό σου την παρακάτω φράση και **υπογράμμισέ** την:

«καὶ παῦσον μάχης Ἑλληνας ἡμᾶς τ'»

Ποιες λέξεις σε βοήθησαν να την εντοπίσεις;

4^ο αντεπιχείρημα
 (στ. 1022β-1032)

Η Εκάβη στο τελευταίο αντεπιχείρημά της ξεσπά για την εμφάνιση της Ελένης, ενώ δεν έχει απαντήσει καθόλου στο 1^ο επιχείρημα της Ελένης που αναφέρεται στην ευθύνη της Εκάβης και του Πρίαμου. **Μήπως στο τέλος του μονολόγου, ο θυμός υπερνικά τη λογική της;** Πώς αξιολογείς το τελευταίο επιχείρημα της Εκάβης;

Τι ζητά η Εκάβη από τον Μενέλαο στο τέλος του μονολόγου της;

Έχουμε παρακολουθήσει τον αγώνα λόγων των δύο γυναικών και έχουμε αξιολογήσει τα επιχειρήματά τους. Τώρα έχει έρθει και η σειρά του Μενέλαου να μιλήσει. Ποια από τις δύο γυναίκες τον έχει πείσει; Παρακολούθησε τον διάλογο των τριών πρωταγωνιστών, με τον οποίο ολοκληρώνεται το Γ' Επεισόδιο.

Εθνικό Θέατρο, 2015. «Τρωάδες», σκην. Σωτήρης Χατζάκης.

Πηγή: <https://www.n-t.gr>

4^η Υποενότητα (στ. 1033-1059)

Η Ελένη αναχωρεί για το Άργος

ΧΟΡ. Μενέλαε, σκότωσέ την· το ζητάει η τιμή των προγόνων, του σπιτιού σου· αφού στον πόλεμο έδειξες αντρεία, να μη σε πει δειλόν η Ελλάδα τώρα.

ΜΕΝ. Σύμφωνος είμαι· με τη δέλησή της μου 'φυγε από το σπίτι με άλλον άντρα κι η ανάμειξη της Κύπρης είναι λόγια.

Ο Χορός ζητά από τον Μενέλαο να σκοτώσει την Ελένη (στ. 1033-1035)

Ο Μενέλαος θα τιμωρήσει την Ελένη με θάνατο (στ. 1036-1041)

Στην Ελένη.

Ποια είναι η άποψη του Μενέλαου για τη φυγή της Ελένης;

Θα λιδοβοληθείς. Εμπρός! Χρονώνε
1040 μόχθους των Αχαιών θα τα πλερώσεις σε μια στιγμή μ' αυτόν το θάνατό σου· ντροπιάσματα η τιμή μου δε σηκώνει.

ΕΛΕ. Στα γόνατά σου πέφτω· μη φορτώσεις σ' εμέ κακό θεόσταλτο· συγχώρα.

ΕΚΑ. Τους συμπολεμιστές σου μην προδώσεις, που τούτη δω σου σκότωσε· σ' εκείνων τ' όνομα το ζητώ και στων παιδιών τους.

ΜΕΝ. Κυρούλα, αρκεί· για τούτη δε με νοιάζει. Προστάζω να την παν οι ακόλουθοί μου στο πλοίο που θα τη φέρει στην Ελλάδα.

γονατίζοντας μπροστά του.

Η απόφαση του Μενέλαου (στ. 1042-1059)

Στρατιώτες παίρνουν την Ελένη και φεύγουν.

ΕΚΑ. Ω, να μην μπει μ' εσένα στο ίδιο πλοίο.
1050 **ΜΕΝ.** Γιατί; Μην παραβάρυνε;

ΕΚΑ. Η αγάπη, σαν αγαπήσεις μια φορά, δε σβήνει.

ΜΕΝ. Κατά που θα φερθεί ο αγαπημένος. Μα ας γίνει ως θέλεις· δε θα μπει μες στο ίδιο μ' εμάς καράβι· όσο γι' αυτό, έχεις δίκιο. Και στο Άργος όταν πάει, θα βρει η κακούργα τη δανή την κακή που της αξίζει, και θα διδάξει σε όλες τις γυναίκες τη σωφροσύνη. Ναι, εύκολο δεν είναι, αλλά η ποινή της και χειρότερές της θα μάθει να φοβούνται για όσα κάνουν.

Βρες στο κείμενό σου την παρακάτω φράση και υπογράμμισέ την:

«οὐκ ἔστ' ἔραστής ὅστις οὐκ ἀεὶ φιλεῖ.»

Ποιες λέξεις σε βοήθησαν να την εντοπίσεις;

Ο Μενέλαος φεύγει. Η Εκάβη πλαгиάζει.

Για να καταλάβουμε καλύτερα την εξέλιξη της τραγωδίας απαντάμε σε ερωτήσεις, ερευνούμε, σκεφτόμαστε, συμμετέχουμε, γράφουμε, συνεργαζόμαστε...

Να θυμηθώ να συγκεντρώσω στοιχεία από το κείμενο:

- για την εμφάνιση στη σκηνή (σημείο εισόδου, κινήσεις, μάσκα, ενδυμασία, διακριτικά) Μενέλαου και Ελένης
- για την εφαρμογή της θεατρικής τεχνικής: «αναδρομή στο παρελθόν και προβολή στο μέλλον» της κορύφωσης του Γ' Επεισοδίου
- για τη σκιαγράφιση της Ελένης με τη χρήση της θεατρικής τεχνικής «ανακριτική καρέκλα».

Ας αναρωτηθούμε όλοι μαζί:

1. Η Ελένη εμφανίζεται στη σκηνή για πρώτη φορά. Ποια είναι η στάση της; Φαίνεται μετανιωμένη;
2. Σύγκρινε τις εικόνες από διάφορες θεατρικές παραστάσεις που υπάρχουν στο Γ' Επεισόδιο και σχολίασε το πώς επέλεξε ο εκάστοτε σκηνοθέτης να εμφανίσει την Ελένη στη σκηνή.
3. Να περιγράψεις τη συναισθηματική κατάσταση της Ελένης. Πώς φαντάζεσαι τον τόνο της φωνής της και το ύφος της;
4. Πώς κρίνεις το γεγονός ότι η Ελένη στην επιχειρηματολογία της αναφέρει πως ο Πρίαμος και η Εκάβη, οι γονείς του Πάρη, δεν έπρεπε να αφήσουν το παιδί τους να ζήσει;
5. Τι νιώθει ο Μενέλαος, κατά τη γνώμη σου, όσο ακούει τον μονόλογο της Ελένης;
6. Η Ελένη υποστηρίζει ότι για την απαγωγή της ένοχη είναι η Αφροδίτη, σκλάβος της οποίας είναι και ο ίδιος ο Δίας. Αξιολόγησε το επιχειρήματά της. Στον αντίποδα η Εκάβη επικαλείται την ανθρώπινη ευθύνη. Ποια από τις δύο έχει δίκιο; Αιτιολόγησε την απάντησή σου.
7. Ο λόγος της Ελένης βασίζεται σε επιχειρήματα, τα οποία εκφράζει με ηρεμία χωρίς εμφανείς συναισθηματικές εξάρσεις. Αντίθετα, ο λόγος της Εκάβης είναι γεμάτος προσβολές προς την Ελένη, διαμαρτυρία και θυμό. Ποιας τα λόγια σε κερδίζουν; Εξήγησε γιατί.
8. Η Εκάβη τελικά δεν πετυχαίνει τον σκοπό της, η Ελένη να θανατωθεί μπροστά στα τείχη της Τροίας. Ο Μενέλαος αρνείται να δεχτεί να σκοτώσει την Ελένη εκείνη τη στιγμή. Θυμάσαι από την «Οδύσσεια» τι απέγινε η Ελένη όταν γύρισε στην Ελλάδα; Τελικά θανατώθηκε; Στην απάντησή σου θα σε βοηθήσει το ακόλουθο παράλληλο κείμενο από τη δ ραψωδία της «Οδύσσειας». (στ. 119-146)

119 Κι ενόσω αυτά τ' ανάδευε στο νου του, να η Ελένη
ήρθε από το μοσκομύριστο ψηλοχτισμένο οντά της [...]

137 Κάθισε απάνω σε θρόνι που 'χε σκαμνί από κάτω,
κι έτσι με λόγια της γλυκά τον άντρα της ρωτούσε·
«Το ξέρουμε, θεόδρεφε καλέ Μενέλαε, τώρα
ποια να 'ναι τ' αρχοντόπουλα στο σπίτι που μας ήρθαν; [...]
–θάμπος με πιάνει να θωρώ– καθώς αυτός να μοιάζει
με τον Τηλέμαχο το γιο του ξακουστού Δυσσέα,
που σπίτι του τον άφησε θυζασταρούδι ακόμα,
όταν για μένα οι Αχαιοί την κακομοιριασμένη

146 ήρθαν στην Τροία, πρόθυμοι το αίμα τους να χύσουν».

(απόδοση Ζ. Σίδηρη)

Η αντίδραση
του Μενέλαου
απέναντι στην
Ελένη

Ας δράσουμε:

9. Οι δύο γυναίκες στους μονολόγους τους παραθέτουν τα επιχειρήματά τους. Να συμπληρώσεις τον πίνακα αντιστοιχίζοντας τα επιχειρήματα των δύο γυναικών, όπου υπάρχει αντιστοιχία. Στη συνέχεια να βάλεις αριθμούς στα επιχειρήματα της Εκάβης.

Αγώνας λόγων Ελένης-Εκάβης

	Επιχειρήματα Ελένης	Επιχειρήματα Εκάβης
1.	Η Εκάβη και ο Πρίαμος είναι οι πρώτοι που ευθύνονται, καθώς ενώ γεννήθηκε ο Πάρης, δεν τον θανάτωσαν.	Η εμφάνιση της Ελένης δεν αρμόζει στην περίπτωση.
2.	Οι τρεις θεές....., και ευθύνονται γιατί διοργάνωσαν αγώνα ομορφιάς.	Γράψε το επιχείρημα, αν υπάρχει.
3.	Ο Πάρης με τη βοήθεια της..... πήρε την Ελένη από το παλάτι του Η Ελένη δεν μπόρεσε να αντισταθεί και να αντιδράσει αφού μέχρι και ο υποτάσσεται στην ομορφιά της Αφροδίτης.	Οι θεές πραγματοποίησαν αυτόν τον αγώνα ως αφού δεν είχαν ούτε ούτε για να τον κάνουν στην πραγματικότητα.
4.	Μετά από τον του η Ελένη προσπάθησε να φύγει από την Τροία όμως την εμπόδιζαν οι των πύργων.	Δεν πήρε ο Πάρης την Ελένη με το ζόρι. Η Ελένη θαμπώθηκε από την και τα του Πάρη. Όταν την πήρε, η Ελένη δεν καθόλου. Η Αφροδίτη υπάρχει μόνο στο μυαλό των ανθρώπων, ως άλλοθι για τα πάθη τους.
5.	Γράψε το επιχείρημα, αν υπάρχει.	Κανείς δεν είδε την Ελένη να προσπαθεί να Μάλιστα η ίδια η Εκάβη την προέτρεπε να φύγει προσφέροντάς της τη της, όμως η Ελένη δεν έφυγε από την Τροία.

10. Η Εκάβη, στον μονολόγό της, αναφέρει πως το όνομα της Αφροδίτης παραπέμπει στην αφροσύνη. Βρες την ετυμολογία των δύο λέξεων και υπόθεσε γιατί τις συσχετίζει η Εκάβη.
11. Διάλεξε έναν από τους παρακάτω ρόλους και φέρε εις πέρας την αντίστοιχη αποστολή.

Ρόλος	Προς...	Μορφή	Θέμα
Ελένη	Μενέλαος	Αγώνας λόγων	Η Ελένη συναντά τον Μενέλαο και είναι οι δυο τους. Του παραθέτει τα επιχειρήματά της και ο Μενέλαος εκφράζει ήπια τις αμφιβολίες του. Το τέλος το ορίζεις εσύ.
Μια σύγχρονη Εκάβη	Ελένη	Ψηφιακή αφήγηση στο διαδίκτυο (StoryboardThat)	Η Εκάβη κατηγορεί την Ελένη για όλα τα δεινά που βρήκαν την Τροία αλλά και την οικογένειά της, αναφέροντάς τα αναλυτικά.
Μενέλαος	Θεατρικό κοινό	Θεατρικός μονόλογος	Έχει ακούσει τους μονολόγους των δύο γυναικών και αναρωτιέται ποια από τις δύο πρέπει να πιστέψει. Προσπάθησε να αναδείξεις την εσωτερική του σύγκρουση.

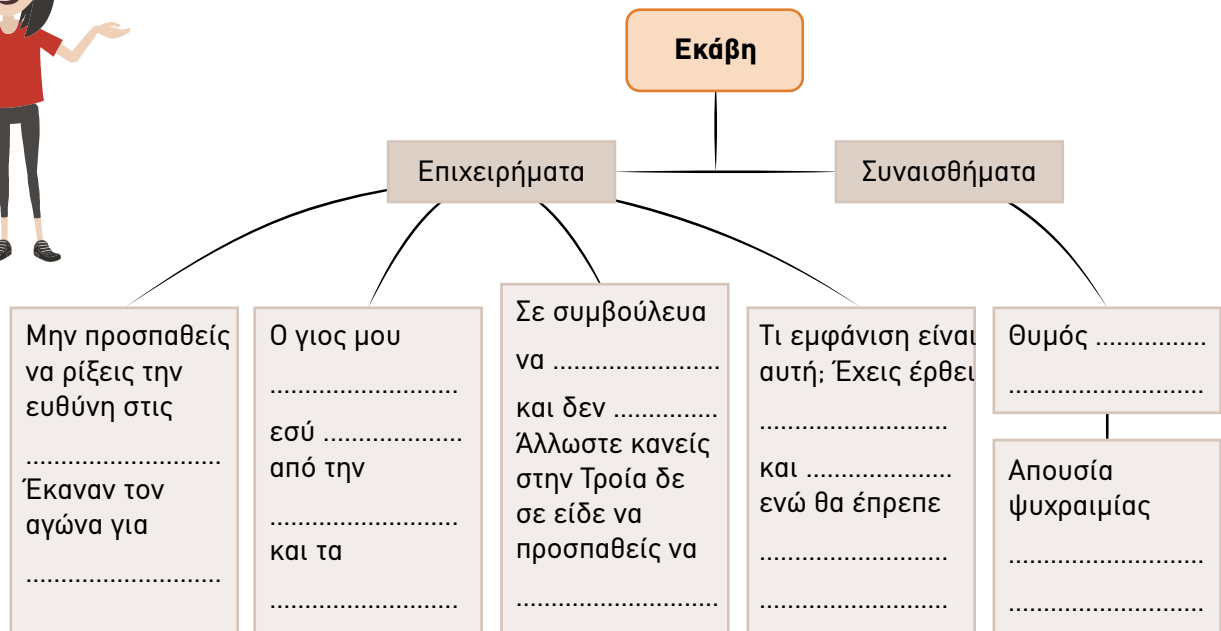
Ας συνοψίσουμε...

1. Να συμπληρώσεις τα κενά με βάση όσα παρακολούθησες στο Γ΄ Επεισόδιο.

Ο παρουσιάζεται στη σκηνή μαζί με τους του, τους οποίους διατάζει να του φέρουν την Έχει αποφασίσει να την πάρει πίσω στην Ελλάδα για να την Η Ελένη εμφανίζεται περιποιημένη στη σκηνή, έχοντας ακούσει τα λόγια του Μενέλαου και ζητά να την αφήσει να απολογηθεί. Ενώ ο ίδιος αρνείται, η του προτείνει να της επιτρέψει να Έτσι, ξεκινά ο δραματικός της Ελένης στον οποίο παραθέτει τέσσερα Αρχικά υποστηρίζει πως ευθύνονται οι του Πάρη και στη συνέχεια ρίχνει την ευθύνη σε τρεις την μα κυρίως στην Τονίζει ότι ο Πάρης με τη συνδρομή της την πήρε από το παλάτι του Μενέλαου, χωρίς η ίδια να μπορέσει να αντιδράσει, καθώς στις βουλές της Αφροδίτης υποτάσσεται ακόμα και ο Τέλος, τονίζει πως μετά από τον του Πάρη, προσπάθησε πολλές φορές να από την Τροία και να επιστρέψει στην Ελλάδα, μα την οι φρουροί των Στη συνέχεια, τον λόγο παίρνει η οργισμένη η οποία τονίζει ότι οι θεές δε φέρουν καμία καθώς έκαναν αυτό τον αγώνα για παιχνίδι. Επιπρόσθετα, υποστηρίζει πως ο Πάρης δεν πήρε την Ελένη με το ζόρι, αντίθετα εκείνη θαμπώθηκε από την και τα του Πάρη και δεν αντέδρασε καθόλου. Επίσης, αναφέρει πως κανείς δεν είδε την Ελένη να προσπαθεί να από την Τροία. Τέλος, αναφέρεται στην προσεγμένη της Ελένης, η οποία καθόλου δεν αρμόζει σε μια τέτοια καταστροφή. Ο Μενέλαος, στο τέλος του Γ΄ Επεισοδίου παρουσιάζεται μεν αποφασισμένος να σκοτώσει την Ελένη, εφόσον θεωρεί ότι τα επιχειρήματά της δεν είναι ωστόσο δεν κάνει το χατίρι της Εκάβης να τη σκοτώσει εκείνη τη αλλά θα την πάρει πίσω στην Ελλάδα.

2. Να συμπληρώσεις με συντομία τον παρακάτω εννοιολογικό χάρτη με βάση τα επιχειρήματα και τα συναισθήματα της Εκάβης, όπως αυτά εκφράζονται στο Γ΄ Επεισόδιο.

3. Το Γ' Επεισόδιο έχει ολοκληρωθεί. Έχεις αποφασίσει ποια από τις δύο γυναίκες σε έχει πείσει; Θα είναι τελικά όντως άδικη η επικείμενη θανάτωση της Ελένης ή θα είναι μια δίκαιη τιμωρία για τις πράξεις της; Η Ελένη επικαλείται τους θεούς, ενώ η Εκάβη κατηγορεί ανθρώπους. Πού βρίσκεται η αλήθεια; Να συνθέσεις μια παράγραφο, καταθέτοντας την άποψή σου και συμβουλευόντας τον Μενέλαο για το τι πρέπει να κάνει.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

4. Γράψε δύο κυρίαρχα συναισθήματά σου ή δύο σκέψεις σου μετά από την ολοκλήρωση του Γ' Επεισοδίου:

α.

.....

.....

β.

.....

.....

5. Γράψε τρία πράγματα που έμαθες, δύο που θέλεις να μάθεις και μία απορία.

.....

.....

.....

.....

Αξιολόγησε το Γ' Επεισόδιο:

- Πόσο σημαντικό είναι για την εξέλιξη της τραγωδίας; Ποια είναι τα στοιχεία που αναφέρονται σε αυτό και προωθούν την εξέλιξη της τραγωδίας;
- Ποιος είναι ο ρόλος των θεών στη ζωή των ανθρώπων και πόσο μπορούν να την επηρεάσουν;
- Πώς φαντάζεσαι ότι μπορεί να νιώθει ένα άτομο που τιμωρείται χωρίς ουσιαστικά να φταίει;

Ποιο είναι το σωστό;

Κρυπτόλεξο -
Γ' επεισόδιο
Τρωάδες

Ελένη-Εκάβη
αγώνας λόγων

Ο Μενέλαος συναντά την Ελένη, «Τρωάδες», Κ.Θ.Β.Ε., 2023. σκην. Χρήστος Σουγάρης.
Πηγή: <https://www.ntng.gr>

Γ' ΣΤΑΣΙΜΟ (στ. 1060-1117)

ΟΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΤΗΣ ΤΡΟΙΑΣ ΘΡΗΝΟΥΝ
ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΚΑΙ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ

«Οι γυναίκες της Τροίας θρηνούν για το παρόν και το μέλλον»

Προοργανωτής

Πού, πότε και ποιοι;

Πού είμαστε; Έξω από τις καλύβες των αιχμάλωτων γυναικών της βασιλικής οικογένειας, δίπλα στο στρατόπεδο του Αγαμέμνονα, στην ακρογιαλιά της Τροίας.

Πότε γίνονται όλα αυτά; Νωρίς το πρωί της επόμενης μέρας, μετά από την άλωση της Τροίας.

Ποιους θα δούμε να δρουν; Τα μέλη του Χορού.

Σπουδαία λόγια . . .

«Μοναχή μακριά με παίρνουν από σένα, μάνα, οι Αχαιοί»

Στο Γ' Στάσιμο:

- Θα **απαριθμήσουμε** τα παράπονα του Χορού για τους θεούς και κυρίως για την «προδοσία» του Δία·
- θα **αναδείξουμε** τα συναισθήματα των γυναικών που αγωνιούν για το μέλλον το δικό τους και των παιδιών τους·
- θα **σχολιάσουμε** τα άταφα κορμιά των νεκρών Τρώων και τις ψυχές που τριγυρνούν·
- θα **αναλύσουμε** τα συναισθήματα του Χορού για την Ελένη·
- θα **διακρίνουμε** τις τρεις χρονικές βαθμίδες (παρελθόν-παρόν-μέλλον) που συναντάμε στο Γ' Στάσιμο.

Η Έρικα Μπεγέτη ως «Εκάβη» στις «Τρωάδες». Διεθνές Φεστιβάλ Αρχαίου Ελληνικού Δράματος, 2018. Σκηνοθεσία: Αντρέας Χριστοδουλίδης.
Πηγή: <https://www.greekdramafest.com>

Οι «Τρωάδες»/«Τρωαδίτισσες» θρηνούν όχι μόνο για όσα έχουν γίνει, αλλά και για όσα πρόκειται να συμβούν. Αναφέρονται στη χαμένη ευτυχία της Τροίας και εκφράζουν τον θυμό τους για τους θεούς. Λυπούνται για τα άταφα κορμιά των συζύγων τους και αγωνιούν για το μέλλον το δικό τους και των παιδιών τους. Για την Ελένη τι αισθάνονται; Για να δούμε!

Γ' Στάσιμο (στ. 1060- 1117)
Ευχές και κατάρες του Χορού

1060 (**α' στροφή**) ΧΟΡ. Όλα εσύ λοιπόν τα παραδίνεις τώρα,
Δία, στους Αχαιοούς: ναό στο Ίλιο μέσα,
φλόγες προσφορών, βωμό ευωδιές γεμάτο,
αιθερόλαμνα⁵⁴ των θυμιαμάτων νέφη,
και την Πέργαμο την άγια, και της Ίδης
τα κισσοΐσκιωτα φαράγγια, δροσισμένα
απ' τα γάργαρα νερά των ποταμιών της,
ως και την κορφή που πρώτη βλέπει ο ήλιος
1070 κι είναι των θεών φωτόλουστο λημέρι.

(**α' αντιστροφή**) Παν για σένα πια, παν οι θυσίες κι οι ύμνοι,
κι οι λατρευτικές θεών ολονυχτίες,
και τ' αγάλματα τα χρυσοστολισμένα
και τα φρυγικά φεγγαρωτά φοινίκια,
πάντα δώδεκα σε κάθε προσφορά μας.
Δία, πῶχεις ψηλά στον ουρανό το θρόνο,
άραγε όλ' αυτά να σου ῥχονται στη σκέψη,
τώρα που η φωτιά την Τροία μας περιζώνει
1080 και σωριάζεται και χάνεται στις φλόγες;
(**β' στροφή**) Άντρα μου καλέ κι αγαπημένη αφέντη,
άλουστο έμεινε κι άδαφτο το κορμί σου
κι έτσι εδώ κι εκεί η ψυχή σου τριγυρνάει·
δαλασσόδρομο γοργόφτερο καράβι
θα με πάρει εμέ στ' αλογοβόσκητο Άργος,
πῶχει πέτρινα, ψηλά κυκλώπεια τείχη.
Στις καστρόπορτες, στα δάκρυα βουτηγμένα,
1090 τα παιδιά βογγούν και τέτοια ακούς φωνούλα:
«Μοναχή μακριά με παίρνουν από σένα,
μάννα, οι Αχαιοί στο μαύρο τους καράβι
και με τα κουπιά που σκίζουνε το κύμα
θα με φέρουνε στη Σαλαμίνα ή πέρα
στο βουνό του Ισθμού που δυο τον ζώνουν κόρφου⁵⁵
κι είν' εκεί η μπασιά⁵⁶ στου Πέλοπα τη χώρα.»

1100 (**β' αντιστροφή**) Να ἔκανε ο θεός, σα θα περνά το Αιγαίο
του Μενέλαου το πλοίο, κι εμένα σκλάβα
πολυδάκρυτη μακριά θα μ' εξορίζει
απ' τον τόπο μου, την ώρα εκείνη, θεέ μου,
που με το χρυσό καθρέφτη της θα παίζει
–κοριτσιών χαρά– του Δία η θυγατέρα,
διπλοτίναχτο να πέσει αστροπελέκι
μεσοπέλαγα στο πλοίο και να το κάψει.

Ο Χορός ξεσπά εναντίον του Δία για τις συμφορές της Τροίας (στ. 1060-1099)

Υπογράμμισε τους στίχους που αναφέρονται στη χαμένη ευτυχία της Τροίας, την οποία νοσταλγούν οι γυναίκες του Χορού.

Πώς αντιλαμβάνεσαι το επίθετο «άγια»; (στίχος 1065). Μήπως εδώ ο Χορός τονίζει την αδικία των θεών απέναντι στην ιερή πόλη της Τροίας;

Θυμήσου τον Πρόλογο: «Η Τροία χτίστηκε από τους θεούς, είχε ευσεβείς πολίτες».

Τι συμβολίζει η φωτιά; Θυμήσου σε ποια άλλα σημεία της τραγωδίας την έχεις συναντήσει. Τι απομένει μετά από τη φωτιά;

Οι γυναίκες θρηνούν για τη μεταφορά τους στην Ελλάδα και για την τύχη των παιδιών τους. **Ανάτρεξε στο Α' Στάσιμο**, να θυμηθείς τι αναφέρει εκεί ο Χορός για τις μητέρες και τα μωρά-παιδιά τους.

Οι ευχές/κατάρες του Χορού (στ. 1100-1117)

Ο Χορός αναφέρεται στην Ελένη. Γιατί αναφέρει ότι θα παίζει με τον χρυσό καθρέφτη της; **Τι υποστηρίζει ότι την ενδιαφέρει μόνο;**

⁵⁴ αιθερόλαμνα: αυτά που πετούν στον αέρα

⁵⁵ κόρφου: βουνά

⁵⁶ μπασιά: είσοδος

1110 Και ποτέ του αυτός να μη σώσει και φτάσει στη λακωνική πατρίδα, στην Πιτάνη⁵⁷, και στο πατρικού σπιτιού του το κατώφλι, και στο ναό της θεάς με τις χάλκινες πύλες, πίσω αφού γυρνά με μια γυναίκα που ήταν του Άργους η ντροπή κι η συμφορά της Τροίας.

Τι εύχονται οι Τρῳάδες/Τρῳαδίτισσες; Μήπως ανακαλείται η προφητεία του Ποσειδῶνα και της Αθηνάς στον Πρόλογο; **Ανάτρεξε** στους στίχους 77-94 της τραγωδίας («Σα θ' αρμενίζουν ... οι Αργεῖοι τα παλαμάρια»).

Ποια είναι τα συναισθήματα των γυναικών του Χορού για την Ελένη και τον Μενέλαο;

Τι περίμεναν από εκείνον;

Για να καταλάβουμε καλύτερα την εξέλιξη της τραγωδίας απαντάμε σε ερωτήσεις, ερευνούμε, σκεφτόμαστε, συμμετέχουμε, γράφουμε, συνεργαζόμαστε...

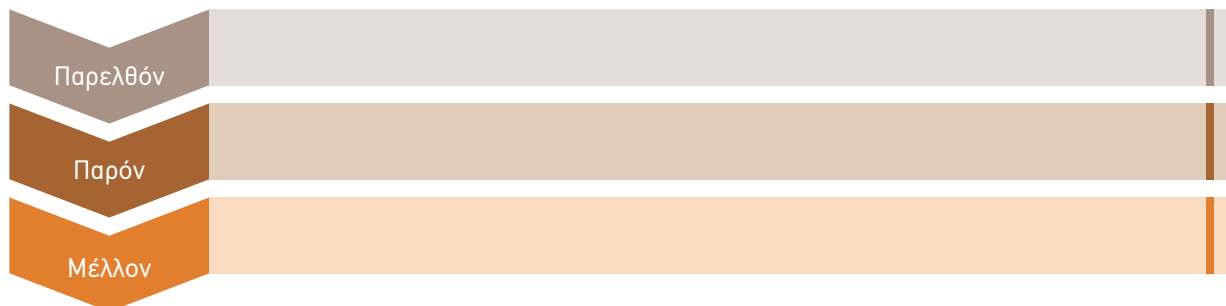
Να θυμηθώ να συγκεντρώσω στοιχεία από το κείμενο:

- για τις «φωνές» που ακούγονται σε ευθύ ή πλάγιο λόγο. Τις απομονώνω και τις αναπαριστώ με «παγωμένες εικόνες»
- για να δοθεί λύση στα προβλήματα των αιχμάλωτων γυναικών με τη βοήθεια της θεατρικής τεχνικής «το θέατρο των καταπιεσμένων».

Ας αναρωτηθούμε όλοι μαζί:

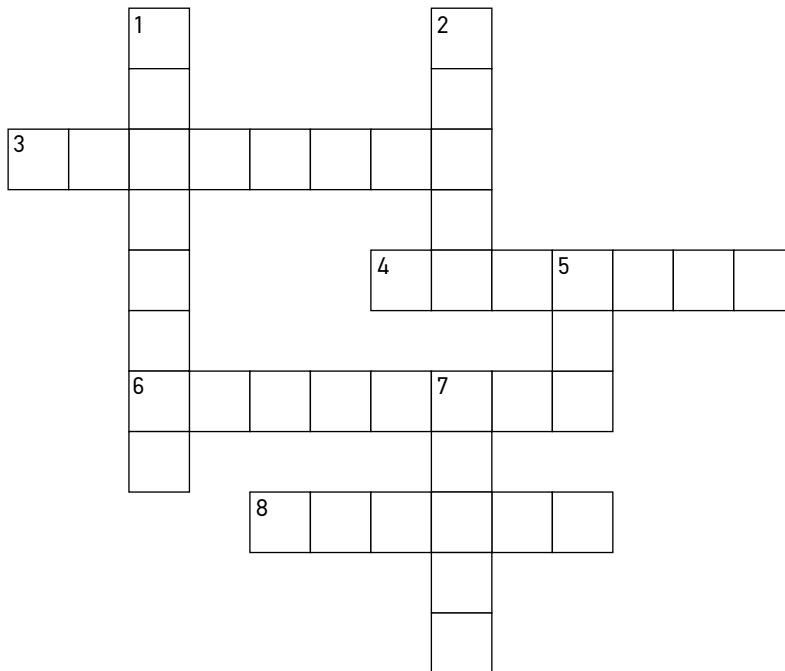
1. Πώς επιβεβαιώνεται στο Γ' Στάσιμο η ευσέβεια των πολιτών της Τροίας; Να παραπέμψεις σε συγκεκριμένους στίχους του στάσιμου.
2. Μετά από τη σταδιακή αποχώρηση της Κασσάνδρας, της Ανδρομάχης και της Ελένης, η Εκάβη με τις Τρῳάδες/Τρῳαδίτισσες είναι μόνες τους πάνω στη σκηνή. Ποιον στόχο εξυπηρετεί αυτή η σκηνοθετική επιλογή του Ευριπίδη;
3. Ποιος είναι ο ρόλος του Γ' Στάσιμου; Πώς συνδέεται με την υπόλοιπη τραγωδία;
4. Οι «Τρῳάδες»/«Τρῳαδίτισσες» είναι το κατ' εξοχήν αντιπολεμικό έργο που έγραψε ο Ευριπίδης με έμφαση στις συνέπειες του πολέμου ειδικά για τις γυναίκες και τα παιδιά. Να καταγράψεις τις συνέπειες, όπως αυτές αναδεικνύονται στο Γ' Στάσιμο.
5. Στο Γ' Στάσιμο οι Τρῳάδες/Τρῳαδίτισσες αναφέρονται στο παρελθόν, το παρόν και το μέλλον. Να συμπληρώσεις το ακόλουθο γράφημα, καταγράφοντας τα γεγονότα που αφηγείται ο Χορός, με κριτήριο το χρονικό πλαίσιο αναφοράς τους.

⁵⁷ Πιτάνη: Λακωνία

Ας συνοψίσουμε...

1. Λύσε το σταυρόλεξο:

Οριζόντια

Κάθετα

3. Ο Χορός κατηγορεί τον Δία για... 4. Οι γυναίκες ανησυχούν για την τύχη των... τους 6. Ο Χορός υπογραμμίζει την... των πολιτών της Τροίας 8. Ο εφιάλτης των γυναικών της Τροίας είναι η μεταφορά τους στην...	1. Ο Χορός εύχεται να... ο Μενέλαος κατά το ταξίδι της επιστροφής του 2. Τα άψυχα σώματα των Τρώων κείτονται... 5. Ο Χορός ξεσπά κατά του... 7. Στη σκηνή βρίσκονται ο Χορός και η...

*Συμπληρώνω με ΚΕΦΑΛΑΙΑ γράμματα

2. Γράψε δύο πράγματα που έμαθες, μία απορία που έχεις μελετώντας το Γ΄ Στάσιμο και μία προσδοκία για όσα θα ακολουθήσουν:

.....

.....

.....

.....

Αξιολόγησε το Γ΄ Στάσιμο:

- Πόσο σημαντικό είναι για την εξέλιξη της τραγωδίας;
- Τι συναισθήματα και σκέψεις σου γεννήθηκαν μετά από την ολοκλήρωση του Γ΄ Στάσιμου;

Η ταφή στην αρχαία Ελλάδα

Κρυπτόλεξο

2^η ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ - ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ

Η Εκάβη θρηνεί για όλες τις συμφορές που τη βρήκαν, η Ανδρομάχη εκτός από τον σύζυγο έχασε και το παιδί της. Ο Αστυάνακτας γκρεμίστηκε από τα τείχη. Εκάβη και Ανδρομάχη κατηγορούν την Ελένη για όλες τις συμφορές τους και ο Μενέλαος ήρθε στην Τροία για να την πάρει, ώστε να τη θανατώσει στην Ελλάδα... Ας κάνουμε μια επανάληψη όσων έχουμε παρακολουθήσει μέχρι στιγμής...

1. Θυμήσου και κατάγραψε όλες τις πληροφορίες που έχει συλλέξει στο Β' και Γ' Επεισόδιο για την Εκάβη. Πώς εξηγείς τον θρήνο και τον αβάσταχτο πόνο της;
2. Ο Ευριπίδης με την τραγωδία αυτή επιχειρεί να αναδείξει τις συνέπειες της ασυδοσίας των νικητών, αλλά και την αλαζονεία του πολέμου. Πώς κρίνεις την απόφαση των Αχαιών να σκοτώσουν τον Αστυάνακτα;
3. Ο Πλούταρχος στη βιογραφία του Πελοπίδα αναφέρει ότι ο τύραννος των Φερών Αλέξανδρος, γνωστός για τη σκληρότητα και τα εγκλήματα του κατά των πολιτών, ενώ παρακολουθούσε την παράσταση της τραγωδίας «Τρωάδες», του Ευριπίδη σηκώθηκε ξαφνικά και έφυγε από το θέατρο. Έστειλε ωστόσο μήνυμα στον υποκριτή να συνεχίσει την παράσταση, γιατί δεν έφυγε επειδή τον περιφρονούσε, αλλά επειδή ντρεπόταν μήπως τον έβλεπαν οι θεατές εκείνον που ποτέ δεν έδειξε έλεος για κανέναν απ' όσους είχε σκοτώσει, να δακρύζει για τις συμφορές της Εκάβης και της Ανδρομάχης. Τι σε εντυπωσιάζει στην αφήγηση αυτή; Πόσο επηρέασε το έργο τον τύραννο;
4. Και στο Β' και στο Γ' Επεισόδιο, η Εκάβη κατηγορεί απερίφραστα την Ελένη θεωρώντας την ως τη μόνη υπαίτια του πολέμου και των συμφορών που βρήκαν τους Τρώες και τη βασιλική οικογένεια. Ο Πρίαμος, στη ραψωδία Γ της «Ιλιάδας» (στ. 161-165), εκφράζει εντελώς αντίθετη άποψη, ομολογώντας πως την ευθύνη την έχουν οι θεοί. Πώς εξηγείς τη διαφορά των απόψεων Εκάβης και Πρίαμου;

Έτσι έλεγαν, κι ο Πρίαμος φώναξε καλώντας την Ελένη:

«Για σίμωσε εδώ πέρα, κόρη μου, και κάθισε μπροστά μου, να δεις, αν δεις, τον πρώτον άντρα σου, τους φίλους, τους δικούς σου.

Εσύ δε μου 'φταιξεις, οι αδάνατοι μου φταίξαν, που μου ασκώσαν

τον πολυδάκρυτο τον πόλεμο μαζί με τους Αργίτες. (νεοελλ. απόδοση Ν. Καζαντζάκη-Ι.Θ. Κακριδή)

5. Μετά από τον αγώνα λόγων των δύο γυναικών ο Μενέλαος αλλάζει δυο φορές την άποψή του, σχετικά με το πού θα θανατωθεί η Ελένη. Τελικά αποφασίζει να τη σκοτώσει μόλις επιστρέψουν στην Ελλάδα. Γιατί πιστεύεις ότι κάνει αυτήν την επιλογή;
6. Να τοποθετήσεις στις παρακάτω στήλες τις φράσεις που αντιστοιχούν σε κάθε πρόσωπο.
 - δέχεται την πρόταση της Εκάβης να μην πάρει την Ελένη μαζί του στο καράβι.
 - ρίχνει ευθύνες στους γονείς του Πάρη.
 - κατηγορεί την Ελένη για την εμφάνισή της.
 - θρηνεί για τον χαμό του παιδιού της.
 - έχει αποφασίσει να θανατώσει την Ελένη.

2^η ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ - ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ

- υποστηρίζει ότι ο Πάρης με τη βοήθεια της Αφροδίτης την πήρε από τη Σπάρτη.
- είναι οργισμένη με την Ελένη και επιθυμεί την άμεση θανάτωσή της.
- θα προτιμούσε να είχε πεθάνει όπως η Πολυξένη.
- παρακαλεί τον Μενέλαο να δείξει έλεος και να τη συγχωρήσει.
- αλλάζει δύο φορές γνώμη για το πού θα θανατωθεί η Ελένη.
- πρόκειται να παντρευτεί τον Νεοπτόλεμο.
- κατηγορεί την Ελένη ότι θαμπώθηκε από την ομορφιά και τα πλούτη του Πάρη.

ΕΚΑΒΗ	ΑΝΔΡΟΜΑΧΗ	ΕΛΕΝΗ	ΜΕΝΕΛΑΟΣ

7. Έλα να αλλάξουμε την ιστορία. Γράψε μια παράγραφο, δίνοντας μία δική σου εξέλιξη στην υπόθεση, επιλέγοντας μία από τις ακόλουθες προτάσεις.

A. Ο Μενέλαος πείθεται από την Ελένη και αποφασίζει να τη συγχωρέσει. Η Εκάβη....

B. Η Εκάβη σκοτώνει την Ελένη. Ο Μενέλαος...

Η Ειρήνη Παπά, ως ωραία Ελένη στην κινηματογραφική μεταφορά «Τρωάδες» του Μιχάλη Κακογιάννη.

Πηγή: <https://thetinseltowntwins.wordpress.com>

Μακέτα κοστούμιών για την Ελένη στην παράσταση των «Τρωάδων» του Ευριπίδη από το Κ.Θ.Β.Ε. (1966).

Πηγή: <https://www.ntng.gr>

ΕΞΟΔΟΣ (στ. 1118-1332)

Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΤΡΟΙΑΣ ΚΑΙ Η ΑΡΧΗ ΝΕΩΝ
ΣΥΜΦΟΡΩΝ ΓΙΑ ΤΙΣ ΤΡΩΑΔΕΣ/ΤΡΩΑΔΙΤΙΣΣΕΣ

«Η καταστροφή της Τροίας και η αρχή νέων συμφορών για τις Τρωάδες/Τρωαδίτισσες»

Προοργανωτής

Τι συμβαίνει;

- **1^η Υποενότητα (στ. 1118-1155):** Το νεκρό σώμα του Αστυάνακτα παραδίδεται στην Εκάβη
- **2^η Υποενότητα (στ. 1156-1215):** Ο θρήνος της Εκάβης για τον Αστυάνακτα
- **3^η Υποενότητα (στ. 1216-1259):** Ο Χορός μοιρολογεί μαζί με την Εκάβη
- **4^η Υποενότητα (στ. 1260-1332):** Εκάβη και Χορός πονούν για τις επερχόμενες συμφορές τους

Πού, πότε και ποιοι;

Πού είμαστε; Έξω από τις καλύβες των αιχμάλωτων γυναικών της βασιλικής οικογένειας, δίπλα στο στρατόπεδο του Αγαμέμνονα, στην ακρογιαλιά της Τροίας.
Πότε γίνονται όλα αυτά; Το πρωί της επόμενης μέρας, μετά από την άλωση της Τροίας.
Ποιους θα δούμε να δρουν; Την Εκάβη, τον Ταλθύβιο, τον Χορό, τους Αχαιοούς στρατιώτες (βωβά πρόσωπα).

Σπουδαία λόγια . . .

«Σκληρός σε βρήκε θάνατος, γλυκό μου.»

«Λίγο τούς γνοιάζει τους νεκρούς αν πλούσια θα τους προσφέρουν δώρα.»

«Γη, των παιδιών μου τροφέ!»

Στην Έξοδο:

- Θα **παρακολουθήσουμε** τον θρήνο και το μοιρολόι της Εκάβης και των αιχμαλώτων γυναικών για τον Αστυάνακτα, για την καταστροφή της Τροίας και για το μέλλον που τις περιμένει·
- θα **προβληματιστούμε** με την αγριότητα των Αχαιών·
- θα **σχολιάσουμε** το χαρούμενο παρελθόν, το ζοφερό παρόν και το τραγικό μέλλον των γυναικών της Τροίας·
- θα **ερμηνεύσουμε** τον επίκαιρο χαρακτήρα του έργου του Ευριπίδη·
- θα **αναδείξουμε** τον θεατρικό χαρακτήρα του κειμένου.

Οι περισσότεροι Αχαιοί έχουν αναχωρήσει για την Ελλάδα. Μόνο ένα πλοίο έχει μείνει στην Τροία. Ο Ταλθύβιος για άλλη μια φορά έχει τον ρόλο του αγγελιαφόρου, μα και αυτή τη φορά είναι κομιστής θλιβερών ειδήσεων. Η Ανδρομάχη δεν μπορεί να θάψει τον γιο της, γιατί αναχώρησε με τον Νεοπτόλεμο για την Ελλάδα. Η ταφή είναι ευθύνη της Εκάβης τώρα πια...

Διεθνές Φεστιβάλ Αρχαίου Ελληνικού Δράματος, «Τρωάδες», Εθνικό Θέατρο Νόβα Γκόρτσιτσα της Σλοβενίας, 2017-2018. Σκηνοθεσία: Jaša Koceli.

Πηγή: <https://www.greekdramafest.com>

1^η Υποενότητα (στ. 1118-1155)

Το νεκρό σώμα του Αστυάνακτα παραδίδεται στην Εκάβη

Έρχεται ο Ταλθύβιος με στρατιώτες· φέρνουν το νεκρό Αστυάνακτα και μια μεγάλη ασπίδα.

ΚΟΡ. Τρισαλί!

Συμφορές που γοργά μια την άλλη ακολουθούν
για τη χώρα.

1120 Τον Αστυάνακτα δείτε, Τρωαδίτισσες άμοιρες· νέα,
μ' ασπλαχνιά οι Δαναοί
τον πετάξαν σα δίσκο απ' τους πύργους ψηλά
και νεκρό μάς τον φέρνουνε τώρα.

ΤΑΛ. Εκάβη, ένα καράβι έμεινε μόνο·
στη Φθία μ' αυτό θα μεταφέρουν όσα
του Νεοπτόλεμου λάφυρα είν' ακόμα·
έφυγε ο ίδιος· του ήρθε ένα μαντάτο
για τον Πηλέα τον πάππο του· απ' τη χώρα
τον έδιωξε, λέει, ο Άκαστος, ο γιος
του Πελία· και χωρίς καιρό να χάσει

1130 ξεκίνησε· μαζί του κι η Ανδρομάχη.
Δάκρυα στα μάτια μού ήρθαν, σαν την είδα
να φεύγει, για τον τόπο της θρηνώντας,
να χαιρετά τον τάφο του Έχτορά της.

Για το παιδί, νά, το δικό σου εγγόνι,
που ξεψύχησε ως έπεσε απ' το κάστρο,
ζήτησε απ' το Νεοπτόλεμο μια χάρη:
ν' αφήσει να το θάψουν· κι είπε ακόμα
τη χάλκινη ασπίδ' αυτή, το σκιάχτρο
των Αχαιών, που του παιδιού ο πατέρας
μ' αυτή προφυλαγότανε στις μάχες,
να μην τη στείλει στον Πηλέα το σπίτι·

1140 να μην της δώσει, λέει, κι αυτή την πίκρα,
στο θάλαμο, όπου νύφη θα την πάει,
να 'χει μπροστά της τέτοιο θέαμα· μόνο
του παιδιού νεκροσέντουκο να γίνει
αντίς για κέδρο, αντίς για τάφου πλάκα·
στην αγκαλιά σου να το βάλουμε είπε,
με πέπλα και στεφάνια –κι όσο βέβαια
μπορείς στην τωρινή περίστασή σου–
το νεκρό του κορμάκι να στολίσεις·
κείνη έφυγε· του αφέντη της η βία
δεν την άφησε η ίδια να το θάψει.
Μόλις το νεκροστόλισμα τελειώσεις,

Ο Χορός ανακοινώνει το θάνατο του Αστυάνακτα (στ. 1118-1122)

Ο Ταλθύβιος ενημερώνει την Εκάβη για την αναχώρηση της Ανδρομάχης και την τελευταία της επιθυμία (στ. 1123-1155)

Πώς περιγράφει ο Ταλθύβιος την αποχώρηση της Ανδρομάχης; Ποια είναι τα συναισθήματά της; Υπογράμμισε τους στίχους.

Η Ανδρομάχη παρακάλεσε τον Νεοπτόλεμο να επιτρέψει την ταφή του μικρού Αστυάνακτα και να μην πάρει την ασπίδα του Έκτορα στην Ελλάδα.

Γιατί πιστεύεις ότι το κάνει αυτό;

Υπογράμμισε στο κείμενο τις οδηγίες που έδωσε η Ανδρομάχη –μέσω του Ταλθύβιου– στην Εκάβη για την ταφή του Αστυάνακτα.

Περιγραφή της θυσίας της κόρης της Πολυξένης από τον Ταλθύβιο

στον τάφο εμείς το βάζουμε, κι αμέσως
θα κάμουμε πανιά· ώστε μην αργήσεις.

1150 Από έναν κόπο σ' έχω εγώ απαλλάξει·
του Σκάμαντρου ως διαβαίναμε το ρέμα,
έπλυνα το νεκρό με τα νερά του
και τις πληγές καθάρισα. Και τώρα
να σκάψω πάω και λάκκο να του ανοίξω·
ας κάμουμε λοιπόν το χρέος μας τώρα
κι οι δυο μας βιαστικά, κι έτσι το πλοίο
για την πατρίδα πια να ξεκινήσει.

Ο Ταλθύβιος με δική του πρωτοβουλία,
έχει ήδη προετοιμάσει το νεκρό σώμα του
Αστυάνακτα για την ταφή, πλένοντάς το
στον Σκάμανδρο ποταμό. Αναφέρει επίσης
ότι θα σκάψει τον τάφο του Αστυάνακτα.

Πώς εξηγείς αυτές τις ενέργειες; **Γιατί**
αναφέρει τη λέξη χρέος;

Φεύγει με μερικούς από τους συνοδούς του.

Διεθνές Φεστιβάλ Αρχαίου Ελληνικού Δράματος,
«Τρφάδες», Εθνικό Θέατρο Νόβα Γκόριτσα της
Σλοβενίας, 2017-2018. Σκηνοθεσία: Jaša Koceli.

Πηγή: <https://www.greekdramafest.com>

Η Εκάβη είχε στηρίξει τα όνειρα και τις ελπίδες
της για την ανασυγκρότηση της Τροίας, στον μικρό
Αστυάνακτα. Ήλπιζε πως, όταν μεγάλωνε, θα μπορούσε
να την ξαναχτίσει από τα συντρίμια της. Τώρα όμως
θρηνεί για τον χαμό του και για την ολοκληρωτική
καταστροφή της Τροίας, καθώς ο μοναδικός συνεχιστής
του βασιλείου είναι πια νεκρός.

2^η Υποενότητα (στ. 1156-1215) Ο θρήνος της Εκάβης για τον Αστυάνακτα

ΕΚΑ. Την торνευτήν ασπίδα του Έχτορά μου
χάμω πιδώστε· πίκρα των ματιών μου
κι όχι χαρά πια. Ω Αχαιοί, στη μάχη
πιο δυνατοί παρά στο νου, ποιόν φόβο
είχατε απ' το παιδάκι αυτό, και τέτοιον
βρήκατε για το θάνατό του τρόπο;

1160 Την γκρεμισμένη Τροία μην ξαναχτίσει;
Όστε είστε τιποτένιοι, αφού ένα βρέφος
σκιατήκατε, την ωρ' αυτή που η πόλη
έπεσε πια κι οι Τρώες ξολοθρευτήκαν,
ενώ ο χαμός μάς ρήμαζε όταν μύρια
παλικάρια και πρώτος ο Έχτοράς μου
γέρα σας πολεμούσαν· κατακρίνω
το δίχως βάση, τον ανόητο φόβο.

*Η Εκάβη θρηνεί για τον Αστυάνακτα
και για τις ελπίδες και τα όνειρα που
είχε για εκείνον (στ. 1156-1172)*

Η Εκάβη αναρωτιέται γιατί οι Αχαιοί
σκότωσαν τον Αστυάνακτα.

Πώς τους χαρακτηρίζει;

Βρες στο κείμενό σου την παρακάτω φράση
και **υπογράμμισέ** την:

«ὦ φίλταδ', ὡς σοι θάνατος ἦλθε δυστυχής.»

Ποιες λέξεις σε βοήθησαν να την εντοπίσεις;

Μικρή διακοπή.

Σκληρός σε βρήκε θάνατος, γλυκό μου.
Για την πατρίδα αν έπεφτες στη μάχη,
αφού τα νιάτα πρώτα θα χαιρόσουν,
το γάμο, την ισόδεη βασιλεία,

1170 θα σε καλοτυχίζανε, αν υπάρχει
σ' αυτά καλοτυχιά. Τώρα όλα τούτα
τα 'δες, αλλά δεν τα 'νωσες, μπροστά σου
τα 'χες, μα δεν τα χάρηκες, παιδί μου.
Ω τα προγονικά σου κάστρα, το έργο
του Φοίβου, πώς σου κάμαν το κεφάλι!
Με τα φιλιά το σκέπαζε η μανούλα
και τα μαλλάκια σου 'σιαχνε, και τώρα
ο φόνος – πώς να πω τη φριχτή λέξη; –
απ' τα σπασμένα χάσκει κόκαλά του.
Πώς μοιάζετε με του Έχτορα, εσείς χέρια·
τώρα νεκρά, παράλυτα μπροστά μου.

1180 Γλυκό μου στόμα εσύ, που 'ξερες τόσα
περήφανα λογάκια, εχάθης, κι ήταν
φέματ' αυτά που μου 'λεγες στο στρώμα,
όταν κοντά μου ερχόσουν. «Κυρούλα»,
φώναζες, «σαν πεθάνεις, για τιμή σου
θα κόψω τα μαλλιά μου, στην κηδεία
θα φέρω και τους φίλους μου, με λόγια
θα σ' αποχαιρετήσω πονεμένα.»

Κι αντίς, εγώ η γριά σε θάβω, γιε μου,
έρμη κι από παιδιά κι από πατρίδα.
Δε θα κοιμάσαι πια στην αγκαλιά μου,
πάνε τα χάρδια κι οι έγνοιες μου για σένα.
Τί ποίημα θα σου γράψουνε στο μνήμα;

1190 «εδώ ειν' ένα παιδάκι που οι Αργείοι
κάποτε το σκοτώσανε από φόβο»;
Επίγραμμα ντροπή για την Ελλάδα.
Κληρονομιά απ' τον κύρη σου δεν πήρες,
τη χάλκινή του ασπίδα μόνο θα 'χεις,
που μέσα θα σε δάψουνε. –Ω ασπίδα,
που φύλαες τ' άξιο μπράτσο του Έχτορά μου,
τον αντρειωμένο σου έχασες αφέντη.
Ω το αποτύπωμά του στο λουρί σου,
και στο ώριο σου στεφάνι τα σημάδια
του ιδρώτα, νά, που του 'σταζε απ' την όψη,
καθώς συχνά στην κούραση της μάχης
απάνω το σαγόνι του ακουμπούσε.

Ποια συναισθήματα τρέφουν για την
Ελένη τα μέλη του Χορού;
Συμπίπτουν με αυτά της Εκάβης;

Βρες
ομοιότητες

Το νεκρό σώμα του Αστυάνακτα
– Η βαναυσότητα των Αχαιών
(στ. 1173-1179)

Τα λόγια της Εκάβης παρουσιάζουν την τραγική
εικόνα του σώματος του Αστυάνακτα μετά από την
πτώση του από το κάστρο της Τροίας. **Υπογράμμισε**
τους στίχους που αποτυπώνουν την εικόνα αυτή.
Ποια **συναισθήματα** σου δημιουργούνται;

Ο θρήνος της Εκάβης για το
μάταιο παρελθόν και το ανύ-
παρκτο μέλλον του εγγονού
της αλλά και ολόκληρης της
Τροίας (στ. 1180-1206)

Τα λόγια του Αστυάνακτα παρατίθενται σε ευθύ
λόγο. **Τι επιτυγχάνεται** με τη συγκεκριμένη
γλωσσική επιλογή;

Η ασπίδα του Έκτορα, που πολλές
φορές τον είχε προφυλάξει από
τους Αχαιούς, **δε λειτουργεί ως**
προστασία για τον γιο του, **αλλά**
ως φέρετρο!

1200 Τρέξτε κι απ' τα στολίδια που μας μένουν
φέρτε για το νεκρό·

Μερικές γυναίκες μπαίνουν μέσα στην καλύβα.

η περίστασή μας
για πράματα μεγάλα πια δεν είναι·
φτωχό μου, θα σου δώσω εκείνα που έχω.
Όποιος την ευτυχία του καμαρώνει
σαν κάτι απαρασάλευτο, είν' ανόητος·
σαν τον τρελό τον άνθρωπο και η τύχη,
ιδιότροπη πηδά απ' τη μια στην άλλη,
δε μένει πάντα σ' έναν η ευτυχία.

Βρες στο κείμενό σου την παρακάτω
φράση και **υπογράμμισέ** την:

«κούδεις αὐτὸς εὐτυχεῖ ποτε.»

Θυμήσου τα λόγια της Κασσάνδρας στους
στίχους 446-447 («Νύχτα, αλήθεια, ... σε
δείχνει η τύχη»)! Λέει κάτι παρόμοιο;

Οι γυναίκες ξανάρχονται με νεκροστολίσματα.

ΧΟΡ. Νά, λάφυρα τρωαδίτικα οι γυναίκες
κρατούν, για νεκροστόλισμα τα φέρνουν.
ΕΚΑ. Παιδί μου, του πατέρα σου η μητέρα
προσφέρειν αυτά σ' εσένα· όχι γιατί
τους συνομήλικούς σου έχεις νικήσει
1210 σε αγώνες ιππικούς ή αγώνες τόξων,
που τους τιμούν με μέτρο οι Τρωαδίτες·
δώρα από βιος δικό σου· μα η Ελένη
σου τ' άρπαξε όλα πια η καταραμένη,
κοντά σ' αυτά και τη ζωή σου πήρε
κι όλο το σπιτικό σου έχει ρημάξει.

Ο στολισμός του νεκρού
Αστυάνακτα (στ. 1207-1215)

Ποια θεωρεί υπεύθυνη και για τον
θάνατο του Αστυάνακτα η Εκάβη;

Άκουσε στο διαδίκτυο τη συγκλονιστική
ερμηνεία-θρήνο της Εκάβης, Αλέκα Παϊζη
«Τρωάδες»/Ευριπίδης

Η Εκάβη και ο Χορός θρηνούν για τον άδοξο χαμό του
Αστυάνακτα. Δε θρηνούν μόνο για τον νεκρό, όμως, αλλά και
για τον χαμό της Τροίας, διότι, όπως υποδηλώνει και το όνομά
του, (ἄστν + ἄναξ) θα ήταν ο συνεχιστής του βασιλείου.

Διεθνές Φεστιβάλ Αρχαίου Ελληνικού Δράματος,
«Τρωάδες», 2018, σκην. Αντρέας Χριστοδουλίδης.
Πηγή: <https://www.greekdramafest.com>

3^η Υποενότητα (στ. 1216-1259)
Ο Χορός μοιρολογεί μαζί με την Εκάβη

ΧΟΡ. Την καρδιά μου 'χεις αγγίζει, την καρδιά·
οχ οϊμένα,
που προσμέναμε σ' εσένα
το μεγάλο της πατρίδας βασιλιά.

ΕΚΑ. Με τα λαμπρά τρωικά φορέματα, όσα
θα ταίριαζε στο γάμο σου να θάλεις,
που θα 'παιρνες την πρώτη της Ασίας,
1220 μ' αυτά στολίζω τώρα το κορμί σου.

Κι ω ασπίδα του Έχτορά μου αγαπημένη,
χίλιων τροπαίων καλλίνικη μητέρα,
δέξου από μένα τούτο το στεφάνι·
στο θάνατο θα πας, κι ας μην πεθαίνεις,
μ' αυτό μας το νεκρό· γιατί σου αξίζει
εσέ τιμή, που δεν αξίζει στα όπλα
του κακού και παμπόνηρου Οδυσσέα.

ΧΟΡ. Μες στον κόρφο της η γη
θα σε κλείσει,
δύστυχο, αχ,
ω πικρών δακρύων η θρύση.

Θρήνησε, κυρούλα, πες...

ΕΚΑ. Συφορά!

ΧΟΡ. μοιρολόι πικρό.

1230 **ΕΚΑ.** Ω καημέ!

ΧΟΡ. Ναι, καημένη.

Χαροκάηκες, αχ, οϊμέ.

ΕΚΑ. Σου δένω τις πληγές, έρμος γιατρός,
που τ' όνομα έχει, μα όχι και τη χάρη·
και κάτω κει θα σε γνοιαστεί ο γονιός σου.

ΧΟΡ. Δίνε με τα χέρια

τη χτυπιά

μα πάνω στην άλλη

σα με δυο κουπιά

στ' άμοιρό σου το κεφάλι.

*Η Εκάβη και ο Χορός
στολίζουν, με όσα τους
έχουν απομείνει, τον νεκρό
Αστυάνακτα (στ. 1216-1231)*

Στους στίχους 1218-1220 («με τα λαμπρά τρωικά ... τώρα το κορμί σου»), υπάρχει μια τραγική αντίθεση. **Μπορείς να την εντοπίσεις** και να τη σχολιάσεις;

Γιατί η ασπίδα του Έκτορα είναι καλύτερη και πιο τιμημένη, κατά την άποψη της Εκάβης, από το τόξο του Οδυσσέα; **Γιατί** η Εκάβη χαρακτηρίζει τον Οδυσσέα «κακό» και «παμπόνηρο»;

*Η Εκάβη φροντίζει το πληγωμένο σώμα
του Αστυάνακτα (στ. 1232-1239)*

Γιατί ο Χορός προτρέπει την Εκάβη να χτυπά το κεφάλι της; **Τι συμβολίζει** αυτή η κίνηση; Ανάφερε κι άλλες παρόμοιες κινήσεις.

Μικρή διακοπή· η Εκάβη βυθίζεται σε σκέψη· ύστερ' από λίγο μιλεί κάπως πιο ήρεμα.

ΕΚΑ. Αγαπητές μου...

ΧΟΡ. Είμαστ', Εκάβη, δικές σου,
πες μας τί θέλεις.

1240 **ΕΚΑ.** Δεν είχαν οι θεοί λοιπόν άλλη έγνοια,

*Η Εκάβη παραπονιέται για τη στάση των
θεών απέναντι στην Τροία (στ. 1240-1245)*

παρά μονάχα εμάς να τυραννούν,
ένα ήτανε το μίσος τους, η Τροία,
κι ανώφελα τους κάναμε δυσίες.
Μα τ' όνομά μας, αν συθέμελα έτσι
δε μας βούλιαζε η τύχη, θα χανόταν,
δε θα 'γραφαν για μας τραγούδια και ύμνους,
που θα τα λεν γενιές μελλοντικές.

Στους στρατιώτες.

Ποιους μέμφεται αυτή τη φορά η Εκάβη;
Ποιους κατηγορεί για την καταστροφή της
Τροίας; Φταίει η Ελένη ή κάποιος άλλος;

Η Εκάβη μέμφεται
τους θεούς

Σύρτε, θάψτε το εσείς στον κρύο του τάφο·
το νεκροστόλισμα έγινε, όσο πρέπει.
Λίγο τούς γνοιάζει τους νεκρούς αν πλούσια
θα τους προσφέρουν δώρα· αυτά είναι, λέω,
1250 των ζωντανών ανόητες ξιπασιές.

Το σώμα του Αστυάνακτα
παραδίδεται για ταφή
(στ. 1246-1259)

Οι στρατιώτες παίρνουν το νεκρό πάνω στην ασπίδα και φεύγουν.

ΧΟΡ. Αχ η δύστυχη μάνα σου,
που μ' εσένα οι τρανές της ζωής της βουλιάξαν ελπίδες.
Σε μακάριζαν που ήσουν βλαστάρι μεγάλης γενιάς,
αχ και μ' άσπλαχνο θάνατο πήγες.

Στο βάθος, πάνω στα τείχη, πηγαινοέρχονται
στρατιώτες με αναμμένα δαδιά στα χέρια.

Κρυπτόλεξο

Γιά κοιτάζτε, κοιτάζτε·
ποιοί ειν' αυτοί
που εκεί πάνω στις Τροίας τις σκεπές
αναμμένα στα χέρια τους παίζουν δαδιά;
Κι άλλο τώρα κακό θα χτυπήσει την πόλη.

Οι Τρωάδες/Τρωαδίτισσες βλέπουν
στρατιώτες με δαυλούς πάνω στο κάστρο.
Αναρωτιούνται ποια άλλη συμφορά τις
περιμένει.

**Γιατί βρίσκονται εκεί οι άντρες;
Τι υποθέτεις;**

Η φωτογραφία από τη διάσημη παράσταση των «Τρωάδων»
σε σκηνοθεσία του Andrei Serban και Elizabeth Swados
στο La Mama Experimental Theatre Club (1974). Το κοινό
μετακινούνταν σε διαφορετικά σημεία, βάζοντας τους θεατές
σε ρόλο εμπλεκόμενου μάρτυρα.

Πηγή: <https://thetrojanwomenproject.org>

ΕΞΟΔΟΣ (στ. 1118-1332) Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΤΡΟΙΑΣ ΚΑΙ Η ΑΡΧΗ ΝΕΩΝ ΣΥΜΦΟΡΩΝ ΓΙΑ ΤΙΣ ΤΡΩΑΔΕΣ/ΤΡΩΑΔΙΤΙΣΣΕΣ

Αφίσα από την παράσταση των «Τρωάδων» του Κ.Θ.Β.Ε. το 1966, σε σκηνοθεσία Σωκράτη Καραντινού.
Πηγή: <https://www.ntng.gr>

Όλες οι διαδικασίες στολισμού του νεκρού έχουν ολοκληρωθεί και το σώμα του μεταφέρεται για να το ενταφιάσουν. Τώρα, όμως, κι άλλες συμφορές περιμένουν την Εκάβη και τις Τρωάδες/Τρωαδίτισσες. Η Τροία καίγεται, το κάστρο γκρεμίζεται και οι γυναίκες οδηγούνται στα καράβια των Αχαιών για να πάρουν τον δρόμο της σκλαβιάς.

4^η Υποεπότητα (στ. 1260-1332)

Η Εκάβη και ο Χορός πονούν για τις επερχόμενες συμφορές τους

Έρχεται ο Ταλθύβιος και γυρίζοντας κατά το βάθος φωνάζει.

1260 **ΤΑΛ.** Ε! Οι ομαδάρχες που εντολή έχουν λάβει να κάψουνε την πόλη αυτή του Πριάμου τί καρτερούν με τους δαυλούς στα χέρια; Βάλτε φωτιά, που να μη μείνει λώθρα⁵⁸! Φωτιά! Και τότε πια ευχαριστημένοι θα φύγουμε να πάμε στην πατρίδα.

Στις γυναίκες.

Και, για να πω μεμιάς δυο προσταγές, Τρωαδίτισσες, να 'στε έτοιμες, και μόλις των αρχηγών η σάλπιγγα βαρέσει, να τρέξετε να μπείτε στα καράβια. Κι εσύ, κυρούλα, εσύ δυστυχημένη,

1270 θα πας μαζί με τούτους· ο Οδυσσέας, που σκλάβα του κληρώθηκες να γίνεις, τους στέλνει τώρα εδώ, για να σε πάρουν **ΕΚΑ**. Των συμφορών μου, νά, το τέρμα φτάνει, νά, φτάνει το κορύφωμα· αχ η μαύρη· η χώρα μες στις φλόγες, κι εγώ φεύγω.

Γυρίζει κατά το βάθος.

Όσο μπορείτε, γέρικά μου πόδια, μες στους βαρβάρους, τώρα πια θα χάσεις το δοξασμένο σου όνομα. Σε κρίνει,

Ο Ταλθύβιος ανακοινώνει στις γυναίκες της Τροίας τις εντολές των Ελλήνων (στ. 1260-1271)

Μπορείς να βρεις και να υπογραμμίσεις τις εντολές των Αχαιών, τις οποίες μεταφέρει ο Ταλθύβιος στις Τρωάδες/Τρωαδίτισσες; Να τις σχολιάσεις.

Η Εκάβη απελπισμένη προσπαθεί να αυτοκτονήσει. Σώζεται με την παρέμβαση του Ταλθύβιου (στ. 1272-1286)

Υπογράμμισε τους στίχους, στους οποίους φαίνεται η καταστροφή της Τροίας.

⁵⁸ έκφραση «να μη μείνει λώθρα» (λέγεται ως κατάρα): να μη μείνει τίποτε όρθιο, να καταστραφεί ολοσχερώς.

κι εμάς στην ξενιτιά μάς παίρνουν σκλάβες.
1280 Θεοί! Μα τί τους κράζω; Τόσες, τόσες
τους φώναξα φορές και δεν ακούσαν.
Στις φλόγες! Πάμε! Ο πιο καλός για μένα
θάνατος, να καώ με την πατρίδα.

Τρέχει όσο μπορεί προς το βάθος.

ΤΑΛ. Οι συμφορές σε τρέλαναν, καημένη.

Στους ακολούθους του.

Μην την ακούτε· πάρτε την· ανήκει
στον Οδυσσέα, και χρέος μας να την πάμε.

Μερικοί στρατιώτες παίρνουν την Εκάβη και τη
φέρνουν πίσω.

(α' στροφή) **ΕΚΑ.** Οχ οϊμένα, οϊμένα, οϊμέ!

Απ' το θρόνο σου εκεί πάνου,
ω τρανέ του Κρόνου γιε,
της Φρυγίας μεγάλη αφέντη,
της γενιάς μας αρχηγέ,
βλέπεις άραγε ή δε βλέπεις
—συφορά!—

πού κατάντησε η γενιά

1290 του Δαρδάνου;

ΧΟΡ. Τη μεγάλη Τροία

βλέπει ρημαγμένη·

χάθηκε, αχ·

τίποτ' απ' τη χώρα μας δε μένει.

(α' αντιστροφή) **ΕΚΑ.** Οχ οϊμένα, οϊμένα, οϊμέ!*

Φλόγες, φλόγες το Ίλιο τρώνε,
τριγυρνούν παντού οι φωτιές,
στα στεφάνια ορμούν του κάστρου,
ζώνουν των σπιτιών σκεπές,
μας ρημάζουν τα παλάτια
—συφορά!—

με τις λόγχεις συντροφιά
των οχτρώνε.

ΧΟΡ. Κονταροπαρμένη

πάει η χώρα, πάει·

σαν καπνός

Η Εκάβη προσπαθεί να αυτοκτονήσει
πέφτοντας στις φλόγες, να καεί μαζί
με την αγαπημένη της Τροία.

Η Έξοδος ολοκληρώνεται με έναν
Κομμό, ένα θρηνητικό τραγούδι που
τραγουδούν εναλλάξ ο Χορός με την
Εκάβη. Είναι το μοιρολόι για τον νεκρό
Αστυάνακτα και την Τροία που χάθηκε.

Στον Κομμό, ο Χορός και
η Εκάβη θρηνούν για την
καταστροφή της Τροίας και
για την αιχμαλωσία τους
(στ. 1287-1332)

Φαντάσου και **περίγραψε** τις κινήσεις
και την ένταση της φωνής της Εκάβης
και των γυναικών του Χορού.

Απάντα στις
ερωτήσεις
κρίσης

* Η Έξοδος κλείνει με έναν Κομμό. Κομμός είναι ένα θρηνητικό άσμα, το οποίο τραγουδούσαν εναλλάξ ο Χορός και τα υπόλοιπα πρόσωπα της σκηνής, στη συγκεκριμένη περίπτωση ο Χορός με την Εκάβη.

1300 που άνεμος τον παίρνει και σκορπάει.

Η Εκάβη πέφτει κατάχαμα και χτυπά τη γη.

(β' στροφή) **ΕΚΑ.** Γη, των παιδιών μου τροφέ!

ΧΟΡ. Συφορά!

ΕΚΑ. Νιώστε, παιδιά μου, της μάνας σας είναι η φωνή.

ΧΟΡ. Με μοιρολόι τους νεκρούς απ' τον Άδη, απ' τον Άδη καλείς.

ΕΚΑ. Ναι, και τα γέρικα μέλη στο χώμ' ακουμπώ
ναι, και τη γη με τα δυο μου τα χέρια χτυπώ.

Οι γυναίκες πέφτουν χάμω κι αυτές και χτυπούν τη γη.

ΧΟΡ. Νά, γονατίζω κι εγώ και τον άντρα μου
κράζω, καλώ

μέσ' απ' τον κόρφο της γης.

ΕΚΑ. Μας ξεσηκώνουν, μας παίρνουνε...

1310 **ΧΟΡ.** Ω, πόνο η φωνή σου γεμάτη.

ΕΚΑ. προς της σκλαβιάς μας τη στέγη...

ΧΟΡ. στα ξένα, μακριά απ' την πατρίδα.

ΕΚΑ. Ω!

Πρίαμε, χάδηκες άταφος, πλάι σου δεν είναι οι δικοί σου
κι ούτε που ξέρεις εγώ τί τραβώ.

ΧΟΡ. Θάνατος όσιος τον έχει αναπάφει,
όσο κι αν ήταν ανόσια η σφαγή.

Η Εκάβη και οι γυναίκες του Χορού
πληροφορούν τους νεκρούς τους, για
τη σκλαβιά που τις περιμένει.

Οι νεκροί, όμως, δεν ακούνε...

Οι γυναίκες του Χορού χαρακτηρίζουν
τυχερό τον Πρίαμο που έχει πεθάνει.

Είναι άραγε;

Όλες σηκώνονται και κοιτάζουν κατά την πόλη.

(β' αντιστροφή) **ΕΚΑ.** Χώρ' ακριθή κι ω ναοί,

ΧΟΡ. Συφορά!

ΕΚΑ. φλόγα σάς τρώει φονική και κοντάρι του οχτρού.

ΧΟΡ. Θα σωριαστείτε στη γη μας κι ούτ' όνομα θα 'χετε πια.

1320 **ΕΚΑ.** Όπως σκεπάζει τα ουράνια καπνός φτερωτός,
όμοια και η σκόνη θα κρύψει το σπίτι μου, νά.

ΧΟΡ. Και θα χαθεί και της χώρας μας τ' όνομα,
όλα χαμός,

Τροία δεν έχουμε πια.

Το κάστρο σωριάζεται.

ΕΚΑ. Νιώσατε, ακούσατε τίποτα;

ΧΟΡ. Ο κρότος του κάστρου που πέφτει.

ΕΚΑ. Ένας σεισμός πέρα ως πέρα...

ΧΟΡ. θα κρύψει σαν κύμα την πόλη.

Ακούγονται σάλπιγγες· οι στρατιώτες πλησιάζουν τις γυναίκες.

ΕΚΑ. Ω!

Δόλιο κορμί μου που τρέμεις, οδήγα το βήμα μου, οδήγα·

1330 πάμε ν' αρχίσω ζωή της σκλαβιάς.

ΧΟΡ. Άμοιρη Τροία μας, γλυκιά μου πατρίδα.

Στων Αχαιών τα καράβια τραβώ.

Τα νέα των
Τρώων

Τα βάσανα των γυναικών δεν τελειώνουν εδώ. Το σάλπισμα που είχε αναφέρει ο Ταλθύβιος στην αρχή της ενότητας ακούστηκε.

Η Εκάβη και οι Τρωάδες/Τρωαδίτισσες αναχωρούν για τα πλοία των Αχαιών. **Είναι άραγε το τέλος του έργου και η αρχή** νέων πόνων και συμφορών για τις γυναίκες αυτές;

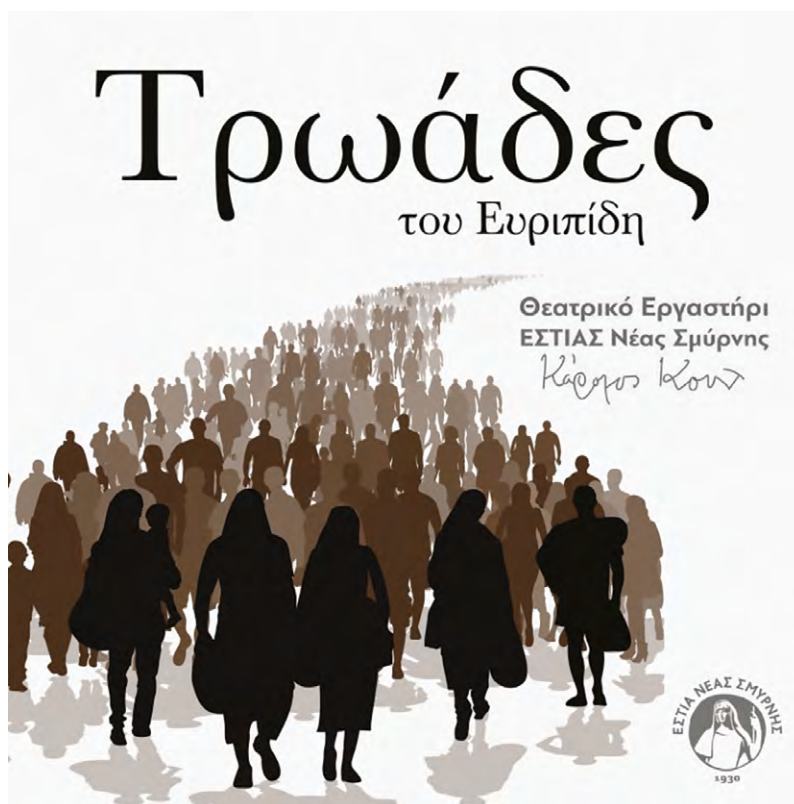
Σωστό-λάθος

Ποιο είναι το
σωστό;

Ποιος το
έκανε;

Τρωάδες

του Ευριπίδη

Θεατρικό Εργαστήρι
ΕΣΤΙΑΣ Νέας Σμύρνης
Κάρολος Κουν

«Τρωάδες» από το Θεατρικό Εργαστήρι ΕΣΤΙΑΣ Νέας Σμύρνης «Κάρολος Κουν»,
2024. Σκηνοθεσία: Ντίνα Αβαγιανού
Πηγή: <https://estia-ns.gr/gr>

Για να καταλάβουμε καλύτερα την εξέλιξη της τραγωδίας απαντάμε σε ερωτήσεις, ερευνούμε, σκεφτόμαστε, συμμετέχουμε, γράφουμε, συνεργαζόμαστε...

Να θυμηθώ να συγκεντρώσω στοιχεία από το κείμενο:

- για τις σκηνοθετικές οδηγίες που περιέχονται στους στίχους 1118-1123 και 1260-1264.
- για τις «φωνές» των χαρακτήρων που υπάρχουν στον μονόλογο του Ταλθύβιου.
- για τη σύνθεση μίας σύντομης διαλογικής σκηνής με υλικό από την αφήγηση του αγγελιαφόρου.
- για τη διάκριση του σκηνικού από τον αφηγηματικό χρόνο.
- για τις σταδιακές αλλαγές του σκηνικού, όπως δηλώνονται στο μοιρολόι της Εκάβης. Αποτυπώνονται στο σκηνικό της παράστασης;

Ας αναρωτηθούμε όλοι μαζί:

1. Γιατί ο Ταλθύβιος βιάζεται να αποχωρήσει με το καράβι από την Τροία; Ανυπομονεί να γυρίσει στην πατρίδα του ή δεν αντέχει να βλέπει την οδύνη της Εκάβης και των γυναικών της Τροίας;
2. Να εντοπίσεις και να καταγράψεις το απόσπασμα της 2ης υποενότητας, στο οποίο αναφέρεται ο λόγος, για τον οποίο οι Αχαιοί σκότωσαν τον Αστυάνακτα. Ποιος είναι;
3. Ο Ευριπίδης παρουσίασε τον πόλεμο από τη σκοπιά των αιχμάλωτων γυναικών και τόνισε την εικόνα της φρίκης και τις βαναυσότητες των νικητών. Πιστεύεις ότι ο φόνος του Αστυάνακτα είναι η πιο φρικαλέα πράξη της τραγωδίας; Να αιτιολογήσεις την απάντησή σου.
4. Ποια ήταν η σχέση που είχε η Εκάβη με τον μικρό Αστυάνακτα; Από πού το συμπεραίνεις;

Ας δράσουμε...

5. Να προσθέσεις στο κείμενο έναν θεατρικό μονόλογο, όπου ο Ταλθύβιος εκφράζει τα συναισθήματά του για την Ανδρομάχη, την Εκάβη και τις Τρωάδες/Τρωαδίτισσες. Στην απάντησή σου, να συμπεριλάβεις και τους στίχους 1130-1131 «μαζί του κι η Ανδρομάχη ... Δάκρυα στα μάτια μου ήρθαν».
6. Ο Χίλων ο Λακεδαιμόνιος, ένας από τους επτά σοφούς της Αρχαίας Ελλάδας, προέτρεπε τους ανθρώπους να μη βασίζονται στην τύχη. Παράλληλα, η Αθηνά και ο Ποσειδώνας είχαν προφητεύσει ότι οι Έλληνες δε θα έχουν καλό τέλος στο ταξίδι του γυρισμού τους στην πατρίδα, η Κασσάνδρα αναφέρθηκε στην τύχη του Αγαμέμνονα και το ολέθριο τέλος του, ενώ τώρα η Εκάβη αναφέρει ότι η ευτυχία και η τύχη ενός ανθρώπου δε διαρκεί για πάντα. Η ζωή έχει ανατροπές. Να εντοπίσεις τα κοινά σημεία των παραπάνω απόψεων και να εκφράσεις τη δική σου άποψη για την έννοια της τύχης και τον ρόλο της στη ζωή του ανθρώπου.

Ας συνοψίσουμε...

1. Να συμπληρώσεις τα κενά με βάση όσα παρακολούθησες στην Έξοδο.

Οι πιο πολλοί έχουν αναχωρήσει για την Ένα πλοίο ελληνικό βρίσκεται ακόμα στην Ο εμφανίζεται πάλι στην με που φέρνουν το του Αστυάνακτα πάνω στην του Ανακοινώνει στην

ότι η έφυγε βιαστικά με τον για την και δεν μπορεί να θάψει τον γιο της. Η ταφή του νεκρού πρέπει να γίνει από την Εκάβη, εκείνη που ήλπιζε πως ο μικρός Αστυάνακτας θα μπορούσε να αναστηλώσει την Το όνειρό της όμως για την Τροία δε θα πραγματοποιηθεί, αφού ο μοναδικός του είναι Η Εκάβη φροντίζει τις του εγγονού της, του προσφέρει όσα στολίδια διαθέτει, τον εναποθέτει πάνω στην του και τον παραδίδει στους να τον ενταφιάσουν. Η Εκάβη θρηνεί, ενώ οι γυναίκες του με τρόμο βλέπουν άντρες με πάνω στο Αμέσως φλόγες ξεπηδούν πάνω από την πόλη. Η Εκάβη τρέχει να πέσει στις που την πατρίδα της. Τη σταματούν οι στρατιώτες μετά από εντολή του Πέφτει στη γη κι αυτή και οι του Χορού και χτυπώντας τη με τα τους ζητούν βοήθεια από τους του Κάτω Κόσμου. Ξαφνικά ακούγεται δυνατός και η τρέμει. Το γκρεμίζεται. Ακούγεται σάλπισμα, ένδειξη ότι οι γυναίκες πρέπει να πάνε στα Η έξοδος της τραγωδίας σηματοδοτεί την αναχώρηση των αιχμάλωτων οι οποίες πρέπει να στα πλοία των Το έργο όμως δεν ολοκληρώνεται με την της Τροίας, διότι ξεκινούν νέες για τις Τρωάδες/Τρωαδίτισσες που πάνε στην Ελλάδα.

2. Γράψε, μετά την ολοκλήρωση της Εξόδου, τρία πράγματα που έμαθες, δύο που θέλεις να μάθεις και μία απορία που έχεις.

.....

.....

.....

.....

.....

Αξιολόγησε την Έξοδο:

- Μπορείς να χρησιμοποιήσεις τρία επίθετα για να περιγράψεις την Έξοδο:

Εθνικό Θέατρο, «Τρωάδες», 2015, σκην. Σωτήρης Χατζάκης.

Πηγή: <https://www.n-t.gr>

3^η ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ - ΕΠΑΝΑΛΗΨΗ

1. Οι «Τρωάδες»/«Τρωαδίτισσες» είναι ωδή στον ανθρώπινο πόνο. Τον πόνο που προκαλεί ο πόλεμος στους ανθρώπους. Η τραγωδία έχει ολοκληρωθεί. Ο ανθρώπινος πόνος παίρνει οικουμενικές διαστάσεις. Ο θρήνος των γυναικών (μανάδων, συζύγων, αδελφών) τονίζει την αγριότητα και τη σκληρότητα του ανθρώπου. Πόσο επίκαιρο θεωρείς ότι είναι το έργο του Ευριπίδη;
Γράψε μια παράγραφο στο τετράδιό σου καταθέτοντας την άποψή σου και δίνοντας σύγχρονα παραδείγματα της φρικαλεότητας του πολέμου. Μπορείς να χρησιμοποιήσεις και φωτογραφικό υλικό από το διαδίκτυο.
2. Συζητήστε για το αν επιτυγχάνεται, πώς και γιατί η αριστοτελική κάθαρση στο τέλος της τραγωδίας.
3. Είτε ατομικά είτε σε ομάδες να δημιουργήσετε: α) μία χρονογραμμή με τα βασικά γεγονότα της τραγωδίας και β) να επιλέξετε μία ηρωίδα και να της δώσετε φωνή, γράφοντας τι θα μας έλεγε για όσα βίωσε.
4. Στην αρχαία ελληνική τραγωδία τα αφηγηματικά μέρη εναλλάσσονται με τα λυρικά. Μπορείς να σκεφτείς σύγχρονα είδη θεάτρου, στα οποία συνυπάρχουν η πρόζα και το τραγούδι;
5. Να τοποθετήσεις στις παρακάτω στήλες τις φράσεις που αντιστοιχούν σε κάθε πρόσωπο. (Κάποιες φράσεις ταιριάζουν σε περισσότερες στήλες.)
 - προφητεύει τον θάνατο της ίδιας και του Αγαμέμνονα,
 - έχασε τον άντρα της,
 - δεν αντιστέκεται στην ομορφιά της Ελένης,
 - θεωρεί ότι δεν είναι υπεύθυνη για την καταστροφή της Τροίας,
 - από βασίλισσα θα γίνει αιχμάλωτη του Νεοπτόλεμου,
 - από βασίλισσα θα γίνει αιχμάλωτη του Μενέλαου,
 - από βασίλισσα θα γίνει αιχμάλωτη δούλα στο παλάτι του Οδυσσέα,
 - θανατώθηκε στον τάφο του Αχιλλέα,
 - θάβει τον Αστυάνακτα,
 - έχει ήδη πεθάνει ο γιος της,
 - προβαίνουν σε έναν «αγώνα λόγου».

Δημιουργία
ινφογραφήματος
και ψηφιακού
χαρακτήρα

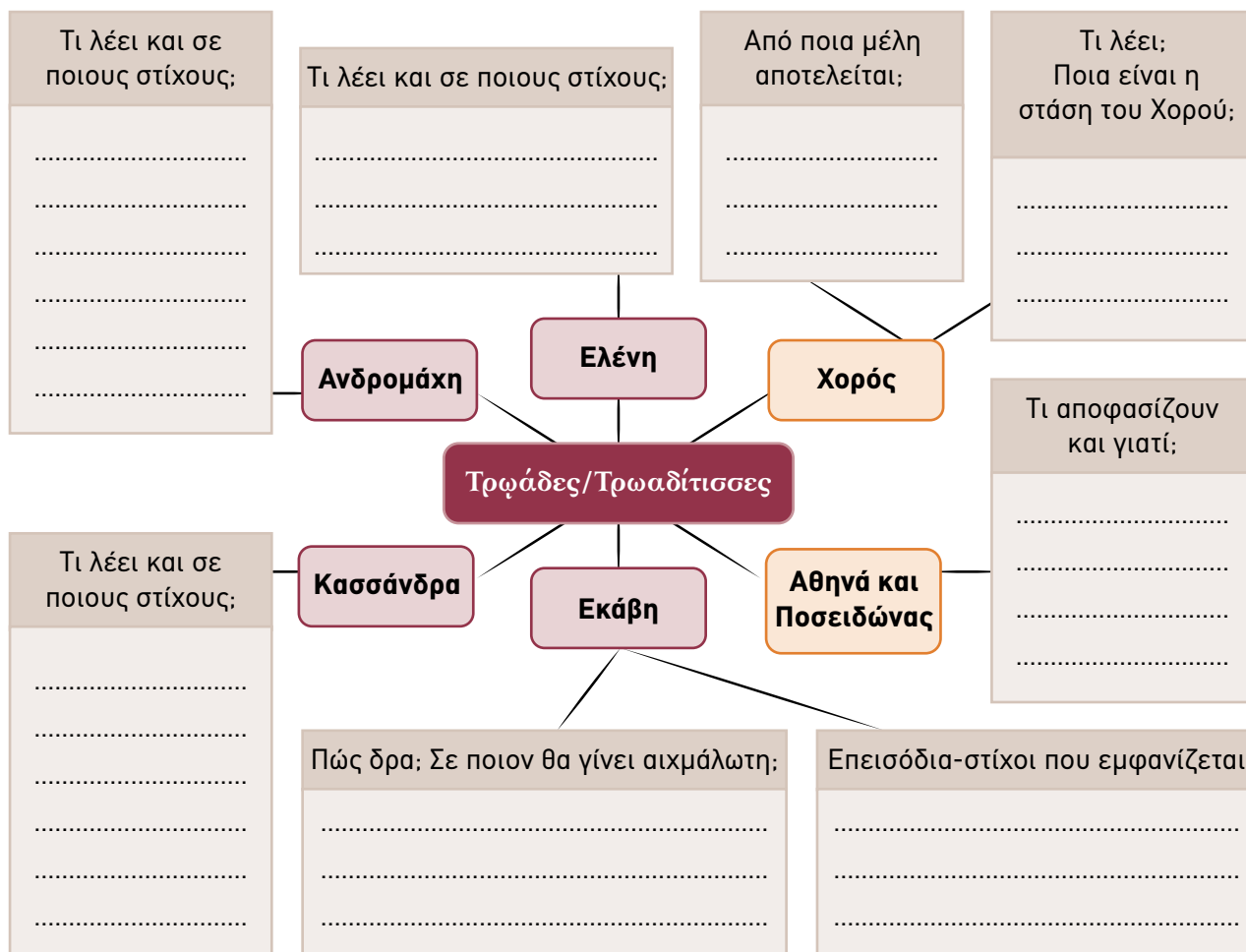
Διαδραστικό
παιχνίδι
ερωτήσεων

Εκάβη	Κασσάνδρα	Πολυξένη	Ανδρομάχη	Ελένη	Μενέλαος

6. Διάλεξε έναν από τους πρωταγωνιστές ή τους δευτεραγωνιστές της τραγωδίας. Ας τον φέρουμε στο σήμερα. Ας υποθέσουμε ότι γράφει στο ημερολόγιό του. Γράψε μία σελίδα στο ημερολόγιό του για όσα συνέβησαν και όσα ένιωσε, μπαίνοντας στη θέση του, λίγους μήνες μετά τα όσα διαδραματίστηκαν.
7. Τι σου άρεσε και τι δε σου άρεσε στην τραγωδία «Τρωάδες»/«Τρωαδίτισσες»; Θα άλλαζες κάτι και τι στην υπόθεση;
8. Οι «Τρωάδες» διδάχτηκαν το 415 π.Χ. Να παρουσιάσεις το ιστορικό και κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο της εποχής. Θεωρείς ότι ο Ευριπίδης επηρεάστηκε από αυτές τις συνθήκες; Να αιτιολογήσεις την απάντησή σου.
9. Ζητήματα που απασχολούν την αρχαία τραγωδία είναι: α) η Μοίρα, β) ο ρόλος των θεών, γ) η ανθρώπινη ευθύνη και δ) η αλαζονική συμπεριφορά. Να γράψεις μία σύντομη παράγραφο (60-70 λέξεις) για καθένα από αυτά, εξηγώντας πώς εκδηλώνεται στο έργο.
10. Ο Ευριπίδης ανάμεσα σε άλλα έχει χαρακτηριστεί ως «βαθύς ερευνητής της ανθρώπινης ψυχολογίας» και «άνθρωπος της εποχής των σοφιστών». Μπορείς να επιβεβαιώσεις τους παραπάνω ισχυρισμούς με παραδείγματα από τις «Τρωάδες»/«Τρωαδίτισσες»;
11. Ποια συναισθήματα σου προκάλεσε η τραγωδία; Τι σε προβλημάτισε περισσότερο; Να αιτιολογήσεις την απάντησή σου.
12. Η εξοικείωση με την τραγωδία του Ευριπίδη νομίζεις ότι θα σε οδηγήσει να παρακολουθήσεις μια παράσταση των «Τρωάδων»;

13. Να συμπληρώσεις τον παρακάτω εννοιολογικό χάρτη με βάση όσα διαδραματίστηκαν στην τραγωδία.

ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ

Θεατρικό
γλωσσάρι

ΑΓΓΕΛΟΣ δευτεραγωνιστικός δραματικός ρόλος, ανώνυμος ως επί το πλείστον, ο οποίος εκφωνεί συνήθως έναν εκτενή αφηγηματικό μονόλογο (**αγγελική ρήση**), με τον οποίον συμβάλλει στην εξέλιξη της σκηνικής δράσης. Επιπλέον διαλέγεται με τους κεντρικούς χαρακτήρες ή/και τον Χορό. Προσφέρει πληροφορίες για γεγονότα που λαμβάνουν χώρα σε μακρινά μέρη ή σε εσωτερικούς χώρους οίκων/ναών (στην περίπτωση αυτή ονομάζεται **εξάγγελος**).

ΑΓΩΝ διαλογική αντιπαράθεση μεταξύ δύο κεντρικών δραματικών χαρακτήρων. Εμπεριέχει και κοινοποιεί στο κοινό μία διαμάχη ή μία σύγκρουση απόψεων που αποτελεί το ιδεολογικό κέντρο της τραγωδίας.

ΑΚΟΥΣΤΙΚΗ τα υπαίθρια αρχαία ελληνικά θέατρα, σκαμμένα στις πλαγιές των λόφων, πρόσφεραν ιδανικές συνθήκες για τον ήχο. Το ίδιο και τα ρωμαϊκά θέατρα με την υπερυψωμένη πρόσοψη.

ΑΛΛΑΓΗ ΣΚΗΝΙΚΩΝ τα σκηνικά άλλαζαν, εφόσον αυτό ήταν απαραίτητο, σε κοινή θέα.

ΑΜΑΡΤΙΑ το λάθος, η εσφαλμένη εκτίμηση του κεντρικού συνήθως τραγικού προσώπου, το οποίο έχει πνευματικό και όχι ηθικό χαρακτήρα.

ΑΜΟΙΒΑΙΟΝ λυρικό ποίημα που τραγουδούν εναλλάξ στη σκηνή: α) τα μέλη του Χορού, β) μέλη του Χορού με τους υποκριτές, γ) οι υποκριτές μεταξύ τους.

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ η κατάσταση, κατά την οποία ο τραγικός χαρακτήρας μεταβαίνει από την άγνοια στη γνώση. Συνήθως πρόκειται για την αποκάλυψη της συγγενικής σχέσης που συνδέει δύο δραματικά πρόσωπα, γεγονός που επηρεάζει καταλυτικά την εξέλιξη της πλοκής.

ΑΝΤΙΛΑΒΗ η διάσπαση του στίχου σε δύο ή τρία μέρη και η ταυτόχρονη εναλλαγή των ομιλητών. Χρησιμοποιείται σε στιγμές κορύφωσης του δράματος ή μεγάλης έντασης.

ΑΝΤΙΣΤΡΟΦΗ το σύστημα των στίχων ενός τραγουδιού προορισμένο για τα μέλη του Χορού που έχει μετρική και ρυθμική αντιστοιχία με τη στροφή, την οποία ακολουθεί.

ΑΠΟ ΜΗΧΑΝΗΣ ΘΕΟΣ το θεϊκό πρόσωπο που εμφανίζεται ως δραματικός χαρακτήρας στην τραγική σκηνή με ειδικό μηχανήμα (τη μηχανή ή αιώρημα). Παρεμβαίνει, όταν οι εξελίξεις έχουν

οδηγήσει σε αδιέξοδο, για να προσφέρει με την παρέμβασή του ευνοϊκή λύση στο δράμα.

ΒΡΟΝΤΕΙΟ μηχανήμα που χρησίμευε για παραγωγή ήχων βροντής στη διάρκεια της παράστασης.

ΔΙΑΖΩΜΑ ημικυκλικός διάδρομος, παράλληλος προς την ορχήστρα, που χωρίζει σε ζώνες διαφορετικού ύψους το κοίλο. Μέσα από αυτό βαδίζουν οι θεατές, για να πάρουν τις θέσεις τους.

ΔΙΑΝΟΙΑ το σύνολο των απόψεων, των αντιλήψεων, των σκέψεων και των επιχειρημάτων του τραγικού χαρακτήρα, που εκφράζονται με τον λόγο.

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ η παράσταση της τραγωδίας στο αρχαίο θέατρο. Επίσης τα επίσημα πρακτικά των δραματικών αγώνων, που περιείχαν ονόματα των τραγικών ποιητών που συμμετείχαν στους αγώνες, των χορηγών και των πρωταγωνιστών, τους τίτλους των έργων και τα αποτελέσματα της κρίσης.

ΔΙΟΥΡΑΜΒΟΣ γιορταστικό τραγούδι και είδος της χορικής ποίησης με ενθουσιώδη χαρακτήρα, που τραγουδιόταν από χορευτές (άντρες/αγόρια) στο πλαίσιο της διονυσιακής λατρείας με τη συνοδεία αυλού. Το περιεχόμενο ήταν εμπνευσμένο στην αρχή από τη ζωή και τις περιπέτειες του Διόνυσου. Θεωρήθηκε πρόδρομος της τραγωδίας.

ΔΡΑΜΑ το λογοτεχνικό είδος που προϋποθέτει όχι απλή ανάγνωση κειμένου αλλά και τη σκηνική αναπαράστασή του.

ΕΔΩΛΙΟ η θέση για τον κάθε θεατή.

ΕΚΚΥΚΛΗΜΑ τροχήλατη εξέδρα, που χρησίμευε για να εμφανιστούν πάνω της μπροστά στο κοινό αναπαραστάσεις γεγονότων και ομοιώματα νεκρών (δολοφονίες, θάνατοι ή αυτοκτονίες) που κανονικά λάμβαναν χώρα στο εσωτερικό του χώρου, όπου εξελισσόταν η τραγωδία.

ΕΚΣΤΑΣΗ Συναισθηματική μέθη που ταύτιζε τους υποκριτές και τους άντρες του Χορού με τους Σατύρους, και τους μετέθετε σε μια κατάσταση θεϊκή. Για την επιτυχία της έκστασης τα πρόσωπα του δράματος μεταμφιέζονταν.

ΕΛΕΟΣ η συμπόνια που αισθάνονταν οι θεατές στη διάρκεια της παράστασης για τον τραγικό ήρωα, ο οποίος, ενώ ήταν ευτυχισμένος, βρίσκεται από τη

μία στιγμή στην άλλη σε συνθήκες μεγάλης δυστυχίας, χωρίς να είναι ανήθικος.

ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΡΑΓΩΔΙΑΣ η αρχαία ελληνική τραγωδία διακρίνεται από ενότητα: α) **υπόθεσης**, δηλαδή παρουσιάζει ένα μόνον επεισόδιο από τη ζωή των χαρακτήρων που παίρνουν μέρος σ' αυτήν· β) **χώρου**, δηλαδή όσα γεγονότα παρασταίνονται σκηνικά διαδραματίζονται στον ίδιο τόπο, ενώ αυτά που συμβαίνουν μακριά ή κάπου αλλού τα αφηγούνται οι αγγελιαφόροι και γ) **χρόνου**, δηλαδή τα γεγονότα εκτυλίσσονται σε σύντομο χρονικό διάστημα και ολοκληρώνονται το πολύ σε μία ημέρα.

ΕΞΑΓΓΕΛΟΣ δες στο λήμμα: **ΑΓΓΕΛΟΣ**

ΕΞΑΡΧΩΝ ο πρωτοτραγουδιστής. Τραγουδά τους πρώτους στίχους από ένα τραγούδι και ο Χορός τους επαναλαμβάνει.

ΕΞΟΔΟΣ το τελευταίο από τα επικά κατά ποσόν μέρη της τραγωδίας, που ξεκινά μετά το τελευταίο στάσιμα.

ΕΠΕΙΣΟΔΙΟ το κατεξοχήν επικό κατά ποσόν μέρος μίας τραγωδίας, που επιτελείται ανάμεσα σε δύο στάσιμα.

ΕΠΙΠΑΡΟΔΟΣ το τραγούδι που ερμηνεύει ο Χορός μετά την επιστροφή του στην ορχήστρα, από την οποία για κάποιον λόγο είχε προσωρινά απομακρυνθεί.

ΕΠΩΔΟΣ η τρίτη στροφή του χορικού τραγουδιού, μετά τη στροφή και την αντιστροφή.

ΗΘΟΣ ο χαρακτήρας των δραματικών προσώπων.

ΘΕΟΛΟΓΕΙΟ ο εξώστης στη στέγη της σκηνής, όπου έκαναν την εμφάνισή τους οι θεοί ή οι ημίθεοι.

ΘΕΩΡΙΚΑ οικονομική ενίσχυση που η πόλη πρόσφερε αρχικά στους οικονομικά ασθενείς, ώστε να καλύψουν το κόστος του εισιτηρίου και να παρακολουθήσουν τη θεατρική παράσταση. Από την εποχή του Περικλή τα θεωρικά προσφέρονταν σε όλους τους πολίτες.

ΘΥΜΕΛΗ βωμός στο κέντρο της ορχήστρας, αφιερωμένος στον Διόνυσο.

ΚΑΘΑΡΣΗ πρόκειται για τον πιο σκοτεινό όρο της αριστοτελικής θεωρίας για την αρχαία ελληνική τραγωδία. Δες τις πληροφορίες της εισαγωγής.

ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΙΚΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΑΝΑΓΚΑΙΟΝ αριστοτελική αισθητική αρχή, που αποτελεί κριτήριο επιτυχίας του τραγικού μύθου. Σημαίνει ότι η μορφή, η πλοκή και η σύνθεση της τραγωδίας πρέπει να είναι στοιχεία φυσικά, εύλογα, λογικά, αληθοφανή (εϊκός)· ακόμη ότι πρέπει να συμφωνούν με την αισθητική και την ηθική αναγκαιότητα (*ἀναγκαῖον*).

ΚΕΡΚΙΔΑ κάθε σειρά καθισμάτων που αναπτύσσεται βαθμιδωτά ανάμεσα στις κλίμακες (διαδρόμων με σκάλες) του αμφιθεατρικού θεατρικού χώρου (κοίλου).

ΚΛΙΜΑΚΑ βαθμίδα.

ΚΟΘΟΡΝΟΣ παπούτσι με υπερυψωμένο και χοντρό πέλμα που φορούσαν οι υποκριτές για λόγους πρακτικούς (για να τους βλέπουν και όσοι κάθονταν σε απομακρυσμένες θέσεις) και εντυπωσιασμού (για να φαίνονται μεγάλοπρεποι). Επειδή εφάρμοζε και στα δύο πόδια, επικράτησε έτσι να αποκαλείται όποιος μεταβάλλει πεποιθήσεις ανάλογα με τις περιστάσεις.

ΚΟΙΛΟ το τμήμα του αρχαίου θεάτρου που περιείχε τις θέσεις των θεατών.

ΚΟΜΜΟΣ το θρηνητικό τραγούδι που τραγουδούσαν εναλλάξ ένα ή περισσότερα δραματικά πρόσωπα από κοινού με τον Χορό.

ΛΕΞΗ το γλωσσικό ένδυμα και τα σχήματα λόγου του κειμενικού σώματος της τραγωδίας.

ΛΟΓΕΙΟ ο ξύλινος στενός χώρος ανάμεσα στο παράπηγμα της σκηνής και στην ορχήστρα, που αποτελούσε τον κύριο χώρο δράσης των υποκριτών.

ΜΕΛΟΣ ο ρυθμός και οι μελωδίες της τραγωδίας.

ΜΗΧΑΝΗ ανυψωτικό μηχανήμα, μέσα στο οποίο έκανε την εμφάνισή του ένα θεϊκό πρόσωπο.

ΜΟΝΩΔΙΑ ένα τραγούδι εμβόλιμο στα επικά μέρη με κάποια έκταση και αυτονομία που ερμήνευε ένας υποκριτής (αντίστοιχα **ΔΙΩΔΙΑ** ονομάζεται το τραγούδι που εκτελούσαν δύο υποκριτές).

ΜΥΘΟΣ η μυθοπλασία, η πλοκή και η υπόθεση του έργου.

ΟΡΧΗΣΤΡΑ το αρχαιότερο μέρος του θεάτρου, προορισμένο για τον Χορό.

ΟΨΗ η σκηνοθεσία και ό,τι αφορά τη σκηνική παράσταση της τραγωδίας.

ΠΑΡΟΔΟΣ α) το τμήμα της τραγωδίας που διαδέχεται τον πρόλογο· β) το τραγούδι με το οποίο μπαίνει ο Χορός στην ορχήστρα· γ) οι δύο πλευρικές είσοδοι του θεατρικού οικοδομήματος.

ΠΕΡΙΑΚΤΟΙ το σύστημα από δύο ξύλινους πρισματικούς στύλους που ήταν τοποθετημένοι κατά μήκος της σκηνής και χρησίμευαν για την εναλλαγή του σκηνικού.

ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑ η απότομη αλλαγή της κατάστασης του κεντρικού τραγικού χαρακτήρα, η μεταβολή συνήθως από την ευτυχία στη δυστυχία.

ΠΡΟΑΓΩΝΑΣ μία τελετή, στη διάρκεια της οποίας ο ποιητής, ο Χορός, οι υποκριτές χωρίς μάσκα και

ο χορηγός κάθε τετραλογίας ανέβαιναν διαδοχικά σε μία εξέδρα και παρουσιάζονταν στο κοινό.

ΠΡΟΕΔΡΙΑ θέση για τους επίσημους, στην πρώτη σειρά του κοίλου.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ο πρώτος λόγος του ηθοποιού. Το τμήμα της τραγωδίας που προηγείται της εισόδου του Χορού στην ορχήστρα.

ΠΡΟΣΩΠΕΙΟ η μάσκα του υποκριτή.

ΡΑΒΔΟΥΧΟΣ κρατικός υπάλληλος που φρόντιζε για την τάξη τις ημέρες των δραματικών αγώνων.

ΣΚΕΥΗ ό,τι φορούσαν οι υποκριτές στη διάρκεια της παράστασης, δηλαδή τα κοστούμια και τα προσωπεία, καθώς επίσης και τα σκηνικά αντικείμενα του έργου.

ΣΚΗΝΗ το τμήμα του θεάτρου που τελευταίο απέκτησε οριστική μορφή. Αρχικά ήταν ένα πρόχειρο ξύλινο κατασκεύασμα στην ελεύθερη άκρη της ορχήστρας. Λειτουργούσε ως αποδυτήριο και ως αποθήκη θεατρικού υλικού. Αποτελούσε φόντο του θεατρικού χώρου και διευκόλυνε την είσοδο και την έξοδο των ηθοποιών από την κεντρική της πύλη.

ΣΤΑΣΙΜΟ το τραγούδι που ερμήνευαν τα μέλη του Χορού, αφού έπαιρναν τη θέση τους στην ορχήστρα, όπου παρέμεναν ως το τέλος του έργου.

ΣΤΙΧΟΜΥΘΙΑ ο διάλογος μεταξύ δύο ή, σπανιότερα, τριών υποκριτών με πυκνή και σύντομη διατύπωση, ο οποίος διεξάγεται με μονόστιχα.

ΤΕΤΡΑΛΟΓΙΑ η δραματική σύνθεση που αποτελείται από τρεις τραγωδίες και ένα σατυρικό δράμα στο τέλος, όλα με την υπογραφή του ίδιου τραγικού ποιητή.

ΤΡΑΓΙΚΗ ΕΙΡΩΝΕΙΑ η κατάσταση, κατά την οποία το κοινό γνωρίζει δεδομένα και εξελίξεις που το κεντρικό τραγικό πρόσωπο αγνοεί.

ΤΡΑΓΙΚΟΣ ΗΡΩΑΣ είναι ο ήρωας που πάσχει, που υποφέρει. Συνήθως η τραγικότητα προκύπτει μέσα από εναλλαγές της μοίρας του από την ευτυχία στη δυστυχία, εξαιτίας είτε της Μοίρας, είτε κάποιου σφάλματος που οφείλεται σε λάθος υπολογισμό ή ύβρη ή επειδή έτσι αποφασίζουν οι θεοί. Οδηγείται στη λύτρωση μέσα από την προσωπική συντριβή, ενώ η ηθική τάξη έχει πλήρως αποκατασταθεί.

ΤΡΑΓΙΚΟΣ ΤΡΟΠΟΣ είδος μουσικής που τραγουδούσαν οι χορευτές, μεταμφιεσμένοι σε τράγους, δηλαδή σε Σατύρους.

ΥΠΟΚΡΙΤΗΣ ο ηθοποιός.

ΥΠΟΡΧΗΜΑ το χαρούμενο τραγούδι.

ΦΟΒΟΣ το συναίσθημα που εμφυσούν στις ψυχές

των θεατών τα βάσανα του κεντρικού τραγικού προσώπου ότι μπορεί να συμβούν σε οποιονδήποτε άνθρωπο, ακόμη και στους ίδιους.

ΧΑΡΩΝΕΙΑ ΚΛΙΜΑΚΑ καταπακτή για την επικοινωνία με τον Κάτω Κόσμο.

ΧΟΡΗΓΟΣ ο ιδιώτης εύπορος χρηματοδότης που συνήθως εθελοντικά αναλάμβανε τα έξοδα για τα μέλη του Χορού, τον χοροδιδάσκαλο, τον αυλητή, σε όλη τη διάρκεια των δοκιμών. Επωμιζόταν επίσης το κόστος για τα προσωπεία και τα κοστούμια.

ΧΟΡΟΣ ένα σύνολο από δεκαπέντε μέλη (χορευτές) που τραγουδούσε τα λυρικά μέρη της αρχαίας τραγωδίας, εκτελώντας ρυθμικές κινήσεις με τη συνοδεία αυλού.

ΧΡΟΝΟΣ Στο θέατρο γενικά γίνεται διάκριση ανάμεσα στον δραματικό και στον σκηνικό χρόνο.

Δραματικός ονομάζεται ο χρόνος που επιλέγει ο συγγραφέας, στη διάρκεια του οποίου τοποθετεί την πλοκή του έργου του. Τον **σκηνικό** χρόνο αντίθετα τον επιλέγει ο σκηνοθέτης και μπορεί να ταυτίζεται ή να διαφοροποιείται από τον δραματικό χρόνο. Για παράδειγμα, όπως προκύπτει κυρίως από την ενδυματολογία της παράστασης, η «Άλκηστη» σε σκηνοθεσία της Κατερίνας Ευαγγελάτου δεν τοποθετείται στην αρχαία θήβα (δραματικός χρόνος) αλλά στις αρχές της ελληνικής δεκαετίας του εβδομήντα, στη διάρκεια της δικτατορίας (σκηνικός χρόνος).

ΧΩΡΟΣ Στο θέατρο διακρίνουμε επίσης τον **δραματικό** από τον **σκηνικό** χώρο. Δραματικός είναι ο χώρος που επιλέγεται από τον θεατρικό συγγραφέα, μέσα στα όρια του οποίου λαμβάνει χώρα η δράση. Για παράδειγμα, στην «Άλκηστη» η δράση εκτυλίσσεται έξω και μπροστά από το παλάτι του Άδμητου. Τον σκηνικό χώρο τον επιλέγει συνήθως ο σκηνοθέτης και είναι ο χώρος, όπου πραγματοποιείται η παράσταση. Συχνά ο σκηνικός με τον δραματικό χώρο συμπίπτουν. Μπορεί, ωστόσο, ο σκηνοθέτης να επιλέξει να μεταφέρει τον σκηνικό χώρο σε άλλη εποχή, οπότε οι δύο χώροι δε συμπίπτουν απαραίτητα. Για παράδειγμα ο σκηνικός χώρος (ένα υπαίθριο πάρκινγκ αυτοκινήτων στην οδό Καπλανών) στην παράσταση των «Τρωάδων» (1977) του Γιάννη Τσαρούχη ήταν κατάλληλα διαμορφωμένος, ώστε να παραπέμπει μέσα από το σκηνικό της λεηλατημένης Τροίας (δραματικός χώρος) στην τουρκική εισβολή στην Κύπρο το 1974.

ΩΔΕΙΟ το στεγασμένο θέατρο, όπου πραγματοποιούνταν ο προάγωνας και μουσικές εκδηλώσεις.

